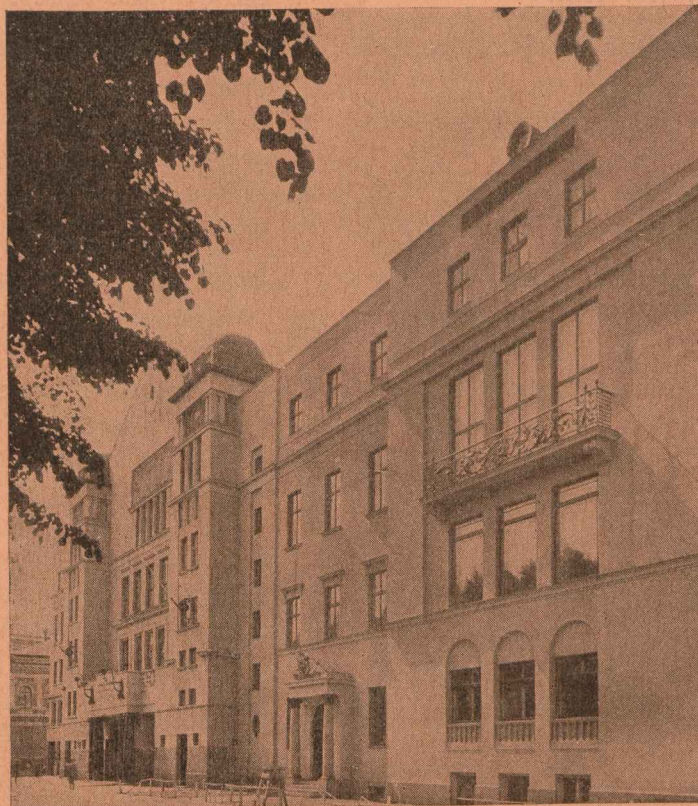

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

O. NONĀCA vadībā

- IV Igaunu, Latvju un Lietuvju sadarbības kongresa un „Baltijas nedēļas“ materiāli
- IV Eesti, Lāti ja Leedu koostöö kongressi ja „Balti Nädala“ materjale
- IV Estu, Latviu ir Lietuviu Bendradarbiavimo kongreso ir «Pabaltijo Savaitės» medžiaga

Rīgas Latviešu Biedrības nams, IV igauņu, latvju un lietuvju sadarbības kongresa sanāksmes vieta
Riia Lāti Seltsi hoone, kus leiab aset IV eesti, lāti ja leedu koostöö kongress
Rygos Latviu Draugijos Rūmai, kuriuose vyksta IV estu, latviu ir lietuviu bendradarbiavimo kongresas

2/3. numurs 1938. gadā

Satura rādītājs.

Kongresa materiāli: pārskati, referāti, koreferāti.

1. O. Nonācs: «Baltijas tautu sadarbība».
2. J. Vileišis: «Baltijas valstu sasniegumi 20 gados».
3. J. Janussons: Koreferāts.
4. Ed. Laamans: «Kas traucē un kas veicina Baltijas tautu sadarbību».
5. Prof. A. Švābe: Koreferāts.
6. V. Salnītis: «Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Baltijas valstīs».
7. Doc. Dr. agr. P. Stares: Koreferāts.
8. Dr. O. Alks: Koreferāts.

Sadarbības birojs.

1. Patreizējais sastāvs.
2. Referāti, kas nolasīti līdzšinējos kongresos.
3. Triju Baltijas tautu tuvināšanās, resp. sadarbības biedrības.

Informācija par Baltijas nedēļu.

1. IV. Baltijas valstu pilsētu savienību konference.
2. Igaunu-latvju-lietuvju preses antantes statūti.
3. Vidzemes patronāta biedrība.
4. Veselības veicināšanas biedrības darbība.
5. Rotary klubs.
6. Baltijas valstu kopdarbības darbinieku sanāksme.
7. Baltijas valstu aptiekaru konference.
8. Baltijas valstu esperanto organizāciju apspriede.
9. Baltijas valstu ugunsdzēsēju apvienība.
10. «Latvju—somu aizgādības darbinieku nedēļa».

Sisukord.

Kongressi materjalid: ūlevaated, referaadid, koreferaadid

1. O. Nonats: «Balti riikide koostöö.»
2. J. Vileišis: «Balti riikide 20 aasta saavutusi.»
3. J. Janusson: Koreferaat.
4. Ed. Laaman: «Mis takistab ja mis soodustab Balti rahvaste koostööd.»
5. Prof. A. Švabe: Koreferaat.
6. V. Salnītis: «Rahvastiku loomulik juurdekasv Balti riiges.»
7. Dots. Dr. agr. P. Stares: Koreferaat.
8. Dr. O. Alks: Koreferaat.

Koostöö büroo.

1. Praegune koosseis.
2. Referaadid, mis ettekantud senistel kongressidel.
3. Kolme Balti riigi sõprus- resp. koostööühingud.

„Balti nädala“ informatsioon.

1. IV. Balti riikide linnade liitude konverents.
2. Eesti-läti-leedu pressiliidu põhikiri.
3. Vidsemi patronaadi ühing.
4. Tervishoiu hoolekande seltsi tegevus.
5. Rotary klubi.
6. Balti riikide ühistegevustegelaste koosolek.
7. Balti riikide apteekrite konverents.
8. Balti riikide esperanto organisatsioonide nõupidamisel.
9. Balti riikide tuletõrje liit.
10. «Läti — soome hoolekande tegelaste nädal.»

R. 270773 <JV O

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS
MĒNEŠRAKSTS
LĀTI-EESTI ŪHINGU KUUKIRI

2./3. NUMURS

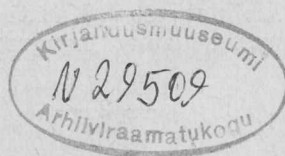
• 1938. GADA JŪNIJĀ •

6. GADS

SVEICINĀTI IV IGAUŅU, LATVJU UN LIETUVJU
SADARBĪBAS KONGRESĀ RĪGĀ

OLGE TERETULNUD IV EESTI, LĀTI JA LEEDU
KOOSTOŌ KONGRESSIL RIIAS

SVEIKINAME IV-ME ESTU, LATVIU IR LIETUVIU
BENDRADARBIAVIMO KONGRESE RYGOJE

O. Nonācs,

Sadarbības biroja ģenerālsekretārs

Baltijas tautu sadarbība

IV igaunu, latvju un lietuvju kongresam sanākot.

Brīvības cīņas, kuŗas vajadzēja izcīnīt visām Baltijas valstīm tūliņ pēc viņu nodibināšanās un kuŗās cīņās pierādījās savstarpējās palīdzības izšķirošā nozīme, nepārtrauktas sadarbības vajadzību un viņas aizvien ciešāku nostiprināšanos uzstādīja par nepieciešamību visām Baltijas tautām. Tamdēļ, ieskatoties Baltijas valstu divdesmit gadu pastāvēšanas vēsturē, redzam, ka tautu savstarpējās tuvināšanās un aizvien ciešākas un pilnīgākas sadarbības ideja ir gandrīz tikpat veca, kā šīs valstis pašas.

Pirmās, kuŗas nodibināja savstarpējas tuvināšanās, resp. sadarbības biedrības, bija brāļu tautas — latvieši un lietuvieši. Viņu sadarbības biedrība Rīgā, Latvju-Lietuvju vienība, pastāv jau kopš 1921. gada 1. februāra, tā tad viņa jau ir iegājusi savā astoņpadsmitā darbības gadā, bet Lietuvju - Latvju vienība Kauņā pastāv kopš 1922. gada 6. jūnija, t. i. uzsākot arī jau savu septiņpadsmito darbības gadu. Ar šo abu tautu vienības biedrību nodibināšanos ir sācies latvju un lietuvju sistematisks tuvināšanās darbs. Par šī darba intensitāti un apmēriem var spriest kaut vai no tā, ka laikā no 1924. gada līdz 1934. gadam abas šīs biedrības — Latvju - Lietuvju vienība Rīgā un Lietuvju - Latvju vienība Kauņā, ir noorganizējušas desmit latvju - lietuvju tuvināšanās kongresus, pārmaiņus katru reizi savā valstī — Latvijā, vai Lietuvā. Pieci no šiem kongresiem ir notikuši Rīgā, bet otri pieci Lietuvā, no tiem četri Kauņā un viens Klaipēdā (1927. gadā). Pats pirmais kongress Rīgā bija pulcējis ap 400 dalībnieku no Lietuvas un Latvijas.

Šajos desmit kongresos nolasīti pāri par simts referātu par svarīgiem tēmātiem gan vēstures, gan kultūrāli - sabiedriskās, gan saimnieciskās dzīves laukā, kuŗu mērķis ir bijis aizvien turēt acu priekšā tautu sadarbības ideju un meklēt ceļus viņu praktiskai izvešanai dzīvē. Izpildot šo kongresu atzinumus un lēmumus, uz abu

vienību iniciātīvi ir ievadīti daudzi kultūras vērtību apmaiņas mēģinājumi un ir notikusi tuvināšanās mākslas un vispāri garīgās dzīves laukā.

Lielu pagriezīenu tautu sadarbības aktivizēšanā un sistemātizēšanā iezīmēja 1934. gads. Pēc abu vienību nodibināšanās Rīgā un Kauņā pa tam tautu tuvināšanās ideja bija gājusi ne tikai dienvidu, bet arī ziemeļu virzienā. Jau kopš dažiem gadiem pēc abu minēto vienību parauga bija nodibinātas tuvināšanās biedrības, kuŗu mērķis ir sekmēt sadarbību starp latviešiem un lietuvjiem no vienas un igauniem no otras puses. Šajā nolūkā nodibinājās 1927. gadā Lietuvju - Igaunu biedrība Kauņā, 1928. gadā Igaunijas - Latvijas biedrība Tallinā, tanī pašā 1928. gadā Latvijas-Igaunijas biedrība Rīgā un, vispēdīgi, 1931. gadā Igaunu - Lietuvju biedrība Tallinā. Visas nupat uzskaitītās biedrības ilgāku laiku darbojās pilnīgi savrup, bez kautkāda savstarpēja kontakta, tamdēļ viņu darbam trūka saskaņotības, vietām radās lieks paralēlisms, vietām atkal bija manāmi robeži sadarbības darba veikšanā. Šis apstāklis nevarēja palikt nepamanīts tiem darbiniekiem, kuŗiem tautu sadarbības aktivizēšana bija sirdslieta.

Ideja nodibināt iestādi, kas apvienotu un saskaņotu visu triju Baltijas tautu tuvināšanās darbu, radās jau 1932. gadā. Apspriedē Rīgas Latviešu biedrības runas vīru zālē, kur klāt bija četru sadarbības biedrību valdes pārstāvji, proti — Latvju-Lietuvju un Lietuvju - Latvju vienību, bez tam Lietuvas - Igaunijas un Latvijas-Igaunijas biedrību, tika ierosināts jautājums par pastāvīga biroja nodibināšanu no visu sešu biedrību pārstāvjiem un par visu triju tautu rēgulāru kongresu sasaukšanu.

Dažādu iemeslu dēļ šī ideja toreiz netika realizēta, bet no jauna viņa pacēlās Kauņā notikušajā X Lietuvju - Latvju kongresā 1934. g. 9. jūnijā, kur bija klāt

visu sešu Baltijas valstu tuvināšanās biedrību valžu pārstāvji. Še tika nolemts visu triju valstu apvienības mērķu sekmēšanai koordinēt visus spēkus, liekot idejas pamatos tuvināšanās darba vienkāršošanu un viņa dedzīgu pildīšanu, pie kam tūlī uz vietas izraudzīja pagaidu komiteju, kurai par tiešu uzdevumu tika uzlikts jau tā paša gada 1. jūlijā sasaukt jaunā organa dibināšanas sapulci

Šī sapulce, kurā bija reprezentētas visu sešu Baltijas valstu tuvināšanās, resp. sadarbības biedrības, notika 1934. g. 1. jūlijā vēsturiskās Bulduņu konferences sanāksmes telpās. «Apsvēruši triju Baltijas tautu likteņu vienādību un tagadējo politisko stāvokli», tā minētās apspriedes protokolā uzsvērts, «biedrību pārstāvji atzist, ka minēto triju Baltijas valstu, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas politiskās un saimnieciskās neatkarības tālākā nostiprināšanā noteicošā loma piekrīt minēto valstu ciešai politiskai, saimnieciskai un kultūrai kopdarbībai, spraužot sev par tuvāko mērķi Baltijas valstu savienības sasniegšanu.»

Šo principiālo atzinumu konkrētīzējot, turpat tika nolemts nekavējoši nodibināt Igaunu, Latvju un Lietuvju Sadarbības biroju, kas sastāvētu no minēto sešu biedrību pārstāvjiem, saskaņā ar izstrādājamiem statūtiem. Šajā pašā sēdē tika pieņemti arī Sadarbības biroja statūti, kuŗu pirmā un trešā pantā ir izteikti Sadarbības biroja mērķi un viņu sasniegšanas veidi, proti:

§ 1. Sadarbības biroja mērķis un uzdevums ir saskaņot igauņu, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību darbību un

§ 3. šo mērķu sasniegšanai birojs:

- a) uztur kontaktu sešu minēto biedrību starpā;
- b) seko Baltijas valstu politiskai, saimnieciskai un kultūrai dzīvei;
- c) ved Baltijas valstu savienības idejas propagandu, sarīkojot priekšlasījumus, referātus, izrādes un koncertus, izdodot brošūras un izmantojot preses orgānus, un veicinot kultūralo vērtību apmaiņu, sarīkojot šo tautu tuvināšanās kongresus un ekskursijas.

No sacītā redzams, ka sadarbības birojs, šis visu sešu Baltijas valstu tuvināša-

nās biedrību darbības saskaņotājs un tuvināšanas darba aktivizētājs, ir jau patlaban iegājis savā piektaajā pastāvēšanas gadā. Būtu neiespējami un pat lieki aprobežoto telpu dēļ apstāties pie viņa veiktā darba sīkākas apskates. Raksturīga, ja arī ne galvenā, biroja darbības izpausme ir viņa sarīkojamie triju Baltijas tautu sadarbības kongresi. Patlaban, 16-tā, 17-tā un 18-tā jūnijā Rīgā, notiek ceturtais Baltijas tautu sadarbības kongress triju valstu apjomā. Pirmais tāds kongress notika Rīgā 1935. gadā, otrais — Kauņā 1936. gadā un trešais — Tallinnā 1937. gadā. Tagad mēs sākam kongresu rotācijas otro paņēmienu.

Visu triju Baltijas valstu mērogā rīkjamu sadarbības kongresu periods nav garš, bet viņš ir pietiekoši raksturīgs, lai viņā saskatītu pakāpenisku tautu tuvināšanās un sadarbības aktivizēšanos un, par visām lietām, viņas sistemātizēšanos. Kā apmeklētāju skaita ziņā, tā arī idejiskā satura ziņā ikviens jaunsarīkojamais kongress ir bijis pārāks par savu priekšgājēju, jo aizvien ir tikuši vērā ņemti iepriekšējie piedzīvojumi un novērojumi, cenšoties novērst trūkumus un nepilnības un ievēdot aizvien jaunus principus, kuŗu lietderība, uz piedzīvojumu pamata, ir šķitusi neapšaubāma.

Tautu sadarbības kongresu dziļākā būtība izsakās viņu referātos. Notikušajos trijos Baltijas tautu sadarbības kongresos ir nolasīti pavisam divdesmit referāti, tā tad caurmērā tepat septiņi referāti katrā. Viņu autori ir bijuši lietpratēji katrs savā speciālitātē, lai tas būtu vēstures, mākslas, audzināšanas vai saimnieciskās dzīves laukā. Šajos priekšlasījumos ir ne tikai doti pārskati par stāvokli, bet ir arī aizkustinātas jaunas problēmas un meklēti veidi, kā tautu sadarbību varētu labāk veicināt.

Arī šajā priekšlasījumu jautājumā Sadarbības birojs ir mēģinājis pielietot šoreiz jaunu pieeju. Līdz šim bija tā, ka kongresa priekšlasījumi radās, tā sakot, nejauši — katra valsts pieteica referāta tēmu pēc savas izvēles. Sekas bija tās, ka tēmu izvēlē nereti bija jāastopas ar paralēlismu un ne katrreiz dienas kārtībā ietilpa tie visdegošākie jautājumi, kas visām valstīm būtu vienlīdz interesanti. Šoreiz

Sadarbības birojs tēmatu izvēlē rīkojās pēc iepriekš pārdomātas šēmas. Biroja pilnsapulcē šā gada februāra mēnesī visu tuvināšanās biedrību pārstāvji, virpirms, pārrunājot referātu skaitu, nāca pie slēdziena, ka lietderības labā šis referātu skaits jāierobežo maksimāli, pielaižot tikai pa vienam referātam no katras valsts, bet lai tēmatu varētu apskatīt vispusīgāk un dziļāk, tad referātam obligātoriski jāseko koreferātam. Runājot par referātiem pēc viņu satura, tika uzsvērtā vēlamība, lai tiktu priekšā celti temati pēc iespējas aktuālos jautājumos. Ne tikai to — Sadarbības biroja pilnsapulce gāja pat vēl tālāk un jau iepriekš noteica tēmatu, kādi šai IV kongresā būtu apstrādājami un priekšā ceļami.

Tā kā visas trijas Baltijas valstis šogad atskatās uz savas pastāvēšanas divdesmit gadiem, tad ir gluži dabīgi, ka tautu sadarbības kongresā šoreiz prasās šo valstu panākumu apskate, kas tad arī figurē kā pats pirmais referāts mūsu programā. Tuvināšanas darba pamatos ir liekama saimnieciska sadarbība, jo bez šīs sadarbības cieš sadarbība arī visos pārējos laukos. Tamdēļ tēmatā par Baltijas valstu sasniegumiem divdesmit gados kā referents, tā arī koreferents lielu vērību piegriez taisni saimnieciskām problēmām. Divdesmit darba gados visas Baltijas tautas katra par sevi ir pierādījušas nesalaužamu spēku un neatlaidību, kā arī lielas organizātoriskas spējas, ko nevar noliegt pat tie, kas agrāk par to pat vairāk nekā šaubījās. Bet saimnieciskai aktivitātei katrai tautai par sevi ir jāiet visu tautu sadarbības virzienā, kas divdesmit gados vēl neuzrāda pietiekošus panākumus.

Runājot par darba panākumiem, vai viņa trūkumiem, pats par sevi rodas jautājums, kādi apstākļi veicina un kādi traucē Baltijas tautu sadarbību, lai sekmējot vienus un novēršot otru, gludinātu ceļu turpmākai ciešākai sadarbībai. Šis ir otrais IV kongresa tēmatu.

Pēdīgi, ņemot vērā to, ka visas tautas sadarbības pamatos ir liekams pašu tautu dzīvais spēks, viņu dabīgā attīstība, Sadarbības biroja pilnsapulce lika dienas kārtībā kā trešo tēmatu «Baltijas tautu dabīgā pieauguma problēmu», kas ir vien-

līdz svarīgs visām trim Baltijas valstīm, jo mēs katrs savā zemē būsīm uz visiem laikiem kungi tad, un tikai tad, ja mēs šo zemi piepildīsim un spēsim to ar saviem kopējiem spēkiem paturēt. Jau tas vien, ka šim referātam ir pieteikti veseli četri koreferāti — divi latviešu un pa vienam igauņu un lietuvju — liecina par lielo svaru, un par lielo atsaucību, kādu šis tēmatu ir ieguvis mūsu sabiedrībā un visās trijās Baltijas tautās. Referātā plaši tiek apgaismota Baltijas tautu dabīgā pieauguma problēma, šī pieauguma neapmierinošais stāvoklis, kamēr koreferenti noskaidro šīs parādības cēloņus, meklē izeju no stāvokļa un apskata valdību paņēmienus šīs problēmas kārtošānā. Tik sīka un pamatīga iedziļināšanās kādā jautājumā Sadarbības kongresos notiek pirmo reizi. Šo pašu tēmatu par tautas dzīvā spēka pieaugšanas veicināšanu ļoti sīki iztirzāja pagājušo gadu, III Baltijas tautu sadarbības kongresā laikā, Tallinnā, Baltijas valstu mātes un bērna aizsardzības atsevišķā konferencē, bet Sadarbības birojs ir tai pārliecībā, ka šī temata likšana plašākas auditorijas dienas kārtībā šīs svarīgās problēmas izprašanu var tikai sekmēt visu tautu nākotnes labā.

Tautu sadarbības ideja, kuŗu nenogurstoši ir centušās izplatīt un uzturēt arvien dzīvu visas sešas tuvināšanās biedrības, ir atradusi plašu un dzīvu atbalsi visādās organizācijās arī ārpus tuvināšanās biedrību aprindām. Mēs redzam, kā neskaitāmām saitēm aužas kopsakari starp Igauniju, Latviju un Lietuvu it visos arodos un viņu organizācijās, zinātniskās un mākslas iestādēs, un caur viņām arī visplašākajās tautas masās. Arī šo tuvināšanās, varētu teikt, stichisko kustību, Sadarbības birojs ir centies rēgulēt, ievedot viņu straujākā vienveidīgā plūdumā. Šajā nolūkā biroja pilnsapulcē 1936. gada janvārī, Kauņā, tika pacelts ierosinājums vienā laikā ar katrgadējo tautu sadarbības kongresu sarikot tā saucamo «Baltijas nedēļu», kuŗā atsevišķas organizācijas un iestādes noturētu savas sanāksmes, resp. konferences visu triju Baltijas valstu mērogā. Šī ierosinājuma izpildīšanu kā pirmā noorganizēja Tallinna: pagājušā gadā, III Baltijas tautu sadarbības kongresa laikā, notika pirmā

«Baltijas nedēļa», kuŗas sastāvā ietilpa astoņas atsevišķas konferences. Turpinot šo tradīciju, šogad «Baltijas nedēļā» ietilpst desmit atsevišķu organizāciju konferences. Ja šis skaits nav vēl lielāks — tas izskaidrojams ar to, ka dažas organizācijas sadarbību ir noorganizējušas jau daudz plašākos, pat vispasaules apmēros, piem. Sarkanais Krusts, un daudzām organizācijām ir jau nodibinājusies laika ziņā citāda kopsanāksmju kārtība, kuŗu uzreiz lauzt ir pagrūti, bet paredzams, ka «Baltijas nedēļi» dalībnieču skaits ar katru gadu tomēr pieaugs, ar ko sadarbības ideja tiks demonstrēta arvien spilgtāki.

Tautu tuvināšanās darbs no maziem sākumiem ir izvērties plašumā un iet dziļumā. Tie 1232 biedri, cikdaudz patlaban skaita visas sešas tuvināšanās biedrības, ir sadarbību veicinošie nervi, kuŗu tīkls ir izplests par visām trim Baltijas valstīm. Sadarbības birojs, kuŗa sēdekļis pēc kārtas pārvietojas katras valsts galvas pilsētā, ir šis nervu sistēmas centrs. Viņā koncentrējas domas un norādījumi no perifērijām un no viņa iet direktīvas atsevišķām biedrībām, un šī aparāta uzbūve ir izrādījusies par visai noderīgu. Sazināšanās vienkāršošanai šim pašā gadā ir nodibināts tā saucamo «korespondējošo biedru» institūts pie visām tuvināšanās biedrībām. Tas atvieglo sazināšanos lielā mērā, jo birojam sešu biedrību vietā katrā jautājumā ir jāzinas tikai ar vienu cilvēku katrā valstī un vēlamais efekts tiek panākts ātri un ar lielu precizitāti.

O. Nonats,

Eesti, läti ja leedu Koostöö büroo peasekretär.

Balti rahvaste koostöö

IV Eesti, läti ja leedu koostöö kongressi puhul.

Vabadusvõitlused, mida tuli läbiteha kõigil Balti riikidel kohe pärast iseseisvumist ning millistes võitlustes tõestus omavahelise abi otsustav tähtsus, seadsid kõikidile Balti rahvastele paratamatuks nõudeks katkestamatu koostöö tarvilikuse ning selle üha tihedama kindlustumise. Seepärast, heites pilku Balti riikide 20

Kā vienu no visspilgtākiem sadarbības idejas reāliem panākumiem var minēt kopīgo valsts svētku svinēšanu, kāda tagad jau ir pieņēmusi oficiālu raksturu un kādas sadarbības ierosinātājs bija Sadarbības birojs, kad prezidējošā valsts bija Lietuva. Ir jāatzīst, ka šim jaunievedumam ir milzīga politiski audzinoša nozīme. Šo kopējo svētku svinēšanas smaguma punkts ir — akti skolās, kur tūkstošu un atkal tūkstošu jauno cilvēku dvēselēs tiek sēta tautu sadraudzības un sadarbības sēkla. Tādās reizēs, visu triju tautu karogiem draudzīgi kopā plandot, tiek arī dots sadraudzības zvērests baltās un nebaltās dienās turēties kopā par vienu mērķi — Baltijas tautu vienību un neatkarību.

1934. gada 12. septembrī Ženēvā noslēgtais triju Baltijas valstu sadraudzības līgums visām Baltijas tautu tuvināšanās biedrībām bija liels gandarījums, jo šajā diplomātu slēgtā līgumā atspoguļojās tiecentieni un tie mērķi, kādus tuvināšanās biedrības ir likušas savos pamatos, un tuvināšanās darbiniekiem ir tā mierinošā apziņa, ka arī viņi, sabiedrisko domu noskaņodami, ir sekmējuši šī līguma noslēgšanu.

Baltijas tautu sadarbība attīstās lēnām, bet noteikti, ārdot aizspriedumu vaļņus tautu starpā, kādus ir cēlušas svešas varas. Ja Baltijas tautu vārds starptautiskā politikā tiek aizvien biežāk minēts pozitīvā nozīmē, tad tā ir atklāta liecība par šīs sadarbības sekmēm, kādu sadarbību turpināt ir arī priekšā stāvošā kongresa uzdevums.

püsib juba 1921. aasta 1. veebruarist peale, nii siis on see astunud juba oma kaheksateistkümnendasse tegevusaastasse, aga Leedu-Läti ühing Kaunases püsib juba alates 1922. aasta 6. juuniga, s. t. ka juba seitsmeteistkümnendat aastat. Nende mõlema rahva ühtekuuluvuse seltside asutamise ja alanud lätlaste ja leedulaste süstemaatiline lähendamistöö. Selle töö intensiivsuse ning mõõtude üle võib otsustada kas või selle järgi, et 1924. ja 1934. aasta vahemikul mõlemad need seltsid — Läti-Leedu selts Riias ja Leedu-Läti selts Kaunases on korraldanud kümme läti-leedu lähendamise kongressi, vaheldumisi iga kord oma riigis — Lätis või Leedus. Viis neist kongressidest on leidnud aset Riias, kuna teised viis Leedus, nendest neli Kaunases ning üks Klaipedas (1927. aastal). Esimesel kongressil Riias oli 400 osavõtja ümber Leedust ja Lätist.

Neil kümnel kongressil on kantud ette üle 100 referaadi tähtsate teemade kohta ajaloost, küll kulturaalselt ühiskondliku, küll majanduselu aladelt, mille eesmärgiks on olnud alati pidada silmas rahvaste koostöö ideed ning otsida teid selle praktiliseks elluviimiseks. Täites nende kongresside otsuseid ja tõekspidamisi mõlemate seltside initsiatiivil on algatatud palju kultuuri väärtuste vastastikuse vahetuse katseid ning on leidnud aset lähene mine kunsti ja üldse vaimse elu väljal.

Suure pöörde rahvaste koostöö aktiveerimise ja süstematiseerimise tõi 1934. aasta. Pärast mõlemate ühingute asutamist Riias ja Kaunases vahepeal rahvaste lähendamise idee oli läinud mitte ainult lõuna, vaid ka põhja suunas. Juba mõne aasta pärast mõlemate mainitud ühingute eeskujul olid loodud sõprusühingud, millede eesmärk oli arendada koostööd lätlaste ja leedulaste ühelt poolt ja eestlaste vahel teiselt poolt. Selle eesmärgiga 1927. aastal loodi Leedu-Eesti ühing Kaunases, 1928. aastal Eesti-Läti ühing Tallinnas, selsamal 1928. aastal Läti—Eesti ühing Riias ning, lõppeks, 1931. aastal Eesti — Leedu ühing Tallinnas. Kõik äsja loetletud ühingud tegelesid kauemat aega täiesti oma ette ilma mingisuguse omavahelise kontaktita, seepärast nende töö puudus

kooskõla, kohati tekkis liigne parallelism, kohati oli tunda lünke koostöö väljaarendamises. See asjaolu ei saanud jääda märkatamaks neile tegelastele, kelledele rahva koostöö aktiveerimine oli südameasjaks.

Idee luua asutis, mis ühendaks ja kooskõlastaks kõigi kolme Balti rahva lähendamistööd, tekkis juba 1932. aastal. Nõupidamisel Riia Läti seltsi kõnemeeste saalis, kus olid juures nelja koostöö ühingu juhatuste esindajad, nimelt — Läti—Leedu ja Leedu—Läti ühingute, peale selle Leedu—Eesti ja Läti—Eesti ühingute, sai ülestõstetud küsimus alalise büroo loomisest kõigi kuue ühingu esindajaist ning kõigi kolme rahva regulaarsete kongresside kokkukutsumisest.

Mitmesugustel põhjustel see idee jäi tookord realiseerimata, kuid uuesti kerkis see esile Kaunases aset leidnud kümnendal kongressil 1934. aasta 9. juunil, kus olid juures kõigi kuue Balti rahva sõprusühingu juhatuste esindajad.

Siin otsustati kõigi kolme riigi ühtekuuluvuse eesmärkide arendamiseks koordineerida jõud, pannes idee põhialustesse lähendamistöö lihtsustamise ja selle inuka elluviimise, mille juures kohapeal valiti ajutine komitee, mille otseseks ülesandeks tehti juba sama aasta esimesel juulil kutsuda kokku uue organi asutamiskooosolek.

See koosolek, kus olid esindatud kõigi kuue Balti riigi lähendamise, resp. koostöö ühingud, leidis aset 1934. aasta 1. juulil ajaloolise Bulduri konverentsi koosoleku ruumes. «Olles kaalunud kolme Balti rahva saatuste ühtlust ning praegust poliitilist seisundit», nii on rõhutatud mainitud nõupidamise protokollis, «seltside esindajad otsustavad, et mainitud kolme Balti riigi, Eesti, Läti ja Leedu poliitilise ja majanduslise iseseisvuse edaspidises kindlustamises määrav tähtsus on mainitud riikide tihedal poliitilisel, majanduslikel ja kultuurisel koostööl, seades üles oma lähemaks eesmärgiks Balti riikide liidu saavutamise».

Konkretiseerides seda põhimõtet otsest, sealsamas otsustati viibimatult luua Eesti, läti ja leedu koostöö büroo, mis

moodustuks mainitud kuue ühingu esinda-
jaist, kooskõlas väljatöötatava põhikirjaga.
Samal istungil võeti vastu koostöö büroo
põhikiri, mille esimeses ja kolmandas pa-
ragrahis on väljendatud koostöö büroo
eesmärgid ning nende saavutamiseviisid,
nimelt:

§ 1. Koostöö büroo eesmärk ja ülesan-
ne on eesti, läti ja leedu sõprusühingute
tegevuse kooskõlastamine ja

§ 3. nende eesmärkide saavutamiseks
büroo:

- a) peab ülal kontakti kuue mainitud
ühingu vahel;
- b) jälgib Balti riikide poliitilist, majan-
duslist ja kultuurilist elu;
- c) teeb Balti riikide idee propagandat,
korraldades loenguid, referaate,
etendusi ja kontserte, andes välja
brošüüre ja kasutades ajakirjanduse
organe, ning arendades kulturaalsete
väärtuste vastastikust vahetust, kor-
raldades nende rahvaste lähenda-
miskongresse ja ekskursioone.

Õeldust nähtub, et koostöö büroo, see
kõigi kuue Balti riigi sõprusühingu
tegevuse kooskõlastaja ning lähenda-
mistöö aktiviseerija, on parajasti astunud
oma viienda tegevusaastasse. Oleks
võimatu ning ka üleliigne piiratud aja
tõttu peatuda büroo tehtud töö üksikasja-
lisema vaatluse juures. Iseloomustav, kui
ka mitte peamine büroo tegevuse väljen-
dus on tema korraldatavad kolme Balti
rahva koostöö kongressid. Tuleval nä-
dalal, 16., 17. ja 18. juunil leiab Riias aset
neljas Balti rahvaste koostöö kongress
kolme riigi ulatuses. Esimene selline kong-
ress leidis aset Riias 1935. aastal, teine
Kaunases 1936. aastal ja kolmas Tallinnas
1937. aastal. Nüüd algame kongressi ro-
tatsiooni teise ringkäiguga.

Kõigi kolme Balti riigi ulatuses korral-
datavate koostöö kongresside periood ei
ole pikk, kuid see on küllaldaselt iseloo-
mustav, et näha selles järk-järgulist rah-
vaste lähendamise ja koostöö aktiviseeru-
mist ning, üle kõige selle süstematiseeru-
mist. Niihästi osavõtjate arvu poolest kui
ka ideeliselt kooseisult iga uus kongress
on ületanud oma eelkäija, kuna alatasa
on silmaspeetud varemaid kogemusi ja

vaatlusi, püüdes kõrvaldada puudusi ning
ebatäiuslikkust ning tuues sisse alatasa
uusi printsiipe, millede kõlblikkus, koge-
muste põhjal, on tundunud kahtlematu.

Rahvaste koostöö kongresside sügavaim
olemus väljendub nende referaatides. Aset-
leidnud Balti rahvaste koostöö kongressi-
del on kantud üldse ette 20 referaati, nii
siis keskmiselt peaaegu seitse referaati iga
kongressi kohta. Nende autorid on olnud
asjatundjad, igaüks oma erialal, olgu see
ajaloo, kunsti, kasvatuse või majanduselu
aladel. Nendes ettekannetes on antud mit-
te ainult ülevaateid praegusest olukorrast,
vaid on ka puudutatud uusi probleeme ja
otsitud viise, kuidas paremini võiks aren-
dada rahvaste koostööd.

Ka selles ettekannete küsimuses koos-
töö büroo on püüdnud seekord kasutada
uusi vaatekohti. Senini oli nii, et kong-
ressi ettekanded tekkisid, nii öelda, ju-
huslikult — iga riik andis üles referaadi
teema oma valikul. Tulemus oli see, et
teemade valikus tihti peale tuli puutuda
kokku paralleelismiga ja mitte alati ei kuu-
lunud päevakorda kõigepõlevamad küsi-
mused, mis oleks ühtviisi huvitavad kõi-
kidele riikidele. Seekord koostöö büroo
toimis teemade valikul ettemõeldud skee-
mi kohaselt. Büroo täiskogu istungil käes-
oleva aasta veebruari kuul kõigi sõ-
prusühingute esindajad, esmalt, arutledes
referaatide arvu, jõudis otsusele, et
kasulikkuse mõttes tuleks maksimaalselt
kindlaks määrata referaatide arv, lubades
iga riigi kohta ainult ühe referaadi, et aga
teemasid võiks vaadelda mitmekülgselt
ja sügavamini, siis peab referaadile igal
juhul järgnema koreferaat. Kõneldes re-
feraatidest nende sisu järele rõhutati soo-
vi, et saaks tõstetud esile teemad võimalikult
aktuaalsetest küsimusest. Mitte ainult
seda — Koostöö büroo läks veelgi kauge-
male ja juba ette määras ära teemad, mil-
liseid tuleks IV kongressil vaadelda ja et-
te kanda.

Nii et kõik kolm Balti riiki tänavu vaa-
tavad tagasi oma kahekümne aastasele ise-
seisvusele, siis on üsna loomulik, et rah-
vaste koostöö kongress seekord just nagu
nõuaks nende riikide saavutuste vaatlust,

mis siis ka figureerib esimese referaadina meie programmis. Lähendamistöö põhi- alustesse on asetatav majanduslik koostöö, kuna ilma selle koostöota kannatab ka koostöö kõigil teistel aladel. Seepärast Balti riikide kahekümne aasta saavutuste teema referent kui ka koreferent suurt tähelepanu pöörab just majandusprobleemidele. Kahekümne tegevuse aasta jooksul kõik Balti rahvad, igauks eraldi on näidanud üles raugematut jõudu ja püsivust kui ka suuri organisatoorseid võimeid, mida ei saa maha salata isegi need, kes varem selle üle enam kui kahtlesid. Majandusline aktiviteet iga rahva kohta eraldi peab minema kõigi rahvaste koostöö suunas, mis kahekümne aasta jooksul ei näita üles veel küllaldasi tulemusi.

Kõneldes töötulemusist või selle puudusist tekib iseendast küsimus, millised olud soodustavad, millised takistavad Balti rahvaste koostööd et, arendades esimesi ning kõrvaldades teisi, tasandada teed edaspidiseks tihedamaks koostööks. See on teiseks IV kongressi teemaks.

Lõpuks arvestades seda, et kogu rahva koostöö alustesse tuleb panna oma rahva elav jõud, tema loomulik areng, Koostöö büroo täiskogu seadis päevakorra kolmandaks teemaks «Balti rahvaste loomuliku juurdekasvu probleemi», mis on ühtviisi tähtis kõigile kolmele Balti riigile, sest meie igauks omal maal oleme isandad jäädavalt siis, ja ainult siis, kui suudame seda maad asustada ning seda ühisel jõul endi käes hoida. Juba ainult see, et sellele referaadile on ülesantud tervenisti neli koreferaati — kaks läti ning ühekaupa eesti ja leedu — annab tunnistust suurest kaalust, ning suurest vastukajast, millist see teema on leidnud meie ühiskonnas ning kõigi kolme Balti rahva keskel. Referaadis laiaulatuslikult valgustatakse Balti rahvaste loomuliku juurdekasvu probleemi, selle juurdekasvu mitterahuldavat olukorda, kuna koreferendid selgitavad selle nähte põhjusi, otsivad väljapääsu olukorrast, vaatlevad valitsuste poolt astunud samme selle probleemi korraldamises. Nii peene ja põhjalik süvenemine mingisse küsimusse koostöö kongressidel toimub esmakordselt. Sama teemat rahva elava

jõu juurdekasvu soodustamisest vägagi peenelt arutleti möödunud aastal, kolmanda Balti rahvaste koostöö kongressi ajal Tallinnas, Balti riikide ema- ja lastekaitse eraldi korraldatud kongressil. Kuid Koostöö büroo on veendel, et selle teema asetamine laiema auditooriumi päevakorda võib selle tähtsa probleemi mõistmist vaid edustada kõigi rahvaste tuleviku huvides.

Rahvaste koostöö idee, mida väsimatult on püüdnud levitada ja alalhoida kõik kuus sõprusühingut, on leidnud laialdast ja elavat vastukaja igasugustes organisatsioonides ka väljaspool sõprusühingute ringkondi. Me näeme, kuidas lugematute sidemetega põimuvad ühissuhted Eesti, Läti ja Leedu vahel kõigil kutsealadel ja nende alade organisatsioonides, teadusliikudes ja kunstiasutustes, ning nende kaudu ka kõigelaialdasemais rahvamassides. Ka seda lähenemist, võiks öelda stüühilist liikumist, on Koostöö büroo püüdnud reguleerida, kandes seda hoogsamasse terviklikku voolavusse. Selle eesmärgiga tõsteti büroo täiskogu koosolekul 1936. aasta jaanuaris, Kaunases, üles algatuse ühel ajal igaaastase rahvaste koostöö kongressiga korraldada n. n. «Balti nädal», kus eriorganisatsioonid ja asutused tuleks kokku oma nõupidamisteks resp. konverentsideks kõigi kolme Balti riigi ulatuses. Selle algatuse täideviimisele asus esimesena Tallinn: möödunud aastal, kolmanda Balti koostöö kongressi ajal, leidis aset esimene «Balti nädal», mille koosseisu kuulusid kaheksa erikonverentsi. Jatkates seda traditsiooni, tänavu «Balti nädalasse» kuulub kümne eriorganisatsiooni konverentsi. Et see arv ei ole veelgi suurem, — see on seletatav sellega, et mõned organisatsioonid on organiseerinud koostööd juba palju laiemais raames, isegi ülemaailmlises ulatuses, näiteks Punane Rist, ja paljudel organisatsioonidel on juba väljakujunenud aja suhtes teistsugune üldnõupidamise kord, mida äkki on raskevõitu ümbermäärata, kuid võib ette näha, et «Balti nädala» osavõtjate arv iga aastaga siiski kasvab, millega koostöö idee saab demonstreeritud üha silmapaistvamalt.

Rahvaste lähendamise töö on väiksest algatusest väljakujunenud laiaulatuslikuks

ning muutub üha sügavamaks. Need 1232 liiget, kuipalju parajasti on kõigis kuues sõprusühingus, on koostööd soodustavad närvid, mille võrk on laotatud üle kõigi Balti riikide. Koostöö büroo, kelle asupaik järgimööda paigutub ümber iga riigi pealinna, on selle närvisüsteemi keskuseks. Temas kontsentreeruvad mõtted ja näpunäited perifeeriatest ning temast väljuvad direktiivid üksikutele seltsidele, ning selle aparaadi konstruktsioon on osutunud üsna kõlblikuks. Vastastikuse läbikäimise lihtsustamiseks käesoleval aastal on loodud n. n. «korrespondeerivate liikmete» instituut kõikide sõprusühingute juurde. See suurel määral kergendab vastastikust läbikäimist, kuna bürool kuue ühingu asemel igas küsimuses tuleb astuda kontakti vaid ühe inimisega igas riigis ning soovitud efekt saavutatakse kiiresti ja suure täpsusega.

Ühe kõige silmapaistvama koostöö idee reaalse tulemusena võiks mainida ühist riigipühade pühitsemist, mis nüüd on omandanud juba ametliku iseloomu ning millise koostöö algataja oli koostöö büroo ajal, kui presideeriv riik oli Leedu. Peab tunnistama, et sel uuendusel on määratu poliitiliselt kasvav tähtsus. Selle ühiste

pühade pühitsemise raskuspunktiks on — aktused koolides, kus tuhandete ja jälle tuhandete noorte inimeste hingedesse saab külvatud rahvaste sõpruse ja koostöö seeme. Sellistel kordadel, kõigi kolme rahva lippudel koos lehvides saab antud ka sõprusvanne rõõnu- ja murepäevil hoiduda kokku ühise eesmärgi eest—Balti rahvaste ühtekuuluvuse ja iseseisvuse eest.

1934. aasta 12. septembril Genfis sõlmitud kolme Balti riigi sõprusleping oli suureks rahulduseks kõigile Balti rahvaste sõprusühingutele, kuna selles diplomaatide sõlmitud lepingus peegeldusid need püüded ja need eesmärgid, mida sõprusühingud on pannud oma põhialustesse, ja lähendamise tegelastel on see rahuldav teadmine, et ka nemad, häälestades ühiskonna mõtet, on edendanud selle lepingu sõlmimist.

Balti rahvaste koostöö edeneb aeglaselt, kuid kindlasti, purustades eelarvumuste valde rahvaste keskel, mida on püstitanud võõrad võimud. Kui Balti rahvaste nimi rahvusvahelises poliitikas saab üha tihedamini mainitud positiivses tähenduses, siis see on avalik tunnistus sellest koostöö edust, ning selle koostöö jätkamine on ka eelseisva kongressi ülesandeks.

Jonas Vileišis,

Lietuvju-igauņu biedrības priekšnieks.

Baltijas valstu 20 gadu sasniegumi

Šogad visas trīs Baltijas valstis — Igaunija, Latvija un Lietuva, svin savas neatkarības jubileju.

Šai gadījumā ikviena no šīm valstīm cenšas parādīt, ko viņa sasniegusi šajos 20 gados saimnieciskā, politiskā un kultūrālā dzīvē. Atcerēsimies to stāvokli, kādā atradās visu šo triju valstu iedzīvotāji Krievijas varas laikos un pirmajos gados pēc neatkarības atgūšanas, un salīdzinot to ar tiem apstākļiem, kādus tagad redzam visās trijās valstīs, mums jāatzīst, ka it visās dzīves nozarēs noticis tik liels progress, par kādu zem Krievijas jūga mēs nevarējām ne sapņot.

Beidzoties lielajam kaņam, un izceļoties Krievijā revolūcijai visas trijas Baltijas tautas, un arī visas citas, kuŗas Krievija apspieda, sāka just, ka ir laiks atbrīvoties no Krievijas verdzības, kuŗā viņas tik ilgi bija smakušas. Tad izrādījās, ka šo tautu ilgā cīņa dēļ brīvības un savas dzīves neatkarības jau ir devusi labus augļus: visās trijās tautās izpaudās stipra, nepārvarama griba atgūt politisko brīvību un atjaunot neatkarīgas valsts dzīvi. Pirms 20 gadiem mūsu tautu vadoņi vienā vai citā formā ir paziņojuši, ka viņi sarauj bijušās saites ar Krieviju un ka viņu valstis proklamējas kā brīvas un neatkarīgas valstis. Taču

politiskā brīvība bez upuriem nevienam par velti vēl nav dota. Šo brīvību vajadzēja izcīnīt. Un jāpiezīmē, ka katrā no mūsu tautām atradās ne tikai pietiekošs skaits stipru, pašreizējo vīru, kam nebija vēl ziedot dzīvību par savas tautas brīvību, bet atradās arī tādi, kuri solidāri un saskaņoti cīnījās arī par citu Baltijas tautu brīvību: somi gāja palīgā igauņiem, igauņi — latviešiem, šie pēdējie kopā ar lietuviešiem cīnījās pret bermontiešiem. Vieni otriem nežēloja ne pabalsta, nedz palīdzības. Tā ar upuriem un pašreizējās dzīvības izdevās nosargāt šo tautu proklamēto neatkarību.

Drīz pēc tam brīvību izcīnījušo triju Baltijas tautu pārstāvji kopā ar Somijas un Polijas pārstāvjiem bija sanākuši kopā 1920. gada janvāra mēnesī Helsinkos, bet tā paša gada augusta mēnesī — Bulduru kūrortā, pie Rīgas, lai vienotos par visu šo jaundibināto valstu apvienību. Taču no projektējamā līguma Somija un Polija atteicās, to neapstiprinādamas, bet vēlāk Polija, ieņemdamā oktobrī Lietuvas galvas pilsētu Viļņu, galīgi sarāva draudzības saites. Tā kā viņa ar Lietuvu bija nonākusi kara stāvoklī, tad šī stāvokļa dēļ vairs nevarēja būt ne runas par kaut kādu savienību abu valstu starpā.

Vēlāk starp Latviju un Igauniju noslēdza arbitražas un sevišķu muitas vienības līgumu, bet Lietuva te nepiedalījās. Tikai 1934. gada 12. septembrī visu triju valstu starpā Žeņevā noslēdza un paziņoja draudzīgas sadarbības savienību, lai stiprinātu šo valstu savstarpējās attiecības un visu savu miera uzturēšanas un nostiprināšanas akciju Tautu savienības garā. Šis 1934. gada 12. septembra savienības akts ir vienīgais kopēju cīņu un ideālistisku pasākumu atlikums. Tam pateicoties mūsu diplomātijas pārstāvji laiku pa laikam sabrauc kopā apspriesties, parunāties par kopējas politikas vajadzībām. Tāpat pateicoties šai vienībai visu triju valstu vārdā iegūtas arī tiesības uz pastāvīgu vietu Tautu savienības padomē. Tā sacīdams, es nepavisam negribu noliegt šo aktu kā šo tautu ciešākas sadarbības līdzekli. Tā nozīmīgi stiprinājusi arvien pieaugošā visu triju tautu apziņa, ka cieša sadarbošanās

ir stiprākais balsts viņu neatkarības nodrošināšanai. Šo triju tautu ģeopolitiskais stāvoklis no austrumiem un dienvidaustrumiem — no vienas puses — un no rietumiem — no otras puses — viņām visām diktēt diktē, ka, lai nenokļūtu vienas vai citas lielvalsts politiskā atkarībā, viņām jāturas kopā un pirmām kārtām jāpaļaujas tikai uz saviem spēkiem, jo pagātnē ne vienu vien reizi jau bijuši mēģinājumi pakļaut zem svešas varas vienu vai otru no šīm valstīm.

Šie ir tie ideāli, pēc kuriem būtu jāvadās mūsu vadoņiem. No šiem ideāliem savstarpēju attiecību kārtošana varbūt arī gribētu vadīties, bet reālā dzīve, visa šīs dzīves saimnieciskā struktūra šos centienus iznīcina.

Pēc tam, kad bija nodibinātas visu triju valstu pastāvīgās robežas, kuras kaut cik sakrita ar šo tautu etnografiskām robežām — ar dažiem izņēmumiem, par kuriem šeit runāt nav vietā, — visas trīs jaunās republikas sāka kārtot savu valsts dzīvi kā atsevišķas vienības. Kaut arī agrāk — krievu laikos izbūvētie dzelzceļi, šosejas vai svarīgākie satiksmes ceļi šo atsevišķo valstu vajadzībām nebija sevišķi piemēroti, bet nekā nevarēja darīt: viņi bija jālieto tādi paši vai jāizbūvē jauni ceļi, kuri labāki noderētu iedzīvotāju vajadzībām. Vienā vai otrā no šīm valstīm bija par daudz ostu un dažādu šo ostu iekārtu, bet citā valstī tās bija jāveido no jauna un jārada arī pilnīgi jauns ostu iekārtojums. Tai pašā laikā šīs ostas, pietiekoši neizmantotas, zaudēja savu nozīmi. Kaut kā labāki vienoties par katras šīs valsts teritorijas derīgāku izmantošanu neizdevās. Tā katra valsts sāka rīkoties atsevišķi tajās robežās, kādās viņa bija nodibinājusies. Visas trīs valstis radīja savu valūtu, savas muitnīcas, savu nodokļu sistēmu, guva ienākumus no valstij piederošās mantas, sāka attīstīt rūpniecību un tirdzniecību un katra radīja arī savu budžetu un visu valsts aparātu. Varam tikai priecāties, ka šajā 20 gadu neatkarīgās dzīves laikā ikvienā no šīm valstīm augusi ne tikai pašas valsts, bet arī pilsoņu labklājība. Tās ilustrēšanai šeit sniegšu dažus piemērus.

Lauksaimniecība. Visas trīs Baltijas valstis ir lauksaimniecības zemes. Ar lauksaimniecību Igaunijā nodarbojas 60%, Latvijā — 68%, bet Lietuvā — 76% no visiem iedzīvotājiem. Atzīmēsim, kādu progresu lauksaimniecība uzrāda katrā no šīm valstīm.

Lauksaimniecības vienību Igaunijā ir ap 133.000. Tām pieder ap 3 milj. ha liela zemes platība. No šīs platības ap 1 milj. ha aņamzemes, tikpat daudz pļavu un ganību, 0,7 milj. ha mežu un 0,3 milj. ha purvu. Ar meliorācijas palīdzību Igaunijā no jauna kultivēta vairāk nekā 200.000 ha liela zemes platība. Tādā veidā 20 gadus lauksaimniecībai izmantojamās zemes platība palielinājusies par 20%. Šajā laikā nosusināšanas darbi izdarīti 700 vietās, izrokot 3900 km lielo novadgrāvju. Šo zemju nosusināšanai izdots ap 6 milj. Igaunijas kronu, bet mežu nosusināšanai — ap 2 milj. kronu. Ar izrakto grāvju palīdzību nosusināta arī ap 420.000 ha liela zemes platība, kuŗa agrāk cieta no plūdiem. Jaunu platību kultivēšanai piešķir valdības prēmijas. Tādēļ zemju kultivēšana strauji iet uz priekšu: piemēram, 1935. gadā, kad sāka piešķirt šīs prēmijas, bija kultivēti 1,745 ha, 1936. gadā — 5500 ha, bet 1937. gadā — 35.000 ha. Ar nosusināšanu, zemes labāku izstrādāšanu, stiprāku mēslošanu un lielāku minerālmēsļu pielietošanu tagad uzlabojušās ražas: salīdzinot ar 1919., 1920. gadu, rudzu raža — par 35%, kviešu — 40%, miežu un auzu — 15%, kartupeļu — 25% un ābolaņa — par 30%. Igaunija jau no 1931. gada ne tikai iztiek ar savu labību, kuŗu pirms tam pa daļai iveda, bet jau arī zināmu labības daudzumu eksportē.

Arī piensaimniecībā noticis liels progress. Pirmos valsts pastāvēšanas gados slaucamu govju nebija vairāk par 200.000, bet tagad to jau ap 450.000, tā tad 2 reiz vairāk. Bez tam arī piena raža no vienas govjs gada laikā caurmērā stipri palielinājusies: ja sākumā caurmērā ieguva ap 1650 kg piena no govjs, tad tagad no kontrolējamās govjs caurmērā iegūst ap 2800 kg piena. Sviesta eksports 1937. gadā sasniedza 14,000 to. Un pie tam tas bija pirmās šķiras sviests, kuŗu starptautiskā pien-

saimniecības izstādē atzina par vienu no labākkiem aiz daņu sviesta. Prāvus ienākumus gūst arī no cukkopības, piemēram, 1929. gadā bekonu un citus produktus Igaunija eksportēja par 2,3 milj. igauņu kronām, bet 1926. gadā — par 7,5 milj. kronām. Vistu skaits 20 gadu laikā palielinājies 4 reizes. Ja pirmajos valsts pastāvēšanas gados Igaunija varēja eksportēt vienu vai dažus miljonus olu, tad 1937. gadā olu eksports sasniedza jau 45 milj. gabalu.

Zemes reformas izvešana arī ievērojami palīdzējusi celt šīs zemes labklājību. 1150 muižu vietā, kuŗām piederēja 58% no visām Igaunijas zemēm, radītas ap 55.000 jaunas saimniecības. No visiem šiem skaitļiem skaidri redzama Igaunijas lauksaimniecības attīstība.

Līdzīgu progresu uzrāda arī lauksaimniecība Latvijā un Lietuvā.

Pirms zemes reformas Latvijā strādājamās zemes bija 6.267,401 ha, no kuŗas apmēram puse (48%) piederēja muižniekiem, bet mazajiem lauksaimniekiem piederēja nedaudz vairāk par trešdaļu (39%). Ar zemes reformu radīja zemes fondu. No tā vēlāk ar zemi apgādāja jaunsaimniekus. Piemēram, 20 gadu laikā no šī fonda zemēm radītas 266.000 mazāku saimniecību, šinī skaitā 46.000 sīksaimniecību. Meliorācijas darbus izved ļoti plaši — tiem paredzēts izdot ap 27 milj. ls. Pateicoties meliorācijas darbiem, lauksaimnieciski izmantojamās zemes platība palielinājusies no šo darbu sākuma par 244.700 ha vai 13% no visas zemes platības. Sevišķi palielinājušies kviešu, kartupeļu un biešu sējumi. Pirmajos valsts pastāvēšanas gados ar kviešiem apsēja 45.000 ha, bet tagad — ap 125.000 ha, kartupeļus stādīja ap 73.000 ha, bet tagad 104.000 ha. Cukurbiešu audzēšanu uzsāka tikai 1924. gadā un šajā laikā no 1708 ar cukurbietēm apsētiem ha tagad šī platība palielinājusies gandrīz 10-kārtīgi. Ar meliorāciju, lielāku mēslojuma devu un labāku zemes izstrādāšanu kopējā labības raža palielinājusies tik ievērojami, ka no 1933. gada Latvija jau iztiek bez importētas labības, kamēr no 1922.—1932. gadam par importētiem rudziem un kviešiem viņa ārzemēm sa-

maksājusi 258 milj. ls. Plaši attīstījusies arī piensaimniecība: 1920. gadā bija tikai 21 pienotava, bet patlaban darbojas 288 pienotavas, kurām lauksaimnieki nodod 535 milj. kg piena gadā. 1937. gadā saražots 21.483 to sviesta, no kāda daudzuma eksportētas 16.892 tonnas. Ievērojami palielinājies zirgu, govju, aitu un cūku skaits.

Zemes platība Lietuvā ap 5 ar pus milj. ha (šeit nav ieskaitīta ne okupētās Lietuvas daļa, ne Klaipēdas apgabals). No šīs platības lauksaimniecībai izmanto ap $\frac{2}{3}$, mežu — $\frac{1}{5}$, bet pārējā daļa — ūdeņi un cita neizmantojama platība. Ar zemes reformu ap 700.000 ha ieskaitīja zemes fondā, ar kuŗa platību radīja ap 40.000 jaunsaimniecību. Mazsaimniecību līdz 15 ha ir 136.000, kuŗas sastāda 47% no visa saimniecību kopskaita un aizņem mazāk nekā $\frac{1}{3}$ no visas zemes. Caurmērā saimniecības no 15—50 ha aizņem apmēram pusi no visas strādājamās zemes un to skaits ir $\frac{1}{3}$ no visu saimniecību kopskaita. Lielākās saimniecības — no 50—100 ha un vairāk sastāda ap 3% no visas zemes kopplatības. Tādā veidā arī Lietuvā pārsvarā ir vidēji lielo un mazo saimniecību. Ar meliorācijas darbiem, kuŗi arvien iet plašumā, Lietuvā nosusināti ap 400.000 ha zemes. Viensētās beidz sadalīt arī Lietuvas sādžas. Šādas saimniecības spēj labāk izmantot savu zemi. Ar zemes nosusināšanu, zemes reformu un sādžu sadalīšanu, tāpat ar labāku zemes apstrādāšanu un mēslojuma pastiprināšanu palielinājusies kā sējumu platība, tā arī cēlušās ražas. Lietuva visu laiku ne tikai iztikusi pati ar savu labību, bet daļu no tās katru gadu arī eksportējusi. Ja pirmajos pastāvēšanas gados viņa eksportēja, skaitot 1000 tonnās, ap 10.000 to, tad tālākos gados šis eksports vienmēr pieauga un 1935. gadā jau sasniedza 150.000 to, 1936. gadā — 120.000 to. Sevišķi palielinājies sviesta, gaļas un olu eksports: piemēram 1925. gadā gaļas eksports sasniedzis 13.000 to, 1935. gadā — 25.586 to un 1937. gadā — 29.901 to. Arī sviesta eksports no 932 to līdz 1935. gadam jau sasniedza 12.154 tonnas, 1936. gadā un 1937. gadā — jau līdz 14 un 17.000 tonnas. Par ārzemēm pārdotiem piena produktiem

1937. gadā saņemts 42 milj. litu, par cūkopības produktiem — 32,2 milj. litu. Abas šīs ieņēmumu nozares sastāda 40% no visiem Lietuvas eksporta ieņēmumiem. Ja pārrēķinam visu svarīgāko Lietuvas lauksaimniecības produktu eksportu tajās cenās, kuŗas pastāvēja 1937. gadā, redzam, ka no 1925.—1929. gadam Lietuvas eksports svārstījies starp 67—95 milj. litiem gadā. Sākot ar 1930. gadu tas sāka pieaugt un no 1931.—1932. gadam sasniedza 138 milj. litu gadā. Krīzes laikā no 1933.—1935. gadam šis eksports samazinājās līdz 102—113 milj. litu, bet pēc krīzes gados tas vēl pacēlās līdz 142 milj. litiem un vairāk, pārsniedzams pirmskaŗa eksporta robežu.

Es ilgāk apstājos pie lauksaimniecības progresā skaitļiem, no kuŗiem skaidri redzams, ka visās trijās Baltijas valstīs šis saimniecības progress 20 gadu laikā visur gājis tai pašā virzienā un tā veicināšanā lietoti gandrīz vieni un tie paši līdzekļi. Vienā vai otrā valstī darbs lauksaimniecībā gan notika sparīgākā tempā, bet citur vietējo apstākļu dēļ attīstījās gausāk. Sapulcējušies visu triju valstu agronomu vai kultūrtechniķu konferencēs, šo zemju pārstāvji ne vienu reizi vien ir pārliecinājušies, ka visās šajās valstīs viņu darbs notiek pēc vienādām metodēm un noteikumiem, kaut arī šos norādījumus darba darīšanai viņi saņem no triju atsevišķu valstu zemkopības ministrijām. Ja visus šos norādījumus dotu kāds centrāls sazināšanās orgāns, tad šis darbs būtu vēl sekmīgāks, nekā tas tagad ir vienā vai otrā valstī. Šāda saskaņošana sevišķi vēlāma lauksaimniecības produktu izvērtēšanā, tiem meklējot tirgu. Tagad katrai no šīm atsevišķām valstīm ar otru jāsaņem, lai atrastu lauksaimniecības produktiem labāku tirgu un augstāku cenu. Šāds šo triju valstu savstarpējs saņemšanās gars kaitē viņu labām attiecībām un mudināt mudina vienai valstij vēl vairāk attālināties no otras, lai varētu šai saņemšanās cīņā sev iegūt iespējami vairāk. Ja pie tagadējās saimnieciskās autarķijas, maitu sistēmas, visādām licencēm grib pasargāt savus ienākumus un valūtas drošību, tad stāvokli grūti radikāli grozīt, bet attiecībā uz sadarbību varbūt varētu savstarpēji vieno-

ties par plānveidīgāku viena vai otra lauksaimniecības produkta realizēšanu. Tas varētu nākt par svētību visām valstīm. Ja 1934. gadā panāktā draudzīgas sadarbības savienība jau devusi kaut kādu labumu mūsu diplomātijai, tad, neapšaubāmi, būtu reāls labums no šādas sadarbības arī mūsu valstu saimnieciskās vajadzībās.

Ja pēc šādas sadarbības šodien jācenšas lauksaimniecības ražošanā un, sevišķi, lauksaimniecības produktu ražas izvērtēšanā, tad ne mazāk to vajadzētu ievērot arī attīstot šo valstu rūpniecību un tirdzniecību, kā arī paplašinot savu darbību mākslas un, vispār, kultūras celšanas darbā.

Tagad, kaut arī īsumā, apskatīsim, kas 20 gados sasniegts šajās nozarēs.

Rūpniecība un tirdzniecība. Visu triju Baltijas valstu rūpniecība un tirdzniecība pagājušos 20 gados attīstījies un nostiprinājusies, vadoties visur no tiem pašiem principiem, kādi bija radušies katrā no tām atsevišķi: saražot pēc iespējas daudz ražojumu eksportam un cik iespējams vairāk pacelt iekšzemes tirgus uzņemšanas spējas, lai šos ražojumus pēc iespējas vairāk varētu izplatīt. Uznākot pasaules saimnieciskai krīzei un pēc tam sevišķi nostiprinoties autarķijas principiem, visās valstīs atskanēja sauciens: neko nepirkt no citurienes, ko iespējams pagatavot savā valstī, un pirkt tikai no tām valstīm, kuŗas pērk no mūsējās, tā izlīdzinot starp šīm tirdznieciskās apgrozības zemēm savstarpējo bilanci. Sākās tādas nacionālās rūpniecības atbalstīšanas laiks, kas bija piemērota visu valstu nacionālam garam un nacionālam režīmam. Tādā pašā garā attīstas arī tālāk šo valstu saimniecību nozares, vedot visu šo triju valstu saimniecības pretim savstarpējai izolācijai, savstarpēju sakaru pārtraukšanai, bet ne pie savstarpējas sadarbības šajās nozarēs.

Palūkosimies, kā attīstas šīs saimnieciskās nozares katrā no šīm valstīm.

Atgūstot neatkarību, I g a u n i j a ieguva no Krievijas diezgan daudz tekstilrūpniecības, mašīnu, vagonu un citu rūpniecības uzņēmumu, kuŗus viņa tomēr nespēja vairs uzturēt agrākā augstumā. Šie uzņēmumi strādāja eksportam uz plašo Krie-

viņu; zūdot šim tirgum, pa daļai samazinoties arī mašīnām un brīvam kapitālam, tādēļ vien jau bija jāsamazina darbs. No 35.000 strādniekiem, kas šajos uzņēmumos strādāja pirms kara, 1930. gadā viņos vairs bija palikuši tikai ap 13.000. Ja arī no sākuma vēl domāja, ka, mainoties politiskiem apstākļiem, vēl radīsies citas eksporta iespējas, tad vēlāk no šīm cerībām bija jāatsakās. Rūpniecība sāka vairāk gādāt par tādu ražojumu produkciju, kuŗiem ir noņēmēji un kuŗus iespējams pārdot iekšzemes tirgū. Lai pasargātu rūpniecību no ārzemju ražojumu konkurences, ievēlta mazākus vai lielākus tarifus un radīja iespējas ražošanas paplašināšanai. Nevarēja iztikt arī bez īpaša kredita no valsts. Šo iemeslu dēļ no 1920.—1924. gadam tās svarīgāko rūpniecības uzņēmumu skaits, kas nodarbināja ne mazāk par 20 darbiniekiem, palielinājās no 122 līdz 279, bet kopējais rūpniecības uzņēmumu skaits pacēlās no 2957 līdz 3738. Rūpniecības ražojumu produkcija (netto), no 1922. gada līdz 1933. gadam pieaugusi no 32,7 milj. kronu līdz 48 milj. kronām. No 1936. gada radās iespēja investēt rūpniecībā vairāk kapitāla, jo bija palielinājušies visi ienākumi. Šos kapitālus vispirms investēja degakmens rūpniecības paplašināšanai, kūdrāju eksploatēšanai, ķieģeļnicu un, beidzot, jaunu celulozas fabriku celšanai. Šos uzņēmumus dibināja akciju sabiedrību veidā, akcijas pārdodot arī privātpersonām un ārzemju kapitālistiem. Pēdējos trijos gados rūpniecības ražojumi Igaunijas eksportā sastāda ap 40%, bet lauksaimniecības — 45—50%. Igaunijas rūpniecības produkcijas vērtība 1929. gadā sastādīja ceturto daļu no visas ražošanas vērtības, bet 1936. gadā — jau vairāk nekā trešdaļu.

No tā varam spriest, ka Igaunija it kā vienmēr vairāk kļūst par rūpniecības valsti jeb industrializējas, sevišķi pēdējos gados, kad vienmēr plašāk attīstas degakmens rūpniecība. Šajā rūpniecības nozarē jau strādā 6 fabrikas, kuŗu produkcija 1935. gadā bija sasniegusi 47.000 to degakmens, bet 1937. gadā, jau 110.000 to. Paredzams, ka šogad tā sasniegs 160.000 to, bet nākošā gadu desmitā cer sasniegt 500.000 to. Degakmens ir viens no Igau-

nijas zemes bagātībām, no kuŗas tā ražo kā kurināmo, tā arī gazolinu, apgādāda savu rūpniecību un ievērojamu daļu eksportēdama arī uz citām zemēm. Krievu laikos šīs rūpniecības svarīgumam nemaz nepiegrieza vērības. Tādu pat rūpniecības un tirdzniecības attīstības ainu sniedz arī Latvijas un Lietuvas tirdzniecība un rūpniecība. Neielaidzdamies sīkumos, šeit sniegsu tikai dažus datus, no kuriem viegli būs izdarīt slēdzienus.

Vēl pirms lielā kaŗa Latvijas rūpniecība bija plaši attīstījusies, apgādādama ar saviem ražojumiem plašo Krieviju. Vairāk nekā puse no visiem rūpniecības uzņēmumiem atradās Rīgā. Zaudējot Krievijas tirgu, zaudējot mašīnas, kuŗas kaŗa laikā aizveda uz Krieviju vai Vāciju, trūkstot brīviem kapitāliem, Latvijas rūpniecībai pirmajos valsts pastāvēšanas gados bija jācīnās ar grūtībām. Tikai no 1928. gada sākās ievērojamāka uzlabošanās: no kopējā rūpniecības uzņēmumu skaita — 2887 ar 67.000 strādniekiem — šo uzņēmumu skaits ar katru gadu palielinājās un 1935. gadā jau bija 8678 tādu uzņēmumu, kuŗos strādāja ne mazāk par 5 strādniekiem. Tai laikā Latvijas rūpniecībā pavisam bija nodarbināti 107.380 strādnieku, kas gada laikā ražoja par 426 milj. ls brutto. Sākot ar 1936. gadu strādnieku skaits rūpniecības uzņēmumos ar katru gadu palielinās no 5—12%.

Kopējais Latvijas eksports, kas 1936. gadā sasniedza 138 milj. ls, sadalās tā: jēlvielas un pusfabrikāti — 47,7%, pārtikas vielas — 27,5%, fabrikāti — 19,8% un dzīvlopi — 5%.

Pēdējā laikā rūpniecības un tirdzniecības attīstība, pateicoties valdības iniciatīvai rūpniecības iestāžu dibināšanā un kārtošanā, sākusi sevišķi uzplaukt. Nodibināts ne mazais jaunu akciju sabiedrību skaits, kuŗas ar ievērojamām iemaksām piedalās pati valsts. Piemēram, sabiedrība «Vairogs» ar 10,5 milj. ls lielu pamatkapitālu pārņēmusi «Feniksa» fabriku un tagad ražo vagonus, dažādus satiksmes līdzekļus, kuŗu iekārtojumu, lauksaimniecības mašīnas u. t. t. Tālāk nodibināta lauksaimniecības kooperatīvu centrālā savienība «Turība» ar 7 milj. ls lielu pamat-

kapitālu. Tās dibināšanā piedalījās kooperatīvā Latvijas piensaimnieku centrālā savienība, zemkopības ministrija un svarīgākie kooperatīvie uzņēmumi. Tā apgādā lauksaimniekus ar mašīnām, darba rīkiem, mākslīgiem mēsliem, normē lauksaimniecības ražojumu cenas, nodarbojas ar labības eksportu, pārstāv ārzemju firmas Latvijā un latviešu firmas ārzemēs.

Bez šīm lielajām sabiedrībām dibināts vēl diezgan liels skaits citu sabiedrību, piemēram: «Degviela» ar 4 milj. ls lielu pamatkapitālu. Tā importē naftu un līdzīgus produktus un nosaka to cenu. «Ogle» ar 1/2 milj. ls lielu pamatkapitālu tirgojas ar oglēm, koksni, malku, kūdras un regulē šo preču cenas «Ādu un vilnas centrāle» ar 0,3 milj. ls lielu kapitālu ar monopola tiesībām sapērķ ādas un vilnu, tās izšķīro, pārstrādā un pārdod iekšzemes tirgum un ārzemēm. «Ķieģeļnieks» — rūpniecības un tirdzniecības sabiedrība ar 0,5 milj. ls lielu pamatkapitālu ražo un pārdod ķieģeļus, drēnu caurules. Bez tam pastāv daudz citu līdzīgu sabiedrību. Tā centralizēdama dažādas rūpniecības nozares un piedalīdamās viņās ar savu kapitālu, Latvijas valsts cenšas pamudināt viņu darbību, un, piešķirdama dažām nozarēm monopola tiesības, tuvojas plānveidīgai valsts saimniecībai, tai pašā laikā nenomākdama arī privāto iniciatīvu, bet sniedzama tai atbalstu. Tie ir tie jaunie valsts saimniecības mēģinājumi, kuŗi izteikušies jau arī Igaunijā un tāpat arī Lietuvā.

Sākot Lietuvas rūpniecības un tirdzniecības raksturošanu, jāatzīmē, ka līdz lielajam kaŗam ievērojamākie rūpniecības uzņēmumi — no tiem vairums bija Kauņas guberņā — bija metāla un ādu rūpniecībā. Tajos nodarbināja ap 4000 strādnieku, t. i. ap 1/3 no visiem strādniekiem, kuŗi bija reģistrēti visas Kauņas guberņas uzņēmumos. To pašu iemeslu dēļ, kā Igaunijas un Latvijas ievērojamākiem rūpniecības uzņēmumiem, arī Lietuvas metāla un ādas fabrikām bija gandrīz jāpārtrauc darbība un tikai vēlāk tās atkal sāka atveseloties. Aprēķināts, ka visu Lietuvas rūpniecības uzņēmumu produkcija sasniedza 18 milj. rubļu, te neieskaitot Klaipēdas apgabala produkciju. Klaipēdas ap-

gabalā pirms kara bija 5000 strādnieku, kas bija nodarbināti dažādos uzņēmumos. Aprēķināts, ka Lietuvā 1937. gada sākumā bija 1056 uzņēmumu ar vairāk nekā 5 strādniekiem katrā. Šajā skaitā 1) 812 uzņēmumiem bija 5—19 strādnieku, pavisam kopā — 6605 strādnieku, 2) 141 uzņēmumam — 20—49 strādnieku, kopā pavisam — 3977 strādnieku un 3) 103 uzņēmumiem — 50 un vairāk strādnieku, kopā pavisam — 19,979 strādnieku. Visos šajos uzņēmumos strādāja vairāk nekā 26.000 strādnieku. Visu šo uzņēmumu produkcijas vērtība 1936. gadā aprēķināta uz 310 milj. litiem (neierēķinot pārstrādātos piena produktus).

No atsevišķiem uzņēmumiem Lietuvā jāatzīmē «Lietūkis», «Kooperātyvu Sajunga» (Kooperatīvu savienība) un «Koooperātyvu Bankas», kurī sāka darboties agrāk nekā Latvijas «Turība»; bez tam vēl «Maitas», «Linu» sabiedrība, «Autobusu» satiksmes akciju sabiedrība, «Cukura» akciju sabiedrība, kas nodibinājusi jau 2 fabrikas, un pēdējā gadā «Enerģijas komiteja», kas nodibinājusi atsevišķas sabiedrības elektrības ražošanai, kūdrāju eksploatēšanai u. t. t. Pēc savas ražošanas lieluma un strādnieku skaita pirmo vietu ieņēma pārtikas vielu rūpniecība, piemēram 1936. gadā gaļu un viņas produktus eksportēja vairāk nekā par 36 milj. litiem. «Cukura» rūpniecības gada vērtība sasniedz 14 milj. litus. Tekstilrūpniecība sevišķi paplašinājusies pēdējā laikā. Tās rūpniecība gadā dod 52 milj. litu, bet strādnieku šīs rūpniecības nozarē nodarbina virs 7000. Tālāk ādu rūpniecības gada apgrozība sasniedz 18 milj. litu, koku apstrādāšanas rūpniecības gada produkcija ir par 17 milj. litiem (125 kokzāģētavas, kurās strādā ap 2200 strādnieku). Celulozes un papīra fabrika Klaipēdas apgabalā palielinājusi savu ražošanu divkārtīgi; salīdzinot ar pirmskara ražošanu, piemēram, 1936. gadā tās eksports sasniedza 57 milj. to celulozas, kuņas vērtība sastādīja 10½ milj. litu. Netālu no Kauņas Petrašūnos 1933. gadā nodibināta moderna papīra fabrika, kuņa ražo papīru laikrakstiem un grāmatām un visādu citu vietējām vajadzībām derīgu papīru. Es šeit nepieminēšu metāla, minerālu,

ķīmijas rūpniecības produktu ražošanu, kuņa arī uzrāda vienmēr lielāku pieaugumu. Lietuvas eksports, kas pirmajos valsts pastāvēšanas gados sasniedza tikai ap 55 līdz 70 milj. litu (1920.—1923.) ar katru gadu aug un pirmskries gados bija sasniedzis 333,7 milj. litu (1930.); vēlāk kādu laiku gan bija samazinājies, bet pēdējos gados jau atkal sasniedzis pirmskara laika eksportu un ir ziņas, ka šogad to vēl pārsniegs, dodams ap 340 milj. litu lielu sumu. Visā 20 gadu laikā par Lietuvas eksporta objektiem bija un vēl tagad ir: lopī, un viņu produkti (bekons, sviests un citi piena produkti), meža materiāli, piemēram celuloza, finiers un vispār pusapstrādāti meža materiāli, tālāk lini, linsēklas, labība un nelielos vairumos rūpniecības ražojumi vai pusfabrikāti. Apmēram puse no Lietuvas eksporta līdz 1931. gadam gāja uz Vāciju. Noslēdzoties tai gadā Vācijas tirgum, Lietuvas eksports atrada sev citu tirgu un tagad visvairāk iet uz Angliju. Uz citām Baltijas valstīm Lietuva eksportē tikai dažus % (5—6%) no saviem ražojumiem, tāpat arī importēdama no šīm zemēm ražojumus par visai nieievērojamām sumām. Vēl jāatzīmē kādā tempā aug un palielinās valsts budžets. Pirmajos valsts pastāvēšanas gados tas deva deficitu un tikai no 1923. gada, jau pēc savas valūtas radīšanas, budžets sāka gadu pēc gada augt. Sākot no 200 milj. litu lielas sumas 1923. gadā, tas 1931. gadā izauga līdz 304,98 milj. litiem, vēlāk krīzes laikos kaut cik samazinājās, bet 1936. gadā jau atkal sasniedza pirmskara normas, 302,8 milj. litu, un 1938. gadā jau pieņemts 348,8 milj. litu liels budžets. Kā Lietuvā, tāpat palielinās arī Igaunijas un Latvijas budžeti, Igaunijā sasniedzot 70—80 milj. kronu, bet Latvijas budžets ir 160—190 milj. latu liels.

Ja gribam plašāk apgaismot, kādus sasniegumus Baltijas valstīs guvušas izglītībā un vispār kultūras nozarēs, tad būtu jāmin, par cik tajā laikā palielinājies pamatskolu, ģimnaziju un arodskolu skaits, cik šajās skolās tagad skolēnu, cik studentu universitātēs vai citās augstākās mācības iestādēs, cik tagad iespējams laikrakstu, grāmatu u. t. t., cik uzcelts jaunu skolu,

bibliotēku, muzeju u. t. t. Tas visiem vairāk vai mazāk jau zināms un tā visa piemēšana prasītu arī daudz vietas. Bez tam žurnālisti, mākslinieki, literāti, augstāku skolu profesori un pamatskolu skolotāji attīstījuši savā starpā jau diezgan dzīvu sadarbību, bet manā paziņojumā man sevišķi svarīgi atzīmēt, kāda Baltijas valstu sadarbība būtu vēlama lauksaimniecības, rūpniecības un tirdzniecības nozarē. Šajā virzienā vēl jātiek cauri pirmajam ledum.

Viens no svarīgākiem uzdevumiem — plaša propaganda, ka šāda plānveidīga visu šo valstu sadarbība patiesi nepieciešami vajadzīga un visiem spēkiem plaši atbalstāma. Autarķijas principi, ka valstij jānoslēdzas savās robežās, atmetami, jo tas nevar būt tautas ideāls. Tautai jācenšās pazīt visu citu tautu kā garīgu, tā arī materiālu labumu ieguvumi; viņai jāsniedz un jāsaņem arī no citurienes garīga barība un jācenšās izmantot arī visu citu piedzivojumi vai iegūtie labumi.

Šī mērķa sasniegšanai noderētu:

1) Lai dažādi lauksaimniecības producenti savu vadītāju personās pēc iespējas plašāk sadarbotos, pārdomājot kā metodes,

tā arī formas, kas vispiemērotākās šo nozaru darbam;

2) Lai visiem eksportam domātiem produktiem būtu noteiktas standartšķiras un to cena;

3) Lai katru gadu, ievācot katrā valstī ražu, notiktu apspriedes par vispiemērotākiem šīs ražas izvērtēšanas apstākļiem.

4) Lai atsevišķu akciju sabiedrību darbība atsevišķās valstīs būtu saskaņota uz savstarpējas informācijas un atbalsta pamatiem.

Tā savā starpā sazinādamies, mēs varētu izvairīties ne tikai no kaitīgām sekām, kuŗas tagad izjūtamās atsevišķām valstīm konkurējot savā starpā, bet arī iegūtu izdevīgākus apstākļus katras valsts eksportam. Savā starpā sadarbodamies, mēs drīzāk saprastu, kādi ražojumi mums nav jāmeklē citur, ja viņus jau ražo kaimiņvalstī. Tālākais solis tad būtu atziņa, ka neatmaksājas kaut ko ražot savā valstī, ja izdevīgāk šo ražojumu varam dabūt no kaimiņiem. Bet pēc tam mēs nonāktu pie plānveidīgas saimniecības ne tik vien katrs savā valstī, bet visā Baltijas valstu saimē. Tas lai ir mūsu Baltijas valstu nākošo 20 gadu uzdevums.

Jonas Vileišis,

Leedu-estī ūhingu esimees.

Balti riikide 20 aasta saavutusi

Kõik kolm Balti riiki — Eesti, Läti ja Leedu pühitsevad tänavu oma iseseisvuse 20 a. juubelit.

Seks juhuks igaüks nendest riikidest püüab näidata, mida ta on saavutanud selle 20 aasta jooksul majanduslises, poliitilises ning kultuurilises elus. Tuletades meelde olukorda, millises olid kõigi nende kolme rahva elanikud Vene võimu ajal ning esimestel aastatel pärast iseseisvuse saavutamist, ning võrreldes seda oludega, milliseid näeme nüüd kõigis kolmes riigis, peame tunnistama, et kõigil elu alades on toimunud nii suur progress, millisest Vene ikke all ei võinud meie unistadagi.

Suure sõja lõppedes, ning Venemaa revolutsiooni lõkkele lüües kõik kolm Balti

rahvast ning ka kõik teised, keda Vene rõhus, hakkasid tundma, et on aeg vabaneda Vene orjusest, kus nad nii kaua olid lämbunud. Siis tuli ilmsiks, et nende rahvaste kauakestnud võitlus vabaduse ning oma elu iseseisvuse eest on juba hääd vilja kandnud: kõigi kolme rahva keskel tuli ilmsiks tugev, ületamatu tahe saavutada poliitilist vabadust ning uuendada oma iseseisva riigi elu. Kahekümne aasta eest meie rahvaste juhid ühel või teisel kujul on kuulutanud, et nad purustavad senised sidemed Venega ning et nende riigid proklameeruvad vabade ja iseseisvate riikidena. Ometi poliitilist vabadust pole keelelegi antud ilma ohvriteta. See vabadus pidi kätte võideldama. Ja peab tähenda-

ma, et igal meie rahval leidus mitte ainult küllaldane arv tugevaid, ennastsalgavaid mehi, kellel polnud kahju ohverdada elu oma rahva vabaduse eest, aga leidus ka selliseid, kes solidaarselt ning kooskõlastatult võitlesid ka teiste Balti rahvaste vabaduse eest: soomlased läksid appi eestlastele, eestlased — lätlastele, ning need viimased koos leedulastega võitlesid bermontlaste vastu. Anti üksteisele toetust ning abi. Nii ohvritega ning ennastsalgava võitlusega kaitsti nende rahvaste proklameeritud iseseisvust.

Varsti peale seda vabaduse kättevõidelnud Balti rahvaste esindajad koos Soome ja Poola esindajatega olid tulnud kokku 1920. a. jaanuari kuul Helsingisse, kuid selle sama aasta augusti kuul — Bulduri kuurorti, Riia juures, et jõuda kokkuleppele kõigi nende vastloodud riikide liidu kohta. Ometi projekteeritavast lepingust taandusid Soome ning Poola, ilma et oleks seda kinnitanud, kuid hiljem Poola, okupeerides oktoobris Leedu päälinna Vilno, purustas lõpulikult sõprusdemed. Nii et Poola Leeduga olid sõjaseisukorras, siis selliste olude pärast ei võinud olla juttugi mingisugusest liidust mõlemate riikide vahel.

Hiljem Läti ning Eesti vahel sõlmiti arbitraashi leping ning eriline tolli kokkulepe, kuid Leedu sellest osa ei võtnud. Ainult 1934. aasta 12. septembril sõlmiti ja kuulutati välja Genfis kõigi kolme riigi vahel sõpruse ja koostöö liit, et tugevdada nende riikide omavahelist läbikäimist ning nende rahu säilitamise ja kindlustamise aktsiooni. Rahvasteliidu vaimus. See 1934. aasta 12. septembri liidu akt on ainukeseks ühiste võitluste ning idealistlikkude ürituste ülejäägiks. Tänu sellele meie diplomaatilised esindajad aegajalt tulevad kokku läbirääkimistele, et võtta sõna ühise poliitika vajaduste kohta. Nii tänu sellele ühtlusele kõigi kolme riigi nimel on saavutatud ka õigus alalise koha saamiseks Rahvasteliidu nõukogus. Seda öeldes ma sugugi ei tahaks eitada seda akti nende rahvaste tihedama koostöö vahendina. Selle tähtsust on kõvendanud üha kasvav kõigi kolme rahva teadvus, et tihe koostöö on tugevaimaks toeks nende

iseseisvuse kindlustamisel. Nende kolme rahva geopoliitiline seisund idast ning kagust — ühelt poolt — ning läänest — teiselt poolt — dikteerib neile kõigile, et mitte sattuda ühe või teise suurriigi poliitilisse sõltuvusse, tuleb neil hoiduda koos ning esijoones loota ainult endi jõule, kuna minevikus nii mitugi korda on katsutud allutada ühte või teist neist riikidest võõra võimu alla.

Need on ideaalid, mille järele peaks püüdma meie juhid. Omavaheliste vahekordade korraldamises võibolla tahetakski käia nende ideaalide järele, kuid reaalne elu, selle elu majanduslik struktuur hävitab need püüded.

Pärast seda, kui olid loodud kõigi kolme riigi alalised piirid, mis enamvähem langesid ühte nende rahvaste etnograafiliste piiridega—üksikute eranditega, millest siin kõnelda pole kohane, — kõik kolm uut vabariiki hakkasid korraldama oma riikide elu eraldi üksustena. Kuigi varem — veneajal ehitatud raudteed, maanteed või tähtsamad liiklemisteed nende üksikute riikide tarvituseks ei olnud eriti kohased, polnud midagi parata — neid tuli tarvitada sellistena, nagu nad olid või pidi ehitatama uusi teid, mis paremini kõlbaks ära kohalikkude elanikkude tarbeks. Ühes või teises neist riikidest oli liig palju sadamaid ning mitmesuguseid nende sadamate seadeldisi aga teises riigis tuli ehitada uusi ning luua ka täiesti uus sadamate seadeldis. Samal ajal need sadamad, vähese tarvituse tõttu, kaotasid oma tähtsuse. Jõuda kuidagi paremale kokkuleppele nende riikide territooriumi paremaks kasutamiseks ei õnnestunud. Nii iga riik hakkas korraldama oma elu üksikult neis piirides, millistes ta oli tekkinud. Kõik kolm riiki löid oma valuuta, omad tollipunktid, oma maksudesüsteemi, said sissetulekuid riigile kuuluvast varandusest, hakkasid edustama tööstust ning kaubandust ja igaüks lõi ka oma eelarve ning kogu riigi aparaadi. Võib ainult rõõmustada, et sel 20 aasta iseseisvuse ajal igaühes nendest riikidest on tõusnud mitte ainult riigi enda, vaid ka kodanike heaolu. Selle illustreerimiseks toon siin mõned näited.

1. Põllumajandus. Kõik kolm Balti riiki on põllunduslikud maad. Põllundusega Eestis tegeleb 60%, Lätis — 68%, aga Leedus — 76% kogu elanikkonnast. Märgime ära, millist edu põllunduse alal näitab üles igauks nendest riikidest.

Põllumajandulike üksusi Eestis on 133.000 ümber. Nende alla kuulub umbes 3 milj. ha suurune maaala. Sellest 1 milj. hektari ümber künnimaad, niisama palju niitu ja karjamaad, 0,7 milj. ha metsa ja 0,3 ha sood. Maaparanduse teel Eestis on üles haritud rohkem kui 200.000 ha suurune maaala. Sel teel 20 aasta jooksul põllunduseks kõlbuliku maaala suurus on kasvanud 20% võrra. Selle aja jooksul kraavitamise töid on tehtud 700 kohas, kaevates 3.900 klm suuri peakraave. Nende maaalade kuivatamiseks on väljaantud 6 milj. Eesti krooni ümber, kuid metsade kuivatamiseks — 2 milj. Ekr. ümber. Kraavitamise abil on kuivatatud ka 420.000 suurune maaala, mis varem sai kannatada suurvee all. Uute maalade ülesharimiseks riik maksab preemiaid, Seepärast maa kultiveerimine läheb hoogsasti edasi: näiteks 1935. aastal mil hakati maksma preemiaid, oli kultiveeritud 1745 ha, 1936. aastal — 5500 ha, aga 1937. aastal — 35.000 ha. Maa kuivatamisega, maa parema harimisega, tugevama väetamisega ning suuremate annuste mineeraalväetise kasutamiseega on tõusnud viljasaak: võrreldes 1919. ja 1920. aastaga — rukkisaak 35% võrra, nisu — 40% võrra, odra ning kaera — 15% võrra, kartuli — 25% ning ristikeina — 30% võrra. Eesti, juba alates 1931. aastaga, mitte ainult saab läbi oma viljaga, mida enne seda osalt pidi sissevedama, vaid teatava hulga vilja veab ka välja. Ka piimanduses on toimunud suur progress. Esimesil riigi iseseisvuse aastail lüpsilehmi ei olnud rohkem kui 200.000, kuid nüüd on neid juba 450.000 ümber, nii siis kaks korda rohkem. Peale selle ka piimasaak ühe aasta jooksul keskmiselt on tugevasti tõusnud: kui alguses keskmiselt saadi 1650 kg piima lehmalt, siis nüüd annab kontrollitav lehm keskmiselt 2800 kg piima. Või eksport 1937. aastal oli 14.000 to, pealegi oli see

esimese järgu või, mida rahvusvaheline piimanduse näitus tunnistas üheks parimaist peale Taani või. Hääd tulu annab seakasvatus, näiteks, 1929. aastal eksporteeris Eesti peekoni ning muidprodukte 2,3 milj. Ekr. väärtuses, kuid 1936. aastal — 7,5 milj. Ekr. eest. Kanade arv 20 aasta jooksul on suurenenud neljakordselt. Kui esimestel riigi iseseisvuse aastatel võis Eesti eksportida ühe või mõned miljonid mune, siis 1937. aastal munade eksport jõudis juba 45 miljonini.

Maareformi elluviimine on ka tunduvalt tõstnud selle maa hääolu. 1950 mõisa asemel, milledele kuulus 58% kogu Eesti pinnast, on loodud 55.000 asundustalu. Kõigist neist arvudest on ilmselt nähtav Eesti põllumajanduse areng. Samasugust progressi näitab ka põllumajandus Lätis ning Leedus.

Enne maareformi Lätis harimiskõlblikku maad oli 6.267.401 ha, millest umbes pool (48%) kuulus mõisnikkudele, aga väikemaapidajatele kuulus vähe üle 1/3 (39%). Maareformiga loodi maafond. Sealt hiljem anti maad asunikkudele. Näiteks, 20 aasta jooksul selle fondi maaaladest on loodud 266.000 vähemat maakohta, nende seas 46.000 väikemaakohta. Maaparandustöid tehakse laiaulatuslikult — selleks on ettenähtud 27 milj. Ls ümber. Tänu maaparandustöödele, põllunduslikult kasustatava maaala suurus on tõusnud 244.700 ha või 13% võrra kogu maaala ulatusest. Eriti on suurenenud nisu, kartuli ning peedi külvipind. Esimestel riigi iseseisvuse aastatel nisu külviala oli 45.000 ha, kuid nüüd — 125.000 ha ümber, kartuleid istutati 73.000 ha ümber, kuid nüüd 104.000 ha. Suhkrupeetide kasvatamist alati vaid 1924. aastal ning selle aja jooksul 1708 hektariline suhkrupeetide külvipind on suurenenud peaaegu kümnekordselt. Maaparandusega, suuremate väetisannustega ning parema maaharimisega vilja üldsaak on suurenenud nii suurel määral, et alates 1933. aastaga Läti saab läbi oma viljaga, kuna 1922.—1932. aastani sisseveetava rukki ning nisu eest ta maksis välismaale 285. milj. Ls. Suurt edu näitab üles ka piimandus: 1920. aastal oli

ainult 21 piimatalitust, nüüd aga töötab 288 piimatalitust, kuhu põllumehed annavad ära aastas 535 milj. kg piima. 1937. aastal on valmistatud 21.483 to võid, millisest hulgast on eksporditud 16.892 to. Tunduvalt on suurenenud hobuste, lehmade, lammaste ning sigade arv.

Maaulatus Leedus on 5 ja pool milj. ha (siin ei ole kaasaarvatud okupeeritud Leedu osa ega ka Klaipeda maakond). Sellest maaala ulatusest kasutatakse põllumajanduses 2/3 ümber, metsa all on 1/5, ning ülejäänud osa—veed ning muud kasutamatud maaalad. Maareformiga 700.000 ha ümber jaotati maafondi, mille abil loodi 40.000 asundustalu. Väikemaakohti kuni 15 ha oli 136.000, mis teeb välja 47% talude üldarvust ning võtab oma alla vähem kui 1/3 kogu maast. Keskmised maakohad 15—50 hektarini võtavad oma alla umbes pool kõigest harimiskõlblikust maast ning nende arv on 1/3 kõigi talude üldarvust. Suuremad maakohad — 50—100 hektarini ning rohkem moodustavad 3% ümber kõigi talude üldarvust ning nende alla kuulub 18% maa üldulatusest. Nii ka Leedus ülekaalus on keskmise suurusega ja väikesed talud. Maaparandustöödega, mis võtavad üha suuremat hoogu, on Leedus kuivatatud 400.000 ha suurune maaala. Leedu külade jaotamine üksikuteks taludeks läheneb ka lõpule. Üksiktalud suudavad paremini kasutada oma maad. Maakuivatamisega, maareformi ning külade jaotamisega, samuti ka parema maaharimisega ning väetise tugevdamisega on suurenenud niihästi külvipind kui ka tõusnud saak. Leedu kogu aeg on mitte ainult saanud läbi oma viljaga, vaid osa sellest igal aastal on vedanud välja. Kui esimestel iseseisvuse aastatel ta eksporteeris, arvates 1000 tonnides, 10.000 to ümber, siis edaspidistel aastatel see eksport alatasa tõusis ning 1935. aastal oli juba 150.000 to, 1936. aastal — 120.000 to. Eriti on tõusnud või, liha ning munaekspord: näiteks 1925. aastal oli lihaekspord 13.000 to. 1935. aastal — 25.586 to ja 1937. aastal — 29.901 to. Ka või ekspord 932 tonnilt tõusis 1935. aastani 12.154 to, 1936. aastal ning 1937. aastal — juba

14.000 ja 17.000 tonni. Välismaale müüdüd piimasaaduste eest 1937. aastal on saadud 42 milj. litti, seakasvatussaaduste eest 39,2 milj. litti. Mõlemad need tulualad moodustavad 40% kõigist Leedu ekspordituludest. Kui kõigi tähtsamate Leedu põllumajandussaaduste ekspordi ümberarvestame nende hindade järele, millised olid 1937. aastal, näeme, et 1925. ja 1929. aasta vahemikul Leedu eksport on kõikunud 67—95 milj. liti ümber aastas. Alates 1930. aastaga hakkas see tõusma ning 1931.—1932. aastani jõudis 138 milj. litini aastas. Kriisi ajal 1933. — 1935. aastani see eksport vähenes 102 — 113 milj. litini, kuid pärast kriisiaastail see tõusis kuni 142 milj. litini ja enamgi, ületades enne sõjaaegse ekspordi piirid.

Ma peatusin kauem põllumajandusarvude juures, millest ilmsesti nähtub, et kõigis kolmes Balti riigis põllumajanduse progress 20 aasta jooksul on läinud ühes ja samas suunas ning selle arendamiseks on kasutatud peaaegu ühesuguseid vahendeid. Ühes või teises riigis töö põllumajanduses on küll sündinud hoogsamas tempos, kuna mujal kohalikkude olude mõjul arenenud aeglasemalt. Kokkukulnud kõigi kolme riigi agronoomide või kultuurtehnike konverentsidel nende maade esindajad mitmeid kordi on jõudnud veendumusele, et kõigis nendes riikides toimub nende töö ühesuguste meetodite ja määruste järele, kuigi neid juhtnööre töötegemiseks antakse kolme eri riigi põllutöoministeriumites. Kui kõiki neid juhtnööre annaks mingi keskne kooskõlastamise organ, siis see töö oleks veelgi edurikkam kui see ühes või teises riigis on praegu. Senine kooskõlastamine on eriti soovitatav põllumajandussaaduste müümise juures, otsides turustamisvõimalusi. Nüüd igauks neist kolmest riigist peab teisega võistlema, et leida põllumajandussaadustele paremat turgu ning kõrgemat hinda. Selline nende kolme riigi omavahelise võistluse vaim mõjub halvvalt nendele häadele suhetele ning ergutab ühel riigil veel rohkem kaugeneda teisest, et võiks selles võistluses saavutada endale võimalikult rohkem. Kui praeguse majanduslise autarkia, tollisüsteemide,

igasuguste litsentside juures tahetakse säilitada oma tulusid ning valuuta kindlust, siis on raske olukorda radikaalselt muuta, kuid mis puutub koostöösse, siis võibolla võiks omavaheliselt leppida kokku plaanikindlaks ühe või teise põllumajandussaaduse realiseerimiseks. See võiks tulla õnnistuseks kõigile koostööosalistele riikidele. Kui 1934. aastal saavutatud sõbraliku koostöö liit on juba annud mõningat kasu meie diplomaatiale, siis, kahtlemata, oleks reaalselt kasu sellisest koostööst ka meie riikide majandusel.

Kui sellise koostöö järele peame püüdma põllumajanduses ning, eriti, põllumajandussaaduste turustamises, siis mitte vähem ei peaks seda silmas pidama arendades nende riikide tööstust ning kaubandust kui ka laiendades oma tegevust kunsti ning, üldse, kultuuri tõstmise töös.

Nüüd, kuigi lühidalt, vaatleme, mida on saavutatud neil aladel 20 aasta jooksul.

Tööstus ja kaubandus. Kõigi kolme Balti riigi tööstus ja kaubandus möödunud 20 aasta jooksul on arenenud ning tugevnenud ühede ja nende samade juhtmõtete järele mis olid tekkinud igas riigis eraldi: produtseerida võimalikult palju saadusi ekspordimiseks ning võimalikult palju tõsta siseturu vastuvõtu võimet, et neid saadusi võiks võimalikult palju turustada. Maailma majandusliku kriisi algusega ning pärast seda tugevnedes autarkia printsiipidel, kõigis riikides kostis hüüd: mitte midagi osta mujalt, mida võimalik valmistada oma riigis, ning osta ainult nendest riikidest, kes ostavad meilt, nii tasakaalustades nende kaubanduslikult läbikäivate maade omavahelist bilanssi. Algas sellise rahvusliku tööstuse toetamise ajastu, mis oli kohane kõigi riikide rahvuslikule vaimule ning rahvuslikule režiimile. Samasuguses vaimus arenevad ka edasi nende riikide majandusharud viies kõigi nende kolme riigi majanduselu vastu omavahelisele isolatsioonile, omavaheliste suhete katkestamisele, mitte aga omavahelisele koostööle nendes harudes.

Vaatleme kuidas arenevad need majandusharud igas riigis eraldi.

Saavutades iseseisvuse, Eesti sai Venelt küllalt palju tekstiiltööstusi, masi-

naid, vaguneid ning teisi tööstusettevõtteid, mida ta siiski ei suutnud enam hoida endisel kõrgusel. Need ettevõtted töötasid väljaveoks suurde Venemaale; selle turu kadudes, osalt ka vaba kapitali ja masinate vähenedes pidi vähenema ka töö. 35.000 töölisest, kes töötasid nendes ettevõtetes enne sõda, 1930. aastal oli neisse jäänud vaid 13.000 ümber. Kui veel alguses arvati, et, poliitiliste olude muutudes, tekib veel teisi ekspordivõimalusi, siis hiljem need lootused nurjusid. Tööstus hakkas suuremat hoolt kandma selliste saaduste produktsioonist, millel on tarbijad ning mida on võimalik müüa siseturul. Et hoida tööstust välismaa saaduste konkurentsist, seati sisse vähemad või suuremad tariifid ning loodi võimalusi produktsiooni laiendamiseks. Ei saadud ka läbi ilma erilise riikliku krediidita. Neil põhjustel 1920.—1924. aastani selliste tähtsamate tööstusettevõtete arv, mis kasutavad mitte alla 20 tööliste, suurenes 122-lt 279-le, kuid üldine tööstusettevõtete arv tõusis 2957-lt 3738-le. Tööstussaaduste produktsioon (netto 1922. aastast kuni 1933. aastani) on tõusnud 32,7 milj. kroonilt 48 milj. kroonile. 1936. aastaga tekkis võimalus investeerida tööstusse rohkem kapitali, kuna olid suurenenud kõik tulualad. Neid kapitale esmajoones investeeriti põlevkivitööstuse laiendamiseks turba eksploateerimiseks, telliskivitehaste ning, lõpuks, uute tselluloosivabrikute ehitamiseks.

Neid ettevõtteid loodi aktsiaühingute kujul müües aktsiaid ka eraisikutele ning välismaakapitalistidele. Viimase kolme aasta jooksul tööstussaadused Eesti ekspordis moodustavad 40% ümber, kuid põllumajandussaadused — 45—50%. Eesti tööstusproduktsiooni väärtus 1929. aastal moodustas neljandiku kogu produktsiooni väärtusest, kuid 1936. aastal — juba rohkem kui kolmandiku. Sellest võime järeldada, et Eesti nagu üha rohkem muutuks tööstusriigiks ehk industrialiseerub, eriti viimaseil aastail, mil üha suuremalt osalt areneb põlevkivitööstus. Selles tööstusharus juba töötab kuus vabrikut, millede produktsioon 1935. aastal oli 47.000 to põlevkivi, kuid 1937. aastal juba 110.000 to. Käesoleval aastal see loodeta-

vasti ulatub 160.000 tonnile, kuid tuleva aastakümne jooksul loodetakse jõuda 500.000 tonnini. Põlevkivi on neid Eesti maavarasid, millest riik produtseerib niihästi küttematerjali kui ka gasoliini, varustades sellega oma tööstust ning silmapaistvat osa vedades välja ka teistesse maadesse. Veneajal selle tööstusharu tähtsusele ei omistatud mingisugust tähelepanu. Samasugust tööstuse ja kaubanduse arengu pilti pakub Läti ning Leedu kaubandus ja tööstus. Laskumata pisiasjadesse, toon siin vaid mõningaid andmeid, milledest on kerge teha järeldusi. Veel enne suurt sõda Läti tööstus oli arenenud laiaulatusliselt, varustades oma saadustega suurt Venemaad. Enam kui pool kogu tööstusettevõttest asus Riias. Kaotades Venemaa turu, kaotades masinad, mis sõja ajal viidi Venemaale või Saksamaale, vabade kapitalide puududes, Läti tööstusel iseseisvuse esimesil aastail tuli võidelda raskustega. Ainult 1928. aastaga algas silmapaistvam paranemine: tööstusettevõtete üldarvust — 2887-st 67.000 töölisega — nende ettevõtete arv aasta aastalt kasvab ja 1935. a. juba selliste ettevõtete arv, kus töötavad mitte alla viie töölise, oli 18.678. Tol ajal Läti tööstuses üldse oli töhe rakendatud 107.380 töölist, kes aasta jooksul produtseerisid 426 milj. Ls eest, brutto arvestuses. Alates 1936. aastaga tööliste arv tööstusettevõtteis iga aastaga suurenes 5—12% võrra.

Läti ekspordi kogusumma, mis 1936. aastal oli 138 milj. Ls, jaguneb järgmiselt: toorained ning poolfabrikaadid — 47,7%, toiduained — 27,5%, vabrikusaadused 19,8% ning elusloomad — 5%.

Viimasel ajal tööstuse ning kaubanduse areng tänu riikliku initsiatiivile tööstusettevõtete loomises ning korraldamises on võtnud erilist hoogu. On loodud õige suur arv uusi aktsia ühinguid, kust silmapaistvate osamaksudega võtab osa ka riik ise. Näiteks, ühisus «Vairogs» («Kilp») 10,5 milj. Ls. põhikapitaliga on võtnud üle «Föniksi» vabriku ning valmistab nüüd vaguneid, mitmesuguseid liiklemisvahendeid, laevaseadeldisi, põllutöömashinaid jne. Edasi on loodud põllumajanduslik ühistegevuslik keskühisus «Turība»

(«Jõukus») 7. milj. Ls. suuruse põhikapitaliga. Selle loomises võtsid osa ühistegevusline Läti piimanduse keskühisus, põllutöoministeerium ning tähtsamad ühistegevuslikud ettevõtted. Mainitud ühisus varustab põllumehi masinatega, põllutööriistadega, kunstväetisega, normeerib põllumajandussaaduste hindu, tegeleb viljaekspordiga, esindab välisfirmasid Lätis ja Läti firmasid välismail.

Peale nende suurte ürituste on loodud veel õige suur arv teisi ühisusi, näiteks: «Degviela» («Põletisaine») 4 milj. Ls suuruse põhikapitaliga. See impordib naftat ning selletaolisi produkte ning määrab nende hinnad. «Ogle» («Süsi») 0,5 milj. Ls. suuruse põhikapitaliga, kaupleb sütega, koksiga, küttepuudega, turbaga ning reguleerib nende kaupade hindu. «Naha ning villa tsentraal» 0,3 milj. Ls. suuruse kapitaliga, ostab kokku monopoli õigustega nahku ja villa, sordib neid, töötab ümber ning turustab sise- ning välismail. «Kriegelnieks» («Telliskivivalmistaja») — tööstuse ja kaubanduse ühisus 0,5 milj. Ls. suuruse põhikapitaliga, produtseerib ning müüb telliskive, maakui- vatustorusid. Peale selle on veel mitmeidgi teisi sarnaseid ühisusi. Nii tsentraliseerides mitmesuguseid tööstusharusid ja võttes neist osa oma kapitaliga, Läti riik püüab anda hoogu nende tööle, ning omistades mõningaile tööstusharudele monopoli õigusi, läheneb plaanikindlale riigimajandusele, samal ajal allasurumata erainitsiatiivi, vaid toetades seda. Need on uued riigimajanduse katsed, mis väljenduvad ka juba Eestis ning samuti ka Leedu.

Alates Leedu tööstuse ja kaubanduse iseloomustamisega, peab tähendama, et suure sõjani silmapaistvamad tööstusharud — neist enamus oli Kaunase kubermangus — olid metalli ning nahatööstus. Neis leidis tööd 4000 tööliste ümber, s. t. 1/3 tööliste koguarvust, milline oli registreeritud Kaunase kubermangu ettevõtteis. Samadel põhjustel nagu Eesti ja Läti silmapaistvamad tööstusettevõtted, ka Leedu metalli ning nahavabrikud pidid pea-aegu katkestama tegevust ja ainult hiljem hakkasid need tervenema. On väljaarves-

tatud, et Leedu tööstusettevõtete kogu produktsioon saavutas väärtuses 18. milj. rubla, arvestamata Klaipeda maakonna produktsiooni. Klaipeda maakonnas enne sõda oli 5.000 töolist, kes leidsid tööd mitmesugustes ettevõtteis. On väljaarvestatud, et Leedus 1937. aasta alul oli 1056 ettevõtet, kus töötab üle 5 töölise iga ettevõtte kohta. Nende hulgast: 1) 812 ettevõttel oli 5—19 töolist, üldse kokku — 6605 töolist, 2) 141 ettevõttel 20—49 töolist, kogusummas — 3977 töolist ning, 3) 103 ettevõttel — 50 ning rohkem töolist, kogusummas — 19.979 töolist. Kõigis neis ettevõtteis kokku töötasid üle 26.000 töölise. Kõigi nende ettevõtete produktsiooni väärtus 1936. aastal on arvestatud 310 milj. litile (arvestamata ümbertöötamata piimasaadusi).

Üksikutest ettevõtetest Leedus peaks äramärkima «Lietūkis», «Kooperatyvu Sajunga» (Ühistegevusettevõtete liit) ning «Kooperatyvu Bankas», mis alustasid tegevust varem kui Läti «Turība»; peale selle veel «Maistas», «Linaühisus», «Auto busside» ühenduse aktsiaühisus, «Suhkru» aktsiaühisus, mis on asutanud juba kaks suurt vabrikut, ning viimasel aastal «Energia komitee», mis loonud üksikuid ühinguid elektri produtseerimiseks, turba ekpluateerimiseks jne. Produtseerimishulga ning tööliste arvu poolest on esikohal toiduainete tööstus, näiteks 1936. aastal liha ning selle produkte veeti välja rohkem kui 36 milj. liti eest. «Suhkru» tööstuse aastaproduktsiooni väärtus tõusis 14 milj. litini. Tekstiiltööstus on eriti laienenud viimasel ajal. Selle tööstusharu aastaproduktsioon saavutas 52 milj. litti. Kuid töölisi selles tööstusharus on üle 7000. Edasi nahatööstuse aastaläbikäik tõuseb 18 milj. litile, puusaaduste aastaproduktsioon on 17 milj. liti väärtuses (töötab 125 saevabrikut, umbes 220 töölisega). Tselluloosi ja paberivabrik Klaipeda maakonnas on tõstnud oma produktsiooni kahekordselt; võrreldes ennesõjaaegse produktsiooniga selle eksport, näiteks, 1936. aastal oli 57 milj. to tselluloosi, mille väärtus teeb välja 10,5 milj. litti. Kaunase lähedal Petrašunis 1933. aastal on asutatud moodne paberivabrik, kus valmistatakse

ajalehtede ning raamatute paberit ning igasugu muud paberit kohalikkude vajaduste tarbeks. Ma jätan siin mainimata metalli, mineraali ning keemia tööstuse saaduste produtseerimise, mis ka näitab üha suuremat tõusu. Leedu eksport esimestel riigi iseseisvuse aastail oli vaid 55 kuni 70 milj. litti (1920-1923) kuid kasvab iga aastaga ning ennekriisi aastail oli tõusnud 333,7 milj. litile (1930); hiljem mõnda aega küll näitas vähenemise tendentsi, kuid viimastel aastatel juba jälle on saavutanud ennesõjaaegse ekspordi ulatuse ning on teateid, et tänavu see ületab ka selle, tõustes 340 milj. litile. Kogu 20 aasta jooksul Leedu ekspordi objektideks oli ja on veel nüüdki: loomad, ning nende saadused (peekon, või ning teised piimasaadused), metsamaterjalid, näiteks: tselluloos, vineer ning üldse osaliselt ümbertöötatud materjalid, edasi linad, lina-seeme, vili ning vähesel arvul tööstussaadused või poolfabrikaadid. Umbes pool Leedu ekspordist kuni 1931. aastani läks Saksamaale. Pärast seda Leedu eksport leidis omale teisi turge ning nüüd suurem osa läheb Inglismaale. Teistesse Balti riikidesse Leedu ekspordib ainult mõningad % (5—6%) oma saadustest, samuti ka importides nende maade saadusi üsna tühiste summade eest. Veel peab äramärkima, millises tempos kasvab ning suureneb riigi eelarve. Esimestel riigi iseseisvuse aastail see andis puudujääki ja ainult alates 1923. aastaga juba pärast oma valuuta loomist hakkas eelarve aasta-aastalt kasvama. Alates 200 milj. litti suurusest summast 1923. aastal, see 1931. aastal tõusis 304,98 milj. litile, hiljem, kriisiaastail, see enam-vähem vähenes, aga 1936. aastal juba jälle saavutas ennesõjaaegsed normid — 302,8 milj. litti, ning 1938. aastal juba on võetud vastu 348,8 milj. liti suurune eelarve. Nagu Leedus nii ka Eestis ning Lätis suurenevad eelarved, Eestis tõustes 70—80 milj. kroonile, kuid Läti eelarve on 160—190 milj. latti suur.

Kui tahaksime vaadelda milliseid tulemusi Balti riigid on saavutanud hariduse ning üldse kultuuri aladel, siis peaks äramärkima kuivõrd selle aja jooksul on

suurenenud algkoolide, gümnaasiumide ning kutsekoolide arv, kuipalju nendes koolides on praegu õpilasi, kuipalju üliõpilasi on ülikoolides või teistes kõrgemategemate õppeasutustes, kuipalju trükita-se ajalehti, raamatuid jne., kuipalju ehi-tatud uusi koole, raamatukogusid, muu-seume jne. See on kõigile juba enam-vähem teada, ning selle kõige üleslugemi-ne nõuaks ka palju ruumi. Peale selle ajakirjanikud, kunstnikud, kirjanikud, kõrgemate koolide professorid ning alg-koolide õpetajad on arendanud endi vahel juba küllalt elavat koostööd, kuid mi-na oma ettekandes pean eriti tähtsaks äramärkida, milline Balti riikide koostöö oleks soovitav põllumajanduse, tööstuse ning kaubanduse alal. Selles suunas tuleb läbi murda esimesest jääst.

Üks tähtsamaid ülesandeid — laiaula-tusline propaganda, et säärane plaanikin-del kõigi nende riikide koostöö on tõeli-selt hädavajalik ning kõigi jõududega lai-aldaselt toetatav. Autarkia printsiibid, et riikidel tuleks tõmbuda oma piiridesse, tuleks kõrvale heita, kuna see ei või olla rahva ideaaliks. Rahval tuleb püüda tut-vuda kõigi teiste rahvaste nii vaimsete kui ka materjaalsete saavutustega; ta peab andma ja võtma vastu ka mujalt vaimlist toitu ning peab püüdma ka kasu-tada kõigi teiste kogemusi või kättevõi-deldud paremusi.

Selle esmäärgi saavutamiseks oleks soovitav:

1) Et mitmesugused põllumajanduse ala produtsendid endi juhtide isikuis arendaks võimalikult laialdast koostööd, arutades läbi meetodeid, kui ka vorme, millised kõigekohasemad nende alade tegevuses;

2) Et kõigil eksporditavail saadustel oleks kindlaksmääratud standartsordid ning nende hinnad;

3) Et igal aastal, lõikuse ajal, toimuks nõupidamisi kõigekohasemate saaduste turustamisvõimaluste kohta;

4) Et üksikute aktsiaühisuste tegevus eri riikides oleks kooskõlastatud vastastik-kuse informatsiooni ning toetuse alustel.

Nii vastastikku läbirääkides võiks hoiduda kõrvale mitte ainult kahjustava-test tagajärgedest, millised nüüd annavad end tunda üksikutel riikidel konkureerides omavahel, ning saavutataks ka sood-samaid võimalusi iga riigi ekspordile. Vas-tastikuse koostööga meie jõuaksime enne veendele milliseid saadusi meil ei tuleks otsida mujalt, kui neid produtseerib juba naaberriik. Järgmiseks sammuks oleks siis veendumus, et ei tasu produtseerida midagi sellist enda riigis, mida soodsama-te tingimustega võime saada naabritelt. Ja pärast seda meie jõuaks plaanikindla majanduseni, mitte ainult igaüks oma riigis, vaid kogu Balti riikide peres. See ol-gu meie Balti riikide järgmise 20 aasta ülesandeks.

Jonas Vileišis,

Lietuvių - Estų draugijos pirmininkas.

Pabaltijo valstybiu dvidešimties metu sukaktis

Šiais metais visos trys Pabaltijo vals-tybės — Estija, Latvija ir Lietuva — mini savo nepriklausomojo gyvenimo 20 metų sukaktį.

Šia proga kiekviena iš šių valstybių pasistengė parodyti, ką ji atsiekė per tą dvidešimties metų laikotarpį ekonominiame, politiniame ir kultūriniame gyvenime. Prisimindami, kokia buvo visų šių trijų valstybių gyventojų padėtis Rusijos vieš-

patavimo laikais ir pirmaisiais metais po nepriklausomybės atgavimo ir sulyginda-mi su ta padėtimi, kurią dabar matome visose šiose trijose valstybėse, turime pri-pažinti, kad visose gyvenimo srityse buvo padaryta didžiulė pažanga, apie kurios pa-siekimą, gyvendami po Rusijos priespauda, mes nė svajoti negalėjome.

Baigiantis didžiajam karui ir iškilus Rusisoje revoliucijai, tiek mūsų visos trys

Pabaltijo tautos, tiek ir kitos, kurios buvo Rusijos pavergtos, pradėjo numatyti, kad yra jau atėjęs laikas išsilaisvinti iš Rusijos vergovės, kurioj taip ilgai šioms tautoms teko išbūti. Paaikškėjo, kad ilga šių tautų kova dėl laisvės ir savo nepriklausomojo gyvenimo jau yra davusi savo vaisių: visose trijose tautose pasireiškė tvirtas, nenugalimas noras atgauti politinę laisvę ir atsikurti savo nepriklausomą valstybinį gyvenimą. Prieš dvidešimt metų šių mūsų tautų vadovai viena ar kita forma yra pareiškę, jog jie atsisaką nuo buvusių su Rusija ryšių ir skelbiasi, kaip laisvos ir nepriklausomos valstybės. Tačiau politinė laisvė niekam veltui be jokių aukų neduodama. Tą laisvę teko apginti. Ir reikia pastebėti, kad ne tik kiekvienoj iš šių tautų atsirado ganėtinai tvirtų, pasišventusių ir negailėjusių savo gyvybės padėti dėl tautos laisvės, bet atsirado ir tokių, kurie solidariai ir sutartinai kovės ir dėl kitų Pabaltijo tautų laisvės: suomia ejo pagelbon estams, estai latviams, šie pastarieji drauge su lietuviais kovėsi su bermontininkais. Vieni kitiems pašalpos ir pagalbos nešykštėjo. Paskelbtoji nepriklausomybė šių tautų aukomis ir pasišventimu buvo apginta.

Veikiai po to išsilaisvinusių trijų Pabaltijo tautų atstovai drauge su Suomijos ir Lenkijos atstovais 1920 m. sausio mėn. buvo susirinkę Helsinkyje, o rugpiūčio mėnesį tais pačiais metais Buldurų kurorte, ties Ryga, visų šių naujai įsikūrusių sąjungai sudaryti, tačiau nuo projektuotos sutarties Suomija ir Lenkija atsimetė, jos nepatvirtindamos, o vėliau Lenkija, užimdama spalio mėnesį Lietuvos sostinę Vilnių, galutinai perkinto draugiškus ryšius, sudarydama su Lietuva karo padėtį, dėl kurios jau negalėjo būti jokios kalbos apie bet kokios sąjungos sudarymą su jąja.

Paskesniu laiku tarp Latvijos ir Estijos buvo sudarytos arbitražo ir tam tikra maitų vienybės sutartys, bet Lietuva jose nedalyvavo ir tik 1934 metų rugsėjo 12 dieną tarp visų trijų valstybių buvo Ženevoje sudaryta ir paskelbta draugiško bendradarbiavimo santarvė, sutvirtinti šių valstybių tarpusaviams ryšiams ir visą savo akciją taikos išlaikymo ir sutvirtinimo reikalui Tautų Sąjungos nuotatų dva-

sioj. Šis 1934 metų rugsėjo 12 dienos santarvės aktas — tai vienatinis bendrų kovų ir idealistinių užsimojimų palikimas, kurio dėka mūsų diplomatijos atstovai protarpiais suvažiuoja pasitarti, pasikalbėti bendrais politikos reikalais ir net visų trijų valstybių vardu yra įgijusios teisę įnuolatinę vietą Tautų Sąjungos Taryboje. Taip sakydamas, aš visai nenoriu paneigti šio akto, kaip šių tautų glaudesniajam bendradarbiavimui įrankio. Jis buvo iškeltas nuolat tvirtėjančio visų trijų tautų visuomenės nujautimo, kad glaudus šių tautų sugyvenimas esąs tvirčiausiu ramsčiu kiekvienos iš jų nepriklausomybei išlaikyti. Geopolitinė šių trijų valstybių padėtis iš rytų ir pietų rytų iš vienos pusės ir iš kitos iš vakarų visoms joms diktuote diktuoja, kad nenorėdamos patekti į politinę priklausomybę nuo vienos ar kitos iš didesnių valstybių, jos privalo laikytis išvien ir pirmon galvon vien savimi pasitikėti, nes praeityje jau nesykį buvo užsimojimų vieną ar kitą iš tų valstybių paglemžti.

Tokie tat idealistiniai sumetimai, kuriais mūsų tautų vadovai galėtų vaduotis ir kuriais gal ir nori vaduotis tarpusavio santykiuose, bet realus gyvenimas, visa šio gyvenimo ūkinė struktūra kaip tik pakerta arba niekais paverčia visus šiuos idealiuosius troškimus.

Nusistojus visų trijų valstybių nuolatiniems sienoms, kurios maždaug sutiko su etnografinėmis šių tautų sienomis — su kai kuriomis išimtimis, apie kurias čia nevieta kalbėti, visos trys naujosios respublikos pradėjo tvarkytis savo valstybinį gyvenimą, kaip atskiri vienetai. Nors seniau — Rusų laikais nutiesti geležinkeliai, plentai ar svarbesnieji susisiekimo keliai nevisai tiko atskirų šių valstybių reikalavimams, bet nieko nepadarysi — tenka jais naudotis arba tiesti naujus kelius, kurie labiau tiktų vietinių gyventojų reikalams. Vienoj ar kitoj iš šių valstybių buvo per daug įrengtų uostų ir visokių jų įrengimų, o kitoj valstybėje teko iš naujo kurtis ir darytis naujų įrengimų. Tuo tarpu kitose valstybėse jie apmirė nevisai išnaudojami. Kaip nors susitarti dėl tikslesnio išnaudojimo atitekusio kiekvienai valstybės teritorijoj, nepasisekė ir pra-

dėta tvarkytis tose ribose, kaip jos buvo nustatytos. Visose trijose valstybėse buvo įvesta savo valiuta, savo muitinės, įvesti gyventojams mokesniai, sudarytos pajamos iš patekusių joms turtų, įvykdyta žemės ūkio reforma, pradėjo plėtoti pramonė ir prekyba ir kiekvienoj nusistėjo savo biudžetas ir visas valstybinis aparatas. Galima pasidžiaugti, kad per tą dvidešimt metų nepriklausomojo gyvenimo kiekvienoj valstybėj augo ir didėjo tiek valstybės, tiek atskirų jos piliečių gerovė, kuriai pavaizduoti paduosime čia kelius pavyzdžius.

1. Žemės ūkis. Visos trys Pabaltijo valstybės — žemės ūkio kraštai. Žemės ūkiu verčiasi Estijoje 60%, Latvijoje 68%, o Lietuvoje 76% visų gyventojų. Pažymėkime, kokią pažangą yra padaręs žemės ūkis kiekvienoj valstybėje.

Ūkio vienetų Estijoje — apie 133.000, kurie turi 3 milijonus ha plotą. Iš šio plota apie milijonas ha dirbamos žemės, tiek pat laukų ir ganyklų, 0,7 mil. ha miškų ir 0,3 mil. ha pelkynų. Melioracijos dėka Estijoje buvo sukultūrinti daugiau kaip 200.000 ha nusausintų plotų. Tokiu būdu per 20 metų dirbamos žemės plotas padidėjo per 20%. Per tą laiką nusausinimo darbų buvo atlikta 700 vietose ir buvo iškasta 3.900 km magistralinių griovių. Tiems ūkiams nusausinti buvo išleista apie 6 mil. estinių kronų, o miškams nusausinti apie 2 mil. Tais grioviais nusausinta apie 420.000 ha žemių, kurios pirmiau kentėdavo nuo potvynių. Naujųjų plotų kultivavimui skiriamos yra vyriausybės premijos. Todėl žemių kultivavimas sparčiai auga: pavyzdžiui, 1935 metais, kai šios premijos buvo paskirtos, buvo kultivota 1.745 ha, 1936 m. — 5.500 ha, o 1937 metais 35.000 ha. Dėl nusausinimo, geresnio žemės išdirbimo, stipresnio tręšimo ir mineralinių trąšų vartojimo padidėjimo dabar padidėjo derliai, sulyginant su 1919—1920 metais, rugių derlius — 35%, kviečių — 40%, miežių ir avižų — 15%, bulvių — 25% ir dobilų 30%. Estija nuo 1931 m. jau ne tik išsiverčia vien savo grūdais, kurių dalį importodavusi, bet jau dalį eksportuoja. Pieno ūkyje taipgi padaryta didelė pažanga.

Pirmaisiais nepriklausomybės metais melžiamų karvių buvo ne daugiau kaip 200.000, o dabar jų jau apie 450.000, t. y. padidėjo daugiau kaip dvigubai. Be to, ir pieno iš vienos karvės per metus vidutiniškai labai padidėjo: jei pirmiau vidutiniškai gaudavo po 1.650 kg pieno, tai dabar vidutiniškai iš kontroliuojamų karvių gauna apie 2.800 kg. Sviesto eksportas 1937. m. siekė 14.000 tonų ir tai 1-os rūšies sviesto, kursai tarptautinėje pieninkystės parodoje buvo pripažintas po daninio vienu iš geriausių. Nemažai pajamų gauna iš kiaulių, pavyzdžiui 1929 m. bekonos ir kitų kiaulienos produktų Estija išeksportavo už 2,3 mil. eskronų, o 1936 m. — už 7,5 mil. Vištų skaičius per 20 metų padidėjo apie 4 kartus. Jei pirmisiais nepriklausomybės gyvenimo metais ji eksportavo vos po vieną ar kelius milijonus kiaušinių, tai 1937 m. jau kiaušinių eksportas pasiekė 45 milijonų.

Žemės reformos įvedimas irgi žymiai prisidėjo prie šalies gerovės. Vietoj 1.150 dvarų, kuriems priklausė 58% visų Estijos žemių, buvo sudaryti per 55.000 ūkio vienetų. Iš visų šių duomenų aiškiai matyt Estijos žemės ūkio pažanga.

Panašią pažangą yra padaręs žemės ūkis Latvijoje ir Lietuvoje.

Prieš žemės reformą Latvijoje dirbamos žemės buvo priškaitoma 6.267.401 ha, iš kurių apie pusę (48%) valdė didieji dvarininkai, o mažesniems ūkininkams tepriklausė kiek daugiau negu trečdalis (39%). Žemės reforma buvo sudarytas žemės fondas, iš kurio paskiau ir buvo steigiami naujieji ūkiai. Pav. per visą tą 20-ties metų laikotarpį iš to fondo buvo sudaryta smulkesnių ūkių 266 tūkstančiai, tame skaičiuje visai smulkių apie 46.000. Melioracijos darbai varomi plačiu mastu — numatyta jiems išleisti apie 27 mil. latų. Melioracijos dėka dirbamos žemės plotai padidėjo per paskutinį dešimtmetį, kaip šie darbai pradėti, 244.700 ha arba 13% visos žemės. Ypač padidėjo kviečių, bulvių ir runkelių pasėliai. Pirmisiais nepriklausomybės metais kviečių buvo sėjama 45.000 ha, o dabar apie 125.000 ha, bulvių buvo sodinama apie 73.000 ha, o dabar 104.000 ha. Cukrimius runkelius sodinti tepradėjo nuo 1924 metų ir per tą

laikotarpį iš užsodintų tais runkeliais 1708 ha dabar tas plotas veikia dešimteriojai yra padidėjęs. Melioracijos, didesnio trąšų naudojimo ir geresnio žemės išdirbimo dėka bendras grūdų derlius tiek padidėjo, kad nuo 1933 m. Latvija jau išsiverčia be importo grūdų iš svetur, tuo tarpu kaip laikotarpį nuo 1922—1932 metų už importuotus rugius ir kviečius užsieniams ji yra sumokėjusi 258 milijonus latų. Pieno ūkis taip pat plačiai išsivystė: 1920 metais buvo tik 21 pieninė, o šiuo laiku veikia 288 pieninės, per kurias suimama pieno per 535 milijonus kg. 1937 metais buvo pagaminta 21.483 tonos sviesto, iš kurių buvo išeksportuotos 16.892 tonos. Žymiai padidėjęs yra arklių, karvių, avių ir kiaulių skaičius.

Žemės plotas Lietuvoje apie penki su puse milijonų ha (nei okupuotoji Lietuvos dalis, nei Klaipėdos kraštas neįskaitomi). Iš to skaičiaus naudojamos žemės ūkio reikalams apie dvi trečdalis, miškai apie penktoji dalis, o likusioji užimta vandenimis ir kitais nenaudojamais plotais. Žemės reforma apie 700.000 ha buvo suimta į žemės fondą ir sudaryta naujų žemės ūkių apie 40.000. Mažesniųjų ūkių vienetų iki 15 ha priskaitoma 136.000, kurie sudaro 47% visų ūkių, užimdami mažiau kaip trečdalį visos žemės. Vidutinių ūkių nuo 15 iki 50 ha — apie pusė visos dirbamos žemės, taigi apie trečdalis visų ūkių vienetų. Didesnieji ūkiai nuo 50 iki 100 ha ir daugiau tesudaro iš viso apie 3% viso ūkių skaičiaus, apie 18% visos žemės. Tokiu būdu ir Lietuvoje daugiausia vidutinių ir mažųjų ūkių. Tebevykdomų ir plečiamų melioracijos darbų dėka Lietuvoje per šį dvidešimtį metų laikotarpį nusausinta apie 400.000 ha. Lietuvoje užsilikę kaimai jau baigiami išskirstyti į vienkiemius. Tokie ūkiai gali sėkmingiau išnaudoti savo žemę. Nusausinimų, žemės ūkio reformos ir sodžių išskirstymo dėka, o taip pat geresnio žemės išdirbimo ir didesnio trąšų naudojimo dėka padidėjo tiek apsėjamos žemės plotas, tiek ir pats derlius. Lietuva visą laiką ne tik išsimaistina savo grūdais, bet kasmet ir dalį jų išeksportuoja. Jeigu pirmaisiais nepriklausomybės metais ji teis eksportavo, skaitant tūkst. tonų, apie 10 tūkst. tonų, tai tolimes-

niais metais tas eksportas vis didėjo ir 1935 metais jau yra siekęs 150 tūkst. tonų, 1936 m. 120 tūkst. tonų. Ypatingai padidėjo mėsos, sviesto ir kiaušinių eksportas: pav. 1925 m. mėsos eksportas siekė 13 tūkst. tonų, 1935 m. — 25.586 tonų ir 1937 m. — 29.901 tonų; sviesto taip pat pradėdant nuo 932 tonų iki 1935 m. išaugo iki 12.154 tonų, 1936 m. ir 1937 m. jau iki 14 ir 17 tūkst. tonų. Už parduotus į svetimus kraštus pieno produktus 1937 metais buvo gauta 42 mil. litų, o už kiaušienų produktus 39,2 mil. Abidvi šios pajamos sudaro apie 40% viso Lietuvos eksporto. Apskaičiavę visų svarbesnių Lietuvos krašto žemės ūkio produktų eksportą kainomis, kurios buvo 1937 m. gauname, kad 1925—1929 m. Lietuvos eksportas svyravo tarp 67—95 mil. litų. Pradedant nuo 1930 m. jis pradėjo kilti ir 1931—1932 pasiekė 138 mil. litų per metus. Krizės metu 1933—1935 m. tas eksportas sumažėjo iki 102—113 m., o pokriziniais laikais jis vėl pakilo iki 142 mil. ir daugiau, pranešdamas prieškarines eksporto ribas.

Aš apsistoju kiek ilgiau prie žemės ūkio pažangos duomenų, iš kurių aiškiai matyti, kad visose trijose Pabaltijo valstybėse šio ūkio pažanga per tą dvidešimtį metų ėjo visur ta pat kryptimi ir vartojant veik tas pačias priemones. Žinoma, vienoj ar kitoj valstybėje tas žemės ūkio srityje darbas buvo daromas spartesniu tempu, o kitur dėl vietos aplinkybių ėjo lėčiau. Susirinkę į savo visų trijų valstybių agronomų ar kultūrtechnikų konferencijas atstovai nesykį turėjo įsitikinti, kad visose tose valstybėse jų darbas vedamas vienodais metodais ir nusistatymais, nors patys tie nusistatymai, kaip reikia darbas atlikti, gaunami iš trijų atskirų žemės ūkio ministerijų. Jeigu visi šie nusistatymai eitų kad ir iš vieno kurio centrinio susižinojimo organo, tai darbas galėtų būti gal dar našesnis, negu koks šiandien atliekamas vienoj ar kitoj valstybėje. Ypač toksai suvienodinimas būtų pageidautinas dėl sunaudojimo žemės ūkio produktų, surandant jiems rinką. Šiandien gi iš šių atskirų valstybių kiekviena turi eiti su kitomis lenkčių, turėdama surasti tiems produktams ir geresnę rinką ir aukštesnę kainą. Toks šių trijų valstybių tarpusavio

lenktyniavimas kenkia tarpusavio santykių glaudumui, o įsakyti įsako dar labiau atsipalaiduoti viena valstybei nuo kitos, kad galėtų šioj lenktynių kovoj daugiau laimėti. Jei prie dabartinės ekonominės autarkijos, muitų sistemos, visokių licencijų, norint išgelbėti savo pajamas ir valiutos pastovumą ir sunku radikaliai kas pakeisti, tai siekiant šio bendradarbiavimo, gal būt, galima tarpusavy susitarti dėl tikslesnio vienu ar kitu žemės ūkio produktų realizavimo, kas gali išeiti naudon visoms bendradarbiaujančioms valstybėms. Jeigu sudarytoji 1934 metų draugiško bendradarbiavimo santarvė yra jau davusi šiek tiek naudos mūsų diplomatijai, tai neabejotinai galėtume turėti realios naudos ir iš tokių bendradarbiavimų ir ūkiniais mūsų valstybių reikalais.

Jeigu toksai bendradarbiavimas šiandien yra siektinas žemės ūkio gamyboje ir ypač žemės ūkio produktų derliaus realizavime, tai nemažiau reikėtų jo neužmiršti ir vistant šiose valstybėse pramonė bei prekybą bei plečiant savo darbuotę meno ir, aplamai, kultūros kėlimo srityse.

Dabar nors trumpai pažiūrėkime, kas padaryta per šį dvidešimt metų šiose srityse.

Pramonė ir prekyba. Visų trijų Pabaltijo valstybių pramonė ir prekyba per praėjusiųjų 20-ties metų laikotarpį vystėsi ir stiprėjo, prisilaikydama kiekvienoj valstybėje tų pačių siekimų, kurie buvo atsiradę kiekvienoj iš jų: pagaminti kiek galint daugiau gaminių eksportui ir pakelti kiek galint daugiau vidaus rinkoj perkamąją galią, kad būtų galima kiek galint daugiau jų išplatinti. Užėjus pasaulinei krizei ir po to ypač išivyravus autarkijos principams, visose valstybėse paplito šūkis: nieko iš svetur nepirkti, kas galima pasigaminti savo valstybėje, ir tepirkti tik iš valstybių, kurios perka iš mūsų, išlyginti tarp šių prekiaujančių šalių tarpusavio balansui. Prasidėjo nacionalinės arba tautinės pramonės rėmimo laikas, kursai visai tiko tautiniam visose valstybėse nusistatymui ir jų tautiniam režimui. Tokia kryptimi eina ir tolesnis šių valstybės ūkio šakų plėtojimas, kurs veda visų šių trijų valstybių ūkius prie tarpusavio izoliacijos, tarpusavio santykių

nutraukimo, o ne prie tarpusavio bendradarbiavimo šiose srityse.

Pažiūrėkime, kaip vystėsi šios ūkio šakos kiekvienoj iš šių valstybių.

Susikūrusioji nepriklausomoji Estija paveldėjo iš Rusijos nemaža tekstilės, mašinų, vagonų ir kitokių pramonės įstaigų, kurių ji nepajėgė išlaikyti jų buvusioj aukštumoj. Tos įmonės dirbo eksportui į plačiąją Rusiją ir, nustojus šių rinkų, o dalinai ir mašinų ir laisvų kapitalų, teko jau vien dėl tos priežasties sumažinti jose darbas. Iš dirbusių tose įmonėse prieš karą 35.000 darbininkų 1930 metais jose tepasiliko vos apie 13.000. Jeigu iš paradžios dar ir buvo manyta, kad pasikeitus politinėms aplinkybėms, vėl susiras keliai eksportui, bet vėliau teko nuo tos idėjos atsisakyti. Pramonė pradėjo daugiau rūpintis tokių gaminių produkcija, kurie gali išsiplėsti ir kurie galima parduoti vidaus rinkoj. Apsaugoti pramonei nuo konkurencijos su užsienio gaminiais buvo įvesti mažesni ar didesni tarifai ir sudarytas galimumas plėsti gamybą. Neapsėjo ir be tam tikrų kreditų suteikimo iš valstybės pusės. Dėl šių priemonių laikotarpy nuo 1920 iki 1924 m. skaičius stambesniųjų pramonės įmonių su ne mažiau kaip 20 darbininkų padidėjo nuo 122 iki 279, o bendras pramonės įmonių skaičius pakilo nuo 2.957 iki 3.738. Gryna vertė (neto) produkcijos gaminių visą laiką nuo 1922. iki 1933. m. išaugo nuo 32,7 mil. kronų iki 48 mil. kronų. Nuo 1936 m. atsirado galimumo investuoti į pramonę daugiau kapitalų, padidėjus visoms pajamoms. Šie kapitalai buvo investuoti pirmiausia skalūno pramonei išplėsti, durpynams eksploatuoti, plytinėms, ir pagaliau naujam celulozės fabrikui statyti. Šios įmonės buvo steigiamos akcinių bendrovių forma, kurių akcijos buvo parduodamos ir privatiems asmenims ir užsienio kapitalistams. Per paskutiniuosius trejus metus Estijos eksporte pramonės gaminiai sudarė apie 40%, o žemės ūkio — nuo 45 iki 50%. Estijos pramonės produkcijos vertė 1929 metais sudarė ketvirtadalį visos gamybos vertės, o 1936. metais jau daugiau, kaip trečdalį. Iš to galima daryti išvadą, kad Estijoje vis daugiau plečiasi jos supramonėjimas arba industrialicija, ypač paskuti-

niais metais, kai vis plačiau vystoma skalūno pramonė. Šioj pramonės šakoje jau dirba šeši fabrikai, kurių produkcija 1935. m. buvo pasiekusi 47.000 tonų skalūno, o 1937. m. jau siekė 110.000 tonų. Numatoma, kad šiais metais ji sieks iki 160.000 tonų, o ateityje per dešimtmetį tikima pasiekti iki 500.000 tonų. Skalūnas — tai vienos tik Estijos žemės turtas, iš kurio ji pasigamina ir kuro ir gazolino, aprūpindama savo pramonę ir eksportuodama žymią dalį į kitus kraštus. Rusų laikais į šios pramonės svarbą nebuvo kreipta už dėmesio. Tokį pat pramonės ir prekybos plėtimo vaizdą teikia ir Latvijos ir Lietuvos pramonė bei prekyba. Neįsileisdamas į smulkmenas, čion aš paduoodu po keletą duomenų, iš kurių nesunku bus pasidaryti išvadas.

Dar prieš didįjį karą Latvijos pramonė buvo plačiai išsivysčiusi, gabendama savo dirbinių į plačiąją Rusiją. Daugiau kaip pusė visų pramonės įmonių darbavosi Rygoje. Nustojus Rusijos rinkos, nustojus mašinų, kurios karo laiku buvo išgaventos į Rusiją ar į Vokietiją, neturėdama laisvų kapitalų, Latvijos pramonė pirmiaisiais nepriklausomybės metais turėjo skursti. Tik nuo 1928. m. prasidėjo žymėnis atkūtimas: iš bendrojo pramonės įmonių skaičiaus 2887 su 67.000 darbininkų šių įmonių skaičius kasmet didėjo ir 1935. metais jau buvo tų įmonių 8.678, kuriose dirba ne mažiau kaip 5 darbininkai. Tais metais Latvijos pramonėj dirba 107.380 darbininkų, pagamindami per metus už 426 mil. latų brutto. Pradedant nuo 1936. m., skaičius darbininkų pramonės įstaigose kasmet didėjo nuo 5% iki 12%.

Bendras Latvijos eksportas, kuris siekė 1936. metais 138 mil. latų, šiaip paskirstomas: žaliava ir pufabrikačiai 47,7%, maisto produktai 27,5%, fabrikatai 19,8% ir gyvi gyvuliai 5%.

Paskutiniais metais pramonės ir prekybos plėtojimas ypač pradėjo žymiai kilti, paėmus vyriausybei iniciatyvą pramonės įmonių steigime ir jų tvarkyme. Įsteigta nemaža naujų akc. bendrovių, kuriose stambiaiomis įnašomis dalyvauja pati valstybė. Pav bendrovė «Vairogs» su pagrindiniu 10,5 mil. latų kapitalo yra perėmusi «Feniiks» fabriką ir dabar gamina

vagonus, įvairias susisiekimo priemones, laivų įrengimus, žemės ūkio mašinas ir t. t. Toliau įsteigtas žemės ūkio kooperatyvų centras «Turība» (Gerovė) su pagrindiniu 7 mil. latų kapitalu. Jo steigime dalyvavo Latvijos kooperat. pieninių sąjunga, Žemės Ūkio Rūmai ir kitos stambiosios kooperacinės įstaigos. Ji aprūpina žemdirbius mašinomis, įrankiais, trąšomis, normuoja žemės ūkio kainas, varo javų prekybą, atstovauja užsienių firmoms Latvijoje ir latviniams firmoms užsieniuose.

Be šių stambiųjų bendrovių įsteigta ir nemaža kitų bendrovių, kaip antai: «Degviela» su 4 mil. latų kapitalo. Ji importuoja naftą ir panašius produktus ir nustato joms kainas, «Ogle» su puse milijono latų kapitalo — prekiauja anglimis, koksu, malkomis, durpėmis ir reguliuoja šių prekių kainas, «Ādu un vilnas centrāle» su 0,3 mil. latu kapitalo, supirkinėja monopolio teisėmis odas ir vilnas, jas rūšiuoja, perdirba ir parduoja vidaus rinkoje ir į užsienius, «Kriegelnieks» — pramonės ir prekybos bendrovė su 0,5 mil. latų kapitalo gamina ir pardavinėja plytas, drenažinius vamzdžius ir daug kitų panašių bendrovių. Šiaip sucentralizavus įvairias pramonės gamybos šakas ir dalyvaudama jose savo kapitalais, Latvijos valstybė stengiasi paskatinti jų veiklą ir, suteikdama kai kurioms šakoms monopolio teisę, žengia prie planingos ūkio gamybos įvedimo, tuo tarpu nenustelbdama ir privatinės iniciatyvos, bet laiduodama jiems paramą. Tai naujieji valstybinio ūkininkavimo bandymai, kurie yra pasireiškę jau ir Estijoje, o taip pat ir Lietuvoje.

Pereidamas prie Lietuvos pramonės bei prekybos vaizdavimo, turiu pažymėti, kad prieš pasaulinį karą stambiausiomis pramonės įmonėmis, daugiausiai būv. Kauno gubernijoje, buvo metalų ir odų tai yra apie 2/3 visų darbininkų, kurie buvo įregistruoti, kaip dirbusieji visose Kauno gubernijos įmonėse. Dėl tų pačių priežasčių kaip Estijos ir Latvijos stambesnės pramonės įmonės, ir Lietuvos metalo ir odos fabrikai turėjo veik visai užsidaryti ir tik paskiau pradėjo vėl atsigauti. Apskaičiuojama, kad visų pramonės įstaigų Lietuvoje gamyba siekė 18 mil. rublių, neįskaitant čia Klaipešos krašto

gamybos. Klaipėdos krašte prieš karą buvo ir gi apie 5.000 darb. dirbusių įvairiose įmonėse. Apskaičiuojama, kad Lietuvoje 1937. metų pradžioje buvo 1056 įmonės su daugiau kaip 5 darbininkais. Tame skaičiuje: 1) 812 įmonių turėjo nuo 5 iki 19 darbininkų, iš viso 6605 d., 2) 141 įmonė su darbininkų 20 iki 49, iš viso 3977 ir 3) 103 įmonės su darbininkais 50 ir daugiau, iš viso 19979 d. Visose šiose įmonėse dirbo daugiau kaip 26.000 darbininkų. Visų šių įmonių gamybos vertė 1936. metais apskaitoma 310 milijonų litu (neskaitant pieno perdirbimo produkto).

Iš atskirų įmonių Lietuvoje ypač pažymėtinos «Lietūkis» ir «Kooperatyvų Sąjunga» ir Kooperatyvų Bankas, kurie pradėjo veikti dar daug anksčiau, negu Latvijos «Turība», paskui «Maistas», «Lino» bendrovė, Autobusų susisiekimo akc. bendrovė, «Cukraus» akc. bendrovė, įsisteigusi jau du fabrikus, galop paskutiniiais metais «Energijos Komitetas», sudaręs atskiras bendroves elektros šviesai gaminti, dūrpynams eksploatuoti ir t. t. Pagal savo gamybos dydį ir darbininkų skaičių pirmą vietą užima maisto produktų gamyba, pav. 1936. metais mėsos ir jos produktų buvo išeksportuota daugiau kaip už 36 milj. litų. «Cukraus» gamybos metinė vertė siekia dabar 14 mil. per metus. Tekstilių pramonė ypač padidėjo paskesniais laikais. Jos metinė gamyba siekė 52 mil. litų su darbininkų skaičiumi šioj pramonės šakoj per 7.000. Toliau odų pramonės metinė apyvarta siekia 18 mil. litų, medžio apdirbimo pramonė daro metinės gamybos iki 17 mil. litų (125 įmonės lentių, kuriose dirba per 2200 darbininkų). Celiulozos ir popieriaus fabrikas Klaipėdos krašte yra padidinę savo gamybą veik dvigubai, sulyginant su priekšarine gamyba, pav. 1936. m. jo eksportas siekė 5,7 mil. tonų celiulozes, kurios vertė sudaro apie dešimtį su puse milijonų litų. Netoli Kaucho Petrašiūnuose 1933. metais įsteigtas modernus popieriaus fabrikas, kuris gamina popierių laikraščiams ir knygoms spausdinti ir visokią kitą vietos reikalams popierių. Neminėsiu jau čion metalo, mineralų, chemijos pramonės produktų gamybos, kuri daro vis didesnę pažangą. Lietuvos eksportas, kuris siekė pirmaisiais nepri-

klausomybės metais vos apie 55—70 mil. litų (1920—1923), kasmet augo ir prieškri- ziniiais metais buvo pasiekęs 333,7 mil. (1930.), paskian kai kurį laiką buvo sumažėjęs ir pastaraisiais metais jau vėl prisivijo prieškarinių laikų eksportą ir spėjama, kad šiais metais jis jau jį praneš, pasiekdamas iki 340 mil. litų. Per visą dvidešimtį metų Lietuvos eksporto objektais buvo ir teyra gyvuliai ir jų produktai (bekonai, sviestas ir kiti pieno produktai), miško medžiaga, kaip antai: celuloza, fanera ir šiaip pusiau apdirbta medžio medžiaga, toliau linai, linų sėmenys, grūdai ir nedideliame kiekyje pramonės gaminiai ar pusgaminiai. Apie pusė Lietuvos eksporto iki 1931 m. ėjo į Vokietiją. Uždarius tais metais Vokietijai savo rinką, Lietuvos eksportas surado kitų rinkų ir dabar daugiausia eksportuoja į Angliją. Į kitas Pabaltijo valstybes Lietuva eksportuoja vos po kelius nuošimčius (5—6%) savo gaminių, importuodama iš tų kraštų gaminių ir gi už visai nežymias sumas. Tenka dar pažymėti, kokiuo tempu augo ir didėjo valstybės biudžetas. Pirmaisiais nepriklausomojo gyvenimo metais jis buvo suvedamas su deficitu ir tik nuo 1923. metų, jau po savo valiutos įvedimo, sudarytas biudžetas pradėjo metai po metų augti. Prasidėjęs nuo sumos apie 200 milijonų 1923. metais, jis išaugo 1931. m. iki 304,98 mil., paskui kiek sumažėjo krizės laikais, bet 1936 m. jau vel pasiekė veik prieškrizines normas, pasiekęs 302,8 mil., o 1938. m. jau priimtas 348,8 mil. litų sumos biudžetas. Panašiai kaip Lietuvoje didėjo ir Estijos ir Latvijos biudžetas iki 160—190 mil. latų.

Norint plačiau nušviesti, kokią pažangą Pabaltijo valstybės yra padariusios švietimo ir, apleimai, kultūros srityje, tektų nurodyti, kiek per tą laiką padidėjo pradžios mokyklų, gimnazijų ir amatų mokyklų skaičius, kiek jose dabar mokosi mokinių, kiek mokosi universitetuose ar kitose aukštesniose mokyklose, kiek spausdinama dabar laikraščių, knygų ir t. t., kiek pristatyta naujų mokyklų, bibliotekų, muziejų ir t. t. Visiems tat maždaug žinoma ir reikėtų daug vietos, visam suminėti. Be to, rašytojai, menininkai, literatai, aukštesniųjų mokyklų profe-

soriai ir pradžios mokyklų mokytojai yra jau išvystę tarpusavy gana gyvą bendradarbiavimą, o šiame savo pranešime man ypač rūpi pažymėti, koks Pabaltijo valstybių bendradarbiavimas galėtų būti pageidautinas žemės ūkio, pramonės bei prekybos sritise — čion dar reikia pralaužti pirmieji ledai.

Vienas svarbiausiųjų dalykų — tai plati propaganda, kad toks planingas visų šių valstybių bendradarbiavimas būtinai reikalingas ir reikia plačiai remti. Autarkijos dėsniais užsidaryti valstybei savo skiaute negali būti tautos idealas. Ji turi siekti pažinti visų kitų tautų tiek dvasinį, tiek ir materialinių gerybių lobyną; ji turi ir tiekti ir semtis iš kitur visokį dvasinį peną ir naudotis visų vitų patyrimais ar pasiektais lobiais.

Tam tikslui atsiekti, būtų gera:

1) kad įvairių šakų žemės ūkio procentai jų vadovų asmenyje kiek galint plačiau bendradarbiautų, apsvarstydami tiek metodus, tiek ir formas tinkamiausias šiose sritise darbuotis;

2) kad visų skiriamų eksportui produktų būtų nustatytos standartinė rūšis ir jų kaina;

3) kad kiekvienais metais, suimant kiekvienoje valstybėje derlių, būtų tariamasi dėl tinkamiausių šio suėmimo sąlygų;

4) kad veikla atskirų akcinių bendrovių veikiančiųju atskirose valstybėse, būtų derinama tarpusavio pagalbos ir informacijos pagrindais.

Taip tarpusavy susižinodami, ne tik išvengtume kai kada žalingų pasekmių, kuriuos tenka šiandien atjausti, konkuruojant atskiroms valstybėms, bet ir įgyti tinkamesnių sąlygų pačiam kiekvienos šalies eksportui. Bendradarbiaudami tarp savęs, veikiai suprastume, kokių gaminių neprivalome ieškoti kur kitur, jei jų ganėtinai yra pas kaimynę valstybę bendrininkę. Tolesnis žygis jau būtų, kad nėra reikalo gamintis ką nors pas save, jei tinkamomis sąlygomis tą gaminį galima gauti pas kaimynus, o per tai jau žengtume prie planingo ūkio ne tik kiekviena pas save, bet ir visoj. Pabaltijo valstybių šeimoj. Siekti to tebūnie kitų dvidešimties metų mūsų Pabaltijo valstybiu darbas.

J. Janussons

Baltijas valstu saimniecības vispārējais raksturojums neatkarības gados

Koreferāts Jonasa Vileiša referātam: «Baltijas valstu 20 gadu sasniegumi».

Triju Baltijas valstu sabiedriskās un saimnieciskās dzīves attīstībā divdesmit patstāvības gadu laikā atrodam veselu rindu kopēju līniju. Daudz no tā, ko esam piedzīvojuši savās mājās, redzam arī kaimiņos, dažreiz tikai mazliet citādākā veidā. Šo valstu dzīves galveno vilcienu vienādība nav savstarpējā iespaida sekas. To rada līdzīgie saimnieciskie, vēsturiskie un politiskie apstākļi.

Latviešu, igauņu un lietuviešu tautas dzīves ceļā kopš seniem laikiem ir daudz kā kopēja. Neatkarības cīņas un arī visas dzīves attīstība pēdējos 20 gados norisinājusies ļoti vienādos apstākļos. Pateicoties

tam, mums vajadzētu būt vislabākajiem priekšnoteikumiem, lai savstarpēji saprastos, pareizi novērtētu pašreizējā acumirkļa sasniegumus un izšķirtu jautājumus par savstarpējo sadarbību. Pēdējos divdesmit gados mēs redzam kā savā zemē, tā arī kaimiņos lielus panākumus visās mūsu tautu dzīves nozarēs.

Triju Baltijas valstu divdesmit gadu pastāvēšanas gadījumā izstrādāts sīks saimniecisko un kultūrālo sasniegumu kopsavilkums. Mēs ar to esam iepazinušies. Izsmeltošs pārskats dots arī te. Tādēļ es neuzskaitīšu sīkumus. Savā isajā papildinājumā ierobežošos tikai ar saim-

nieciskās dzīves attīstības raksturīgākajām līnijām, mūsu trīs valstu struktūru un no tās atkarīgām iespējām nākotnē.

Tautu saimnieciskās dzīves spējas, kā organizācijā, tā arī iespēju racionālā izmantošanā, parādās ne tik daudz labvēlīgu apstākļu periodos, cik grūtību un ciņu laikos. Tas pilnā mērā attiecas uz visām trim Baltijas valstīm. Šo zemju ļaudis simtiem gadu atradās saimnieciskā kara pret pārspēku. Saimnieciskās neatkarības nepieciešamība bija stiprākais dzinējspēks ciņā par brīvību. Pēdējos divdesmit gados šīs tautas patstāvīgi izveidoja savu saimniecisko dzīvi un sasniedza augstus rezultātus. Bet arī šis periods nebija mierīga, radoša darba laiks. Visu šo laiku notika nepārtraukta ciņa ar grūtībām. Tās radīja svārstīgie ārējie un iekšējie apstākļi. Divdesmit darba gadi parādīja šo tautu neizsīkstošo spēku, neatlaidību un lielās organizātoru spējas, kas pārliecināja arī tos, kas līdz tam par to vairāk kā šaubījās.

Pēc atbrīvošanas kara Baltijas valstis saņēma kā mantojumu izpostītu saimniecisko aparātu. Lauksaimniecība bija pilnīgi jāatjauno un jāpapildina ar dzīvo un nedzīvo inventāru. Plaša agrārā reforma izrādījās par sociāli saimniecisku nepieciešamību, kas prasīja lielu darbu un kapitāla patēriņu. Protams, ka tādos apstākļos vajadzīgi gadi, lai paceltu lauksaimniecības nozari vajadzīgajā augstumā.

Kara gados bija iznīcināta arī rūpniecība. Rūpniecības uzņēmumi, kas atradās tagadējo Baltijas valstu teritorijā, pa lielāki daļai bija dibināti plašās Krievijas vajadzībām. Tie visi bija jāpārorganizē. No daudzām fabrikām krievi un okupācijas vara bija evakuējusi visas labākās mašīnas. Pēc pilnīga finansu sabrukuma apgrozības kapitāli bija pazaudēti. Rūpniecības atdzīvināšanai bija vajadzīgi lieli, svaigi kapitāli. Tirgū to nebija. Arzemju kapitālisti neuzticējās. Tiesa, tais gados viņi dažas summas tomēr ieguldīja Baltijas valstu saimniecībā. Bet šai rīcībai ļoti bieži bija spekulatīvs raksturs.

Tirdzniecībā — sastingums. Iedzīvotāju pirktspējas zemas. Apgrozība maza. Eksportprecēm vajadzēja meklēt jaunus tirgus un savu rūpniecību saskaņot ar to prasībām.

Agrārā finansu sistēma bija sabrukusi. Var teikt, ka šajā nozarē jaunās valstis neņēma nekāda mantojuma. Finansu sistēmu vajadzēja radīt no jauna. Pie tam tādos apstākļos, kad iedzīvotāju uzticība bija galīgi sagrauta. Bez tam bija daudz naidīgi noskaņotu spēku, kas dažādos veidos centās mazināt augošo uzticību kā valsts iekšienē, tā ārzemēs. Banku darbība bija pārtraukta. Baltijas valstu iedzīvotāji bija zaudējuši visus savus ietaupījumus, kas priekš revolūcijas sasniedza vairākus simts miljonus rubļu.

Izpostītā saimnieciskā dzīve stipri pasliktināja plašu masu materiālo stāvokli. Politiskā dzīve iespaidoja nevēlamā virzienā atsevišķus iedzīvotāju slāņus, kas apgrūtināja saskaņotu reformu izvešanu un nacionālo spēku racionālu organizēšanu.

Neatkarības sākumā Baltijas valstu saimnieciskās dzīves attīstībai bija restaurācijas raksturs. Ar valsts un privāto līdzekļu palīdzību mēģināja atdzīvināt pastāvošos rūpniecības uzņēmumus. Lauksaimniecībā atjaunojās agrārā rosība. Bet drīz vien noskaidrojās, ka vecā saimnieciskā iekārta jāgroza pašos pamatos. Vietējais tirgus uzstādīja arvien lielākas prasības. Segt visas tās ar importu ilgu laiku nevarēja. Radās jaunas nozares, kuņas organizēja vietējā tirgus vajadzību apmierināšanai. Lauksaimniecība pakāpeniski sāka pāriet uz intensīvāku ražošanu: izveidojās piensaimniecība, cūkkopība un citas nozares.

Atri attīstījās lauksaimniecības ražojumu eksports. Pateicoties tam, saimniecībā ieplūda jauni līdzekļi. Naudas sistēma stabilizējās. Lauksaimniecība un rūpniecība uzplauka, valsts un privātie līdzekļi pavairojās. Šis uzplaukums visās trīs valstīs turpinājās līdz pasaules saimnieciskajai krīzei. Tiesa, šai uzplaukuma periodā gadījās arī traucējumi visās trīs valstīs. Iemesli tam dažādi. Piemēram — neražas, grūtības naudas tirgū, saimniekošana pāri līdzekļiem atsevišķās nozarēs. Bet nereti labvēlīgu iespaidu ekonomiskajā politikā atstāja arī biežās valdību maiņas. Bet visumā var atzīmēt ievērojamu ražošanas pieaugumu un iedzīvotāju labklājības vairošanos.

Laikā no 1925. līdz 1930. gadam Baltijas valstu saimnieciskā struktūra ieguva jau stabilākas formas. Salīdzinot šos gadus ar valsts dibināšanas periodu (1921.—24. g.), redzam ievērojamas pārmaiņas. Tautsaimniecības galveno nozaru — lauksaimniecības un rūpniecības — attiecības kļuva citādas: notika ievērojama nosvēršanās uz rūpniecības pusi. It sevišķi lielas šīs pārmaiņas bija šo nozaru ražošanas struktūrā Igaunijā un Latvijā. Lauksaimniecībā gaudkopības un linkopības vietā ievērojami paplašinājās lopkopība. Rūpniecībā pieauga plašāka patēriņa priekšmetu ražošana vietējam tirgum.

Lauksaimniecības ražojumu apstrādāšanai ierīkoja jaunus, plašus uzņēmumus: koppienotavas, eksportkautuves u. t. t.

Jāatzīmē, ka ātra lauksaimniecības ražojumu eksporta palielināšanās balstījās ne tikai uz lauksaimniecības ražojumiem vien. Eksporta pieaugumu mākslīgi radīja ievērojamā mērā arī graudu un citu pārtikas produktu imports, sevišķi Igaunijā un Latvijā. No visas tautsaimniecības redzes viedokļa tas zināmā mērā bija pielaidzams, ievērojot lauksaimniecības produktu augstās cenas. Krīzes gados noskaidrojās tādas saimnieciskās organizācijas nelietderība un neracionālitate.

Saimnieciskā krīze Baltijas valstu saimnieciskajā dzīvē visasāk izpaudās 1931. gadā. Ātrā cenu krišanās lauksaimniecības produktiem un mežu materiāliem, kas ir visu triju Baltijas valstu eksporta galvenā daļa, stipri samazināja eksportu. Finanšu perturbācija pasaules tirgos vēl vairāk padziļināja deflācijas procesu. Naudas apgrozība samazinājās visās nozarēs. 1933. gadā iekšējās tirdzniecības apgrozījums visās trīs Baltijas valstīs sastādīja tikai apmēram vienu trešdaļu no 1929. gada apgrozījuma. Rūpniecības produkcija ievērojami samazinājās. Jāatzīmē, ka lauksaimniecības ražošana skaitliski maz mainījās. Bija tikai izmanāms zināms novirziens uz naturālās saimniecības pusi. Tajā pašā laikā tautsaimniecībā parādījās lieli organizācijas trūkumi. Gribētu pievērst uzmanību šādiem trūkumiem: rūpniecībā — valdīja veclaicīgi paņēmieni darba spēka organizēšanā, kas prasīja liekus izdevumus, un novecojusies tirdzniecības sistē-

ma. Lauksaimniecībā — neorganizēts labības tirgus, neveselīga konkurence, kas parādījās lauksaimniecības ražojumu eksportā, pasivitāte ganību paplašināšanā, meliorācijas izdarīšanā un neracionālā kredītu, galvenā kārtā istermiņa kredītu, izmantošanā. Mans uzdevums nav te uzskaitīt visus organizācijas paņēmienus, kurus pielietojušas atsevišķas valstis, lai novērstu augšminētos trūkumus. Atzīmēšu tikai, ka pieminētie trūkumi visās trijās valstīs parādījās krīzes gados, vienā lielākā, otrā — mazākā mērā. Un šo trūkumu likvidācijai izvēlētie līdzekļi arī devuši paliekamus rezultātus visās valstīs. Krīzes gadu saimnieciskās grūtības paasināja arī politisko cīņu. Arī šeit parādījās dziļi trūkumi. Izdarītās pārmaiņas valstu politiskajā uzbūvē dod pārliecību, ka sasniegta stabilitāte, un ļauj domāt, ka iepriekšējās dārgi maksājušās kļūdas vairs neatkārtosies.

Krīzes gadu mācību tiklab saimnieciskajā, kā politiskajā dzīvē esam izmantojuši pilnos apmēros. Baltijas valstu saimnieciskais uzplaukums pēdējos gados ir daudz lielāks un intensīvāks, nekā priekškrīzes gados.

Uz kā tad balstās šie sasniegumi? Vispārējais un galvenais pamats: pareizi aprēķinātas reālās iespējamības un organizācijai atbilstošās formas.

Visās trijās valstīs notiek pastiprināts industriālizācijas process. Šī tendence pēdējā laikā nomanāma visās pasaules agrārvalstīs. Industriālizācija uzskatāma kā nepieciešams priekšnoteikums valsts produkcijas palielināšanai, un līdztekus tam arī tautas dzīves standarta kāpināšanai. Pilnīgi pareizs ir viedoklis, ka lielākai valsts iedzīvotāju daļai nodarbojoties lauksaimniecībā un lauksaimniecības ražošanai dominējot, tomēr nevar tikai uz tā dibināt mūsu valstu saimniecības attīstību. Nepieciešami jāpalielina rūpniecības produkcija, kas pie tam vajadzīga arī lauksaimniecības intensīvākai attīstībai. Baltijas valstu pēckrīzes laika saimnieciskās dzīves palielinātā rosība ievērojamā kārtā atkarājas no pastiprinātas investīcijas rūpniecībā. Šī pastiprinātā investīcija radīja tādus apstākļus, kuriem iestājoties jau vairākus gadus Baltijas valstīs nav

masu bezdarba. Turpretim strādnieku kadra papildināšanai vajaga darba spēku vēl ievest. Pilnīga darba spēka izmantošana ievērojami pāvairojusi iekšējā tirgus apgrozījumu. Vietējo dabas bagātību apstrādāšanas nozaļu darbības paplašināšana atstāj ievērojami labvēlīgu iespaidu visās saimnieciskās dzīves nozarēs. Šai virzienā pēdējos gados gūti ievērojami panākumi. Tam pašam jāpieskaita arī enerģētiskās saimniecības paplašināšana.

Minētās galvenās saimnieciskās attīstības līnijas mēs atrodam visās trijās Baltijas valstīs. Atšķirība vērojama tikai atsevišķo saimniecisko parādību pārveidošanas pakāpēs.

Visu triju Baltijas valstu saimnieciskās dzīves lielie panākumi patstāvības gados un ievērojamās struktūras maiņas ir neapšaubāmas. Tomēr saimnieciskās sadarbība viņu starpā, cik tālu tā izpaužas savstarpējā preču apmaiņā, manāmu progresu neuzrāda.

Taču nevajaga aizmirst, ka saimnieciskās sadarbības nesekmība ievērojamā mērā gausina arī vispārējo darbu citās nozarēs. Tādēļ šim jautājumam noteikti nepieciešams veltīt īpašu uzmanību.

Kā galvenais iemesls šai samērā neievērojamai preču apmaiņai pieminēto valstu starpā ir viņu līdzīgā saimnieciskā uzbūve.

Visu triju valstu eksportā dominē lauksaimniecības ražojumi un mežu materiāli, bet importā — fabrikas ražojumi un rūpniecības jēlvielas.

Līdzīgā saimnieciskā uzbūve neapstrīdami kavē plašās iespējamības atsevišķo ražošanas nozaļu savstarpējā papildināšanā. Tomēr viņas vēl sen nav izmantotas. Saimnieciskās sadarbības lauks nekļūst šaurāks, kā to dažreiz mēdz domāt, bet gan tieši paplašinājas šo valstu saimniecībai vispusīgi attīstoties. Protams, tas notiek gan tikai tad, ja akli nepieturās spīdzīgajam pašapgādes principam.

Ja ievērojam atsevišķo valstu iedzīvotāju daudzumu, tad vispār varam atzīmēt, ka Baltijas valstu preču savstarpējās apmaiņas intensitāte ļoti manāmi pārsniedz šo pašu valstu preču apmaiņas intensitāti ar Vakarēiropas valstīm. Tā, piemēram, Igaunijas un Latvijas preču apmaiņa vie-

nam Latvijas iedzīvotājam dod 2,18 kronas, turpretim, ar Vāciju šī attiecība izteicās ar 57 sentos, ar Angliju — 81 s. Ar Lietuvu preču apmaiņa mazāka — 32 senti uz iedzīvotāja. Latvijas preču apmaiņa ar Igauniju vienam Igaunijas iedzīvotājam dod 3,24 ls, ar Lietuvu — 1,50 ls, ar Vāciju — 1,23 ls un ar Angliju 1,51 ls. Lietuvas preču apmaiņa ar Latviju vienam Latvijas iedzīvotājam dod 3,37 liti, ar Igauniju — 1,30 lt, ar Vāciju, 0,97 lt un ar Angliju — 2,45 lt. Šis salīdzinājums rāda, ka preču apmaiņa tuvāko kaimiņu starpā proporcionāli iedzīvotāju skaitam piemums daudz intensīvāka, nekā ar citām valstīm, lai gan kopsummā preču apmaiņa ar tām, protams, ir vairākkārt lielāka. Varam teikt, ka mēs no katra kaimiņvalsts iedzīvotāja pērkam (un tāpat arī pārdodam) vairāk nekā no Vācijas vai Anglijas iedzīvotājiem, bet no tā vēl nebūt nav jāsecina, ka mums jau ar sasniegto jāsamierinājas. Katrs līdzeklis, kas var sekmēt ciešāku un savstarpēji lietderīgu saimniecisku sadarbību, noteikti jāapsveic.

Kā Baltijas valstu savstarpējo saimniecisko nolīgumu pamatprincipu nepieciešams pieņemt noteikumu — pēc iespējas mazāk ierobežojumu savas produkcijas preču apmaiņā. Pieskaroties atsevišķi nozaļu savstarpējai koncesionālai idejai, man šķiet, ka šis līdzeklis vēl ilgu laiku praktiski būs mazsvarīgs. Pieminētā ideja realizējama tikai pilnīgi plānveidīgā saimniecībā, bet līdz tādai mēs vēl neesam nokļuvuši. Pat savu valstu robežās mēs pagaidām vēl daudzās nozarēs neesam iznīcinājuši neveselīgo konkurenci. Regulēt šos jautājumus valstu starpā nākas vēl grūtāk.

Brīvākos preču apmaiņas apstākļos tautsaimnieki paši atradīs tās nozares, kur vajadzīga un iespējama apmaiņa, protams, tikai tad, ja valsts organi sniegs savu atbalstu. Mums vajaga uzvarēt veltās bailes nopirkt pie sava kaimiņa vairāk, nekā mēs tam pārdodam. Samērā niecīgā starpība starp mūsu un kaimiņu tirdzniecības bilancēm nerada vēl nekādu briesmu mūsu valstu saimniecībai.

Jāiegaumē, ka Baltijas valstu sadarbība saimnieciskā laukā var dot reālus tautstāmus rezultātus, ja tā iekļausies tādos

apmēros un veidos, kuŗiem sekos savstarpēja saimnieciskā darbības apjoma paplašināšanās. Šai virzienā tad arī vajaga iet kopīgajam darbam.

Baltijas valstu īsajā patstāvības laimētā katra no tām atsevišķi radījušas

stipru politiski vienotu, politiski saskaņotu organismu. Paveikts kolosāls darbs. Bet tas — tikai pamats tai celtnei, kuŗu mūsu tautas nolēmušas sev radīt miermīlīgā un uzticīgā sadarbībā ar saviem tuvākajiem kaimiņiem un ar visām tautām.

J. Janusson

Üldjooni Balti riikide majanduslikust arengust iseseisvusajal

Koreferaat Jonas Vileiši referaadile «Balti riikide 20 aasta saavutusi»

Kolme Balti riigi ühiskondliku ja majanduselu arengus kahekümne iseseisvuse aasta jooksul leiame terve rea ühiseid jooni. Paljudi sellest, mida oleme kogenud endi kodus, näeme ka naabermail, mõnikord ainult vähe teisel kujul. Nende riikide elu peajoonete ühtlus ei ole vastastikkuste mõjutuste tulemus. Seda tekitavad sarnased majanduslikud, ajaloolised ja poliitilised olud.

Läti, eesti ja leedu rahva eluteel ammust ajast saadik on nii mõndagi ühist. Vabadusvõitlused ja ka kogu elu areng viimase kahekümne aasta jooksul on toimunud vägagi võrdsetes oludes. Tänu sellele peaks meil olema kõigeparemaid eeldusi vastastikkuseks arusaamiseks, õigeks praeguse silmapilgu saavutuste hindamiseks ning omavahelise koostöö küsimuste otsustamiseks. Viimase kahekümne aasta jooksul me näeme niihästi omal maal kui ka naabermail suuri edusamme kõigil meie rahvaste elualadel.

Kolme Balti riigi kahekümne aastase iseseisvuse puhul on töötatud välja üksikasjalik majandusliste ja kultuuriliste saavutuste kokkuvõte. Asja tutvusime sellega. Sellepärast ma ei loetle üksikasju. Oma lühikeses lissõnavõtus piirdun vaid majanduselu arengu iseloomulikute joontega, meie kolme riigi struktuuriga ning nendest sõltuvate võimalustega tulevikus.

Rahva majanduselu võime, nii organisatsiooni mõttes kui ka võimaluste ratsionaalse kasutamise mõttes tuleb nähtavale mitte niivõrd majanduslikult soodsas

olustikus kuivõrd raskuste ja võitluste ajajärgus. See täiel määral on maksev kõigi kolme Balti riigi kohta. Nende maade rahvad olid sadu aastaid majandusalal sõjajalal ülevõimu vastu. Majandusliku iseseisvuse tarve oli tugevaimaks tõukejõuks võitluses vabaduse eest. Viimase kahekümne aasta jooksul need rahvad kujundasid iseseisvalt oma majanduselu ja saavutasid häid tulemusi. Kuid ka see periood ei olnud rahuliku loova töö ajajärk. Kogu aeg kestis vahetpidamata võitlus raskustega. Seda tekitasid kõikuvad välised ja seesmised olud. Kaksikümmend töö aastat näitasid nende rahvaste raugematut jõudu ja suuri organisatoorseid võimes, mis veendsid isegi neid, kes senini selle üle enam kui kahtlesid.

Pärast Vabadussõda Balti riigid pärisid rüüstatud majanduse aparadi. Põllumajandus tuli täiesti uuendada ja täiendada elav ja eluta inventar. Laiaulatusline agraarreform kujunes sotsiaal-majanduslikult hädavajalikuks, nõudes suurt töö ja kapitali kulutust. Muidugi, sellistes oludes on vaja aastaid, et tõsta põllumajandusharu tarviliku kõrguseni.

Sõjaaastail oli hävitatud ka tööstus. Tööstuse ettevõtted, mis asusid praegusel Balti riikide territooriumil, olid suuremalt osalt asutatud laia Venemaa jaoks. Need kõik tuli ümberorganiseerida. Paljudest vabrikutest olid venelased ja okupatsiooni võim evakueerinud kõik paremad masinad. Pärast täielikku rahanuslik kokkuvarisemist läbikäigukapita-

lid olid hävinud. Tööstuse elustamiseks oli vaja suuri uusi kapitale. Turul seda ei leidunud. Väliskapitalistid ei usaldanud. Tõsi, neil aastail nad küll asetasi mõningaid summe Balti riikide majandusse. Aga sel toimingul oli tihtipeale spekulatiivne iseloom.

Kaubanduses — seisak. Elanike ostuvõime madal. Läbikäik väike. Eksportkaupadele tuli otsida uusi turge ning oma maa tööstus kooskõlastada nende nõutega.

Endine rahandussüsteem oli kokkuvärsenenud. Võib öelda, et sellel alal noored riigid ei saanud mingisugust pärandust. Rahandussüsteem tuli uuesti luua. Seejuures oludes, kus elanikkude usaldus oli täiesti rammestatud. Peale selle oli palju vaenuliselt häälestatud jõude, kes igati püüdsid vähendada tõusvat usaldust nii siseriigis kui välismail. Pankade tegevus oli katkestatud. Balti riikide elanikud olid kaotanud kõik oma hoiusummad, mis revolutsiooni eel ulatusid mitmesaja miljoni kuldrublani.

Kokku varisenud majanduselu suurel määral halvendas laiemate rahvamasside materiaalsel seisukorda. Poliitiline elu mõjustas soovimata suunas eri elanikkude kihte, mis raskendas kooskõlatada reformide elluviimist ja rahvuslike jõudude ratsionaalset organiseerimist.

Iseseisvuse alul Balti riikide majanduselu arengul oli restaureerumise iseloom. Riigi ja erakapitalidega püüti elustada olemasolevaid tööstusettevõtteid. Põllumajanduses tuli tagasi endine hoogsus. Kuid peagi selgus, et vana majanduskorda tuleb põhjalikult muuta. Kohalik turg seadis üles üha suuremaid nõudeid. Katta neid kõiki impordiga kauemat aega ei suudetud. Tekkisid uued tööstusharud organiseerituina siseturu vajaduste rahuldamiseks. Põllumajandus hakkas vähehaaval üleminema intensiivsemale produtseerimisele: kujunesid välja piimamajandus, seakasvatuse ja teised tegevusharud.

Kiiresti arenes põllumajandussaaduste eksport. Tänu sellele voolas majandusse uusi kapitale. Rahandussüsteem stabiliseerus. Põllumajandus ja tööstus löi õitsele, riigi ja erakapitalid suurenesid. See õit-seng kõigis kolmes riigis jätkus kuni maa-

ilma majanduskriisini. Tõsi, sel õitsengu perioodil tuli ette ka mõningaid takistusi kõigis kolmes riigis. Põhjusi on sel mitmesuguseid. Näiteks — ikaldus, raskused rahaturul, erialade ülekapitaliseerumine. Kuid tihtipeale jätsid halvavat mõju majanduspoliitikale sagedased valitsuste muutused. Kuid üldiselt võib äramärkida tunduvalt produktsiooni tõusu ja rahva heaolu kasvamist.

1925. ja 1930. aasta vahemikul omandas Balti riikide majandusstruktuur juba stabiilsemad vormid. Võrreldes neid aastaid riigi asutamisperioodiga (1921. kuni 1924. a.) näeme silmapaistvaid muutusi. Rahvamajanduse peaharude — põllumajanduse ja tööstuse — vahekorrad muutusid teistsuguseks: sündis silmapaistev kaldumine tööstuse poole. Eriti suured olid need muutused eriharude produktsioonis Eestis ja Lätis. Põllumajanduses vilja- ja linakasvatuse asemel laienes tunduvalt karjamajandus. Tööstuses tõusis rohkem tarvitavate kaupade produtseerimise siseturu tarbeks.

Põllumajandussaaduste ümbertöötamiseks seati sisse uusi laialdasi ettevõtteid: ühispiimatalitusi, eksporttapamaju jne.

Peab äramärkima, et kiire põllumajanduste ekspordi suurenemine tugines mitte ainult üksi põllumajandussaadustele. Ekspordi kunstlikku tõusu edendas tunduvalt ka vilja ja teiste toiduainete import, eriti Eestisse ja Lätisse. Kogu rahvamajanduse vaatekohalt on see teataval määral lubatav, arvestades põllumajandussaaduste kõrgeid hindu. Kriisi aastail selgus sellise majandusliku organisatsiooni kõlbmatus ja ebaratsionaliteet.

Majanduskriis Balti riikide majanduselus andis kõige teravamini ennast tunda 1931. aastal. Kiire hindade langus põllumajandussaadustel ja metsamaterjalil, mis on kõigi Balti riikide ekspordi peamiseks osaks, tunduvalt vähendas ekspordi. Rahanduse perturbatsioon maailmaturul süvendas veelgi enam deflatsiooni protsessi. Rahaline läbikäik vähenes kõigis harudes. 1933. aastal moodustas sisekaubanduse läbikäik kõigis kolmes Balti riigis ainult umbes ühe kolmandiku 1929. aasta läbikäigust. Tööstuse produktsioon vähenes

silmapaistvalt. Peab äramärkima, et põllumajanduse produktsioon muutus arvuliselt vähesel määral. Oli vaid tunda teatavat kalduvust naturaalmajanduse poole. Samal ajal tulid rahvamajanduses esile suured organisatsioonilised puudused. Tahaks juhtida tähelepanu sellistele puudustele: tööstuses — valitsesid vanamoelised töövõtted tööjõu organiseerimises, mis nõudis liigseid kulusid, ja vananenud kaubandussüsteem. Põllumajanduses — organiseerimata viljaturg, ebaterve konkurents, mis tuli nähtavale põllumajanduste ekspordis, passiivsus karjamaade laiendamises ja melioratsioonitööde läbiviimises ja ebaratsionaalses krediitide, peamiselt lühiajaliste krediitide, kasutamises. Minu ülesandeks pole siin loetleda kõiki organisatsiooni võtteid, milliseid on kasutanud eririigid, et kõrvaldada ülalmainit puudusi. Märgin vaid ära, et mainit puudused kõigis kolmes riigis tulid esile kriisi aasühes suuremal, teises — vähemal määral ja nende puuduste likvideerimiseks väljavalitud vahendid on andnud ka jäädavaid tulemusi kõigis riiges.

Kriisiaastate majanduslised raskused teravndasid ka poliitilisi võitlusi. Ka siin tulid nähtavale sügavad puudused. Läbi viidud muutused riikide poliitilises struktuuris viivad veendumusele, et on saavutatud stabiilsus, ja lasevad arvata, et endised kallilt lunastatud vead enam ei korduks.

Kriisiaja õpetust niihästi majanduslises kui ka poliitilises elus oleme ärakasutanud täiel määral. Balti riikide majandusline õitseng oi viimastel aastatel palju suurem ja intensiivsem kui eelkriisi aastail.

Millele siis tuginevad need saavutused? Üldine ja peamine põhjus: õigesti arvestatud reaalsed võimalused ja organisatsioonile vastavad vormid.

Kõigis kolmes riigis toimub tugevdatud industrialisatsiooni protsess. Seda tendentsi on tunda viimasel ajal kõigis maailma agraarriikides. Industrialisatsiooni tuleb pidada hädavajalikuks eelduseks riigi produktsiooni suurendamisel, ning kõrvuti sellega ka rahva elustandardi tõstmisel. Täiesti õige seisukoht, et suure-

mal rahva osal tegeledes põllumajanduses ja põllumajandusproduktsiooni domineerides, ometi ei saa sellele rajada meie riikide majanduse arengut. Hädavajalik on suurendada tööstuse produktsiooni, mis seejuures on tarvilik ka põllumajanduse intensiivsemaks arenguks. Balti riikide pärast kriisiaegse majanduselu suurendatud hoogsus on silmapaistval määral sõltuv tugevdatud investisatsioonist tööstuses. See tugevdatud investisatsioon tekitab selliseid olukordi, millele juures juba mitmeid aastaid Balti riikides pole massilist tööpuudust. Selle vastu tuleb tööliste kaadrite täiendamiseks tööjõudu veel sisse tuua. Täieline tööjõu ärakasutamine on tunduval määral suurendanud siseturu läbikäiku. Kohalikkude loodusvarade ümbertöötamisharude tegevuse laiendamine mõjub tervendavalt kõikidele harudele. Ses suunas on viimastel aastatel saavutatud silmapaistvaid tulemusi. Siia hulka tuleb lugeda ka energeetilise majanduse laiendamist.

Mainitud peamisi majanduse arengu jooni leiame kõigis kolmes Balti riigis. Erinevusi on märgata vaid üksikute majandusnämete arenemisastmeis.

Kõigi kolme Balti riigi majanduselu suured saavutused iseseisvusaastail ja silmapaistvad struktuuri muutused on kahtlematud. Siiski ei näita üles majandusline koostöö nende vahel, niipalju kui see avaldub omavahelises kaubavahetuses, tunduvat progressi.

Siiski ei pea unustama, et majandusline koostöö halb edu aeglustab silmapaistval määral ka üldist tööd teistes harudes. Seepärast on hädavajalik pühendada sellele küsimusele erilist tähelepanu.

Peamiseks põhjuseks sellele võrdlemisi tühisele kaubavahetusele mainitud riikide vahel on nende sarnane majandusstruktuur.

Kõigi kolme riigi ekspordis domineerivad põllumajandussaadused ja metsamaterjalid, kuid impordis tööstussaadused ja — toorained.

Sarnane majandusstruktuur kahtlematult takistab üksikute produktsiooni harude vastastikust täiendamist. Siiski pole need veel ammugi ärakasutatud täies

ulatuses. Majandusliku koostöö väli ei muutu mitte vähemaks, nagu seda vahest mõeldakse, aga just laieneb nende riikide majanduse igakülgse arenguga. Muidugi sünnib see vaid siis, kui pimesi ei peeta kinni koostööd takistavast endavarustamise printsiibist.

Kui peame silmas üksikute riikide elanikkude arvu, siis võime üldse äramärkida, et Balti riikide omavahelise kaubavahetuse intensiteet ületab tunduval määral samade riikide kaubavahetuse intensiteedi Lääne-Euroopa riikidega. Nii, näiteks, Eesti ja Läti kaubavahetus teeb ühe Läti elaniku kohta välja Kr. 2,18, seevastu Saksamaaga väljendub see suhe 57 sendis, Inglismaaga — 81 s. Leeduga on kaubavahetus vähem — 32 senti elaniku kohta. Läti kaubavahetus Eestiga ühe Eesti elaniku kohta teeb välja Ls 3,24, Leeduga — Ls 1,50, Saksamaaga Ls 1,23 ja Inglismaaga Ls 1,51. Leedu kaubavahetus Lätiga teeb ühe Läti elaniku kohta välja 3,37 liti, Eestiga — 1,30 liti, Saksamaaga — 0,97 liti ja Inglismaaga — 2,45 liti. See võrdlus näitab, et kaubavahetus lähemate naabrite vahel proportsionalselt elanikkude arvule on meil palju intensiivsem, kui teiste riikidega, kuigi kogusummas kaubavahetus nendega, muidugi, on mitu korda suurem. Võime öelda, et meie igalt naaberriigilt ostame (ja samuti ka müüme) rohkem kui Saksamaa või Inglismaa elanikud, kuid sellest ei tule veel järeldada, et meie peame juba rahulduma saavutatuga. Peab tervitama igat asjaolu, mis võib soodustada tihedamat ja vastastiku kasutoovamat majanduslist koostööd.

On hädavajalik võtta Balti riikide omavaheliste majandusliste kokkulepete põ-

hiprintsiibiks eeskiri — võimalikult vähe piiritlusi oma produktiooni kaubavahetuses. Puudutades üksikute harude omavahelise kontsessioneerimise ideed, tundub, et see abinõu veel kauemat aega püsib praktiliselt vähetähtsana. Mainitud idee on realiseeritav vaid täiesti plaanikindlas majanduses, kuid selliseni meie pole veel jõudnud. Isegi oma riigi piirides meie pole veel paljudes harudes senini suutnud eemaldada ebatervet konkurentsi. Reguleerida seda küsimust riikidevaheliselt on veelgi raskem.

Vabamates kaubavahetusoludes leiavad majandusteadlased ise harusid, kus on tarvilik ja võimalik vahetus, muidugi, ainult siis, kui riigi organid annavad oma tuge. Meie peame saama jagu ilmaaegsest kartusest osta oma naabri käest rohkem kui talle müüme. Võrdlemisi tühine vahe meie ja naabrite kaubandusbilanside vahel ei tekita veel mingit hädaohta meie riikide majandusele.

Peab silmaspidama seda, et Balti riikide koostöö majandusväljal võib anda reaalseid ja käega katsutavaid tulemusi siis, kui see omandab sellised mõõted ja kuju, millele järgneb omavahelise majandusliku koostöö laienemine. Ses suunas peab siis ka minema ühine töö.

Balti riikide lühikesel iseseisvuse ajal igauks neist eraldi on loonud tugeva poliitiliselt ühendatud ja poliitiliselt kooskõlastatud organismi. On saadud hakkama kolosaalse tööga. Kuid see on ainult alus sellele ehitisele, mida need rahvad on otsustanud endile luua rahu — ja usaldusrikkas koostöös oma lähemate naabritega ja kõigi rahvastega.

Ed. Lāmans.

Kas traucē un kas veicina Baltijas tautu sadarbību?

Baltijas tautu sadarbība bija visšaurākā tūlīņ pēc viņu patstāvības iegūšanas. It kā saskāršanās ar bargo īstenību būtu noslaucījusi visas skaistās idejas un klu-

sās vēlēšanās, ikviena no šīm jaunajām valstīm sāka attīstīties pilnīgi atsevišķi viena no otras.

Vai tas nozīmēja, ka no šī laika viņu

ceļiem jāiet katram uz savu pusi? Nē, — nebūt nē. Šai palikšanai savrūp bija pagaidu, kaut arī dziļi iemesli.

Visas Baltijas valstis dzima revolūcijā. Bet katras revolūcijas īpatnība ir tā, ka viņa iekšpolitiku izvirza pašā pirmajā vietā. Viss cits paliek pašreizējā acurmiņā iekšējo notikumu ēnā.

Bet tiklīdz tauta pati savas mājas kaut cik savedusi kārtībā, viņa met skatu savā apkārtnē. Un tad nāk dienas kārtībā viņas attiecību kārtošana ar tās apkārtni.

Tā pamazām attīstījusies Baltijas tautu sadarbība, radusies preses savienība un beidzot arī oficiāls triju Baltijas valstu līgums. Lai šo sadarbību padarītu rosīgāku, jārod skaidrība par visu, kas to var traucēt un kas veicināt.

Lielākais traucējums, protams, ir valodas atšķirība. Latviešu un lietuviešu valoda ir viena otrai tuvāka, tāpat igauņu valoda somu valodai.

Kopējā satiksmes valoda līdz šim bijusi krievu valoda, kurā vecākā paaudze guvusi savu izglītību. Tā kā jaunākā paaudze ar krievu valodu saskārusies daudz mazāk, nav neiespējams, ka tās vietā ieviesīsies vācu valoda.

No vairākām pusēm izteiktas šaubas, vai tas saskan ar mūsu interesēm. Patlaban visā Skandināvijā un Somijā iet uzvaras gājienu angļu valoda. Arī Baltijas valstīm Anglija ir viena no svarīgākajām eksporta zemēm. Pēc neilgas svārstīšanās Latvija un Igaunija patlaban palikusi pie angļu valodas kā pirmās svešvalodas, kamēr Lietuva — pie franču valodas. Jāvēlas, lai visas trīs valstis šo jautājumu saskaņotu un izdarītu vajadzīgās pārgrozības.

Otrs traucējums ir atšķirības vēsturē un tādēļ arī kultūrā. Igaunija un Latvija ir pārdzīvojušas baltvācu protestantismu, bet Lietuva — poļu katolicismu.

Pagātne dabīgi iespaido tagadni. Tā kā mūsu pagātnes vēsturi pa lielākai daļai rakstījuši sveštautiņi, tad tā mūs bieži vien iespaido nevēlamā virzienā vienu

pret otru vairāk, nekā tas notiktu normālos apstākļos.

Tā Latviešu Indriķa kronika — pirmais vēsturiskais darbs par Latviju un Igauniju — atstāj uz lasītāju tādu iespaidu, it kā igauņi un latvieši senos laikos būtu bijuši asins naidnieki. Sevišķi liekas, it kā igauņi 13. gadu simtenī būtu nokļuvuši zem vācu ordeņa varas lielāko tiesu latviešu laupīšanas klejojumu dēļ, kas izsūkuši igauņu spēkus, kamēr lietuvieši savos sirojumos vājinājuši kā igauņus, tā latviešus.

Pētot vācu iebrukšanas gaitas, Dr. Juhans Luiga (žurnālā «Eesti Kirjandus» — «Igauņu rakstniecība» un grāmatā «Harju mäss 1343.—45.» — «Harju dumpis 1343.—45.») nācis pie slēdziena, ka Latviešu Indriķa kroniku pēc Harju dumpja vācu ordeņa viri stiprā mērā viltojuši, izdarot tajā iespraudumus, lai ar vietējo iedzīvotāju pastāvīgajām savstarpējām ķildām attaisnotu pāvesta priekšā ordeņa varmācību. Jo sevišķi Luiga uzsver, ka šādi iespraudumi esot Latviešu Indriķa nostāsti par latviešu laupīšanas sirojumiem igauņu zemē, jo tiem trūkst loģiska sakara ar citiem notikumiem. Igaunijai vairākās savās lielākajās aizsargāšanās operācijās patiesībā esot darbojušies ar latviešiem un lietuviešiem vienoti. Tā tad Baltijas savienība ir daudz vecāka nekā domā.

Arī mūsu jaunāko vēsturi vajadzētu šai ziņā noskaidrot. Igaunijas vērtējumi par Latviju un Lietuvu bieži vien cieš tādēļ, ka pietiekoši nerēķinājas ar to, ka Lietuvu un pusi Latvijas vācu spēki bija okupējuši jau 1915. gadā, kamēr Igaunijas teritorijā vācieši iekļuva tikai 1918. gada februārī. Pēc latviešu nacionālā kaŗaspēka labāko asiņu izliesanas cīņās ar vāciešiem, Latvijai bija stipri grūtāk kaŗot ar krievu lieliniekiem. No otras puses latvieši un lietuvieši zina ļoti maz par to, cik stipri Igaunija bija iesaistīta Rietumeiropas valstu lielajos Ļeņingradas iekarošanas plānos. Tie iespaidoja visu igauņu politiku atbrīvošanas kaŗa laikā un arī miera noslēgšanā. Lielu daļu igauņu un latviešu savstarpējo pārrunu par 1919. gada jūnija cīņām ar landesvēru rada tas,

ka ikviens no mums uz šo lietu skatās no savas perspektīves.

Trešā grūtība ir politisko interešu atšķirība. Skandināvijas-Somijas sadarbības pastiprināšanās radījusi zināmu Igaunijas nosvēršanos nost no Baltijas valstīm — uz Somijas un Skandināvijas pusi.

Lietuvai ir savi speciāli jautājumi, kas atzīmēti arī 1934. gada trejsavienības līgumā.

Eiropas sasprindzinājuma stāvoklim izbeidzoties, Skandināvijas orientācijas jautājums Igaunijā zaudējis savu asumu. Varbūt varēs to pašu cerēt arī par Lietuvu, ievērojot satiksmes atjaunošanu starp viņu un Poliju.

Liela vilšanās mūsu zemju tuvināšanā ir radījusi mūsu saimniecība. Izsludinot patstāvību, Igaunija sapņoja kļūt par brīvas tirdzniecības zemi starp Padomju Savienību un rietumu pasauli. Bet pēckāra laika šaurie apstākļi tai vietā nesa autarkijas un augsta protekcionisma tendenci.

Vienojoties jau pašā sākumā, vēl būtu bijis iespējams radīt jaunas saimniecības nozares, kas viena otru papildinātu, novēršot paralēlismu. Bet to mēs nokavējām.

Mūsu saimnieciskā struktūra ir pardaudz vienāda, lai varētu viena otru papildināt. Daudzās ievērojamās eksporta nozarēs mēs darbojamies kā konkurenti.

Tuvināšanās te var notikt tikai kā mērķapzinīgas politikas rezultāts, kas tver katru konkrētu iespēju un neļauj mums saimnieciski nostāties vienam pret otru.

Beidzot tautības atšķirība. Katra tauta ir indivīds, kas sajūt savu atšķirību no otra.

Bet būtu maldīgi domāt, ka šis traucējums ir nepārvarams. Vēl nesen pat katrs pagasts bija tik tālu indivīds pats par sevi, ka gadījumā, ja viena pagasta puisis iemaldījās otrā pagastā, viņu tur tūlī piekāva.

Šāds stāvoklis pamazām izzudis: cilvēki ir mācījušies savas atšķirības relatīvizēt, tas ir — blakus atšķirībām redzēt arī kopējas līnijas un intereses. Tam ne-

driktētu būt neiespējamam arī tautu savstarpējās attiecībās. Ja savstarpēji vienojoties, gadījuma nesaskaņu vietas neitrālizētu, varētu tieši tie, kas atrodas biežākā satiksmē ar citām tautām vai arī dod visvairāk iemesla nesaskaņām, kļūt par vienotājiem un tiltu starp otru tautu un savējo. Tā viens otrs Latvijas igauņi daudz darījis latviešu rakstniecības un kultūras dzīves propagandēšanai Igaunijā.

Tagad: kas mūsu sadarbību veicina?

Vispirms: vienāds ģeopolitisks stāvoklis. Mūs nešķir neviens kalns, nedz jūra. Mums apkārt ir četras lielvalstis — Padomju Savienība, Polija, Vācija un Skandināvijā, tāpat kā Holandai un Beļģijai — Vācija, Francija un Anglija. Ikatrs uzbrukums šīm valstīm satricina apkārtesošo varu līdzsvaru. Pie mums sevišķu asumus rada «dominium maris Baltici». Tā kā pagātnē tādēļ mūsu zemē notikuši kari, tad tam vajadzētu būt mūsu zemju vēsturiskam nopelnam Eiropas miera labā, ka mēs iznīcinām Ziemeļaustrumeiropā veco stridus ābolu, novēršot no šejienes lielvalstu savstarpējo konkurenci.

Esmu jau atzīmējis, ka arī mūsu senvēsture ir piedzīvojusi Baltijas tautu sadarbību. Bet it īpaši acīs krītoša ir šī sadarbība latviešu un igauņu tautas atmodas laikos, kā arī panākot mūsu patstāvības atzīšanu.

Igaunijas tautiskās atmodas vadoņi prof. Kōlers un C. R. Jakobsons jau kopš Pēterpils laikiem atradās ciešā sadarbībā ar Latvijas atmodas laika darbinieku K. Valdemāru, kamēr latvietis A. Kronvalds sadarbojās roku rokā ar Dr. J. Hurtu tautas dzejas pētīšanas un mātes valodas attīstības laukā.

Krievu valsts domēs mūsu tautu delegāti strādāja ciešā kontaktā, tāpat kā arī lielajā diplomātiskajā cīņā par mūsu patstāvības atzīšanu.

Kas attiecas uz mūsu kultūras atšķirībām, tad tās mums, tāpat kā tautu atšķirības, nebūt nav jāzaudē, bet mums savas attiecības jāizveido kā personībai ar personību. Tad mums būs, ko otram dot, un arī, ko no otra ņemt.

Un neraugoties uz visām atšķirībām, mums tomēr arī kultūrāli ir ļoti daudz kopēja.

Austrumbaltijas ciltīm sajaucoties, mums netrūkst pat zināmas asinsradniecības.

Esam visas rosīgas zemnieku tautas, kas cenšas sasniegt augstāku lauksaimniecības kultūru.

Visi vienādi esam arī jūrmalas ļaudis un tranzitīrdzniecības zemes, kas atrodas ciešā satiksmē ar plašo pasauli.

Visām mums ir bijis diezgan sīkstas izturības, lai atbrīvotos no citu virskundzības. Mēs zinām, ko nozīmē sveša vara.

Mēs visas esam tautas dziesmām bagātas tautas. Tautas, kuŗu dvēseles dzīve bijusi tik bagāta, neraugoties uz svešnieku spaidiem, spēj sniegt vēl vairāk, ja tikai viņas var brīvi attīstīt savas spējas.

Tā kā pirmos soļus spērot bijām spiesti daudz aizlienēt no citiem, mums ir bijis maz laika ievērot vienai otru. Bet ja mēs

paši arvien vairāk un vairāk nodosimies radošam darbam, arvien vairāk jārodas interesei arī vienai pret otru. To prasa jau vienādos apstākļos dzīvojošu mazu tautu darba rezultātu apmaiņa. Kā Anglija vai Ziemeļamerikas Savienotās valstis kārtu savas skolu lietas vai kultūras fondu, tā ir igauņiem visai tāla lieta. Daudz lielāka interese tiem ir pret to, kā to dara Latvija un Lietuva. Laika gara atspoguļošanās mūsu sabiedrības problēmās, ar ko mūsu sabiedrības un rakstniecības darbiniekiem jāstopas, ir tik vienāda, ka uz katra soļa rāda interesantas paralēles.

Beidzot ir kopējas arī briesmas visām mūsu jaunajām valstīm. Dzīvojam Eiropā uz viena no lielākajiem krustceļiem, kuŗu dēļ notikušas ciņas simtiem gadu, un šo ciņu dēļ esam bijuši spiesti zaudēt savu neatkarību. Mēs negribam, ka šī nelaime notiktu vēl reiz, tādēļ mums jānostiprinājas, jāturas kopā. Esam kopā piecēlušies — tikai kopā mēs varam arī pastāvēt.

Ed. Laaman.

Mis takistab ja mis soodustab Balti rahvaste koostööd?

Balti rahvaste koostöö on olnud vähim kohe pärast nende iseseisvumist. Nagu oleks kokkupuutumine karmi tōelikkusega kõik ilusad ideed ja vagad soovid ärā pūhkinud; igauks neist uutest riikidest hakkas arenema tāitsa omaenda ette.

Kas tähendas see, et siitsaadik nende teed peavad jäävalt lahku minema? Ei, — sugugi mitte. Sel omaette jäämisel olid ajutised, kuigi sūgavad pūhjused.

Kōik Balti riigid sūndisid revolutsioonist. Iga revolutsiooni iseārasus on aga, et ta sisepoliitika primaadi toob kehtima selle āārmisel kujul. Omaenda silmapilgu sisevajaduste taha jääb varju kōik muu.

Niipea kui aga rahvas omaenda maja vāhegi korda saab, heidab ta pilgu oma ūmber. Jā siis tuleb järjekorda tema suhete korraldamine tema ūmbrusega.

Nii on aegamōōda arenenud Balti rahvaste koostöö, on tekkinud pressiliit ja vii-

maks ka ametlik Balti kolmikleping. Et seda koostööd muuta tōhusamaks, on vaja endale muretseda selgust kōiges, mis vōib teda takistada ja mis soodustada.

Takistusist suurim on muidugi keele erinevus. Lāti ja leedu keel asuvad teineteisele lähemal, eesti keel — soome keelele.

Ūhiseks lābikāimiskeeleks on seni olnud venekeel, milles vanem pōlv on saanud oma hariduse. Kuna nooremal pōlvel kokkupuuted venekeelega on palju vāhemad, siis pole vōimatu, et selle asemele tungib saksa keel.

On mitmelt poolt kaheldud, kas see meie huvidele on kohaseim. Praegu on inglise keel oma vōidukāigul jõudnud ūle Skandinaavia ka Soome. Ka Balti riikidele on Inglismaa tāhtsamaid ekspordimaid. Mōningate kōikumiste tagajārjel on praegu Eesti ja Lāti jāanud inglise keele

kui esimese võõrkeele juurde, kuna Leedu — prantsuse keele juurde. On soovida, et seisukord ühtlustataks ja tehtaks tarvilikud järeldused.

Teiseks takistuseks on erinevused ajaloos ja seetõttu ka kultuuris. Eesti ja Läti on läbi tulnud balti-saksa protestantlikust ja Leedu — poola-katoliiklikust dominatsioonist.

Minevik mõjustab loomulikult olevikku. Kuna aga meie mineviku ajalugu on enamasti kirjutatud võõraste poolt, siis mõjustab see meid sagedasti enam üksteisest lahkuminevas suunas, kui see peaks olema tõelude kohaselt.

Nii jätab Läti Hindreku kroonika — esimene ajalooline teos, mis on olemas Läti ja Eesti kohta, lugejale mulje, nagu oleksid eestlased ja lätlased muiste olnud põlised verivaenlased. Eriti näib, nagu oleksid eestlased XIII sajandil saksa ordu võimu alla langenud suuremalt jaolt lätlaste rüüsteretkede tõttu, mis eestlaste jõu kurnas välja, kuna leedulased oma retkedega on nõrgestanud nii eestlasi kui lätlasi.

Uurides sakslaste sissetungimislugu, on aga dr. Juhan Luiga (ajakirjas «Eesti Kirjandus» ja raamatus «Harju mäss 1343—45») jõudnud otsusele, et Läti Hindreku kroonika on Harju mässu järel ordumeeste poolt tähtsal määral vahelekiilunditega võltsitud, et pärisrahvaste taltutamatute omavaheliste riidudega õigus-tada paavsti eest ordumeeste julmust. Eriti väidab Luiga, et sellised vahelekiilundid olevat Läti Hindreku jutud lätlaste rüüsteretkeist eestlaste maale, sest et neil puududa loogiline side muu sündmustikuga. Eestlased oma mitmes suuremas kaitseoperatsioonis olla teetsenud just leedulaste ja lätlastega koordineeritult. Balti liit on seega palju vanem, kui arvatakse.

Ka meie uuem ajalugu vajaks ses mõttes selgitamist. Eesti hinnangud Läti ja Leedu üle kannatavad sagedasti selle all, et ei arvestata külladaselt, et Leedumaa ja pool Lätimaad olid juba 1915. a. Saksa vägede poolt okupeeritud, kuna Eesti mandrile jõudsid sakslased vast 1918. a. veebruaris. Valanud Läti rahvusväeosaade parema vere võitluses sakslaste vastu, oli

Lätil märksa raskem pidada sõda Vene enamlastega. Teiselt poolt teavad leedulased ja lätlased vähe sellest, kuivõrd Eesti oli 1918./19. a. mähitud Lääne-Euroopa riikide suurisse Leningradi vallutamise plaanidesse. Need mõjustasid aga otsekohe kogu Eesti poliitikat Vabadussõja ajal ja rahutegemisel. Suur osa Eesti-Läti vaidlusi 1919. a. juuni landesvääri-sõja üle tuleb sellest, et kumbki vaatab asjale ainult omaenda perspektiivist.

Kolmandaks raskuseks on poliitiliste huvide erinevused. Skandinaavia-Soome koostöö kõvendamine on eestlaste seas tekitanud mõnda kallakut Balti riikide poolt ära — Soome-Skandinaavia poole.

Leedul on oma eriküsimused, mis 1934. a. kolmiklepinguski on ära tähendatud.

Euroopa pinevuste suundumisega kaku on Skandinaavia orientatsiooni küsimused Eestis kaotanud oma teravuse. Võibolla saab sedasama loota ka Leedu kohta tema läbikäimisesse astumise puhul Poolaga.

Suuri pettumusi meie maade lähendamisel on toonud meie majandus. Iseseisvuse väljakuulutamisel unistati Eestis saada vabakaubanduse maaks Venemaa ja lääne mailma vahel. Pärastsõjaaegsed kitsad olud tõid aga selle asemele kaldumise kõrgesse proteksionismi ja autarkiasse.

Kokku leppides algusest peale, oleks veel võidud rajada uusi majandusalasid üksteist täiendavalt, vältides paralleelismi. Sellega jäädi aga hiljaks.

Meie majandusstruktuurid on liiga ühetaolised, et üksteist täiendada. Mitme tähtsa väljaveoharu alal esineme meie võistlejatena.

Lähenedamine võib siin toimuda ainult sihikindla poliitika tulemusena, mis haarab kinni igast konkreetsest võimalusest ja ei lase meid majanduslikult mängida välja üksteise vastu.

Lõpuks rahvuslikud erinevused. Iga rahvas on indiviid, kes tunneb oma erinevust teisest!

Kuid oleks ekslik pidada seda takistust ületamatuks. Mitte väga ammu oli iga

valdki niivõrd omaette indiviid, et kui ühe valla poiss läks naabri valda, siis sai kohe peksa.

Selline olund on aegapidi kadunud: inimesed on õppinud oma erinevusi relativeerima, s. o. lahkuminekute kõrval nägema ka ühiseid jooni ja huve. Sama ei peaks olema võimatu ka rahvaste suhete alal. Kui vastastikkuse alusel juhuslikud hõõrumispinnad neutraliseerida, võivad just need ollused, kes sagedamais kokkupuuteis teise rahvaga ehk enam põhjusi annavad hõõrumisiks, saada ühenduslüliks ja sillaks oma ja teise rahva vahel. Nii on mõnigi Lätimaa eestlane palju teinud Läti kirjanduse ja kultuurielu propageerimiseks Eestis.

Nüüd: mis meie koostööd soodustab?

Esiteks ühtlane geopoliitiline asend. Meid ei lahuta ükski mägi ega meri. Meie asendil nelja ümbritseva suurema jõu — Vene, Poola, Saksa ja Skandinaavia — suhtes ei puudu sarnasust Belgia ja Hollandi asendiga nende ümber asuvate Saksa, Prantsusmaa ja Inglismaa suhtes. Iga rünnak neile riikidele rikub ümberasuvate võimude tasakaalu. Meie juures tekitab eriti tüli «dominium maris Baltici». Kuna minevikus seepärast meie mail on sõdu peetud, siis peaks see olema meie maade ajalooline teene Euroopa rahule, et meie kaotame Kirde-Euroopast selle vana tüliõuna, hoides siit ära suurvõimude rivaliteetid.

Olen juba tähendanud, et meie muistnegi ajalugu tunneb Balti rahvaste koostööd. Eriti silmatorkav on aga see koostöö Läti ja Eesti rahvuslises ärkamises, kui ka tunnustuse saavutamises meie iseseisvusele.

Eesti ärkamise juhid prof. Köler ja C. R. Jakobson seisid juba Peterburist saadik lähemas koostöös Läti ärkamise juhi K. Valdemar'iga, kuna lätlane A. Kronvald töötas eestlase J. Hurdaga käsikäes rahvaluule uurimise ja emakeele arendamise alal.

Vene riigiduumades töötasid meie rahvasaadikud lähedas kontaktis, samuti na-

gu ka suures diplomaatlikus võitluses meie iseseisvuse tunnustamise eest.

Mis puutub meie kultuuri erinevusse, siis ei tarvitse meie neid, nagu rahvastegi erinevusi, mitte kaotada, vaid peame oma kujundama, kui omapärane isik omapärase isiksusega. Siis on meil, mida üksteisele anda ja mida ka võtta.

Pealegi, hoolimata kõigist erinevustist, on meil kultuuriliselkti väga palju ühist.

Ida-Balti tõugude segunemise tõttu ei puudu meil omajagu veresugulustki.

Oleme kõik visad talupojarahvad, kes taotlevad kõrgemat põllumajanduslikku kultuuri.

Ühtlasi oleme aga ka kõik rannarahvad ja transiitkaubanduse maad, kes on otse- ses läbikäimises laia maailmaga.

Kõigil meil on olnud küllalt sitket vastupidavust, et rabeleda välja võõra võimu alt. Meie teame, mis tähendab võõras võim.

Kõik me oleme rahvad rikkaliku rahvaluulega. Rahvad, kelle hingeelu võis olla nii rikkalik, vaatamata võõrale survele, peavad võima veel anda palju enamat, kui nad saavad vabalt arendada oma võimeid.

Kuna oma esimeste sammude juures pidime palju laenama võõrsilt, on meil jäänud vähem aega täheldada üksteist. Kui me aga ise ikka enam asume loovale tööle, peab ikka enam tõusma huvi ka üksteise vastu. Seda nõuab juba ligikaudu ühesuguseis oludes väikerahvaste loomingukogemuste vahetamine. Kuidas Inglismaa või Põhja-Ameerika Ühendriigid korraldavad oma koolindust või kultuurfondi, see on eestlasele üsna kauge asi. Palju lähem huvi on tal aga selle vastu, kuidas seda korraldavad Läti ja Leedu. Ajavaimu vastupeegeldused meie ühiskonna probleemides, mida meie seltskonna- ja kirjandustegelasil tuleb kohata, on nii sarnased, et igal sammul viivad huvitavaile paralleelidele.

Lõpuks on ühesugused ka hädaohud meie noorile riikidele. Elame Euroopa ühel suuremal ristteel, mille pärast on heidetud aastasadu, milliste heitluste tõttu ole-

me omal ajal pidanud kaotama oma itseisvuse. Ei taha me, et see õnnetus juhtuks meiega uuesti, siis peame end kind-

lustama, peame hoidma kokku. Oleme tōusnud koos—ainult koos vōime ka pūside.

Prof. A. Švābe.

Baltijas tautu likteņu kopība

Koreferāts Ed. Lāmaņa referātam: «Kas traucē un kas veicina Baltijas tautu sadarbību».

Vairāk nekā asinis un valoda, likteņu kopība ir pamats individu un grupu draudzībai un ilgstošai kopdarbībai. Likteņu kopība savukārt ceļas no tā, ka noteiktos ģeopolītiskos telpas un laika apstākļos katra paaudze vai tās etniska vai sociāla grupa cenšas vienādi atrisināt un izšķirt tos daudzos praktiskās dzīves jautājumus, kuŗus ik dienas katram uzstāda minētās vēsturiskās dotības — laiks un telpa. Pretēji nomādiem, zemkopju tautām telpas dotība ir tik pastāvīgs un nemainīgs liels, ka var runāt par ģeopolītisku fatālītāti. Šī fatālītāte vēsturiski izpaužas tai fundamentālā faktā, ka Baltijas valstu teritorija ir mūsu — un tikai mūsu — dzīvojamā telpa, bet nevis kāda bezīpašnieka zeme — res nullius. Šai zemē igauņi, latvieši un lietuvji ir pirmiedzīvotāji, kas ar to ir saistīti kā ar savu tēvzemi nevien pateicoties ilgos gadu simteņos izlietām asinīm un sviedriem, bet arī ar savu neskaitāmo senču kapiem un ticējumiem. Tas nozīmē, ka šīm trim tautām ir pirmtiesības valdīt un rīkoties viņām kopīgā dzīvojamā telpā. Tā kā neviena no tām nedomā atstāt šo Baltijas telpu, lai no savām labiegūtām tiesībām atteiktos kādai citai tautai par labu, tad, ceļot savu valsts ēku, mums vienmēr jāpatur vērā, ka esam bijuši un vienmēr arī būsime kaimiņi. Ja nu tauta nevar mainīt ne savu dzīvojamo telpu, ne savus kaimiņus, līdzīgi īres nama iemītniekiem, tad tā ir ģeopolītiska fatālītāte, kas nosaka visu trīs Baltijas valstu likteņa kopību un tajā pamatoto draudzību. No tā izriet reālpolītiska uzvešanās norma: dzīvot kā labiem kaimiņiem un katru ķildu uzskatīt par sīku un īslaicīgu pārpratumu pašu starpā, to kārtot bez svešiniekiem. Tā kā neviena no mūsu ko-

pīgās dzīvojamās telpas trim tautām nepretendē uz otras valsts teritoriju vai tās daļām, tad pastāvot šai robežu neaizkaramībai ir uz visiem laikiem nodrošinātas mierīgas kopdarbības un kaimiņu draudzības iespējamības. Citiem vārdiem, ģeopolītiski mēs vienmēr būsime saistīti ar Baltijas telpas kopīgo likteni, kas mūs arī spiež aizsargāt šo telpu kopīgiem spēkiem. To ļoti zīmīgi ir formulējis igauņu referents, red. Ed. Laamanis šādiem vārdiem: «Kopīgi piecēlušies, mēs tikai kopīgi varam turēties.»

Lai ģeopolītiskās dotības kļūtu par kādas tautas garīgā spēka avotiem un viņas valsts kuģa kompasu, šīs dotības ir jāapziņās un saskaņā ar tām jāorientējas sava laika varenās straumēs, lai nepareizi vadot stūri kuģis neuzskrietu uz kāda sēkļa, un dažādos krastos netiktu izskaloti tie, kas gan kopīgi piecēlās, bet neprata kopīgi turēties. Ja Baltijas telpas vēstures tēlojumā varu pilnīgi pievienoties referentam, tad laika vēstures novērtējumā un iztulkojumā turos pie citiem uzskatiem. Ir taisnība, ka mums ir uzglabājušās tikai ļoti trūcīgas un vienīgi ienaidnieku rakstītas, tendenciozas ziņas par igauņu, latviešu un lietuvju savstarpējām cīņām 13. g. s. — proti, Latviešu Īndriķa un Rimju kronikas. Abu chronistu uzdevums bij tas pats, kas skaidriem vārdiem pateikts Nestora krievu chronikā: attaisnot ģermāņu ielausanos Ziemeļaustrumu telpā no vienas puses ar atsaukšanos uz dievišķo providenci, no otras puses ar austrumu misijas doktrīnu, kādos nolūkos chronisti tēloja notikumus toreizējā Krievijā un Baltijā tā, itkā slavu, somūgru un baltu tautas vienīgi pateicoties ģermāņu politiskai un militārai vadonībai tikušas pie savas

valsts dzīves. Tāpēc 13. g. s. chronisti apzināti centās rādīt Rietumeiropai mūsu telpas tautas nepārtrauktu kaŗu un asins naidu chaosā, kuŗā vienīgi ģermāņi spējuši nodibināt tiesisku kārtību un politisku mieru. Bet mums nav vajadzīgs iekrist otrā galējībā, apgalvojot, ka jau 12. un 13. g. s. var runāt par Baltijas savienību un Baltijas tautu politisku un militāru kopdarbību ilgākā laika sprīdī un visā Baltijas telpā. Nedrīkstam aizmirst, ka šai laikmetā arī pašā Vācijā un Krievijā viscaur dominē teritoriālās valsts tips, kuŗa būtība nav tauta-nācija, bet gan zeme-teritorija. Šīs teritoriālās novadu valstis nekad neaptvēra visu nāciju, bet tikai kādu cilti vai tās zemi; nacionālās apziņas un interešu vietā šo valstu dzīvē izšķiroša nozīme bij pavisam citiem faktoriem — valdnieku dinastijas interesēm, tirdzniecības ceļu sargāšanai un t. t. Politiskās kultūras ziņā toreizējā Krievija, Baltija un Vācija atradās apmēram uz viena līmeņa. Tāpēc nekādu jaunu, pilnīgāku valsts tipu teritoriālās valsts vietā nespēja izveidot vācu garīgie firsti Livonijā; arī viduslaiku Lietuva nebija nacionāla valsts šī vārda tagadējā izpratnē. Tas nozīmē, ka — neatkarīgi no svešo chronistu tēlojuma tendences — 12. un 13. g. s. nevar runāt par Baltijas tautu ilgstošu sadarbību savas kopīgās dzīvojamās telpas aizsargāšanai pret svešiniekiem, ja atskaita dažus islaicīgus, vairāk vai mazāk saskaņotus kopīgus kaŗa gājienus kāda tālredzīga vadoņa ierosmē.

Kā par spīti mūsu kopīgai ģeogrāfijai mūsu senču politika nav pratusi taisīt kopīgu Baltijas vēsturi, tā man šķiet ir mūsu pagātnes vislielākā kļūda. Šīs kļūdas ir izdarītas laikmetos, par kuŗiem mums nav vairs nekādas varas; toties šai bargajā vēstures skolā varam daudz ko svarīgu mācīties savai rītdienai un tālākai nākotnei. Jau tautiskās atmodas laikmetā viens no otra aizgūdami un viens otru ņemdami par paraugu, esam atkal kopīgi piecēlušies patstāvīgai nacionālai valsts dzīvei, lai beidzot saprastu, ka bīstamā Baltijas telpā mums ir kopīga ģeopolitiska misija, un ka arī savu individuālo nacionālo aicinājumu šai telpā katra no trim

tautām varēs visā pilnībā realizēt tikai likteņa kopībā ar pārējām Baltijas valstīm.

Ir taisnība referentam, ka vēl nav beiguši darboties tie pa daļai vēsturiski mantotie, pa daļai kaimiņu sacensības radītie faktori, kas mūs šķir. Bet katrā likteņa kopībā — katrā ģimenē, katrā tautā — vienmēr pastāv un pastāvēs zināmas pretešķības, kas tomēr nedrīkst apdraudēt tās vienību, sevišķi acīm redzamu un draudošu briesmu brīdī. Katrā no trim Baltijas valstīm ir ietverti novadi ar dažādu vēsturi un kultūru, bet šīs teritoriālās īpatnības nekavē šo novadu pilsoņiem apzināties par vienas tautas locekļiem. Tas pierāda, ka apzinīgi šai virzienā darbojoties arī visas trīs Baltijas tautas arvien stiprāk sāka sevi apzināties un sajūst par kopīgās Baltijas civilizācijas pilsoņiem un Baltijas telpas saimniekiem. Jau ar savu ģeogrāfisko stāvokli un politisko vēsturi Latvijai šai ziņā pieder vienotājas loma: ja ziemeļnieciski-protestantiskā kultūra vieno Kurzemi un Vidzemi ar Igauniju, tad turpretim Latgale un Lietuva pieder pie dienvidnieciski-katoliskās kultūras. Abu šo kultūru izlīdzināšanās Baltijas telpā notiek arvien stiprāk, jo reliģiskās pretešķības vairs nespēj mūs šķirt; arī politiskā ziņā notiek izlīdzināšanās vertikālā asī starp ziemeļiem un dienvidiem. Šis ass pastāvēšanas galvenais priekšnoteikums ir Baltijas jūras brīvība, bet pa daļai arī vecu vecā tilta, resp. barjēra problēma lielajā spraigumā starp rietumiem un austrumiem.

Protams, ka mūs nespēj šķirt arī modernā rāsu problēma, jo jau teritoriālo valstu laikmetā somūgru un baltu tautu piederīgie ir tik lielā skaitā iejukuši un asimilējušies savā starpā, ka radusies asins radniecība pat tur, kur pastāv pilnīgs svešums valodu ziņā — piemēram starp latviešiem un igauņiem. Tāpēc skolas un preses uzdevums ir nostiprināt mūsu tautas pārliecību, ka brāļu tautas ir nevien latvieši un lietuvji, bet arī igauņi un latvieši. Līdz ar to jau jaunatnē jāieaudzina cienība un mīlestība pret savām brāļu tautām, un tas jādara nevien ģeografijas un vēstures, bet arī literatūras stundās, mācot Baltijas tautu rakstnieku darbus bla-

kus savai rakstniecībai. Lai padziļinātu kaimiņu tautas kultūras un mentalitātes izprašanu sevišķi tais aprindās, kas nākotnē veidos Baltijas tautu likteņu kopību, ļoti vēlams, lai ik gadus zināms skaits jaunatnes studētu kādā no Baltijas valstu universitātēm, kādos nolūkos būtu Kauņā, Rīgā un Tartū nodibināmas vairākas stipendijas. Līdz ar to valodu problēma vadošo Baltijas tautu darbinieku satiksmē būtu nākotnē daudz radikālāk izšķirta nekā ar kādas visām trim tautām kopējas svešvalodas pieņemšanu. Protams, pirms šādas studijas kaimiņu augstskolās kļūs par parastu parādību, nepieciešami, lai Baltijas tautas nevien vārdos, bet arī savā sirdī un darbos sāk nevien politiski, bet

arī kultūrāli orientēties viena uz otru. Šai ziņā vecākai paaudzei ir pilnīgi jāpār-
aug pašai sevi, un šādā garā jāaudzina arī jaunatne. Tāpēc visām trim Baltijas valstu valdībām būtu kopīgi jādibina un jā-
uztur Baltijas institūts kā pētniecības un izdevniecības iestāde, kas rūpētos par «bal-
toloģijas» izkopšanu no pašu Baltijas tau-
tu interešu viedokļa. Tādā kārtā varētu visvieglāk atrisināt tā milzīgā folkloras, tautas tradīciju un etnografiskā materiāla sistemātizēšanu un salīdzināšanu, kas sa-
vāks visu triju tautu krātuvēs. Šīs salīdzināmās studijas kļūs par mūsu likteņu kopības jaunu pierādījumu un vēsturisku pamatojumu.

Prof. A. Švabe.

Balti rahvaste saatuste ühtlus

Koreferaat Ed. Laamani referaadile «Mis takistab ja mis soodustab Balti rahvaste koostööd»

Enam kui vere- ja keelesugulus on indiviidide ja rühma sõpruse ning püsiva koostöö aluseks saatuste ühtlus. Saatuste ühtlus tekib omakorda sellest, et kindlates geopoliitilistes ruumi ja aja olundeis iga põlv ja etnograafiline või sotsiaalne rühm püüab lahendada ning otsustada ühtemoodi neid paljuid praktilise elu küsimusi, mida iga päev igaühele seavad üles mainitud ajaloolised eelised — aeg ja ruum. Vastupidi nomaadidele, on põlluharijail rahvail ruumi eelis niivõrd püsiv ja muutumatu suurus, et võib kõnelda geopoliitilisest fataliteedist. See fataliteet väljendub ajalooliselt selles fundamentaalses faktis, et Balti riikide territoorium on meie — ja ainult meie — eluruum, kuid mitte mõni omanikuta maa — res nullius. Sel maal on eestlased, lätlased ja leedulased ürgelanikud, kes on sellega seotud nagu oma isamaaga mitte ainult tänu pikki aastasadu valatud vere ja higivaevale, vaid ka oma lugematu hulga esivanemate kalmuküngastega ja usunditega. See tähendab, et neil kolmel rahval on ees-

õigus valitseda ja tegutseda nende ühises eluruumis. Nii et mitte ükski nendest ei kavatse lahkuda sellelt Balti ruumalalt, et enda hääga omandatud õigustest loobuda mõne teise rahva kasuks, siis, ehitades oma riigi hoonet, peame alati silmas pidama, et oleme olnud ning jääme ka edaspidi naabriteks. Kui nüüd rahvas ei saa muuta ei oma eluruumi ega ka oma naabreid, nagu üürimaja elanik, siis on see geopoliitiline fataliteet, mis määrab kõigi kolme Balti riigi saatuste ühtluse ning sellega põhjendatud sõpruse. Sellest järelduvad reaalselt eluviiside normid: elada h ä ä d e naabritena ja iga tüli võtta tühise ja lühiajalise arusaamatusena endi vahele, lahendades seda võõra abita. Nii et ükski meie ühise eluruumi kolmest rahvast ei pretendeeri teise riigi territooriumile või selle osale, siis, püsides sel piiride puutumatusel, on tagatud kõikideks aegadeks rahuliku koostöö ja naaberliku sõpruse võimalused. Teiste sõnadega, geopoliitiliselt oleme alati seotud Balti ruumala ühise saatusega, mis meid sunnib

kaitsma seda ruumi ühisel jõul. Seda on väga iseloomulikult formuleerinud eesti referent, toimetaja Ed. Laaman, järgmiste sõnadega: «Oleme tõusnud koos — ainult koos võime ka püsida.»

Et geopoliitilised olundid võiks muutada mõne rahva vaimse jõu allikaiks ning nende riigilaeva kompassiks, peab olema täiel teadvusel neist oludest ning nendega orienteeruma oma aja jõulistes voolustes, et mitte valesti juhitud laev ei jookseks kuivale ning et need, kes küll koos tõusnud, kuid ei osanud koos püsida ei saaks väljauhetud mitmesuguseil rannikuil. Kui Balti ruumala ajaloolises käsitluses võin täiesti ühineda referendiga, siis olen a j a l o o ajalises hinnangus ning tõlgenduses teisel vaatekohal. On tõsi, et meil on säilinud vaid väga puudulikud ja ainult vaenlaste kirjutatud, tendentsiooslikud teated eesti, läti ja leedu omavaheelistest võitlustest 13. sajandil — nimelt Läti Hindreku ja Riimi kroonikad. Mõlemate kroonikakirjutajate ülesanne oli seesama, mis selgete sõnadega on väljandatud Nestori vene kroonikas: õ i g u s t a d a germaanlaste sissetungi kirde ruumalasse toetudes ühelt poolt jumalikule providentsile teiselt poolt ida missiooni doktriinile, millise eesmärgiga kroonikakirjutajad käsitlesid sündmusi tolaaegsel Vene- ja Baltimaal nii, justkui slaavi, soome-ugri ja balti rahvad tänu üksnes germaanlaste poliitilisele ja sõjaväelisele juhtimisele, oleks evinud oma riigi elu. Seepärast püüdsid 13. sajandi kroonikakirjutajad meelega näidata Lääne-Euroopale meie asustatud ruumala rahvaste püsivat sõda ja verivaenu kaoses, kus üksnes germaanlased on suutnud luua õiguslist korda ja poliitilist rahu. — Kuid meil ei tule langetada teise äärmusse, väites, et juba 12. ja 13. sajandil võib kõnelda Balti liidust ja Balti rahvaste poliitilisest ja sõjaväelisest kestvamast koostööst kogu Balti ruumalal. Meie ei tohi unustada, et sel ajajärgul ka Saksamaal ja Venemaal üldiselt domineerib territoriaalriigi tüüp, mille olemuses ei ole rahvas-natsioon, vaid küll maaterritoorium. Need territooriaalsed-maakondlikud riigid ei võtnud oma alla kunagi tervet rahvast, vaid ainult mõne su-

guharu või selle maaala; rahvusliku teadvuse ja huvide asemel otsustava tähtsuse omasid hoopis teistsugused tegurid — valitsejate dünastia huvid, kaubandusteede kaitsmine jne. Poliitilise kultuuri mõttes olid tolaaegne Vene, Balti ja Saksamaa umbes ühel astmel. Sellepärast ei suutnud Saksa vaimulikud vürstid luua Livoonias mingisugust uut täielikumat riigi tüüpi territoriaalriikide asemele; ka keskaegne Leedu ei olnud rahvuslik riik selle sõna meieaegses tähenduses. See tähendab, et — võõraste kroonikakirjutajate käsitluse tendentsist olenematult — 12. ja 13. sajandil ei saa juttu olla Balti rahvaste kestvamast koostööst ühise eluruumi kaitsmiseks võõraste vastu, kui väljaarvata mõningaid lühiajalisi, suuremal või vähemal määral kooskõlastatud ühiseid sõjaretki mõne ettenägeliku juhi algatusel.

Et meie ühise geografia kiuste meie esivanemate poliitika pole osanud teha ühist Balti ajalugu, see on minu arvates meie mineviku suurim viga. Need vead on tehtud ajastuil, millede üle meil pole enam mingit võimu; selle vastu selles kurjas elukoolis võime paljugi tähtsat õppida oma homsepäeva- ning edaspidiseks tulevikuks. Juba rahvuslikul ärkamisajal oleme üksteiselt eeskujul võttes jälle ühiselt tõusnud iseseisvade rahvuslikule riigielule, et lõppeks mõista, et hädaohtlikul Balti ruumalal on meil ühine geopoliitiline missioon ning et ka oma individuaalset rahvuslikku läkitust sellel ruumalal igaüks kolmest rahvast saab kõiges täiuses realiseerida ainult saatuse ühtluses teiste Balti riikidega.

Referendil on õigus, et pole veel lakanud tegutsemast need osalt ajaloost päritud, osalt võistluses naabritega tekkinud tegurid, mis meid lahutavad. Kuid igas saatuste ühtluses — igas perekonnas, iga rahva seas — on alati püsinud ja jäävad püsima teatavad vastolud, mis siiski ei tohi ohustada selle ühtekuuluvust, eriti silmnähtaval ja kardetaval hädaohu hetkel. Igasse kolmest Balti riigist kuuluvad maakonnad mitmesuguse ajaloo ja kultuuriga, kuid need territoriaalsed erinevused ei takista nende maakondade elanikel tunduda ühe rahva liikmetena. See tõendab,

et ses suunas järjekindlalt tegutsedas ka kõik kolm Balti rahvast üha tugevamini hakkavad ennast pidama ja tundma ühise Balti tvivilisatsiooni kodanikena ja Balti ruumala peremeestena. Juba oma geograafilise asendi ja poliitilise ajaloo poolest kuulub Lätile ses suhtes ühendaja osa: kui põhjamaine- protestantlik kultuur ühendab Kursemet ja Vidsemet Eestimaaga, siis Latgale ja Leedu kuulub seevastu lõunapoolse — katoliikliku kultuuri valdkonda. Mõlemi, nende kultuuride tasandumine sünnib Balti ruumalal üha tugevamini, kuna usulised vastolud ei suuda meid enam lahutada; ka poliitilises mõttes sünnib tasandumine vertikaalteljel põhjast lõuna. Selle telje püsimise peamiseks eelduseks on Balti mere rippumatus, kuid osalt ka igivana silla, resp. tõkke probleem suure lääne ja ida pinge vahel.

Mõistagi, ei suuda meid lahutada moodne rassiprobleem, kuna juba territoriaaliikide ajastul soome-ugri ja balti rahvaste liikmed on nii suurel määral segunenud ja assimileerunud omavahel, et on tekkinud veresugulus isegi säääl, kus rahvad keelte suhtes on täiesti võõrad — näiteks lätlaste ja eestlaste vahel. Seepärast koolide ja ajakirjanduse ülesandeks on, tugevdada meie rahvaste veenet, et vennasrahvad on mitte ainult lätlased ja leedulased, vaid ka eestlased ja lätlased. Ühes sellega juba peab noorsukku kasvatama lugupidamist ja armastust oma vennasrahvaste vastu, ja seda peab tegema mitte ainult maade-teaduse ja ajaloo, vaid ka kirjanduse tun-

didel, õpetades Balti rahvaste kirjandust oma kirjanduse kõrval. Et süvendada naaberrahvaste kultuuri ja mentaliteedi mõistmist, eriti neis ringkondades, kes tulevikus kujundavad Balti rahvaste saatuste ühtlust, oleks soovitatav, et igal aastal teatud hulk noorsugu õpiks mõnes Balti riikide ülikoolidest, milliseks otstarbeks tuleks Kaunases, Riias ja Tartus luua mitu stipendiumi. Ühes sellega oleks keeleprobleem tulevikus juhtivate Balti riikide tegelaste läbikäimises palju radikaalsema lahenduse saanud kui mõne kõigile kolmele rahvale ühise võõrkeele valikuga. Mõistagi, enne kui sellised õpingud naaberriikide ülikoolis muutuvad tavaliseks nähteks, on tarvilik et Balti rahvad mitte ainult sõnades, vaid ka oma südameis ja tegudes hakkavad mitte ainult poliitiliselt vaid ka kultuuriliselt üksteise suunas orienteeruma. Ses suhtes tuleb vanemal põlvel iseendid täiesti ümberkasvatada ning sellises vaimus kasvatada ka noorsugu. Seepärast tuleks kõigi kolme Balti riigi valitsustel luua ja ühiselt ülevalpidada Balti instituut uurimise—ja kirjastusasutusena mis kannaks hoolt «baltoloogia» väljaarendamises Balti rahvaste eneste huvidekohaselt. Sel viisil võiks kõige kergemini lahendada selle määratu folkloori, rahva vanavara, ja etnograafiliste materjalide süstematiseerimist ja võrdlust, mis on kogutud kokku kõigi kolme rahva vanavara hoiupaikades. Need võrdlevad õpingud muutuvad meie saatuste ühtluse uueks tõenduseks ja ajalooliseks põhjenduseks.

V. Salmītis.

Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Baltijas valstīs

Apdzīvotības problēma tagad vai visās Eiropas valstīs bauda vislielāko uzmanību. Ja vēl nesen atpakaļ likumi radās bez atskata uz to, kādu iespaidu tie atstās uz iedzīvotāju dabīgo kustību, tad tagad visur sāk pārsvaru ņemt uzskats, ka dzīvi rēgulējošiem likumiem jābūt ne tikai tādiem, kas nekavē iedzīvotāju vairošanos, bet tiem, lai arī uz kādu saimniecības nozari tie neattiektos, jābūt tādiem, kas bez sava tiešā uzdevuma sekmē arī iedzīvotāju dabīgo pieaugumu.

No tautas locekļu skaita pieauguma ļoti ievērojami atkarājas kā valsts politiskā nozīme, tā arī iekšējā saimnieciskā rosība. Atsevišķa tautas nākotne nav iedomājama bez paaudžu pietiekošas atjaunošanās. Ja paaudzes neatjaunojas, t. i. ja jaunā paaudze arvien ir mazāka par iepriekšējo paaudzi, tad tauta iet pretim izmiršanai, un ja apstākļi savlaicīgi nemainās, tad sekas mums katram zināmas.

Ņemot vērā zemes apdzīvotības jautājumu svarīgumu, mums nepieciešams zi-

nāt iedzīvotāju skaita pārmaiņas kā savā tā arī pārējās Baltijas valstīs, jo mūsu likteņi bijuši un būs cieši saistīti. Iedzīvotāju pieauguma salīdzinājums var būt nodēris atziņu gūšanai par to, kādā stāvoklī mēs atrodamies, kas paredzams un kas darāms. Mans pienākums arī ir dot īsu statistisku pārskatu un salīdzinājumu par Baltijas valstu iedzīvotāju skaita līdzsinerjo un paredzamo dabīgo pieaugumu, neatkarīgi no tā, kā pie apdzīvotības problēmas atrisināšanas piegājušas atsevišķās valstīs.

Iekams aplūkojam iedzīvotāju dabīgo kustību, īsumā jāatzīmē arī Baltijas valstu patreizējais iedzīvotāju skaits un sastāvs, kā arī skaitā un sastāvā notikušās pārmaiņas. To nepieciešams darīt tādēļ, ka iedzīvotāju dabīgā kustība — dzimstība un mirstība ir zināmā mērā atkarīga no iedzīvotāju skaita un sastāva, un iedzīvotāju skaits savukārt ir atkarīgs no iedzīvotāju dzimstības un mirstības.

Tagad visvairāk iedzīvotāju ir Lietuvā, kurā pēc aprēķina skaitās apmēram 2.550.000 iedzīvotāju. Pēdējā tautas skaitīšana Lietuvā gan izdarīta tikai 1923. gadā, kad saskaitīti 2.029.000 iedzīvotāju, kādēļ iedzīvotāju skaita precīza aprēķināšana ir kļuvusi visai problēmātiska. Latvijā tagad ir 1.971.000 iedzīvotāju un Igaunijā 1.130.000 iedzīvotāju. Kopā visās 3 Baltijas valstīs ir nepilni 6 milj. iedzīvotāju. Iedzīvotāju skaits visās valstīs nav pārmainījies vienādi. Šīs nevienādās pārmaiņas vērojamas ne tikai mūsu valstu pastāvēšanas laikā, bet arī pirms tam. 1800 gadā Igaunijas teritorijā dzīvoja apmēram 496.000 un Latvijas teritorijā apmēram 725.000 iedzīvotāju. Par Lietuvu trūkst ziņu. Iedzīvotāju skaits Igaunijas un Latvijas teritorijā pagājušā gadsimtenī strauji pieaudzis. Sevišķi strauji tas pieaudzis Latvijā gadsimteņa beigās. 1897. gadā, kad Krievijā izdarīja pirmo vispārīgo tautas skaitīšanu, Igaunijas teritorijā saskaitīti apmēram 950.000, bet Latvijas un Lietuvas teritorijā tai laikā bija vienāds iedzīvotāju skaits, jo katrā saskaitīti apmēram 1.950.000 iedzīvotāju. Šī gadsimteņa sākumā līdz pasaules karā ar

visstraujāko un lielāko iedzīvotāju skaita pieaugumu iezīmējās Latvija. Pirms pasaules kara visvairāk iedzīvotāju bija Latvijā. 1914. gadā Latvijā skaitījās 2,55 milj. un Igaunijā 1,17 milj. iedzīvotāju. Lietuvas teritorijā iedzīvotāju skaits nav noteikti aprēķināts, bet tas tai laikā ir bijis ievērojami mazāks nekā Latvijā. Iedzīvotāju skaits pārmaiņas Baltijas valstu teritorijā tai laikā ļoti lielā mērā atkarjās no iedzīvotāju mēchaniskās kustības (emigrācijas). Latvijā bez dabīgā pieauguma bija ļoti liels ieceļotāju skaits, bet Lietuvā tai lielu izceļotāju skaita pārsvaru. Pasaules karš Baltijas valstu iedzīvotāju skaitliskās attiecībās izdarīja ļoti lielas pārmaiņas. Kara gados no 1914. līdz 1920. gadam iedzīvotāju skaits Latvijas teritorijā samazinājās gandrīz par 1 miljonu vai 37%, bet Igaunijā par 9%. Kara notikumi visvairāk skāra Latviju, kādēļ pēdējā, kara pirms pasaules kara iedzīvotāju skaita ziņā bija pirmā vietā, pēc kara ierindojas tikai otrā vietā. Arī Baltijas valstu patstāvības laikā viņu iedzīvotāju skaits nevar uzrādīt kaut cik vienādu pieaugumu. No 1925. līdz 1935. gadam iedzīvotāju skaits Igaunijā palielinājies par 12 tūkst. jeb 1%, Latvijā par 106 tūkst. jeb 6% un Lietuvā par 270 tūkst. jeb 12%. Kā redzam, minēto 10 gadu laikā iedzīvotāju skaits visstraujāk pieaudzis Lietuvā, bet vislēnāk Igaunijā, un pie tam atšķirība starp vienu un otru valsti šai ziņā ir ļoti liela. Baltijas valstu patstāvības laikā viņu iedzīvotāju skaita pārmaiņas galvenā kārtā bijušas atkarīgas no iedzīvotāju dabīgās kustības, bet pirms tam ļoti ievērojama nozīme bijusi mēchaniskai kustībai.

Pasaules karš un atbrīvošanas cīņas Baltijas valstu dzīvā spēkā iecirta ļoti dziļus robus. Kara gados ne tikai samazinājās dzimstība, bet karš prasīja arī tiešus upurus. Daļa iedzīvotāju tika padzīti no savas zemes un izklīda svešumā, no kurienes gan vēlāk atgriezās, bet daļa no pašā vērtīgākā iedzīvotāju sastāva krita kara laukos. Kara notikumi, kā tas redzams salīdzinot atsevišķo valstu iedzīvotāju skaitu pirmos pastāvēšanas gados ar iedzīvotāju skaitu pirms pasaules kara uz tās

pašas teritorijas, visas Baltijas valstis iedzīvotāju skaita ziņā neskāra vienādi stipri. Aplūkojot iedzīvotāju dabīgo pieaugumu Baltijas valstīs, sevišķa vērība piegriežama karā kritušo skaitam. Pasaules un atbrīvošanas cīņās kritušie tieši sastādās no to gada gājumu iedzīvotājiem, no kuriem atkarājās mūsu līdzšinējā dzimstība. Ja iedzīvotāju sastāvā samērā mazāk iedzīvotāju, kuŗi atrodas vecumā, kad atstāj pēcnācējus, tad pie citādi līdzīgiem apstākļiem būs ne tikai absolūti, bet arī relatīvi mazāka dzimstība.

Salīdzinot vīriešu un sieviešu skaitliskās attiecības Baltijas valstīs, redzam ļoti lielas atšķirības. Uz 1000 vīriešiem Lietuvā 1923. g. bija 1097, Igaunijā 1922. g. — 1128 un Latvijā 1925. gadā — 1145 sievietes. Tā tad sieviešu skaitliskais pārsvars vislielāks ir Latvijā, bet vismazāks Lietuvā. Ja salīdzinām vīriešu un sieviešu skaitu tikai tajos vecumos, kas ņēma aktīvu dalību karā, tad starp Baltijas valstīm ir vēl lielāka atšķirība. Izejot no minēto tautas skaitīšanu materiāliem, varam aprēķināt, ka starp iedzīvotājiem, kuŗi dzimuši laikā no 1899.—1903. gadam, jeb kuŗi nobeidzoties atbrīvošanas cīņām bija no 18—22 gadus veci, uz 1000 vīriešiem Igaunijā ir 1087, Lietuvā 1147 un Latvijā 1308, un starp iedzīvotājiem, kuŗi dzimuši no 1894.—1898.gadam uz 1000 vīriešiem Lietuvā ir tikai 1072, bet Igaunijā 1206 un Latvijā pat 1421 sieviete. Kā redzam, starp to vecumu iedzīvotājiem, kuŗi ņēmuši karā aktīvāko dalību, Latvijā ir nesamērīgi liels sieviešu pārsvars — uz 2 vīriešiem iznāk gandrīz 3 sievietes. Arī Igaunijā pēdējā vecumā ir liels sieviešu pārsvars, bet tas tomēr ir uz pusi mazāks nekā Latvijā. Turpretim Lietuvā minētā vecumā vīriešu un sieviešu skaitliskās attiecības ir pilnīgi normālas. Tie skaitļi liecina, ka pasaules karā un atbrīvošanas cīņās visvairāk cietusi Latvija, kas vedams sakarā ar latviešu strēlnieku pulku nodibināšanu un to aktīvo darbību pasaules karā un ar to ilgākām un sīvākām atbrīvošanas cīņām.

Igaunijas un Latvijas iedzīvotāju vecuma uzbūves ir visumā vienādas, jo caur-

mērā starp 1000 iedzīvotājiem Igaunijā ir tikpat daudz bērnu un vecu iedzīvotāju kā Latvijā, turpretim Lietuvas iedzīvotāju vecuma uzbūve uzrāda ievērojamu atšķirību. Lietuvā starp 1000 iedzīvotājiem ir ievērojami vairāk bērnu, bet mazāk vecu cilvēku, nekā pārējās Baltijas valstīs.

Iedzīvotāju dzimstība cieši saistās ar iedzīvotāju sadalīšanos pēc ģimenes stāvokļa. Pēcnācējus galvenā kārtā atstāj precējušies, tādēļ pirms dzimstības aplūkošanas svarīgi arī salīdzināt, kāds procents iedzīvotāju vispār nodibina ģimenes dzīvi un vai nav ievērojamas atšķirības starp vecumiem, kādos nodibina ģimenes dzīvi. No 20—29 gadus veciem vīriešiem Igaunijā 1922. gadā bija precējušies 22,0%, Latvijā 1925. g. — 22,3% un Lietuvā 1923. g. — 23,2% un no 30—39 gadus veciem vīriešiem Igaunijā bija precējušies 67,5%, Latvijā 68,7% un Lietuvā 69,3%. Šie skaitļi rāda, ka ģimenes dzīves nodibināšanas ziņā starp Baltijas valstu iedzīvotājiem tikpat kā nav atšķirības. Starp iedzīvotājiem, kas atrodas vecumā, kad parasti atstāj pēcnācējus, procentuāli vismazāk precējušos gan ir Igaunijā un visvairāk Lietuvā, bet šīs atšķirības ir samērā niecīgas. Vēl atzīmējams, ka ģimenes dzīves nodibināšana palielinājusies, jo pēc pēdējām tautas skaitīšanām Igaunijā un Latvijā starp minēto vecumu iedzīvotājiem procentuāli ir vairāk precējušos nekā pirmos patstāvības gados. Par Lietuvu šai ziņā trūkst datu, jo pēdējā laikā nav izdarīta tautas skaitīšana, bet domājams, ka arī tur precējušos procents būs palielinājies vai arī palicis apmēram tāds pat. Šai pašā sakarībā arī interesanti salīdzināt, kā atsevišķos gados salaulātie sadalās pēc vecuma. No 1936. gadā salaulātiem vīriešiem Igaunijā 20,3%, Latvijā 18,5% un Lietuvā 17,5% bija vecumā no 20—24 gadiem. Tā tad minētā gadā agro laulību procentuāli visvairāk noslēgts Igaunijā. Šeit gan jāatzīmē, ka atsevišķā gadā salaulāto procentuālais sadalījums pēc vecuma, nav atkarīgs vienīgi no tā, kādā vecumā iedzīvotāji dodas laulībā, bet arī no iedzīvotāju sadalīšanās pa vecuma grupām. Visumā varam teikt, ka laulību noslēgšanas un

precējušos procenta ziņā starp Baltijas valstīm nav vēra ņemamas atšķirības.

Laulību šķiršana ir parādība, kas Igaunijā un Latvijā strauji pieaugusi. Šķirto skaits un procents tagad ir vairākkārt lielāks nekā pirmos pastāvēšanas gados. Tā, piemēram, Latvijā 1937. gadā noslēgta 15.971 laulība un šķirtas 1279 laulības — tā tad uz katrām 12 noslēgtām iznāk viena šķirta laulība. Turpretim starp Lietuvas iedzīvotājiem laulības šķiršana ir reta parādība.

Baltijas valstis nodibinājās kara apstākļos, kādēļ arī pirmos patstāvības gados dzimstība bija pavisam maza. Nodibinoties miera apstākļiem tā manāmi pieauga. Igaunijā dzimušo skaits visaugstāko pakāpi sasniedza 1923. gadā, tad reģistrēti pavisam 22.347 dzīvi dzimuši bērni. Pēc tam dzimušo skaits Igaunijā ar nelielām svārstībām uzrāda samazināšanos. Arī Latvijā vislielākais dzimušo skaits bija 1923. gadā, kad dzimuši 41.796 bērni, bet dzimušo skaita samazināšanās Latvijā sākās tikai ar 1928. gadu. Turpretim Lietuvā dzimušo skaits ar nelielām svārstībām pieauga līdz 1927. gadam, kad ir vislielākais dzimušo skaits ar nelielām svārstībām arī ievērojami samazinājies. Pēdējo 10 gadu laikā dzimušo skaits manāmi samazinājies visās 3 valstīs. 1937. gadā Baltijas valstīs kopumā dzimuši 109.546 bērni, no kuriem Lietuvā 56.393 jeb 51%, Latvijā 34,863 jeb 32% un Igaunijā — 18.290 jeb 17%, bet tai pašā laikā no Baltijas valstu iedzīvotājiem Lietuvā ir 45%, Latvijā 35% un Igaunijā 20%.

Caurmērā uz 1000 iedzīvotājiem 1937. gadā Lietuvā dzimuši 22,3, Latvijā 17,7 un Igaunijā 16,1, bet pirms 10 gadiem, t. i. 1927. gadā Lietuvā dzima 29,4, Latvijā 22,1 un Igaunijā 17,7. Igaunijā nav tikai absolūti vismazākais dzimušo skaits, bet visus gadus bijis arī vismazākais dzimstības biežums, t. i. dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Dzimstības biežuma ziņā otrā vietā visu laiku bijusi Latvija, un vislielākais dzimstības biežums visu laiku bijis Lietuvā. Atšķirība starp Baltijas valstīm dzimstības biežuma ziņā vislielāka bija ap 1925. gadu, kad dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem Igaunijā bija par 10 un Lat-

vijā par 7 mazāks nekā Lietuvā. Pēdējo 10 gadu laikā šī lielā atšķirība pa daļai izlīdzinājusies, jo lai gan dzimstības biežums samazinājies visās valstīs, tas tomēr visur nav noticis vienādā apmērā. Dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem 1937. gadā ir mazāks nekā 1927. gadā — Lietuvā par 7,1, Latvijā par 4,4 un Igaunijā par 1,6. Dzimstības biežums absolūti visvairāk samazinājies Lietuvā un Latvijā, tā tad valstīs, kurās tas bija augstāks. Neskatoties uz to, ka pēdējo 10 gadu laikā dzimstības biežums visvairāk samazinājies Lietuvā, pēdējā tomēr vēl tagad ir ievērojami biežāka dzimstība nekā pēdējās valstīs. 1937. gadā dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem Igaunijā ir par 6,2 un Latvijā par 4,6 mazāks nekā Lietuvā.

Dzimstības biežumu atšķirības atsevišķos gados pa daļai var būt radušās arī no nevienādām iedzīvotāju vecuma uzbūvēm, tādēļ pilnīgāka salīdzinājuma iegūšanai jāsalīdzina dzimstības biežums dažādos vecumos. 1936. gadā uz 1000 no 20—24 gadus vecām sievietēm Igaunijā ir 86,6, bet Latvijā 88,5, uz 1000 no 25—29 gadus vecām sievietēm Igaunijā 108,7, bet Latvijā 121,9 un uz 1000 no 30—34 gadus vecām sievietēm Igaunijā — 88,4, bet Latvijā 103,8 dzimušie. Kā redzam, dzimstības biežums starp sievietēm, kas atrodas vecumā, kad visbiežāk atstāj pēcnācējus, Latvijā ir manāmi augstāks nekā Igaunijā un arī tālākās piecgadu vecuma grupās tas Latvijā ir augstāks, bet starp jaunākām un proti starp 15—19 gadus vecām sievietēm dzimstības biežums lielāks ir Igaunijā. Igaunijā, salīdzinot ar Latviju, ir procentuāli vairāk agro laulību un arī procentuāli vairāk tādu dzimušo, kuriem mātes jaunākas. Par dzimstības biežumu atsevišķos vecumos Lietuvā trūkst statistiku ziņu.

Raksturīgs ir salīdzinājums, kā atsevišķā gadā dzimušie sadalās pēc bērnu skaita mātei. Igaunijā un Latvijā šai ziņā stāvoklis ir vienāds, bet ļoti ievērojami atšķirās Lietuva. Kamēr starp 1936. gadā dzimušiem pirmdzimušie Latvijā un Igaunijā sastāda vairāk nekā trešo daļu (35%), tikmēr Lietuvā tikai ceturto daļu (25%), jo pēdējā pēc pirmiem bērniem

daudz biežāk seko arī nākošie. Tā, piemēram, ceturtie un tālākie bērni Lietuvā sastāda 36%, bet Latvijā tikai 24% no gada laikā dzimušiem. Daudzbērnu ģimenes Lietuvā ir biežāka parādība nekā Igaunijā un Latvijā. Bez tam, salīdzinot noslēgto laulību skaitu ar laulībā dzimušo pirmo bērnu skaitu, redzam, ka Lietuvā ir arī samērā mazāk bezbērnu laulību. Noslēgto laulību skaits pēdējos 10 gados visās Baltijas valstīs, neskaitot nelielas svārstības, palicis tāds pat, bet gan visās valstīs samazinājies dzimušo skaits. Tas apstiprina atzinumu, ka iedzīvotāju uzskati attiecībā uz laulības noslēgšanu nav grozījušies, bet gan grozījušies attiecībā uz pēcnācēju atstāšanu. Cilvēki laulības noslēdz tikpat bieži kā agrāk, tikai lielāks laulību skaits paliek bez vai ar maz bērniem.

Ļoti ievērojams skaits bērnu piedzimst ārļaulībā. 1935. gadā no 100 dzimušiem ārļaulībā dzimuši Latvijā 9,5, Igaunijā 9,3 un Lietuvā 6,9. Salīdzinot ar pirmiem patstāvības gadiem, ārļaulībā dzimušo procents pieaudzis visās valstīs, lai gan pēdējos gados Igaunijā un Lietuvā vērojama tā samazināšanās.

Ļoti raksturīgu pārskatu iegūstam, ja salīdzinām dzimstības biežumu pārmaiņas, sākot ar pagājušā gadsimta beigām. Dzimstība pagājušā gadsimta beidzamos 20 gados, neskaitot nelielas svārstības, Baltijas valstīs visumā bijusi bez noteiktas tendences. Caurmērā 1 gada laikā uz 1000 iedzīvotājiem no 1896.—1898. gadam Lietuvā (aprēķins attiecas vienīgi uz bijušo Kauņas guberņu) dzimuši 35, Latvijā 30 un Igaunijā 29. Tā tad arī pēdējā gadsimta maiņā dzimstības biežums vislielāks bijis Lietuvā un vismazāks Igaunijā. Lai gan valstu sarindojums pēc dzimstības biežuma nav pārmainījies, tad tomēr notikušas ļoti ievērojamas pārmaiņas dzimstības biežumu augstuma savstarpējās attiecībās. No gadsimta sākuma līdz 1925. gadam dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem, izejot no minētiem datiem, Lietuvā samazinājies par 6, Latvijā par 8 un Igaunijā par 11. Tā tad šī gadsimta sākumā līdz 1925. gadam dzimstība visvairāk samazinājusies Igaunijā, bet vismazāk Lietuvā — t. i., kur tā jau bijusi vismazāka,

bet tur tā arī vēl visvairāk samazinājusies, bet kur bijusi augstāka, tur mazāk pazeminājusies. Pēc 1925. gada pārmaiņu attiecības kļuvušas citādākas. No 1925.—1937. gadam dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem Lietuvā samazinājies par 7, Latvijā 4 un Igaunijā tikai par 2. Tā tad beidzamos gados dzimstība visvairāk samazinājusies Lietuvā, kur tā ar visaugstāka, bet vismazāk samazinājusies Igaunijā, kur tā ir viszemāka. Tas liecina, ka kopš pagājušā gadsimta beigām dzimstība no sākuma visvairāk samazinājusies Igaunijā un ka pašos beidzamos gados dzimstības samazināšanās Igaunijā apstājusies, turpretim Lietuvā no sākuma dzimstība samazinājusies daudz mazāk, bet toties tā tagad vēl turpina manāmi samazināties. Dzimstības biežuma un pēdējā pārmaiņu ziņā Latvija starp Baltijas valstīm ieņem gan vidēju stāvokli, bet daudz tuvāk stāv Igaunijai. Latvijas austrumu daļā — Latgalē dzimstība ir tāda kā Lietuvā, bet pārējā Latvijā tāda kā Igaunijā. Latvijas austrumu daļā dzimstība turpina samazināties, bet pārējā daļā pēdējos gados tā uzrāda pat nelielu pieaugumu līdzīgi Igaunijai. Kā redzam, dzimstība samazinājusies visās Baltijas valstīs, bet samazināšanās visur nav notikusi vienlaicīgi. Vispirms tā sakusies Igaunijā un Latvijā, izņemot valsts austrumu daļu, bet pēc tam pārgājusi arī uz Latvijas austrumu daļu un Lietuvu. Visumā varam teikt, ka dzimstības samazināšanās, kur tā agrāk sākās, uzskatāma par izbeigušos, bet kur tā vēlāk sākās, vēl turpinājās.

Ar mazāku dzimstību sevišķi iezīmējas pilsētas, tādēļ nebūs lieki aplūkot arī dzimstību Baltijas valstu galvas pilsētās, kas vispilnīgāki raksturo mūsu pilsētnieku dzīvi, jo mazās pilsētās dzīve daudz ko neatšķiras no dzīves laukos. Kamēr 1936. gadā uz 1000 iedzīvotājiem Igaunijā piedzima 16,1, Latvijā 18,1 un Lietuvā 24,2, tikmēr Tallinnā tikai 11,3, Rīgā, 13,0 un Kauņā 27,4 bērni. Kā redzam Tallinnā un Rīgā dzimstības biežums ir ievērojami mazāks nekā caurmērā visā valstī, bet izņēmums ir Kauņa, kur ir biežāka dzimstība nekā pārējā Lietuvā. Kā jau iepriekš minēts, beidzamos 10 gados dzimstības biežums

samazinājies visās Baltijas valstīs, bet tai pašā laikā galvas pilsētās tas nav samazinājies. Dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem Baltijas valstu lielākās pilsētās — Rīgā, Tallinnā un Kauņā tagad ir tāds pat kā pirms 10 gadiem. Tas liecina, ka beidzamos 10 gados dzimstība samazinājusies galvenā kārtā laukos.

Tuvākos gados uz dzimušo skaitu ļoti negatīvu iespaidu atstās tas, ka parastā pēcnācēju atstāšanas vecumā pārnāks kara gados dzimušie, kuŗu salīdzinot ar iepriekšējiem gada gājumiem ir daudz mazāk. Lai gan nākošos 10 gados iedzīvotājskaits visās Baltijas valstīs pieaugs, tad tomēr iedzīvotāju skaits vecuma grupā (20—39. g.), kuŗā vislielākais dzimstības biežums, manāmi samazināsies, kādēļ, lai noturētu līdzšinējo dzimušo skaitu, dzimstības biežumam atsevišķās vecuma grupās jāpieaug. Ja dzimstības biežums atsevišķos vecumos tuvākos gados paliktu tāds pat kā tagad, tad dzimušo skaits tomēr samazinātos. Izejot no līdzšinējās dzimstības biežuma attīstības gaitas varam secināt, ka Igaunija un Latvija, izņemot austrumu daļu, nākošos gados dos līdzšinējo dzimušo kopskaitu, jo atsevišķo vecumu specifiskais dzimstības biežums uzrāda tendenci pieaugt, bet pārējā Baltijas valstu daļā, ja nenotiek lūzums, dzimušo skaits var turpināt samazināties.

Lai gan patreizējā dzimstība visās Baltijas valstīs nav vienāda, tomēr dzimstības samazināšanās ir liktenīga visām valstīm, vienīgi ar to atšķirību, ka visur tā nav iestājusies vienlaicīgi. Apvidi, kas pirmie ar to saslimuši, arī pirmie uzrāda atveseļošanās pazīmes. Aplūkojot dzimstību pabeļas arī jautājums, vai dzimušo skaits ir pietiekošs, lai atjaunotos paaudze, t. i. vai mēs atstājam tikdaudz pēcnācēju, lai to, nonākot mūsu vecumā, būtu tikpat daudz, cik mēs esam.

Igaunijā 1934. gadā caurmērā katrā vecumā no 20—34 gadiem bija 19.600 iedzīvotāju, bet beidzamos gados caurmērā katru gadu piedzimuši 18.200 bērnu. Tā tad gada laikā dzimušo skaits ir jau mazāks par atsevišķu gada gājumu, kas atrodas galvenā pēcnācējus atstāt spējīgā vecumā. Tā piemēram, 27 gadus vecu iedzīvotāju ir

20.300, bet gada laikā dzimuši tikai 18.200 vai par 2100 mazāk. Bez tam visi dzimušie nesasniedz vecumu, kad atstāj pēcnācējus, tādēļ iztrūkums ir vēl lielāks. Pēc Igaunijas 1932./34. gada mirstības tabulām no 100 dzimušiem 27 gadus vecumu pārdzīvo tikai 81, tādēļ, lai pēc 27 gadiem Igaunijā būtu 19.600 iedzīvotāju, kuŗi ir 27 gadus veci, gada laikā vajaga piedzimt 24.200 bērniem. Tas rāda, ka lai Igaunijā varētu atjaunoties no 20—34 gadus vecu iedzīvotāju patreizējais skaits, ik gadus vajaga piedzimt 24.200 barniem. Ja pēdējo ir mazāk, tad nākošā paaudzē 20—34 gadus vecu iedzīvotāju kopskaits būs mazāks par patreizējo minētā vecuma iedzīvotāju kopskaitu, un līdz ar to paaudze nebūs skaitliski atjaunojusies. Lai Igaunijā skaitliski atjaunotos no 20—34 gadus vecu iedzīvotāju 1934. gada sastāvs, ikgadus vajaga piedzimt 6000 bērniem vairāk. Tas rāda, ka bioloģiski nozīmīgākā iedzīvotāju daļa atjaunojas tikai ar trīs ceturtdaļām. Lai atjaunošanās varētu notikt pilnā apmērā, dzimušo skaitam vajadzēja būt par 33% lielākam.

Latvijā pēc 1935. gada tautas skaitīšanas ziņām caurmērā katrā vecumā no 20—34 gadiem ir 33.800 iedzīvotāju. Pēdējo 3 gadu laikā caurmērā katru gadu piedzimuši 34.900 bērnu. Dzimušo skaits gan ir lielāks par iedzīvotāju skaitu gadu gājumos, kas atrodas pēcnācējus atstāt spējīgā vecumā, bet tas tomēr ir nepietiekošs, lai pēdējo sastāvu atjaunotu. Pēc Latvijas 1934.—36. gada mirstības tabulām no 100 dzimušiem 27 gadus vecumu pārdzīvo 82, tādēļ lai pēc 27 gadiem 27 gadus vecu iedzīvotāju Latvijā būtu 33.800, t. i. tik, cik tagad caurmērā katrā vecumā no 20—34 gadiem, tad gada laikā vajaga piedzimt 41.200 bērniem. Lai skaitliski varētu atjaunoties no 20—34 gadus vecu iedzīvotāju sastāvs katru gadu vajadzēja piedzimt par 6300 bērniem vairāk. Tas rāda, ka bioloģiski nozīmīgākā iedzīvotāju daļa Latvijā atjaunojusies tikai par 0,85, un lai atjaunošanās notiktu pilnā apmērā, dzimušo skaitam vajadzēja būt par 18% lielākam.

Par Lietuvu šādu aprēķinu nevaram izdarīt, jo tur beidzamos gados nav bijusi

tautas skaitīšana. Izejot no 1923. gada skaitīšanu datiem, tomēr varam secināt, ka Lietuvā dzimušo skaits visus gadus ir bijis pietiekošs, lai skaitliski atjaunotos bioloģiski nozīmīgākā iedzīvotāju daļa.

Uzstādot par mērķi, lai arī nākotnē 20—34 gadus vecu iedzīvotāju būtu tikpat daudz cik tagad, dzimstība visnepietiekošāka ir Igaunijā, jo tur šis mērķis realizējas tikai par 0,75. Latvijā stāvoklis ir gan labāks, bet arī šeit atjaunošanās ir tikai 0,85, tā tad tālu no mērķa. Vienīgi Lietuvā paaudzes atjaunojušās pilnā apmērā.

Tālāko aplūkosim iedzīvotāju mirstību. Mirušo skaits Baltijas valstīs, neskaitot pašus pirmos patstāvības gadus, visumā uzrāda nelielas pārmaiņas. Beidzamos gados mirušo skaits Lietuvā uzrāda tendenci samazināties, bet Latvijā pieaugt. Mirušo skaita samazināšanās Lietuvā izskaidrojama ar uzlabotu veselības kopšanu, bet mirušo skaits Latvijā palielinājies sakarā ar to, ka beidzamos gados ļoti ievērojami pieaudzis vecu iedzīvotāju skaits, starp kuriem lielāka mirstība. 1937. gadā Lietuvā miruši 33.260, Latvijā — 28.083 un Igaunijā 16.650 iedzīvotāju. Caurmērā uz 1000 iedzīvotājiem Lietuvā iznāk 13,2, Latvijā — 14,3 un Igaunijā — 14,7 mirušie. Tā tad uz 1000 iedzīvotājiem vismazākais mirušo skaits iznāk Lietuvā, bet vislielākais Igaunijā. Varbūt tas dažiem liksies neticami, bet tas tā ir un tuvāk aplūkojot ir arī pilnīgi saprotams. Kā jau iepriekš minēts, iedzīvotāju vecuma uzbūves visās valstīs nav vienādas. Vecu iedzīvotāju, starp kuriem lielāka mirstība, procentuāli vismazāk ir Lietuvā, bet visvairāk Igaunijā. Sakarā ar to arī iznāk, ka caurmērā uz 1000 iedzīvotājiem vismazākais mirušo skaits ir Lietuvā, lai gan mirstības varbūtība katrā vecumā Lietuvā ir lielāka nekā Latvijā un Igaunijā. Pēdējās sakarā ar to, ka tajās agrāk sākās dzimstības samazināšanās, caurmērā starp katriem 1000 iedzīvotājiem ir mazāk jaunu, bet vairāk vecu cilvēku, ikādēļ arī no tiem vairāk nomirst. Bez tam jāatzīst, ka Igaunijā un Latvijā jau nepatstāvības laikos piegriezta lielāka vērība veselības kopšanai, kādēļ Igaunijā un Latvijā iedzīvotāju vidējais mūža ilgums jau sasnie-

dzis augstumu, kuŗu grūti vēl vairāk pagarināt. Turpretim Lietuvā veselības kopšana manāmi pastiprinājās tikai patstāvības laikā, kādēļ vidējais mūžs ir ievērojami isāks, un to iespējams vieglāk pagarināt, kādēļ arī pēdējos gados uz 1000 iedzīvotājiem iznāk vismazākais mirušo skaits. Sakarā ar uzlabotu veselības kopšanu vecu iedzīvotāju skaits Lietuvā pieaug, un gados, kad Lietuvas iedzīvotāju vidējais mūžs tuvosies pārējo Baltijas valstu iedzīvotāju vidējam mūža garumam, pieaugs arī mirušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem, lai gan tad mirstībā patiesībā būs mazāka nekā tagad. Mirušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem nav pietiekošs mirstības mērogs. Tas bieži var būt maldinošs, jo pie tā aprēķināšanas nav ņemts vērā iedzīvotāju sastāvs, kas atkarīgs ne tikai no mirstības, bet arī no dzimstības.

Salīdzinot ar gadsimtena sākumu, mirušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem ļoti ievērojami samazinājies visās valstīs. Kamēr caurmērā no 1896.—1898. gadam gada laikā no 1000 iedzīvotājiem nomira Lietuvā (bij. Kauņas gubernā) 23, Latvijā un Igaunijā 20, tikmēr beidzamā 1937. gadā no 1000 iedzīvotājiem Lietuvā miruši tikai 13,2, Latvijā — 14,3 un Igaunijā — 14,7.

Mirstības noteiktākai salīdzināšanai par dažādām valstīm un dažādiem laikiem jālieto mirstības tabulas, kas rāda mirstību aplūkotā laikā neatkarīgi no patreizējās iedzīvotāju vecuma uzbūves. Pēc jaunākām mirstības tabulām jaunpiedzimušam vīrietim paredzamais vidējais mūžs Latvijā ir 55,4, bet Igaunijā 53,1 gads un jaunpiedzimušai sievietei Latvijā 60,9, bet Igaunijā — 59,6 gadi. Par Lietuvas iedzīvotājiem mirstības tabulas nav sastādītas, bet droši varam teikt, ka pēdējiem paredzamais vidējais mūžs ir ievērojami isāks. Pēdējo pārliecinoši apstiprina skaitļi par zīdaiņu mirstību. Parasti gan visur vidējais mūžs sievietēm ir garāks nekā vīriešiem, bet Igaunijā un Latvijā starp sievietēm un vīriešiem ir ļoti liela atšķirība, jo sievietes dzīvo caurmērā par 6 gadiem ilgāk nekā vīrieši.

Ļoti raksturīgu un salīdzināmu pārskatu par iedzīvotāju mirstību un veselības kopšanas stāvokli varam iegūt no

skaitļiem par zīdaiņu (jaunāku par 1 gadu) mirstību. Zīdaiņu mirstība vislielāka ir Lietuvā, bet vismazākā Latvijā. 1937. gadā uz 100 dzimušiem Latvijā 8,5, Igaunijā (1936. g.) — 8,9 un Lietuvā 12,0 miruši zīdaiņi. Zīdaiņu mirstība beidzamos 10 gados visās Baltijas valstīs visumā uzrāda samazināšanos, lai gan tas noticis ar manāmām svārstībām.

To, ka Baltijas valstis iedzīvotāju veselības kopšanā daudz darijušas un ka bijuši arī ļoti labi panākumi, rāda tas, ka salīdzinot ar gadsimteņa sākumu Latvijā un Igaunijā zīdaiņu mirstība samazinājusies gandrīz uz pusi, un arī Lietuvā tā samazinājusies par trešo daļu.

Iedzīvotāju skaita dabīgais pieaugums un tā pārmaiņas atkarīgas kā no dzimstības, tā mirstības. Lai gan dzimstības samazināšanos pa daļai atsveņ mirstības samazināšanās, tad tomēr pēdējā ir nepietiekoša, lai nesamazinātos dabīgais pieaugums. Mirstības slīdēšanai ir savas robežas, bet dzimstības slīdēšanai tādu nav. Dabīgais pieaugums visās Baltijas valstīs tagad ir ievērojami mazāks nekā ap 1925. gadu. Visstraujāk tas samazinājies Latvijā. Kopš 1921. gada dabīgā pieauguma ziņā vissliktākais gads Igaunijā bijis 1929. gads, kad mirušo skaits bijis par 1068 lielāks nekā dzimušo skaits. Arī Latvijā un Lietuvā 1929. gads iezīmējas ar ļoti mazu pieaugumu, kas krasi atšķiras no blakus gadiem. Latvijā tai pašā laikā vismazākais dabīgais pieaugums bijis 1934. g., bet Lietuvā kopš 1923. gada vismazākais pieaugums ir pašā beidzamā 1937. gadā.

1937. gadā iedzīvotāju dabīgais pieaugums Lietuvā ir 23.133, Latvijā 6780 un Igaunijā 1540. Tā tad no visa Baltijas valstu dabīgā pieauguma Lietuva devusi gandrīz $\frac{3}{4}$. Caurmērā uz 1000 iedzīvotājiem dabīgais pieaugums minētā gadā Lietuvā ir 9,1, Latvijā 3,4 un Igaunijā 1,4. Ar vairākkārt lielāku un straujāku dabīgo pieaugumu izceļas Lietuva, kurā uz 1000 iedzīvotājiem bijis vislielākais dzimušo un vismazākais mirušo skaits.

No 1925.—1937. gadam iedzīvotāju skaits dabīgā pieauguma ceļā Lietuvā pieaudzis par 346.000 jeb 15,5%, Latvijā par 127.000 jeb 6,9% un Igaunijā par 21.000

jeb 1,9%. Minētā laikā caurmērā katru gadu iedzīvotāju dabīgais pieaugums Lietuvā bijis 26.600, Latvijā 9700 un Igaunijā 1600. Šie skaitļi rāda, ka iedzīvotāju dabīgā pieauguma ziņā atšķirība starp Baltijas valstīm procentuāli bijusi ļoti liela. Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Lietuvā bijis 16 reizes lielāks nekā Igaunijā un gandrīz trīs reizes lielāks nekā Latvijā, t. i. par cik iedzīvotāju skaits pieaudzis Lietuvā vienā gadā, par tik Igaunijā 16 gados. Arī pagājušā gadsimteņa beigās Baltijas valstis dabīgā pieauguma ziņā sarindoja tādā pat kārtībā, bet tad atšķirības starp vienu un otru valsti bijušas nesalīdzināmi mazākas. Caurmērā viena gada laikā no 1896.—1898. gadam dabīgais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem Lietuvā bijis 13, Latvijā 10 un Igaunijā 9. Tā tad kopš minētā laika pēdējais Lietuvā samazinājies par 3,5, Latvijā par 7 un Igaunijā par 7,5.

Novērtējot Baltijas valstu iedzīvotāju patreizējā dabīgā pieauguma lielās atšķirības, jāņem vērā, ka tās nav atkarīgas tikai no patreizējiem apstākļiem, bet arī no agrākiem notikumiem, kas dažādi iespaidojuši iedzīvotāju vecuma uzbūves, par kurām minēju sākumā.

Iedzīvotāju skaits dabīgās kustības ceļā tagad gan pieaug visās Baltijas valstīs, bet Igaunijā un Latvijā, tas pieaug pateicoties vienīgi tam, ka pagarinājas vidējais mūža ilgums. Igaunijā un Latvijā nevaram runāt par iedzīvotāju bioloģisku pieaugumu, jo, kā iepriekš redzējam, dzimstība ir par mazu, lai paaudzes atjaunotos. Ja pēdējos 10 gados iedzīvotāju skaits pieaudzis, tad tas radies no vecu cilvēku mirstības samazināšanās, kas iedzīvotāju skaita samazināšanos atbīdījusi tikai uz dažiem vēlākiem gadiem. Ja patreizējā dzimstība un mirstība paliks visumā tāda pat arī turpmāk, tad pēc 10 gadiem, kā aprēķini noteikti rāda, Igaunijā un Latvijā nebūs arī šķietama dabīga pieauguma, bet iedzīvotāju kopskaits sāks nenovēršami samazināties. Tas nav nekāds pareģojums, bet noteikts aprēķins, kas balstās uz iedzīvotāju patreizējo sastāvu un pieaugumu, ka dzimstība un mirstība paliks tāda pat. Ja pēdējie apstākļi mainītos, tad, protams,

mainītos arī aprēķinātā dabīgā pieauguma gaita. Izredzes ievērojami uzlabotos, ja paceltos dzimstība, bet ja samazinātos tikai mirstība, tad iedzīvotāju skaita samazināšanās atbīdītos tikai vēl uz dažiem vēlākiem gadiem. Patreizējais stāvoklis ir tāds, ka ar mirstības samazināšanu vien nav iespējams novērst to, kas paredzams Igaunijai un Latvijai. Kā iepriekš jau minēts, Igaunijā gada laikā piedzimst mazāk bērnu nekā ir pieaugušo atsevišķos vecumos, tādēļ ar mirstības samazināšanu nelaimi var gan samazināt, bet ne izbeigt. Latvijā stāvoklis ir gan labāks, bet tad būtu jāpanāk, lai zīdaiņu un nepieaugušo mirstība pilnīgi izbeigtos, kas protams nav iespējams.

Bez dzimstības pacelšanas nav iespējams novērst paredzamo dabīgā pieauguma izbeigšanos. Ja esam gatavi atbildēt par to, kas būs pēc dažiem gadiem, tad Igaunijā un Latvijā šīs dienas jautājums ir ne tikai mirstības tālāk samazināšana, bet pirmā un galvenā kārtā dzimstības pacelšana.

Apdzīvotības jautājumu atrisināšana ir vispār atzīta, un ja arī tagad vienu otru reizi pie tiem pieiet ar zināmu atturību, tad tas izskaidrojams ar to, ka tos nevar atrisināt vienā gadā, bet ka tiem ir vajadzīga vesela rinda gadu. Apdzīvotības jautājuma kārtotāju skats vērstš tālākā nākotnē, tam jāskatās pāri šodienai un tuvākiem gadiem. Tautai jābūt spējīgai atteikties baudīt vienu otru ērtību šodien,

lai to darītu vēlāk. Kā līdzšinējie notikumi rāda, cilvēki arvien lielāku nozīmi piešķirušī patreizējam ērtībām, un nav norādījumu, ka tas pats par sevi grozīsies. Šeit vajadzīga organizēta iejaukšanās sabiedriskos uzskatos, vajaga novērst apstākļus, kas pamudinātu cilvēkus normālo ģimenes dzīvi upurēt citām ērtībām. Kā sabiedriskā un saimnieciskā dzīvē, tā arī šeit vajadzīga valsts iejaukšanās.

Aplūkot, ko Baltijas valstis darījušas apdzīvotības jautājumu kārtošānā, kādi bijuši panākumi un kas būtu darāms — nav mans pienākums. Esmu sniedzis vienīgi pārskatu par iedzīvotāju dabīgās kustības gaitu Baltijas valstīs, lai katrs varētu apsvērt mūsu tautu dzīvā spēka pieaugšanas nepieciešamību.

Igaunī, lietuvieši un latvieši nav iznīkuši zem citu tautu virskundzības, savu tagadējo patstāvību viņi izkaņojuši paši. Ar to ir apliecināta neizsīkstoša dzīvot griba un spēja. Un šī dzīvot griba un spēja ir drošākā ķīla mūsu tautu mūžīgai augšanai.

Avoti:

Rahvastikuprobleeme Eestis. 1937.

Lietuvos statistikos metraštis 1936 m.

Lietuvos gyventojai 1923.

Annuaire Statistique de la Societe des Nations. 1937.

Latvijas statistikas gada grāmata 1936. g.

Ceturta tautas skaitšana Latvijā 1937. g.

Baltijas valstu statistikas iestāžu nepublicēti materiāli.

V. Salnitis.

Rahvastiku loomulik juurdekasv Balti riiges

Rahvastiku probleem evib praegu peaeagu kõigis Euroopa riiges suurima tähelepanu. Kui veel hiljuti anti välja seadusi, kus ei vaadatud sellele, millist mõju need avaldavad rahvastiku loomulikule käigule, siis nüüd hakkab igalpool ülekaalukalt võtma maad vaade, et elu korraldavad seadused peavad olema mitte ainult sellised, mis ei tõkestaks rahvastiku kasvu, vaid need, millise majandusharu kohta need ka ei käiks, peavad olema sellised, mis peale oma otsese ülesande soo-

dustaksid ka rahvastiku loomulikku juurdekasvu.

Rahva liikmete arvu tõusust on väga suurel määral sõltuv nii riigi poliitiline tähtsus, kui ka seesmine majanduslik elevus. Ühe rahva tulevik pole mõeldav ilma sugupõlvede rahuldava uuendumiseta. Kui sugupõlved ei uuene, s. t. kui uus põlv on alatasa vähem eelmisest põlvest, siis rahvas läheb vastu väljasuremisele, ning kui olukord aja jooksul ei muutu, siis tulemus on meil kõigil teada.

Arvestades maa rahvastiku küsimuse tähtsust, on meil hädavajalik tunda rahva arvu muutusi nii meie enda kui ka teistes Balti riiges, sest meie saatused on olnud ning saavad olema tihedas seoses. Rahva arvu juurdekasvu võrdlus võib osutada tarvilikuks ülevaate saamiseks selle kohta, millises olukorras oleme praegu, mida võib ette näha, ja mida tuleks teha. Minu ülesandeks on anda lühike statistiline ülevaade ning võrdlus Balti riikide rahva arvu senisest ning loodetavast loomulikust juurdekasvust, vaatamata sellele, kuidas iga riik on katsunud läheneda rahvastiku probleemi lahendamisele.

Enne kui vaadelda rahva arvu loomulikkude käiku, tuleb lühidalt märkida ära milline on Balti riikide praegune rahva arv ning koosseis, kui ka arvus ja koosseisus toimunud muutused. See on vajalik seepärast, et rahva arvu loomulik käik — sündivus ja surevus on teataval määral sõltuv rahvastiku arvust ja koosseisust, ning elanikkude arv omakorda on sõltuv rahva sündivusest ning surevusest.

Praegu suurim rahva arv on Leedus, kus antud andmete kohaselt on umbes 2.550 tuhat elanikku. Viimane rahva lugemine Leedus on toimunud küll ainult 1923. aastal, mil loetud elanikkude arv oli 2.029 tuhat, millepärast rahva arvu täpne arvestamine on osutunud üsna problemaatiliseks. Lätis praegu on 1.971 tuhat elanikku ning Eestis 1.130 tuhat elanikku. Kogusummas kõigis kolmes Balti riigis on peaaegu 6 milj. elanikku. Rahvaarv kõigis riikides pole muutunud ühte viisi. Ebaühtlased muutused on märgatavad mitte ainult meie riikide iseseisvuse ajal, vaid ka enne seda. 1800. aastal Eesti territooriumil asus umbes 496 tuhat ning Läti territooriumil umbes 725 tuhat elanikku. Leedu kohta puuduvad andmed. Rahva arv Eesti ning Läti maaaladel möödunud sajandil on hoogsasti tõusnud. Eriti hoogsasti on see tõusnud Lätis sajandi lõpul. 1897. aastal, mil Venemaal korraldati esimene üldine rahva lugemine, oli Eesti territooriumil 950 tuhat elanikku, aga Läti ja Leedu maaaladel oli sel ajal võrdne rahvaarv, kuna kummagi

kohta tuli välja 1.950 tuhat elanikku. Käesoleva sajandi algul, kuni maailmasõjani hoogsaimat ja suurimat rahvaarvu tõusu näitas Läti. Enne maailmasõda suurim rahvaarv oli Lätis. 1914. aastal Lätis oli 2,55 milj. ning Eestis 1,17 milj. elanikku. Leedu maaalal rahvaarv pole täpselt kokku arvatud. Kuid see oli tol ajal tunduvalt vähem kui Lätis. Rahva arvu muutused Balti riikide territooriumil olid tol ajal suurel määral sõltuvad elanikkude mehaanilisest liikumisest (migratsioonist). Lätis peale loomuliku juurdekasvu oli väga suur sisserändajate arv, kuid Leedu samal ajal mõningail aastail näitab üles vägagi suurt väljarändajate ülekaalu. Maailmasõda tõi Balti riikide rahva arvulistes suhetesse suuri muutusi. Sõja aastail 1914. kuni 1920. aastani elanikkude arv Läti maaalal kahanes peaaegu 1 miljoni võrra või 37%, kuid Eestis 9% võrra. Sõja sündmused kõige rohkem puudutasid Lätit, mille tõttu viimane, kes enne maailmasõda oli rahvaarvu poolest esikohal, langes teisele kohale. Ka Balti riikide iseseisvuse ajal nende rahvaarv ei näidanud enamvähem üht, last tõusu. 1925. kuni 1935. aastani elanikkude arv Eestis on tõusnud 12 tuhande või 1% võrra, Lätis 106 tuhande või 6% võrra ning Leedus 270 tuhande või 12% võrra. Nagu näeme, mainitud 10 aasta jooksul rahva arv kõige hoogsamasti on kasvanud Leedus, aga kõige aeglasemalt Eestis, ning seejuures vahe kummagi riigi vahel ses suhtes on väga suur. Balti riikide iseseisvuse ajal nende rahva arvu muutused peamiselt on olnud seoses rahvastiku loomuliku käiguga, kuid enne seda vägagi suure tähtsuse evis mehaaniline liikuvus.

Maailmasõda ja vabadusvõitlused lõid sügavaid lünke Balti riikide elavasse jõusse. Sõja aastail mitte ainult kahanes sündivus, vaid sõda nõudis ka otseseid ohvreid. Osa rahvast sai oma maalt välja aetud ning valgus laiali võõrsil, kust küll hiljem siirdus tagasi, kuid osa väärtuslikuimast elanikkonna koosseisust langes sõjaväljal. Sõja sündmused nagu see nähtub võrreldes üksikute riikide esimeste iseseisvuse aastate rahva arvu enne

sõjaaegse rahvaarvuga samal maaalal, ei puudutanud Balti riike elanikkude arvu suhtes ühetugevuselt. Vaadeldes rahva arvu loomulikku juurdekasvu Balti riikides, erilist tähelepanu tuleb pöörata sõjas langenute arvule.

Maailma- ja vabadussõjas langenud koosvenad just nende aastakäikude elanikest, kellest on sõltuv meie senine sündivus. Kui rahvastiku koostises on võrdlemisi vähem selles vanuses inimesi, kus jäetakse järeltulijaid, siis muidu igapidi võrdsete olude juures sündivus kujuneb mitte ainult absoluutselt, vaid ka relatiivselt väiksemaks.

Võrreldes meeste ja naiste arvulist vahet Balti riiges, näeme väga suuri erinevusi. 1000 mehe kohta Leedus 1923. aastal oli 1097, Eestis 1922. a. — 1128 ning Lätis 1925. aastal — 1145 naist. Nii siis naiste arvuline ülekaal on kõige suurem Lätis, aga kõige vähem Leedus. Kui võrdleme meeste ning naiste arvu ainult neis vanadusastmeis, kus võeti aktiivset osa sõjast, siis erinevus Balti riikide vahel on veelgi suurem. Väljudes mainitud rahvalugemiste andmeist võime välja arvestada, et elanikkude hulgas, kes sündinud 1899. ja 1903. aasta vahemikul, või kes vabadussõja lõppedes olid 18—22 aastat vanad, 1000 mehe kohta Eestis on 1087, Leedus 1147 ja Lätis 1308 naist, ning elanikkude hulgas, kes sündinud 1894. ja 1898. aasta vahemikul 1000 mehe kohta Leedus on ainult 1072, aga Eestis 1206 ning Lätis isegi 1421 naist. Nagu näeme, selles vanaduses elanikkude hulgas, kes on sõjas võtnud aktiivseimat osa on Lätis võrdlematult suur naiste ülekaal — 2 mehe kohta tuleb peaaegu 3 naist. Ka Eestis mainitud vanuses on suur naiste ülekaal, kuid see siiski on poole võrra vähem kui Lätis. Seevastu Leedus mainitud vanuste meeste ja naiste arvuline vahet on täiesti normaalne. Need arvud lõendavad, et maailmasõjas ning vabadusvõitluses kõige rohkem on kannatanud Läti, mida tuleb viia seosesse läti küttide polgu loomisega ja nende aktiivse tegevusega maailmasõjas ning pikemakestvuseliste ja verisemate vabadusvõitlustega.

Mitte ainult Balti riikide seas, vaid

ka kõigest Euroopa riigest maailmasõjas protsentuaalselt suurimaid elava jõu ohvreid on kandnud lätlased. See olukord on ka tõestanud senist loomulikku juurdekasvu, mille tõttu tuleb seda arvestada ka võrdluses teiste riikidega.

Eesti ja Läti rahvastiku vanaduse struktuur on üldjoontes võrdne, kuna läbisegi 1000 elaniku kohta Eestis on samapalju lapsi ja vanu inimesi kui Lätiski, Leedus seevastu rahvastiku vanaduse koostis näitab silmatorkavat erinevust. Leedus 1000 inimese kohta on tunduvalt rohkem lapsi, aga vähem vanu inimesi kui teistes Balti riiges.

Rahva sündivus on tihedas seoses elanikkonna jagumise ja perekonnaseisuga järele. Järeltulijaid annavad peamiselt abielulised, seepärast enne sündivuse vaatlemist on tähtis võrrelda milline elanikkonna protsent üldse harrastab perekonnaelu ning kas pole silmatorkavaid erinevusi vanuste vahel, mil luuakse perekonna elu. 20—29 aasta vanuste meeste hulgas Eestis 1922. aastal oli abielus 22,0%, Lätis 1925. a. — 22,3% ning Leedus 1923. a. — 23,2% ja 30—39 aasta vanuste meeste hulgas Eestis oli abielus 67,5%, Lätis 68,7% ning Leedus 69,3%. Need arvud näitavad, et perekonna elu asutamise suhtes riikide elanikkonna keskel peaaegu pole erinevust. Elanikkude hulgas, kes on selles vanuses, kus tavaliselt jäetakse järeltulijaid, protsentuaalselt kõige vähem abiellunuid on küll Eestis ning kõige rohkem Leedus, kuid need erinevused on võrdlemise tühised. Veel tuleb märkida, et abielude arv on tõusnud, kuna viimaste rahva lugemiste andmete põhjal mainitud vanuste elanikkude hulgas on protsentuaalselt rohkem abielulisi kui esimesil aastail. Leedu kohta selles suhtes puuduvad andmed, kuna sääl viimasel ajal pole olnud rahva lugemist, aga on mõeldav, et ka sääl abieluliste protsent on suurenenud, või ka jäänud umbes samasuguseks. Selles samas seotuses oleks huvitav võrrelda, kuidas üksikutel aastatel jagunevad abielulised vanuseliselt. 1936. aastal abiellunud meestest Eestis 20,3%, Lätis — 18,5%, ja Leedus — 17,5% olid 20—24 aasta vanuses.

Nii siis mainitud aastal varajaselt sõlmitud abielude arv protsentuaalselt on kõige suurem olnud Eestis. Siin küll peab mainima, et üksikutel aastatel abiellunute protsentuaalne jagunevus vanaduse järele ei ole sõltuv ainult sellest millises vanuses elanikud abielluvad, vaid ka rahvastiku jagunemisest vanadusrühmadesse. Üldiselt võime öelda, et abielu sõlmimise ning abiellunute protsendi suhtes Balti riikide vahel ei ole tähelepanuväärt erinevusi.

Abielude lahusus on nähe, mis Eestis ning Lätis hoogsasti kasvanud. Lahutatute arv ning protsent on praegu mitukorda suurem kui see oli esimestel iseseisvuse aastail. Nii näiteks, Lätis 1937. aastal on sõlmitud 15.971 abielu ja lahutatud 1.279 abielu niisiis iga 12 sõlmitud abielu kohta tuleb üks abielulahutus. Seevastu Leedu rahva seas on abielulahutus haruldane nähe.

Balti riigid tekkisid sõja olustikus, mille tõttu ka esimesil iseseisvuse aastail sündivus oli hoopis väike. Kui rahu maad võttis tõusis sündivus tunduvalt. Eestis sündivus saavutas kõrgeima astme 1923. aastal, mil registreeritud üldse 22.347 elusalt sündinud last. Pärast seda sündide arv Eestis väikeste kõikumistega näitab langust. Ka Lätis suurim sündide arv oli 1923. aastal, mil sündinud 4796 last, aga sündide arvu langus Lätis algas alles 1928. aastaga. Seevastu Leedus sündide arv väikeste kõikumistega kasvas kuni 1927. aastani, mil see oli kõige suurem. Mainitud aastal Leedus on üldse sündinud 66.114 last. Pärast seda sündide arv väikeste võnkumistega on ka tunduvalt vähenenud. Viimase 10 aasta jooksul sündide arv tunduvalt on vähenenud kõigis kolmes riigis. 1937. aastal Balti riikides kogusummas on sündinud 109.546 last, nendest 56.393 või 51% Leedus, 34.863 või 32% Lätis ning 18.290 või 17% Eestis, samal ajal Balti riikide rahva arvust asub Leedus 45%, Lätis 35% ja Eestis 20%.

1000 elaniku kohta keskmiselt Leedus 1937. aastal on sündinud 22,3, Lätis 17,7 ning Eestis 16,1, aga kümne aasta eest, s. t. 1927. aastal sündis Leedus 29,4, Lätis

22,1 ja Eestis 17,7. Eestis pole mitte ainult absoluutselt vähim sündide arv, vaid kogu aja olnud ka vähim sündivuse tihedus, s. t. sündide arv 1000 elaniku kohta. Sündivuse tiheduse mõttes teisel kohal kogu aeg on olnud Läti, ning suurim sündivuse tihedus on olnud kogu aja Leedus. Erinevus Balti riikide vahel sündivuse arvu poolest on kõige suurem olnud 1925. aasta paiku, mil sündide arv 1000 elaniku kohta Eestis oli 10 ja Lätis 7 võrra vähem kui Leedus. Viimase 10 aasta jooksul see suur vahe on osalt tasakaalustunud, sest kuigi sündivuse tihedus on vähenenud kõigis riigis, pole see siiski kõikjal sündinud võrdsel määral. Sündide arv 1000 elaniku kohta 1937. aastal on vähem kui 1927. aastal — Leedus 7,1 võrra, Lätis — 4,4 võrra ning Eestis 1,6 võrra. Sündivuse tihedus absoluutselt kõige enam on vähenenud Leedus ning Lätis, niisiis riikides, kus see olnud suurem. Vaatamata sellele, et viimase 10 aasta jooksul sündivuse tihedus kõige rohkem on vähenenud Leedus, on viimases veelgi tunduvalt tihedam sündivus kui mõlemis teises Balti riigis. 1937. aastal sündide arv 1000 elaniku kohta on Eestis 6,2 võrra ning Lätis 4,6 võrra vähem kui Leedus.

Sündivuse tiheduse erinevus eri vanadusastmes võib osalt olla tekkinud ka ebahütlasest elanikonna vanaduse struktuurist, sellepärast täielikuma võrdluse saamiseks tuleb kõrvutada sündivuse tihedust mitmesugustes vanadusastmes. 1936. aastal 1000 20—24 aasta vanuse naise kohta oli Eestis 86,6, aga Lätis 88,5, 1000 25—29 aasta vanuse naise kohta Eestis 108,7, aga Lätis 121,9 ning 1000 30—34 aasta vanuse naise kohta Eestis 88,4, aga Lätis 103,8 sündi. Nagu näeme, sünnituste tihedus naiste hulgas, kes on vanusastmes, kus kõige sagedamini sünnitatakse, on Lätis tunduvalt suurem kui Eestis, ning ka kaugemas viie aasta astmestikus on see suurem, aga nooremate juures, ja nimelt 15—19 aasta vanuste naiste juures, on sündivuse tihedus suurem Eestis. Eestis võrreldes Lätiga on protsentuaalselt enam varajaseid abielusid ning ka protsentuaalselt enam neid

sünde, kus emad on nooremad. Sündivuse tiheduse kohta eri vanadusastmeis Leedus puuduvad statistilised andmed.

Iseloomustav on võrdlus kuidas üksikuil aastail sündinud jagunevad laste arvu järele ema kohta. Eestis ja Lätis ses suhtes on olukord ühesugune, aga väga suurel määral erineb see Leedus. Kuna 1936. aastal sündinuist Lätis ning Eestis ühelapse sünnid moodustavad rohkem kui kolmandiku (35%), on see Leedus vaid üks neljandik (25%), sest sääl esimestele sündidele järgnevad teised. Nii näiteks neljandad ning veelgi edasised lapsed arvult moodustavad Leedus 36%, aga Lätis ainult 24% aasta jooksul. Lasterikkad perekonnad on Leedus tavalisem nähe kui Eestis ning Lätis. Peale selle, võrreldes sõlmitud abielude arvu ja abielus sündinud esimeste laste arvu, näeme, et Leedus on ka võrdlemisi vähe lasteta abielusid. Sõlmitud abielude arv viimase 10 aasta jooksul kõigis Balti riiges, arvestamata väikseid kõikumisi, on jäänud endiseks, kuid kõigis riiges on langenud sündide arv. See kinnitab väidet, et rahva vaated abielu sõlmimise kohta pole muutunud, kuid on küll muutunud järeltulijate suhtes. Inimesed sõlmivad abielusid sama tihedasti nagu varemgi, ainult suurem abielude arv jääb ilma või vähestel lastega.

Väga tähelepanuväärt arv lapsi sünib väljaspool abielu. 1935. aastal 100 sünnist oli väljaspool abielu sündinuid Lätis 9,5, Eestis 9,3 ning Leedus 6,9. Võrreldes esimeste iseseisvuse aastatega on väljaspool abielu sündinute protsent tõusnud kõigis riiges, kuigi viimaseil aastail Eestis ja Leedus on märgatav vähenemine.

Väga iseloomustava ülevaate saame, kui võrdleme sündivuse tiheduse muutusi alates möödunud sajandi lõpuga. Sündivus möödunud sajandi viimase 20 aasta jooksul, arvestamata väikesi kõikumisi, on olnud Balti riiges ilma kindla tendentsita. Keskmiselt 1000 elaniku kohta 1896.—1898. aastani Leedus (arvestatud on vaid endine Kaunase kubermang) on sündinud 35, Lätis 30 ja Eesti 29. Nii siis ka sajandite vahetusel on sündivuse tihe-

dus olnud suurim Leedus ja vähim Eestis. Kuigi riikide reastumine sündivuse tiheduse järele pole muutunud, siis ometi on toimunud väga tähtsaid muutusi sündivuse tiheduse kõrgusastmete omavahelises suhetes. Sajandi algusest kuni 1925. aastani sündinute arv 1000 elaniku kohta, väljudes mainit andmeist, on Leedus vähenenud 6 võrra, Lätis 6 võrra ning Eestis 11 võrra. Nii käesoleva sajandi algul kuni 1925. aastani sündivus on kõige enam vähenenud Eestis, aga kõige vähem Leedus — s. t. kus see juba on olnud kõige vähem, seal see veelgi näitab kõige suuremat langust, aga kus olnud suurem, seal on langus vähem. Pärast 1925. aastat on muutuste vahekord muutunud. 1925.—1937. aastani sündide arv 1000 elaniku kohta on vähenenud Leedus 7 võrra, Lätis 4 võrra ja Eestis 2 võrra. Nii siis viimaseil aastail sündivus kõige rohkem on vähenenud Leedus, kus see on kõige kõrgem, aga kõige vähem on kahanenud Eestis, kus see on kõige madalam. See tõendab, et alates möödunud sajandi lõpust sündivus kõige enam on vähenenud Eestis ning viimaseil aastail on sündivuse langus Eestis jäänud peatuma, sellevastu Leedus on algul sündivus vähenenud, palju vähemal määral, aga nüüd see omakorda jätkab tunduvalt langust. Sündivuse tiheduse ning selle muutuste suhtes on Läti Balti riikide seas küll vahepäälse olukorras, kuid palju lähemal seisab ta Eestile. Läti idaosas — Latgalis on sündivus selline nagu Leedus, aga ülejäänud Lätis nagu Eestis. Läti idaosas sündivus jätkab langust, aga muus osas osutab see viimaseil aastail isegi väikest tõusu, nagu Eestiski. Nagu näha, on sündivus langenud kõigis Balti riiges, kuid vähenemine pole kõikjal sündinud üheaegselt. Kõige esiteks on see alanud Eestis ning Lätis, väljaarvatud maa idaosa, kuid pärast seda on läinud üle ka Läti idaossa ja Leedumaale. Üldiselt võime ütelda, et sündivuse vähenemist, seal kus see algas varem tuleb pidada lõppenuks, kuid seal, kus see algas hiljem see veel jätkub.

Vähema sündivusega on eriti linnad, seepärast ei ole üleaurune vaadelda ka sündivust Balti riikide pealinnades, mis

kõige täielikumalt iseloomustab meie linlaste elu, sest väikestes linnades elu palju ei erine maaelust. Kuna 1936. aastal 1000 elaniku kohta sündis Eestis 16,1, Lätis 18,1 ja Leedus 24,2, seni Tallinnas ainult 11,3, Riias 13,0 ning Kaunases 27,4 last. Nagu näeme Tallinnas ja Riias sündivuse tihedus on tunduvalt vähem kui keskmiselt kogu riigi kohta, kuid erandiks on Kaunas, kus on sündivus tihedam kui muus Leedus. Nagu juba eelpool mainitud viimase 10 aasta jooksul on sündivuse tihedus vähenenud kõigis Balti riiges, kuid samal ajal pealinnades see pole langenud. Sündide arv 1000 elaniku kohta Balti riikide suurimates linnades — Riias, Tallinnas ja Kaunases on praegu samasugune nagu 10 aasta eestki. See näitab, et viimase 10 aasta jooksul on sündivus vähenenud peamiselt maal.

Lähemal aastail sündinute arvule väga negatiivset mõju jätab see, et tavalisesse järeltulijaid jätvasse ikka jõuavad sõjaaastail sündinud, keda võrreldes teiste aastakäikudega on palju vähem. Kuigi tuleva 10 aasta jooksul elanikkude arv kõigis Balti riiges tõuseb, siis ometi elanikkude arv vanadusgrupis (20—39 a.), kus on suurim sündivuse tihedus, langeb tunduvalt, mille tõttu, et säilitada senist sündide arvu, peab sündivuse tihedus eri vanadusgruppides tõusma. Kui sündide arv eri vanadusgruppides jääks samasuguseks nagu nüüdki, siis sündinute arv ometi langeks. Väljudes senisest sündivuse tiheduse arengu käigust võime järeldada, et Eesti ja Läti, välja arvatud idaosas, säilitab eelolevail aastail senise sündide arvu, sest eri vanadusastmete spetsiifiline sündivuse tihedus näitab tõusu tendentsi, kuna muus Balti riikide osas, kui ei sünni murrang, jätkab sündide arv langust.

Kuigi praegu sündivus kõigis Balti riiges pole ühesugune, siiski sündivuse langus on saatuslik kõigile riigele, ainult vast selle vahega, et kõikjal pole see võtnud maad üheaegselt. Maaalad, millised esimestena sellega haigestunud, näitavad ka esimestena tervenemise tunnuseid. Vaadeldes sündivust kerkib üles ka küsi-

mus, kas sündide arv on küllaldane põlvkonna uuenemiseks, s. t. kas me jätame niipalju järeltulijaid, et neid, meie ikka jõudes, oleks sama palju nagu meidki.

Eestis 1934. aastal läbisegi igas vanuses 20—34 aastani oli 19.600 elanikku, aga viimaseil aastail keskmiselt iga aasta kohta on sündinud 18.200 last. Nii siis aasta jooksul sündinute arv on juba vähem eri aastakäigust, milline on järeltulijaid jäta võivas vanuses. Nii näiteks, 27 aasta vanuseid elanikke on 20.300, kuid aasta jooksul sündinuid on vaid 18.200, või 2.100 võrra vähem. Peale selle kõik sündinuid ei saavuta vanadust, kus jäetakse järeltulijaid, seepärast puudujääk on veelgi suurem. Eesti 1932./34. aasta surevuse tabeli järele 100 sündinust 27 aasta vanaduse saavutavad vaid 81 seepärast, et 27 aasta pärast Eestis oleks 19.600 elanikku 27 aasta vanuses, peaks aasta jooksul sündima 24.200 last. See näitab, et praeguse 20—34 aasta vanuse elanikkonna arvu uuenemiseks iga aasta jooksul peaks sündima 24.200 last. Kui sündide arv on vähem, siis tulevas põlves 20—34 aastaste elanikkude koguarv on vähem praegusest mainitud vanuses elanikkude koguarvust, ning ühes sellega põlv ei ole arvuliselt uuenenud. Et Eestis arvuliselt uueks 20—34 aasta vanuste 1934. a. koostis, peaks iga aasta jooksul sündima 6.000 lapse võrra rohkem. See näitab, et bioloogiliselt tähtsaim rahva osa uueneb vaid kolme neljandiku võrra alkoosseisust. Et uuenemine võiks toimuda täies ulatuses, peaks sündide arv olema suurem 33%.

Lätis 1935. aasta rahva lugemise andmete põhjal keskmiselt igas vanuses 20—34 aastani on 33.800 elanikku. Viimase 3 aasta jooksul on keskmiselt igal aastal sündinud 34.900. Sündinute arv küll on suurem elanikkude arvust aastakäikudes, millised on järeltulijaid jäta võivas vanaduses, kuid see siiski pole küllaldane viimase koosseisu uuendamiseks. Läti 1934.—36. aasta surevuse tabelite järele 100 sündinu kohta 27 aasta vanaduse saavutas 82, seepärast, et 27 aasta pärast oleks 33.800 27 aasta vanust elanikku, s. t. nii palju, nagu nüüd on

läbisegi, igas vanaduseastmes 20 — 34 aasta vahel, siis aasta jooksul peaks sündima 41.200 last. Et arvuliselt võiks uueneda 20—34 aasta vanuste elanikkude koostis peaks igal aastal sündima 6,300 lapse võrra rohkem. See näitab, et bioloogiliselt tähtsaima rahva osa uuenemine on Lätis vaid 0,85, ning et uuenemine võiks toimuda täiel määral, peaks sündide arv olema 18% võrra suurem.

Leedu kohta sellist arvestust ei saa teha, kuna seal viimaseil aastail pole olnud rahva lugemist. Väljudes 1923. aasta lugemise andmeist võime siiski järeldada, et Leedus sündinute arv iga aasta kohta on olnud küllandane bioloogiliselt tähtsaima elanikkonna osa uuenemiseks.

Seades üles eesmärgi, et ka tulevikus oleks sama palju 20—34 aasta vanuseid elanikke nagu nüüd, on sündivus kõige puudulikum Eestis, kuna seal see eesmärk on realiseerunud vaid 0,75 ulatuses. Lätis on olukord küll parem, kuid ka siin on uuenemine vaid 0,85, nii siis kaugel eesmärgist. Üksnes Leedus on põlvede uuenemine toimunud täies ulatuses.

Edasi vaatleme elanikkonna surevust. Surevuse arv Balti riikides, esimesi iseseisvuse aastaid kaasaarvamata, näitab üldjoontes suuri muutusi. Viimastel aastatel surijate arv Leedus näitab vähenemise tendentsi, kuid Lätis tõusu tendentsi. Surijate arvu vähenemine Leedus on seletatav parandatud tervishoiu oludega, kuid surijate arv Lätis on suurenenud seoses sellega, et viimaseil aastail suurel määral on kasvanud vanade inimeste arv, kelle seas surevus on suurem. 1937. aastal on Leedus surnud 33.260, Lätis — 28.083 ning Eestis 16.650 elanikku. Keskmiselt 1000 elaniku kohta tuleb Leedus — 13,2, Lätis — 14,3 ja Eestis 14,7 surijat. Nii siis 1000 elaniku kohta on kõige vähem surijate arv Leedus, kuid kõige suurem Eestis. Võibolla see tundub mõnelegi uskumatu, aga nii see on, ning lähemalt vaadeldes on see ka täiesti mõistetav. Nagu juba eelpool mainitud, elanikkude vanaduse struktuur pole kõigis riiges ühesugune. Vanu inimesi, kelle hulgas surevus suurem, on protsentuaalselt kõige vähem Leedus, aga kõige rohkem Eestis. Seoses sel-

lega tuleb välja, et keskmiselt 1000 elaniku kohta kõige vähem surevus on Leedus, kuigi surevuse võimalikkus igas vanuses on Leedus suurem kui Lätis ja Eestis. Viimastes seoses sellega, et neis sündivuse vähenemine algas varem, läbisegi iga 1000 elaniku kohta on vähem noori, kuid rohkem vanu inimesi, mille tõttu ka neid rohkem sureb. Peale selle peab tunnustama, et Eestis ja Lätis juba enne iseseisvumist pöörati suuremat tähelepanu tervishoiule, mille tõttu Eestis ja Lätis rahva keskmine eluea kestvus on saavutanud kõrguse, mida raske enam ületada. Seevastu Leedus hoolitsemine tervishoiu eest tugevnes vaid iseseisvuse ajal, mille tõttu keskmine eluea kestvus on lühem, ning seda on kergem pikendada, mille tõttu ka viimaseil aastail 1000 elaniku kohta tuleb kõige vähem surijate arv. Seoses parandatud tervisliku olukorraga vanade inimeste arv Leedus kasvab, ning aastatel, mil Leedu rahva keskmine eluea kestvus läheneb teiste Balti riikide elanikkude keskmisele eluea kestvusele, tõuseb ka surijate arv 1000 elaniku kohta, kuigi siis surevus tegelikult saab olema vähem kui nüüd. Surijate arv 1000 elaniku kohta ei ole küllandane surevuse mõõdupuu. See võib sagedasti olla eksileviiv, sest selle arvestamise juures ei ole võetud arvesse rahvastiku koostist, mis ei olene mitte ainult surevusest, vaid ka sündivusest.

Võrreldes sajandi algusega surijate arv 1000 elaniku kohta on tunduvalt vähenenud kõigis riiges. Kuna keskmiselt 1896.—1898. aastani 1000 elaniku kohta aasta jooksul suri Leedus (endises Kaurase kubermangus) 23, Lätis ning Eestis 20, seni viimasel 1937. aastal 1000 elaniku kohta on Leedus surnud vaid 13,2, Lätis — 14,3, ja Eestis — 14,7.

Surevuse kindlajoonelisemaks võrdluseks, mitmesugustest riikidest mitmesugustel ajavahemikkudel, tuleb kasutada surevuse tabelleid, mis näitavad surevust vaadeldaval ajal sõltumatult praegusest rahva vanaduse struktuurist. Uuemate surevuse tabelite järele iga vastsündinu mehe keskmine eluea kestvus on Lätis 55,4, aga Eestis 53,1 aastat ja vastsündi-

nud naise eluiga Lätis 60,9 aga Eestis — 59,6 aastat. Leedu rahvastiku kohta ei ole surevuse tabelit koostatud, aga julgesti võime öelda, et nende ettenähtav keskmine eluiga on tunduvalt lühem. Seda veenvalt tõendavad arvud imikute surevusest. Tavalisest küll igal pool naiste eluiga on pikem kui meestel, kuid Eestis ning Lätis naiste ning meeste vahel on väga suur erinevus, kuna naised elavad keskmiselt 6 aasta võrra kauem meestest.

Väga iseloomustava ning võrdleva ülevaate rahva surevusest ning tervishoidliku hoolekande tasemest võime saada arvudest imikute (alla 1 eluaastat) surevuse kohta. Imikute surevus on kõige suurem Leedus, kuid kõige vähem Lätis. 1937. aastal 100 sünni kohta Lätis oli 8,5, Eestis (1936. a.) — 8,9 ning Leedus 12,0 surnud imikut. Imikute surevus viimase 10 aasta jooksul kõrgis Balti riiges osutab üldiselt vähenemist, kuigi see on sündinud tunduvalt kõikumistega.

Seda, et Balti riigid rahva tervishoidlikus hoolekandes on palju teinud, ning, et sel alal on saavutatud ka väga häid tulemusi, tõendab asjaolu, et võrreldes sajandi algusega Lätis ning Eestis imikute surevus on vähenenud peaaegu poole võrra, ning ka Leedus on see vähenenud ühe kolmandiku võrra.

Rahva arvu loomulik juurdekasv ning selle muutused sõltuvad niihästi sündivusest kui ka surevusest. Kuigi sündivuse vähenemist osalt tasakaalustab surevuse vähenemine, siiski ei ole see küllaldane, et ei väheneks loomulik juurdekasv. Surevuse langusel on omad piirid, kuid sündivuse langusel selliseid ei ole. Loomulik juurdekasv kõrgis Balti riiges praegu on tunduvalt vähem kui 1925. aastal. Kõige hoogsamalt on see vähenenud Lätis. 1921. aastast saadik loomuliku juurdekasvu suhtes kõige halvem aasta Eestis oli 1929. aasta, mil surijate arv oli 1.068 võrra suurem sündinute arvust. Ka Lätis ning Leedus 1929. aasta oli väikse juurdekasvuga, mis teravajooneliselt erineb teistest aastatest. Lätis samal ajavahemikul kõige vähem loomulik juurdekasv on olnud

1934. aastal, aga Leedus viimasel 1937. aastal.

1937. aastal rahva loomulik juurdekasv Leedus oli 23.133, Lätis 6.780 ning Eestis 1.540. Nii siis kogu Balti riikide loomulikust juurdekasvust on Leedu andnud peaaegu 3/4. Keskmiselt 1000 elaniku kohta loomulik juurdekasv oli mainitud aastal Leedus 9,1, Lätis 3,4, ja Eestis 1,4. Mitmekordselt suurema ning hoogsama loomuliku juurdekasvuga torkab silma Leedu, kus 1000 elaniku kohta on olnud kõige suurem sündinute ja kõige vähem surijate arv.

1925. — 37. aastani on rahvaarv Leedus loomuliku juurdekasvu teel kasvanud 346.000 või 15,5% võrra, Lätis 127.000 või 6,9% võrra, ja Eestis 21.000 või 1,9% võrra. Mainitud ajal keskmiselt iga aasta kohta loomulik juurdekasv on olnud Leedus 26.600, Lätis 9.700 ning Eestis 1.600. Need arvud näitavad, et elanikkude loomuliku juurdekasvu suhtes erinevus Balti riikide vahel on protsentuaalselt olnud väga suur. Rahva loomulik juurdekasv on Leedus olnud 16 korda suurem kui Eestis ning peaaegu 3 korda suurem kui Lätis, s. t. mitme võrra Leedus elanike arv kasvab ühe aasta jooksul seda Eestis 16 aasta jooksul. Ka möödunud sajandi lõpul Balti riigid loomuliku juurdekasvu poolest olid samasuguses järjestuses, kuid siis erinevused ühe või teise riigi vahel on olnud palju vähemad. Keskmiselt ühe aasta jooksul 1896.—1898. aastani loomulik juurdekasv 1000 elaniku kohta Leedus on olnud 13, Lätis — 10 ning Eestis — 9. Nii siis mainitud aja jooksul on juurdekasv vähenenud Leedus 3,5 võrra, Lätis 7 võrra ja Eestis 7,5 võrra.

Hinnates Balti riikide rahva arvu praeguse loomuliku juurdekasvu suuri erinevusi, peab arvestama seda, et need pole sõltuvad mitte ainult praegustest oludest, vaid ka varasemaist sündmustest, mis mitmeti on mõjustanud rahva vanaduse struktuuri, millest mainisin algul.

Rahva arv loomuliku kasvu teel tõuseb nüüd küll kõrgis Balti riiges, kuid Eestis ning Lätis kasvavad see vaid tänu sellele, et pikeneb keskmine eluiga. Eestis ja Lätis ei saa olla juttu rahva arvu bio-

loogilisest juurdekasvust, sest nagu eel-
pool nägime sündivus on liig väike, et
võiks uueneda põlvned. Kui viimase 10
aasta jooksul elanikkude arv on kas-
vanud, siis see on tekkinud va-
nade inimeste surevuse vähenemisest,
mis rahva arvu vähenemisele on nihtunud
vaid mõne aasta võrra edasi. Kui praegu-
ne sündivus ja surevus jäävad samasu-
gusteks ka edaspidi, siis 10 aasta pärast,
nagu arvestused kindlasti näitavad, Eestis
ning Lätis ei ole enam ka näilist loomu-
likku juurdekasvu, vaid elanikkude üld-
arv hakkab paratamatult vähenema. See
pole mingi ennustus, vaid kindel arvestus,
mis tugineb rahva praegusele koosseisule
ning eeldusele, et sündivus ja surevus
jääb samaks. Kui viimaste olukord muu-
tuks, siis muidugi muutuks ka arvestatud
loomuliku juurdekasvu käik. Väljavaated
tunduvalt paraneks, kui tõuseks sündivus,
aga kui ainult väheneks surevus
siis elanikkude arvu vähenemine saaks
vaid nihtatud edaspidistele aastatele.
Praegune olukord on säärane, et surevuse
vähendamiseks üksi ei ole võimalik hoi-
da ära seda, mis ootab Eestit ning Lätit.
Nagu eelpool mainitud, sünnib Eestis aasta
jooksul vähem lapsi, kui on täiskasvanuid
erivanadusastmes, seepärast surevuse
vähendamiseks võib kurja vähendada, aga
mitte sellele lõppu teha. Lätis on küll olu-
kord parem, kuid siis peaks hoopis ära
hoidma imikute ning alaealiste sure-
vuse, mis muidugi ei ole võimalik.

Ilma sündivuse tõstmiseta ei ole või-
malik ära hoida ette nähtavat loomuliku
juurdekasvu lõppemist. Kui oleme valmis
vastutama selle eest, mis tuleb mõne aas-
ta pärast, siis Eestis ning Lätis tänapäe-
va küsimuseks peaks olema mitte ainult
surevuse vähendamise edasiarendamine,
vaid esijoonel, ja peamiselt, sündivuse
tõstmine.

Rahvastiku küsimuse lahendamine on
üldist tunnustust leidnud, ning kuigi nüüd
üks või teine kord lähenetakse sellele tea-
tava tagasihoidlikkusega, siis on see selgi-
tatav sellega, et seda ei saa lahendada
ühe aastaga, vaid et selleks on vaja ter-

ve rida aastaid. Rahvastiku küsimuse kor-
raldajate pilk on suunatud kaugemasse
tulevikku, see peab vaatama üle tänapäe-
vast ning lähemaist aastaist. Rahvas peab
olema võimeline loobuma ühest või tei-
sest mugavusest tänapäeval, et võiks seda
nautida hiljem. Nagu senised sündmused
näitavad, on inimesed alatasa suurima täht-
suse omistanud hetkelistele mugavustele,
ning pole ka eeldusi et see iseendast muu-
tuks. Siin on vaja organiseeritud sekkalöö-
mist ühiskonna vaateis, peab kõrvaldama
need asjaolud, mis ergutavad inimesi
normaalset perekonnaelu ohverdama tei-
ste mugavuste eest. Nagu ühiskondlikus
ja majanduselus, nii ka siin on vajalik
riigi sekka löömine.

Vaatlemine, mida Balti riigid on tei-
nud rahvastiku küsimuste korraldamises,
millised on olnud tulemused ning mida
tuleks teha, pole minu ülesanne. Olen
andnud vaid ülevaate rahva loomuliku lii-
kuvuse käigust Balti riikides, et igaüks
võiks veenduda meie rahva elava jõu
juurdekasvu hädavajalikkuses.

Eestlased, leedulased ning lätlased po-
le hävinud teiste rahvaste ikke all, oma
praeguse iseseisvuse on nad kätte võidel-
nud ise. Sellega on antud tunnistus rau-
gematust elu tahtest ning jõust. Nii
see elutahe ja elujõud on kindlaimaks pan-
diks meie rahvaste püsivaks kasvamiseks.

Allikaid:

Rahvastikuprobleeme Eestis. 1937.

Lietuvos statistikos metraštis 1936. m.

Lietuvos gyventojai 1923.

Annuaire Statistique de la Société des
Nations. 1937.

Latvijas statistikas gada grāmata 1936.
gadam.

Ceturtdā tautas skaitišana Latvijā 1937.
gadā.

Balti riikide statistika asutuste avalda-
mata materjale.

Doc. Dr. agr. P. Stares.

Tautas dzīvā spēka problēma Baltijas valstīs

Koreferāts V. Salniša referātam «Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Baltijas valstīs».

Tautas dzīvā spēka problēma tagad nodarbina visas civilizētās valstis. Tam par iemeslu ir gandrīz visās kultūras valstīs pēdējos gadu desmitos novērojamā straujā dzimstības samazināšanās un līdz ar to arī iedzīvotāju skaita pieauguma jūtama samazināšanās. Vairākās valstīs stāvoklis ir palicis jau tik ļauns, ka iedzīvotāju skaits ne tikai kā vairs nepieaug, bet jau tuvākā laikā draud iestāties iedzīvotāju skaita samazināšanās. Tautas dzīvā spēka problēma ir kļuvusi akūta arī Baltijas valstīs. Salīdzinot apmierinošs šai ziņā ir Lietuvas stāvoklis, bet Latvijā un Igaunijā iedzīvotāju pieauguma jautājums ir pieņēmis jau tīri draudoši nelabvēlīgu virzienu. Pēc V. Salniša aprēķiniem, Lietuvā dzimušo skaits visus pēdējos gadus ir bijis pietiekošs, lai skaitliski atjaunotos bioloģiski nozīmīgākā iedzīvotāju daļa. Latvijā turpretim piedzimis tikai tik daudz, lai atjaunošanās notiktu par 85%, bet Igaunijā par 75%. Pēc šiem aprēķiniem iedzīvotāju skaita normālai atjaunošanai būtu nepieciešami, lai Latvijā piedzimtu par 6.300 bērniem un Igaunijā par 6.000 bērniem gadā vairāk. Šie skaitļi rāda, ka Latvijai un Igaunijai tautas dzīvā spēka problēma ir palikusi ļoti aktuāla.

Ciņa ar dzimstības krišanos un tautas dzīvā spēka samazināšanos ir salīdzinot veca problēma. Par šo jautājumu ir jau interesējušies senā Romas valstī, kur ķeizars Augusts ir izdevis likumus, kuŗu nolūks bijis veicināt tautas dzīvā spēka pieaugumu un cīnīties pret tautas izmiršanu. Sevišķi daudz ar šo problēmu nodarbojas pēckara gados. Ir publicēti daudzi teorētiski raksti un ir izdoti daudzi un dažādi likumi, kuŗu nolūks ir cīnīties pret dzimstības krišanos un veicināt tautas skaitlisko pieaugumu. Tautas pieauguma veicināšanai dažas Eiropas valstis nes salīdzinot lielus materiālus upurus.

Bet kad sāk pārbaudīt, kādi panākumi ir bijuši visiem dzimstības veicināšanas paņēmieniem, tad pa lielākai daļai nākas konstatēt, ka sprauštais mērķis nav sa-

sniegts. Vienā otrā gadījumā ir gan konstatēta apstākļu uzlabošanās, bet var sastapt literatūrā arī tādus apgalvojumus, ka dažādi dzimstības veicināšanas paņēmieni esot palikuši bez panākumiem.

Ja vienā otrā gadījumā ir jākonstatē, ka visiem dzimstības veicināšanai domātiem sabiedriskiem pasākumiem nav bijis cerēto panākumu, tad, pēc manām domām, mērķa sasniegšanai nav lietoti pareizi līdzekļi, problēma nav tikusi pareizi saprasta un tās atrisināšanai nav atrasti īstie ceļi.

Pēc manām domām, tautas dzīvā spēka problēmai var pieiet no diviem viedokļiem. Var izdomāt dažādus paņēmienus, kā veicināt dzimstības pieaugumu, lai ar maksīgu līdzekļu palīdzību pastiprinātu dabīgo tautas pieauguma procesu. Bet var jautājumam pieiet arī no otras puses un uzstādīt sev jautājumu, kādi apstākļi traucē tautas pieauguma procesa dabīgo norisi, kādi traucējumi ir šai procesā radušies un kā tos novērst.

Esmu pārliecināts, ka problēmas atrisinājums meklējams šai otrā virzienā. Mums ir jānoskaidro, kādas pārmaiņas pēdējā laikā ir notikušas mūsu tautu dzīvē un kādi šķēršļi ir radušies tautu dabīgās attīstības ceļā, kādēļ tauta vairs nedod nepieciešamo dabīgo pieaugumu, kā tas ir noticis pagājušos gadu simteņos bez kaut kādiem dzimstības veicināšanas paņēmieniem.

Esmu pārliecināts, ka atrodot tautas dzīvā spēka pieaugumu traucējošos faktoros un tos novēršot, apstākļi labosies paši no sevis.

Nospiedošam cilvēku daudzumam ģimenes dzīves dibināšana un pēcnācēju audzināšana ir tik elementāra un neatvairama dzīves prasība, kā vajadzība ēst, gulēt.

Ja mēs tagad redzam, ka daudzi tūkstoši mūsu tautu locekļu paliek ārpus ģimenes un dzīvo par vecpuišiem un vecmeitām, tad tas nemaz nenozīmē, ka tie neatzītu ģimenes dzīvi un būtu principiēli tās

pretinieki. Pārlicinātu ģimenes dzīves pretinieku gan laikam būs ļoti maz un ja mūsu dienās var sastapt tik daudz neprecētu vīriešu un sievietes, tad no tā var tikai secināt, ka kaut kādi apstākļi tos spiež palikt par vientuļiem, jo mēs nevaram pielaist, ka tik daudzi cilvēki labprātīgi atteiktos no ģimenes laimes. Šie ģimenes dzīvi traucējošie iemesli mums ir jānoskaidro un jācenšas novērst. Ja mums izdotos to realizēt, tad esmu pārliecināts, ka laulību noslēgšana notiks lielākā skaitā arī bez valsts materiāliem pabalstiem, vai arī pret vecpuišiem un vecmeitām vērstām represijām.

Pētnieki, kas ir nodarbojušies ar tautas dzīvā spēka pieauguma problēmu, ir nākuši pie atzinuma, ka lai šis pieaugums būtu normāls, tautai ir nepieciešami normāli saimnieciskās un morāliskās dzīves apstākļi. Šim atzinumam arī es pilnā mērā pievienojos, un iztīrāmajos jautājumus apskatīšu, izejot no šās pamata atziņas.

Kas attiecas uz saimnieciskās dzīves apstākļu uzlabošanu, tad pēckara gados mūsu tautas ir sasniegušas ļoti daudz. Ar savu patstāvīgo valstu nodibināšanu mūsu tautu piederīgiem radās iespēja ieņemt valsts un pašvaldību iestādēs daudzas vietas, kas tās ieņemošiem darbiniekiem dod materiālu nodrošinājumu un līdz ar to iespēju dibināt un uzturēt ģimeni. Tā tad pēc valsts nodibināšanās dienests valsts un pašvaldības iestādēs ir devis drošu materiālu pamatu daudziem tūkstošiem ģimenēm, kas lielā mērā var nākt par labu tautas dzīvā spēka pieaugumam. Tāpat pēc mūsu valsts nodibināšanās daudzi tautas locekļi ieguva sev drošu saimniecisku eksistenci sakarā ar nacionālās rūpniecības un tirdzniecības izveidošanu. Vēl lielāks iespaids tautas materiālās eksistences nodrošināšanā bija agrārreformai, ko tik plaši un radikāli izveda visas trīs Baltijas valstis. Ar agrārreformas izvešanu nodibinājās desmitiem tūkstošu jaunu lauku saimniecību, kuŗu īpašniekiem ģimenes dibināšana bija ne tikai iespējama, bet pat saimnieciski nepieciešama. Vispārī jāsaka, ka mūsu valstu jaunos dzīves apstākļos saimnieciski nodrošināto tautas locekļu skaits ir stipri pieaudzis un saimnie-

ciski nenodrošinātā proletāriāta skaits ir samazinājies līdz galīgam mīnimam. Par materiāli nenodrošinātiem cilvēkiem mūsu zemēs vispārī ir grūti runāt, jo mēs tak zinām, ka bezdarba mums nav, bet gan ir darba spēka trūkums. Bet tas nozīmē, ka katram mūsu valsts pilsonim, kas vien tik var un grib strādāt, darbs un eksistences līdzekļi ir pilnā mērā nodrošināti. Šai ziņā mēs Baltijas valstis citu tautu saimē ieņemam izcilu un tīri apskaužamu stāvokli. Šiem labvēlīgiem materiālās dzīves apstākļiem vajadzēja atstāt ļoti labvēlīgu iespaidu uz tautas dzīvā spēka pieaugumu. Bet ja īstenībā tas nav noticis, tad tas nozīmē, ka mūsu dzīvē darbojas kādi citi traucējoši apstākļi, kuŗi paralizē saimniecisko sasniegumu labvēlīgo ietekmi. Mēģināsim tos atrast un noskaidrot.

Tautas dzīvā spēka vairošanā izšķirošā loma piekrīt lauku iedzīvotājiem, jo ir zināms, ka uz laukiem dzimstība arvien ir lielāka kā pilsētās. Lielpilsētās parasti tautas dabīgais pieaugums ir niecīgs, vai pat mirstība pārsniedz dzimstību. Ja nu no pilsētu, bet it sevišķi lielpilsētu iedzīvotājiem tautas skaitliskā pieauguma veicināšanā maz var ko gaidīt, tad toties, jo lielāka un svarīgāka šai ziņā paliek lauku iedzīvotāju loma. Tādēļ tad mums sevišķa vērība ir jāgriež uz to, lai laukos tautas dzīvā spēka pieaugumu nekas ne-traucētu, lai lauki varētu attaisnot savu tautas dzīvā spēka avota nosaukumu.

Bet iepazīstoties ar lauku dzīves patiešiem apstākļiem, redzam diezgan neiepriecinošu ainu. Šai gadījumā varam runāt tikai par Latvijas apstākļiem, jo pārējo valstu apstākļi man nav pietiekoši labi zināmi.

No lauku iedzīvotājiem mums būtu jāvēlas, lai vismaz lauku saimnieki būtu kārtīgi ģimenes cilvēki un lielākas ģimenes tēvi, jo bērnu audzināšanai vislabvēlīgākie apstākļi ir lauku saimnieku ģimenēs. Pagājušās paaudzēs lauku saimnieku ģimenes bija galvenās tautas dzīvā spēka audzētājas. Bet pēdējā laikā apstākļi šai ziņā ir draudoši pasliktinājušies, jo izrādās, ka ļoti daudzu lauku saimniecību īpašnieki ir vecpuiši; dažos apvidos viņu skaits ir uzkrītoši liels. Šī parādība ir jā-

atzīst par ļoti bīstamu, jo lielākam lauku saimniecību īpašnieku skaitam paliekot par vecpuišiem apdraudēts tiek ne tikai tautas dabīgais pieaugums, bet arī pašas lauksaimniecības sekmīga attīstība. Grūti ir uzplaukt tādai lauku saimniecībai, kurai nav saimnieces. Šim apstāklim jāpiegriež visnopietnākā vērība.

Lauku saimnieku palikšanu par vecpuišiem bieži mēģina izskaidrot ar saimnieku ģimenes locekļu savstarpējām attiecībām. Norāda uz to, ka vecāki negrib — dēļiem atdot mājas pirms miršanas, bet dēli neie drošinās vest sievu mājās, kamēr vēl nav kļuvuši par māju īpašniekiem. Bet kad pēdīgi pēc vecāku nāves kļūst par māju īpašniekiem un pilntiesīgiem saimniekiem, tad ģimeni dibināt esot par vēlu. Nevar noliegt, ka tādi gadījumi tiešām nāk priekšā un ka šā iemesla dēļ ne viens vien lauku saimnieks ir palicis par bezcerības vecpuiši. Bet tomēr jāatzīst, ka ar tēvu un dēlu nesaprašanās vien nevar izskaidrot to apstākli, ka lauku saimnieku palikšana par bezcerības vecpuišiem kļūst par masu parādību. Daudzos gadījumos lauku saimniecības īpašniekam ģimenes dibināšanai nav ne mazāko šķēršļu, bet tas tomēr ir spiests palikt vecpuišos, jo nespēj atrast sev kaut cik apmierinošu dzīves biedreni. Žēlošanās par sieviešu trūkumu uz laukiem, no kurām saimnieki varētu izvēlēties sev dzīves biedrenes un savām mājām saimnieces, atskan no visām malām. Bet kur tad ir palikušas tās lauku sievietes, kurām vajadzēja kļūt par lauku saimniecēm. Atbilde te ir viena — viņas ir aizgājušas uz pilsētu, vai arī turpat uz laukiem pārgājušas citos darba laukos un lauksaimniecībai zudušas. Lauku iedzīvotāju aizplūšana uz pilsētām ir mūsu laikmeta raksturīga parādība. Laukus atstāj vīrieši, bet liekas, vēl vairāk sievietes. Sieviešu aiziešana no laukiem uz pilsētām acīmredzot notiek tik plašos apmēros, ka lauksaimniecībā ir sajūtams tik liels darba spēka trūkums, ka Latvijai un Igaunijai nākas laukstrādniekus ievest no ārzemēm, bet sieviešu uz laukiem palicis tik maz, ka saimniekiem nav vairs iespējams atrast sev sievas un mājas saimnieces.

Tā tad viens no nopietnākiem ģimenes dzīvi traucējošiem apstākļiem lauku iedzīvotāju vispāri, bet it sevišķi ir sieviešu aiziešana no laukiem uz pilsētām. Šī parādība, ja tā turpināsies arī uz priekšu, draud mums ar lielām un nopietnām grūtībām. Cilvēku trūkums uz laukiem, kurš tur kļūst arvienu stiprāk sajūtams, rada nopietnus traucējumus visās dzīves nozarēs un arī ļoti nopietni traucē ģimenes dzīvi un tautas skaitliskā pieauguma normālu attīstību. Lai novērstu mums šai virzienā draudošās briesmas, ir nopietnāk jādomā par veselīga līdzsvara radīšanu starp lauku un pilsētu dzīvi. Arī ar šo problēmu pēdējā laikā nodarbojas visa pasaule, bet it sevišķi svarīga tā ir mums kā lauksaimniecības valstīm, kur visa valsts dzīve balstās uz lauksaimniecību un lauku iedzīvotājiem. Lauku un pilsētu dzīves līdzsvarošanas darbā mēs esam nostādīti ļoti svarīgu uzdevumu priekšā. Lauku dzīves stiprināšanai mums vispirms ir jāpaceļ lauku iedzīvotāju materiālā labklājība, pavairojot to darba ražību un saimniecību ienesību. Bet šai darbā kā galvenais šķērslis izvirzās mūsu zemes vēl salīdzinot vājā kultūra. Purvi un krūmāji, kuņi nedod gandrīz nekāda ienākuma, vēl pārklāj Baltijas valstu teritorijā salīdzinot ļoti lielas platības. Mūsu zemes kultivēšana prasīs no mūsu tautām vēl ļoti lielas pūles un daudz līdzekļu, bet šis grūtais uzdevums mums tomēr jācenšas veikt, jo tikai tādā ceļā mēs pacelsim mūsu lauku iedzīvotāju materiālo labklājību, padarīsim vieglāku un ražīgāku lauku darbu un ciešāk saistīsim pie zemes lauku iedzīvotājus. Līdz ar to apstākļi uzlabosies visās lauku dzīves nozarēs, normālāki paliks arī ģimenes dzīves apstākļi, kas savukārt mazinās tautas izmiršanas briesmas.

Ja lauku atstāšanas kustība rada asu sieviešu trūkumu uz laukiem, tad tā pati parādība izsauc sieviešu pārpilnību pilsētās, kas savukārt noved pie ļoti nevēlamām parādībām. Sieviešu nodarbināšana pilsētās ir pieņēmusi ļoti plašus apmērus. Ne tikai valsts un pašvaldību iestādēs, bet arī dažādos privātos kantoros un veikalos mēs redzam ļoti daudz nodarbināmu sieviešu. Sieviešu darbs it kā iz-

spiež vīriešu darbu un šai konkurencēs cīņā izšķirošā loma piekrīt darba lētumam — sievietes savu darba spēku piedāvā lētāk kā vīrieši. Uz katra soļa var pārliecināties, ka sieviešu izpeļņa pilsētu dažādos darbības laukos ir tik zema, ka ar tādiem ienākumiem kārtīgi eksistēt nav iespējams. Ja nav tuvinieku, kas var materiāli atbalstīt, tad daudzas pilsētās strādājošās sievietes ir notiesātas uz bada eksistenci; algas, bieži vien ir tik mazas, ka par tām kārtīgi apģērbties un sagādāt sev uzturu nemaz nav iespējams. Tādēļ daudzām pilsētās strādājošām sievietēm dzīve pārvēršas par bezcerības nīkšanu, jo uz materiālo apstākļu uzlabošanu daudz ko cerēt nav. Šādi grūti materiālie apstākļi apdraud pilsētās strādājošo sieviešu morāli, kas savukārt atstāj graužošu iespaidu uz ģimenes dzīvi un uz tautas dzīvā spēka pieaugumu.

Vērojot mūsu pēckaņa laikmeta dzīvi, paliek iespaids, ka mūsu sievietes tiek par daudz nodarbinātas līdz ar to tās atraujot no ģimenes dzīves. Paliek tāds iespaids, ka ģimenei, kā sievietes eksistences nodrošinātājai pavisam maz kas tic. Tādēļ visas sievietes cenšas sagatavot patstāvīgai eksistencei. Meitenes, kad tās vēl nav spējušas nobeigt pamatskolu vai ģimnaziju, par studentēm jau nemaz nerunā, vecāki jau cenšas nodot darbā kādā iestādē, vai uzņēmumā. Kur agrāk sieviete tik bieži palika savu vecāku ģimenē, kamēr ar laulībām tā nonāca jaunā ģimenē un par dienēšanu kantoņos un uzņēmumos maz domāja, tagad sievietes jau salīdzinot jaunas nodod darbā un tās tiek it kā no ģimenes izstumtas. Viņu dzīve aiziet pa citu ceļu, no kuŗa atgriezties ģimenē ir grūtāk kā agrāk, kad tā no savu vecāku ģimenes tieši iegāja savā ģimenē.

Ja mēs gribam nopietnāk rūpēties par tautas nākotni un tautas dzīvā spēka pieaugumu, tad mums tomēr būs jādomā par to, kā sievieti atdot atpakaļ ģimenei, bet rūpes par eksistences līdzekļu sagādāšanu uzticēt vairāk vīriešiem.

Kā jau agrāk aizrādīts, tautas dzīvā spēka uzturēšanā izcila loma piekrīt lauku iedzīvotājiem. To ņemot vērā, jācenšas radīt tāda dzīves kārtība, lai pēc iespējas

visiem lauku iedzīvotājiem būtu dota iespēja nodibināt ģimeni un audzināt sev pēcnācējus. Lai šī prasība tiktu izpildīta, sevišķa vērība jāpiegriež laukstrādnieku dzīves apstākļiem. Līdz šim nospiedošais vairums no tiem ir neprecējušies puīši un meitas. Tādēļ jārada apstākļi, lai arī laukstrādnieki varētu palikt par ģimenes cilvēkiem. Te vispirms svarā krīt lauku saimniecību apgādāšana ar precētiem laukstrādniekiem piemērotiem dzīvokļiem.

Tālāk lauksaimniekiem ieteicams visur, kur vien iespējams, neprecēto puīšu un meitu vietā turēt ģimenes strādniekus — deputātniekus.

Dažas valstis tautas dzīvo spēku grib veicināt ar visāda veida materiālu atbalstu un dažādām priekšrocībām daudz bērnu ģimenēm. Vispirms te var svarā krist dažādi atvieglojumi tiešo nodokļu maksāšanā. Baltijas valstīs, kur tiešie nodokļi ir vēl salīdzinot zemi, ar šo paņēmieni lielus panākumus gūt laikam nebūs iespējams. Ļoti svarīgs varētu būt materiāls atbalsts daudz bērnu strādnieku ģimenēm, kā uz laukiem, tā pilsētās. Latvija pa šo ceļu jau ir sākusi iet, nosakot ģimenes piemaksas pastāvīgiem laukstrādniekiem pa Ls 4.— mēnesī par katru mazgadīgu bērnu.

Līdzšinējie novērojumi rāda, ka šis valdības solis dos labvēlīgus rezultātus. Skatoties pēc valsts kases iespējas, arī turpmāk materiāli jāatbalsta mazturīgas, bet veselīgas daudz bērnu ģimenes.

Kā jau augstāk konstatēts, tautas dzīvā spēka pieaugums atkarīgs no tautas saimnieciskās un morāliskās dzīves apstākļiem. Saimnieciskās dzīves apstākļi jau īsumā apskatīti, tādēļ tagad piegriezīšos morāliskās dzīves apstākļiem. Baltijas valstīm ilgāku laiku nācās dzīvot kara laika apstākļu iespaidā, jo kara darbība norisinājās vai nu tieši viņu teritorijā, vai arī ļoti tuvu no tās. Bez tam ievērojama daļa no Baltijas valstu iedzīvotājiem bija spiesti staigāt bēgļu gaitās. Visi šie ārkārtējie kara laika apstākļi atstāja graužošu ietekmi uz iedzīvotāju morāli. Šis ļaunais iespaids ir vēl jūtams līdz pat mūsu dienām. Ja agrākie kaŗi pēc sevis atstāja

dažādas epidēmijas, no kuŗām aizgāja bojā daudz cilvēku, tad pasaules kaŗš kā sekas atstāja morāliskas dabas postījumus, no kuŗiem cietušās tautas līdz pat mūsu dienām vēl nav paspējušas pilnā mērā atbrīvoties, un to ļaunais iespaids vēl arvien ir jūtams. Tas ietekmē arī tautas dzīvā spēka pieaugumu.

No apstākļiem, kas šai gadījumā var krist svarā, vispirmā kārtā mināma ārkārtējā nestabilitāte ģimenes dzīvē, kas noved pie pārāk biežām laulību šķiršanām. Laulību šķiršana visvairāk nāk priekšā Latvijā un Igaunijā, bet Lietuvā maz izplatīta. Uz 1000 iedzīvotājiem 1935. gadā šķirtas laulības Latvijā 0,98, Igaunijā — 0,89, Somijā 0,43, Zviedrijā 0,44, Norvēģijā 0,34, Anglijā 0,10 un Francijā 0,50. Šī skaitļu rinda rāda mums salīdzinot ļoti nelabvēlīgu ainu, jo Latvijā un Igaunijā laulības šķir apmēram 2 reizes biežāk kā tuvākās kaimiņu valstīs. Anglijā laulības šķir 9—10 reizes mazāk kā Latvijā un Igaunijā. Pēc šķirto laulību skaita Eiropā pirmā vietā stāv Padomju Krievija, otrā vietā Latvija un trešā vietā Igaunija. To rāda 1935. g. statistiskie dati. Šie laulību šķiršanas rekordi mūsu valstīm nekādā ziņā nevar goda darīt un par šā stāvokļa nelabvēlīgo ietekmi uz tautas dzīvā spēka pieaugumu nevar būt nekādu šaubu. Kur laulības dzīve ir tik nestabila un tik bieži nākas šķirties, tur daudziem laulātiem ir noteikta vēlēšanās palikt bez bērniem, vai arī pie iespējami mazāka bērnu skaita, lai šķiršanās būtu saistīta ar mazākiem sarežģījumiem. Ja nu daudziem laulātiem pāriem ir arvien jādodomā par varbūtēju priekšā stāvošu šķiršanos, tad par kaut cik lielāku bērnu pulciņu tādās ģimenēs nevar būt ne runas.

Sakarā ar laulības šķiršanas likuma grozīšanu, šķirto laulību skaits pēdējos gados ir gājis mazumā, bet to skaits vēl arvien ir pārāk liels. Tā Latvijā 1937. g. noslēgtas 15971 laulības un šķirtas 1279 laulības. Tā tad uz katrām 12 noslēgtām laulībām iznāk viena šķirta laulība. Latvijā un Igaunijā kā zemnieku zemēs ar salīdzinot veselīgiem dzīves apstākļiem lielais šķirto laulību skaits ir salīdzinot pa-

visam nenormāla parādība un par tās tālāku samazināšanu ir nopietni jādomā.

Ar laulību šķiršanas likumu grozīšanu vien šo ļaunumu apkaŗot nebūs iespējams. Grūti būtu spiest dzīvot kopā tādus laulātos, kuŗi nevar saprasties, kuŗiem kopdzīve palikusi par smagu nastu. Labākais līdzeklis cīņai ar pārāk biežo laulību šķiršanu būtu tautas dzīves tālāka atveseļošana. Sevišķa vērība būtu jāgriež uz to, lai tautas seksuālo dzīvi ievadītu normālā gultnē. Ka tas ir vairāk kā nepieciešami, to nepārprotami rāda nenormāli lielais ār-laulības bērnu skaits.

No visiem 1935. g. piedzimušiem ār-laulībā dzimis šāds procents: Latvijā — 9,5, Igaunijā — 9,3, Zviedrijā — 13,9, Ķekoslovakijā (1933. g.) — 10,9, Dānijā — 9,1, Somijā — 7,1, Norvēģijā — 6,7, Francijā — 7,5, Lietuvā — 6,9, Beļģijā — 2,9, Bulgārijā — 2,5, Anglijā — 4,2, Šveicē — 3,9, Holandē — 1,5 proc. uz 100 piedzimušiem.

Balstoties uz šās skaitļu rindas datiem, ir jākonstatē, ka Latvijā un Igaunijā ār-laulībā dzimušo bērnu skaits ir salīdzinot ļoti augsts un ka abas šās tautas pašlaik seksuālā ziņā ir vienas no visizlaidīgākām tautām Eiropā.

Dažos Latvijas apriņķos ār-laulībā dzimušo bērnu skaits sniedzas pie 13%, tā tad apmēram katrs septītais bērns dzimst ār-laulībā.

No sievietēm, kas pirmo reizi kļuvušas par māti vecumā līdz 25 gadiem, apmēram katra piektā palikusi par ār-laulības māti.

Visi šie fakti liecina par to, ka marksistu sludinātā brīvās mīlas mācība mūsu zemē ir laidusi dziļas saknes un nodara tautas dzīvei lielu ļaunumu. Salīdzinot dažādu valstu datus, ir skaidri redzams, ka ār-laulībā dzimušo bērnu procentam ir ciešs sakars ar dzimstības biežumu un tautas dzīvā spēka pieaugumu. Izrādās, ka jo lielāks ir ār-laulībā dzimušo bērnu skaits, jo mazāks ir dzimušo kopskaits un mazāks iedzīvotāju dabīgais pieaugums. Vislielākais ār-laulībā dzimušo bērnu procents ir bijis tagad Vācijai pievienotā Austrijā: — 1931.—1935. gadu caurmērā 25,2%, bet dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem tai pat laikā 14,4 un dabīgais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem arī tikai 0,9.

No Eiropas augstās kultūras valstīm viszemākais ārlaulībā dzimušo bērnu procents ir Holandē — 1,5%, bet vispāri dzimušo uz 1000 iedzīvotājiem 21,2 un dabīgais pieaugums 12,3 uz 1000 iedzīvotājiem. Tā tad Holandē pie viszemākā ārlaulībā dzimušo procenta iedzīvotāju dabīgais pieaugums ir viens no visaugstākiem Eiropā. Šai ziņā Holandi pārspēja tikai Polija, Bulgārija, Grieķija un Dienvidslāvija. Sagrupējot 5 gadu caurmēra datus par dzimstību 19 Eiropas valstīs varam uzstādīt pilnīgi neapšaubāmu sakarību starp ārlaulībā dzimušo bērnu procentu no vienas puses un dzimstības biežumu un iedzīvotāju skaita dabīgo pieaugumu no otras puses. Sešās Eiropas valstīs: Dienvidslāvijā, Bulgārijā, Grieķijā, Polijā, Holandē un Lietuvā, kur iedzīvotāju dabīgais pieaugums 1931.—1935. gadam caurmērā ir bijis pāri par 10 uz 1000 iedzīvotājiem, ārlaulībā dzimušo caurmērā ir bijis 4,2%, bet pavisam dzimušo 27,6 uz 1000 iedzīvotājiem. Nākošās sešās valstīs: Itālijā, Dānijā, Ungārijā, Somijā, Čekoslovākijā un Vācijā, kur iedzīvotāju dabīgais pieaugums tais pat 5 gados caurmērā ir bijis no 5 līdz 10 uz 1000 iedzīvotājiem, ārlaulībā dzimušo 8,2%, bet pavisam dzimušo 19,9 uz 1000 iedzīvotājiem. Trešā grupā, kur ietilpst Norvēģija, Šveice, Latvija, Igaunija, Zviedrija, Francija un tagad Vācijai pievienotā Austrija, tais pat 5 g. caurmērā iedzīvotāju dabīgais pieaugums ir bijis 2,8 uz 1000 iedzīvotājiem, ārlaulībā dzimušo 10,9%, pavisam dzimušo 15,9 uz 1000 iedzīvotājiem. Skaitļu labākas pārredzamības dēļ tos apvienoju sekošā mazā tabulā.

Iedzīvotāju kustība 1931. — 1933. g. caurmērā

Valstu grupas	Iedzīvotāju dabīgais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem	Dzimstība uz 1000 iedzīvotājiem	Ārlaulībā dzimušo % no dzimušo kopsummas
I	12,8	27,6	4,2%
II	6,8	19,9	8,2%
III	2,8	15,9	10,9%

Šās tabulas skaitļi nepārprotami rāda, ka dzimstības biežumam un iedzīvotāju skaita dabīgam pieaugumam ir noteikts sakars ar ārlaulībā dzimušo skaitu, tā tad

ar tautas seksuālo morāli, par cik par pēdējo var spriest pēc ārlaulībā dzimušo bērnu skaita. Tabulas dati rāda, ka līdz ar ārlaulībā dzimušo bērnu procenta pieaugumu strauji krītas dzimstība un vēl straujāk krīt iedzīvotāju dabīgais pieaugums.

No šās uz 19 Eiropas valstu datiem dibinātās atziņas var taisīt secinājumu, ka tautas dzīvā spēka pieauguma sekmēšanai vispirms ir jārūpējas par tautas seksuālās dzīves apstākļu atveseļošanu. Kā augstāk apskatītie dati rāda, izlaidība mīlas dzīvē ved uz dzimstības samazināšanos, iedzīvotāju dabīgā pieauguma krišanu un tālākā perspektīvē pie tautas izmiršanas. Latvijā šie apstākļi jau ir ņemti vērā un arī sperti daži soļi novērojamo ļaunumu novēršanai. Vispirms te var norādīt uz nesen kā ieviesto kārtību, ka tēvus, kas labprātīgi nemaksā alimentus ģimenēm, ievieto darba namā. Ar šo paņēmieni ir iespējams piespiest ārlaulības bērnu tēvus maksāt alimentus saviem pēcnācējiem. Liekas, ka šis paņēmieni izrādīsies par labu līdzekli brīvās mīlas ierobežošanai.

Kā jau augstāk sniegtie dati rādīja, iedzīvotāju dabīgais pieaugums ir gan salīdzinot labs Lietuvā, bet Latvijā un Igaunijā tas ir pavisam neapmierinošs. Pēc Salniša aprēķiniem, iedzīvotāju skaita uzturēšanai patreizējā stāvoklī Igaunijā vajadzētu dzimt apmēram 6000 bērniem, bet Latvijā 6300 bērniem gadā vairāk kā līdz šim. Šie pēdējie skaitļi rāda, ka apdzīvotības politikas jautājumiem Latvijā un Igaunijā piegriežama sevišķi nopietna uzmanība. Jau tagad Baltijas valstīs pieder pie vājāk apdzīvotām zemēm Eiropā. Ja mūsu iedzīvotāju skaits nepieaugs ātrāk kā līdz šim, tad mūsu stāvoklis šai ziņā paliks arvien ļaunāks. Salīdzinot ar citām Eiropas tautām, iedzīvotāju biežums mūsu zemēs paliks arvien mazāks.

Lai Baltijas tautas varētu pilnīgi droši justies uz savas dzimtās zemes, lai tās sekmīgāk varētu veikt savu misiju citu tautu saimē, ir ļoti vēlams, lai uz priekšu šo tautu dabīgais pieaugums kļūtu lielāks. Tādēļ mūsu neatliekams uzdevums ir rūpēties par to, lai nobīdītu pie malas tos

škeršlus, kas kavē mūsu tautas šai viņam tik vēlamā attīstības virzienā.

Kā jau augstāk noskaidrots, svarīga loma šai jautājumā piekrīt morāliskas dabas apstākļiem. Tādēļ mums ir jācenšas

pēc iespējas drīzāk izlabot tos morāliskos postījumus, ko mūsu valstīm ir nodarījis karš un revolūcija. Šis darbs jāveic ar ģimenes, skolas, baznīcas un valsts kopējiem un saskaņotiem pūliņiem.

Dots. Dr. agr. P. Starcs.

Rahva elava jōu probleem Balti riikides

Koreferaat V. Salnīti referaadile «Rahvastiku loomulik juurdekasv Balti riiges»

Rahva elava jōu probleemiga tegelevad praegu kõik tsiviliseeritud riigid. Seda põhjustab peaaegu kõikides kultuuri riikides viimaseil aastakümneil nähtav hoogne sündivuse vähenemine ja ühes sellega ka elanikkude arvu juurdekasvu tunduv vähenemine. Nii mitmes riigis on seisukord kujunenud nii halvaks, et elanikkude arv mitte ainult ei tõuse, vaid juba lähemal ajal on karta rahva arvu vähenemist. Rahva elava jōu probleem on saanud akuutseks ka Balti riikides. Võrreldes teistega on ses suhtes olukord rahuldav Leedus, kuid Lätis ja Eestis on rahva juurdekasvu küsimus võtnud juba üsna hädaohtlikult pahaendelise suuna. V. Salnīti arvestuse järele on Leedus viimaseil aastail sündinute arv olnud küllaldane, et arvuliselt võiks uueneda bioloogiliselt tähtsaim rahva osa. Lätis selle vastu on sündinud vaid niipalju, et uuenemine võib toimuda 0,85 võrra, kuid Eestis — 0,75. Selle arvestuse järele elanikkude arvu normaalseks uuenemiseks oleks hädavajalik, et Lätis sünniks 6300 lapse võrra ja Eestis 6000 lapse võrra aastas rohkem. Need arvud näitavad, et Lätis ja Eestis rahva elava jōu probleem on muutunud vägagi aktuaalseks.

Võitlus sündivuse langusega ja rahva elava jōu vähenemisega on võrdlemisi vana probleem. Sellest küsimusest on huvi tuntud juba vanas Rooma riigis, kus keiser Augustus oli annud välja seadusi, millede eesmärgiks oli soodustada rahva elava jōu juurdekasvu ning võidelda rahva väljasuremise vastu.

Eriti palju selle probleemiga tegeleti pärastsõja aastail. On avaldatud palju teoreetilisi artikleid ning on antud välja palju ja mitmesuguseid seadusi, millede ees-

märk on sündivuse langevuse vastu võit, lemine rahva arvulise juurdekasvu soodustamine. Rahva juurdekasvu soodustamiseks mõned Euroopa riigid toovad võrdlemisi suuri materiaalseid ohvreid.

Aga kui hakatakse kontrollima, milliseid tulemusi on andnud kõik sündivuse soodustamise võtted, siis enamasti tuleb konstateerida, et pole saavutatud ülesseatud eesmärki. Nii mõnelgi juhul on küll konstateeritud seisukorra paranemist, kuid võib leida kirjanduses ka selliseid väiteid, et mitmesugused sündivuse soodustamise võtted olevat jäänud tulemusteta.

Nii mõnelgi juhul peab konstateerima, et kõigil sündivuse soodustamiseks ette võetud ühiskondlikel üritustel pole olnud loodetud tulemusi. Säärastel juhtudel minu arvates sihi saavutamises pole kasutatud õigeid vahendeid, probleemist pole õigesti arusaadud, ning selle lahendamisel pole leitud õigeid teid.

Minu arvates rahva elava jōu probleemile võib läheneda kahelt seisukohalt. Võib väljamõelda mitmesuguseid võtteid, kuidas soodustada sündivuse kasvu, et kunstlike abinõudega saaks tugevdatud rahva loomuliku juurdekasvu protsess. Kuid võib küsimusele lähenda ka teiselt poolt ning ülesseada küsimus, misugused olud takistavad rahva juurdekasvu protsessi loomulikku käiku, millised takistused on tekkinud selles protsessis ja kuidas neid kõrvaldada.

Ma olen veendunud, et probleemi, lahendust tuleb otsida selles teises suunas. Meil tuleb selgitada, milliseid muutusi viimasel ajal on toimunud meie rahvaste elus ja milliseid takistusi on tekkinud rahvaste loomuliku arengu teel, miks rahvas ei anna enam tarvilikku loomulikku juurde-

kasvu, nagu see on viimaseil sajandel olud ilma mingisuguste soodustamisvõteteta.

Mo olen veedunud, et ülesleides rahva elava jõu juurdekasvu takistavad tegurid ning neid kõrvaldades paraneb seisukord edaspidi iseenesest.

Rõhuval inimeste enamusel on perekonnaelu loomine ja järeltulijate kasvamine sama elementaarne moodsapääsematu elunõue, nagu nõue süüa, magada.

Kui me nüüd näeme, et paljud tuhanded meie rahva liikmetest jäävad väljaspoole perekonda ja elavad vallalistena, siis see sugugi veel ei tähenda, et nad ei tunnistaks perekonnaelu ja oleks põhimõtteliselt selle vastased. Põhimõttelisi perekonnaelu vastaseid oleks küll vist väga vähe ja kui meie päevil võib kohata nii palju vallalisi mehi ja naisi, siis sellest võib vaid järeldada, et mingisugused olud sunnivad neid jääma üksiklasteks, sest meie ei või arvata, et niipalju inimesi hätahtlikult loobuks perekonnaõnnest. Neid perekonnaelu takistavaid põhjusi tuleb selgitada ja püüda kõrvalda. Kui meil õnnestuks seda realiseerida, siis olen veendunud, et leiab aset abielude sõlmimine suuremal hulgal ka riigi materiaalse toetuseta või ka vanapoiste ja vanatüdrukute vastu sihitud repressioonideta.

Need, kes on tegelenud rahva elava jõu juurdekasvu probleemiga, on jõudnud veendele, et rahva normaalseks juurdekasvuks on hädavajalikud normaalsed majanduslikud ja moraalse elu olud. Selle tõekspidamisega ühinen täiel määral ka mina ning vaatlen käsitletavaid küsimusi, minnes välja sellelt põhiveendelt.

Mis puutub majandusliku elu olude parandamisse, siis pärastsoja aastail meie rahvad on saavutanud väga palju. Oma iseseisvate riikide loomisega meie rahva liikmetel tekkis võimalus saada riigi, ja omavalitsusasutustes palju kohti, mis annab neile ametnikele materiaalselt kindlustust ning ühes sellega võimalusi asutada ja üleval pidada perekonda. Nii siis pärast riigi tekkimist ametid riigi- ja omavalitsusasutustes on andnud kindlaid materiaalseid aluseid paljudele tuhandetele

perekondadele, mis suurel määral võib olla kasuks rahva elava jõu juurdekasvule. Samuti pärast meie riikide tekkimist paljud rahva liikmed evisid kindla majandusliku eksistentsi seoses rahvusliku tööstuse ja kaubanduse väljakujunemisega. Veelgi suurem mõju rahva materiaalse eksistentsi kindlustamises oli agraarreformil, mis nii laiaulatuseliselt ja radikaalselt viidi läbi kõigis kolmes Balti riigis, Agraarreformi läbiviimisega tekkis kümneid tuhandeid uusi talusid, mille pere-meestel perekonna asutamine oli mitte ainult võimalik, vaid isegi majanduslikult moodsapääsematu. Üldse peab ütleva, et meie riikides uutes eluoludes majanduslikult kindlustatud rahvaliikmete arv on tugevasti tõusnud ja majanduslikult kindlustamata proletariaadi arv on vähenenud äärmise miinimumini. Aineliste tagatisteta inimestest meie mail on raske rääkida, kuna meie teame, et tööpuudust meil ei ole, vaid on küll tööjõu puudus, kuid see tähendab, et igale meie riigi kodanikule, kes aga suudab ja tahab töötada, on töö ja eksistentsi võimalused täiel määral kindlustatud. Ses suhtes meie, Balti riigid teiste rahvaste peres seisame silmapaistval ja vägagi kadestamisväärse kohal. Need hääd ainelise elu olud peaks jätma väga hääd mõju rahva elava jõu juurdekasvule. Aga kui see tõeliselt pole sündinud, siis see tähendab, et meie elus leiduvad mingisugused takistavad tegurid, mis paraliseerivad majandusliste saavutuste hääd mõju. Katsume neid leida ja selgitada.

Rahva elava jõu tõstmises otsustava tähtsuse omab maaelanikkond, kuna on teada, et maal on sündivus alati suurem kui linnades. Suurlinnades on tavalisest rahva loomulik juurdekasv tühine, või isegi surevus ületab sündivuse. Kui nüüd linnade, kuid eriti suurlinnade elanikkudelt võib vähe loota rahva arvulise juurdekasvu soodustamises, siis seevastu suurem ja tähtsam ses suhtes püsib maalenikkonna osatähtsus. Seepärast tuleb meil erilist tähelepanu pöörata sellele, et maal miski ei segaks rahva elava jõu juurdekasvu, et maa võiks õigustada enda nimetust rahva elava jõu allikana.

Kuid tutvudes maaelu tegelikkude oludega, näeme võrdlemisi kurvastavat pilti. Sel juhul võin rääkida ainult Lätimaa, oludest, kuna teiste riikide seisukord pole mulle küllaldaselt riitav.

Tuleks soovida, et maa elanikud, vähemasti taluperemehed, oleks korralikud perekonnainimesed ning suurema perekonna isad, kuna lastekasvatamisel parimad olud on talukohtades. Möödunud põlvedes taluperemeeste perekonnad olid peamised rahva elava jõu kasvatajad. Kuid viimasel ajal on olud ses suhtes kardetavalt halvenenud, kuna nähtub, et vägagi paljude maakohtade omanikud on vanapoisid; mõnes maakohas on nende arv üllatavalt suur. Seda nähet tuleb pidada väga kardetavaks kuna suurema arvu taluomanike jäädes vanapoisteks on hädaohustatud mitte ainult rahva loomulik juurdekasv, vaid ka põllumajanduse enda edukas areng. Raske on areneda sellisel talukohal, millel pole perenaist. Sellele olukorrale tuleb pöörata tõsisemat tähelepanu.

Taluperemeeste jäämist vanapoisteks tihti püütakse selgitada pererahva omavaheliste suhetega. Vihjatakse sellele, et vanemad ei taha anda üle maja poegadele enne surma, kuid pojad ei julge tuua naist majja, kuni veel pole saanud talu omanikeks. Aga kui viimaks pärast vanemate surma saadakse taluomanikeks ning täisõiguslikeks peremeesteks, siis olevat juba hilja asutada perekonda. Ei saa eitada, et selliseid juhte tõeliselt tuleb ette ning et sel põhjusel mitte väike arv taluperemehi on jäänud lootusetuiks vanapoisteks. Kuid siiski peab tunnistama, arusaamatustega üksi ei saa selgitada seda olukorda, et maaperemeeste jäämine lootusetuiks vanapoisteks muutub massiliseks nähteks. Paljudel juhtudel talukoha omanikul pole vähemaidki takistusi perekonna loomiseks, kuid ei suudeta leida omale enam-vähem rahuldavat elukaaslast. Hädaldamine naiste puudusest maal, kellede hulgast peremehed võiks endile valida elukaaslasi ja oma taludele perenaissi kostab igalt poolt. Aga kuhu siis on jäänud need maa naiselanikud, kes peaksid saama taluperenaisteks. Vastus on siin üks—nad on läinud linna, või ka säälsamas maal ülelänud teisele

tööväljale ja on põllumajandusele kadunud. Maainimeste voolamine linnadesse on meie ajajärgul iseloomulikum nähe. Maalt lahkuvad mehed, kuid, tundub, veel suuremal määral naised. Naiste üleminek maalt linna toimub silmnähtavalt nii suure ulatuses, et põllumajanduses annab end tunda nii suur tööjõu puudus, et Lätis ja Eestis tuleb põllutöölisi tuua sisse välismailt, kuid naised on maale jäänud nii vähe, et peremeestel pole enam võimalik leida naised endale ja perenaissi taludele.

Nii siis üks tõsisemaid perekonnaelu takistustest on maaelanikkude üldine, kuid eriti naiste üleminek linnadesse. See nähe, kui see nii jätkub ka edaspidi, ähvardab meid suarte ja tõsiste raskustega. Inimeste puudus maal, mis annab sääl end üha tugevamini tunda, tekitab tõsiseid takistusi kõigil elualadel ning ka väga tõsiselt tõkestab perekonnaelu ja rahva arvulise juurdekasvu normaalset arengut. Et ärahoida hädaohtu, mis meid ävardab ses suunas, peame tõsisemalt mõtlema tervendava tasakaalu loomisest maa- ja linnaelu vahel. Ka selle probleemiga tegeleb viimasel ajal kogu maailm, kuid eriti tähtis on see meil, kui põllumajandusriikidel, kus kogu riigi elu tugineb põllumajandusele ja maaelanikkonnale. Maa- ja linnaelu tasakaalustamise töös oleme asetatud väga tähtsate küsimuste ette. Maaelu tugevdamiseks tuleks meil kõige esiteks tõsta maaelanikkude materiaalsel heaolu, tõstes nende töö tootmisvõimet ja talude tulu. Kuid selles töös peamise takistusena kerib esile meie maa veel võrdlemisi nõrk kultuur. Sood ja võsastikud, mis ei anna peaaegu mingit tulu, katavad meie maa territooriumil veel võrdlemisi suuri maaalasi. Meie maa kultiveerimine nõuab veel meie rahvastelt väga suurt vaeva ja palju kulusid, kuid seda rasket ülesannet tuleb meil siiski püüda täita, kuna ainult sel teel tõstame meie maaelanikkude ainelist heaolu, teeme kergemaks ning tulutoovamaks põllutöö ning seome tihedamalt maaga maaelanikke. Ühes sellega paranevad olud kõigil maaelu aladel, muutuvad normaalsemaks ka perekonnaelu olud, mis omakorda vähendab rahva väljasuremise ohtu.

Kui maalt linna siirdumise liikumine tekitab naistepuudust maal, siis sama nähe kutsub esile naiste liigrohkest linnades, mis omakorda viib väga soovimatute näheteni. Naiste tööjõukulutus linnades on muutunud väga laiaulatuseliseks. Mitte ainult riigi- ja omavalitsusasutustes, vaid ka mitmesugustes erakontorites ja kauplustes näeme väga palju naistööjõudu. Naiste töö justkui võtaks meestelt töö ning ses konkurentsi võistluses omab otustava tähtsuse töö odavus — naised oma tööjõudu pakuvad odavamalt kui mehed. Igal sammul võib veenduda, et naiste teenistus linnades mitmesugustel tööaladel on nii madal, et selliste sissetulekutega pole võimalik korralik eksistents. Kui pole omakseid, kes aineliselt võivad toetada, siis paljud linnades töötavad naised on määratud näljaeksistensile; palgud on tihipeale nii väikesed, et nende eest korralikult riietuda ning muretseda endale ülvalpidamist pole üldse võimalik. Seepärast paljudele linnas töötavaile naistele muutub elu lootusetuks mandumiseks kuna materiaalsete olude paranemisele ei või palju loota. Sellised rasked ainelised olud ohustavad linnas töötavate naiste moraali, mis omakorda mõjub hävitavalt perekonnaelule, ja rahva elava jõu juurdekasvule.

Vaadeldes meie pärastsõjaaegset elu jääb mulje, et meie naised on liig suurel määral töösse rakendatud jo ühes sellega eemaldatud perekonnaelust. Jääb mulje, et perekonda, kui naise eksistentsi kindlustajasse usutakse väga vähe. Seepärast kõik naised püüavad ettevalmistuda iseseisvaks eksistentsiks. Tütarlapsi, kes pole veel suutnud lõpetada algkooli või gümnaasiumi, üliõpilastest üldse rääkimata, vanemad püüavad juba rakendada töhe mõnda asutusse või ettevõttesse. Kus varem naine nii tihti jäi enda vanemate perekonda kuni abielludes läks üle teise perekonda ning tööst kontorites ja ettevõtetes mõeldi vähe, sääl nüüd naised juba võrdlemisi noortena paigutatakse töhe ning nad saavad justkui perekonnast väljatõugatud. Meeste elu läheb teist teed, millest tagasipöördumine perekonda on raskem kui va-

rem, kui nad oma vanemate perekonnast läksid otseteed üle oma perekonnaelule.

Kui meie tahame tõsisemalt hoolt kanda rahva tuleviku ja rahva elava jõu juurdekasvu eest, siis tuleb meil siiski mõelda sellest, kuidas anda naine tagasi perekonnale ja hoolitsemine eksistentsi võimaluste muretsesemises usaldada rohkem meestele.

Nagu juba varem tähendatud rahva elava jõu alalhoidmises erilise tähtsuse omavad maaelanikud. Arvestades seda, tuleb püüda luua sellist elujärge, et võimalikult kõigile maaelanikele saaks antud võimalus luua perekonnaelu ja kasvatada endile järeltulijaid. Et see õpetus saaks täideviidud, tuleks erilist tähelepanu pöörata põllutööliste eluoludele. Senini on rõhuv enamuse nii nais- kui meespõllutöölisi vallalised. Seepärast tuleb luua selliseid olusid, et ka põllutöölised võiks olla perekonnainimesed. Siin on esmajoones tähtis talukohtade varustamine abielulistele põllutööliste kohaste korteritega. Edasi on taluperemeestel soovitatav kõikjal, kus see aga võimalik, vallaliste sulaste ja tüdrukute asemel pidada töölisi — perekonnainimesi (deputaattöölisi).

Mõningad riigid tahavad rahva elavat jõudu soodustada igasuguste aineliste toetustega ja mitmesuguste eesõigustega mitmelapse perekondadele. Esijoones võivad siin arvesse tulla kergendused otseste maksude maksmistel. Balti riikides, kus otseed maksud on veel võrdlemisi madalad, ei saavutata selle võttega vist kuigi suuri tulemusi. Väga tähtis võiks olla aineeline toetus mitmelapse töölis perekondadele nii maal kui linnades. Läti on hakanud juba seda teed käima määrates kindlaks perekonna juurde maksud alalistele põllutööliste igale alaealise lapse kohta Ls 4.—kuus. Senised tähelepanekud näitavad, et see valitsuse samm annab häid tulemusi. Riigikassa võimaluste kohaselt ka edaspidi tuleks aineliselt toetada vaesemaid kuid elujõulisi mitmelapse perekondi.

Nagu juba ülvalpool mainitud, on rahva elava jõu juurdekasv sõltuv rahva majanduse ja moraalse elu oludest. Majanduselu oludega oleme lühidalt juba tutvunud, seepärast pöördun nüüd moraali elu

vaatlemisele. Balti riikidel tuli kauemat aega elada sõjaaja olukordade mõjul, kuna sõjategevus leidis aset kas nüüd otse nende territooriumil, või ka väga lähedal sellele. Peale selle silmapaistev osa Balti riikide elanikke oli sunnitud käima pagulasteed. Kõik need erakorralised sõjaajaolundid mõjustasid hävitavalt elanikkonna moraal. See halb mõju annab end tunda isegi meie päevini. Kui varajasemad sõjad jätsid endist järele mitmesuguseid epideemiaid, millest hävis palju inimesi, siis maailmasõda jättis järele moraalseiseloomulist hävitust, millest kannatada saanud rahvad isegi meie päevini pole suutnud veel vabaneeda täiel määral, ning selle halb mõju annab end veel alatasta tunda. See mõjustab ka rahva elava jõu juurdekasvu.

Oludes, mis sel juhul võiks tulla arvesse, kõige esiteks tuleks mainida erakorralist stabiilsuse pudust perekonnaelus, mis viib välja liig sagedasti abielulahusteni. Sellele asjaolule on vihjanud juba h-ra Salnitis oma referaadis. Abielulahutusi kõige sagedamini esineb Lätis ja Eestis, kuid Leedus on see vähe levinud. 1000 elaniku kohta 1935. aastal on Lätis lahutatud 0,98, Eestis 0,89, Soomes 0,43, Rootsis 0,44, Norras 0,34, Inglismaal 0,10 ja Prantsusmaal 0,50. See arvude rida näitab võrdlusel meile pahaendelist pilti, kuna Lätis ja Eestis lahutatakse abielusid umbes kaks korda rohkem kui lähemates naabermaades. Inglismaal lahutatakse abielusid 9 kuni 10 korda vähem kui Lätis ja Eestis. Lahutatud abielude arvult on Euroopas esikohal Nõukogude Venemaa, teisel kohal Läti ja kolmandal Eesti. Seda näitavad 1935. aasta statistilised andmed. Need abielulahutuse rekordid ei või meie riikidele mingil juhul teha au ning selle seisukorra halvast mõjust rahva elava jõu juurdekasvule ei saa olla kahtlust. Kus perekonnaelu on nii stabiilsuseta ja nii tihti esinevad lahutused, sääl paljudel abielulistel on kindel soov jääda ilma lasteta või võimalikult väikese laste arvu juurde, et lahutus oleks vähem keeruline. Kui nüüd paljud abielulised peavad alati mõtlema võimalikust eelseisvast lahutusest, siis enam-vähem suuremast lastehulgast sellises perekonnas ei saa olla juttu.

Seoses abielulahutusseaduse muutmisega, lahutatud abielude arv viimastel aastatel on vähenenud, kuid ometi nende arv on veel liig suur. Nii Lätis 1937. aastal on sõlmitud 15971 abielu ja lahutatud 1279 abielu. Nii siis iga 12 sõlmitud abielu kohta tuleb välja üks lahutatud abielu. Lätis ja Eestis, kui põlluharijate mail võrdlemisi tervislikkude eluoludega on suur lahutatud abielude arv hoopis ebanormaalne nähe ning selle edaspidisest vähendamisest tuleks tõsiselt mõelda.

Abielu lahutuseseaduse muutmisega üksi ei ole võimalik võidelda selle kurja vastu. Oleks raske sundida elada koos sellisel abielupaaril, kus valitsevad lahkeliid, kus ühiselu on muutunud raskeks koormaks. Parim abinõu liig sagedaste abielulahutuste vastu oleks rahva elu edasine tervendamine. Erilist rõhku peab panema sellele, et rahva seksuaalne elu saaks juhitud normaalsetesse rööbastesse. Et see on enam kui hädavajalik, seda selgesti näitab ebanormaalselt suur väljaspool abielu sündinud laste arv.

Kõigist 1935. aastal sündinud lastest on väljaspool abielu sündinute protsent järgmine: Lätis — 9,5, Eestis — 9,3, Rootsis — 13,9, Tšehhoslovakkias 1933. a.) — 10,9, Taanis — 9,1, Soomes — 7,1, Norras — 6,7, Prantsusmaal — 7,5, Leedus — 6,9, Belgias 2,9, Bulgaarias — 2,5, Inglismaal — 4,2, Šveitsis — 3,9, ja Hollandis — 1,5% 100 sündinu kohta.

Tugenedes selle arvude rea andmetele peab konstateerima, et Lätis ja Eestis väljaspool abielu sündinud laste arv võrdluses teistega on väga kõrge ning et mõlemad need rahvad praegusel silmapilgul seksuaalses mõttes on allakäinuimaid rahvaid Euroopas.

Mõnedes Läti maakondades väljaspool abielu sündinud laste arv tõuseb 13 protsendile, nii siis iga kolmas laps sünnib väljaspool abielu.

Naistest, kes esimene kord saanud emaks kuni 25 aasta vanuseni, umbes iga viies on saanud väljaspool abielu sündinud lapse emaks.

Kõik need faktid annavad tunnistust sellest, et marksistide kuulutatud vabaarmastuse õpetus on meie maal ajanud sü-

gavaid juuri ning teeb rahva elus suurt kurja. Võrreldes mitmesuguste riikide andmeid, näeme selgesti, et väljaspool abielu sündinud laste protsent on tihedas seoses sündivuse tihedusega ja rahva elava jõu juurdekasvuga. Nähtub, et, mida suurem on väljaspool abielu sündinud laste arv, seda vähem on sündivuse üldarv ja vähem elanikkude loomulik juurdekasv. Kõige suurem väljaspool abielu sündinud laste protsent on olnud nüüd Saksamaaga liidetud Austrias: 1931. kuni 1935. aastani keskmiselt 25,2%, kuid sündinute arv 1000 elaniku kohta sama ajavahemikul 14,4 ning loomulik juurdekasv 1000 elaniku kohta ka ainult 0,9.

Euroopa kõrge kultuuriga riikidest kõige madalaim väljaspool abielu sündinud laste protsent on Hollandis — 1,5%, kuid sündinute üldarv 1000 elaniku kohta 21,2 ja loomulik juurdekasv 1000 elaniku kohta 12,3. Nii siis Hollandis madalaima väljaspool abielu sündinud laste protsendi juures on elanike loomulik juurdekasv suurimaid Euroopas. Ses suhtes ületab Hollandit vaid Poola, Bulgaaria, Greeka ja Lõunaslaavia. Grupeerides viie aasta keskmisi andmeid sündivuse kohta 21 Euroopa riigis, võime leida täiesti kindlat seost väljaspool abielu sündinud laste protsendi ühelt poolt ja sündivuse tiheduse ning elanike arvu loomuliku juurdekasvu vahel teiselt poolt. Kuues Euroopa riigis: Lõunaslaavias, Bulgaarias, Kreekas, Poolas, Hollandis ja Leedus, kus elanikkude loomulik juurdekasv 1931. kuni 1935. aastani on keskmiselt olnud üle kümne 1000 elaniku kohta, väljaspool abielu sündinud laste protsent on keskmiselt olnud 4,2, kuid sündinute üldarv 27,6 1000 elaniku kohta. Järgnevas kuues riigis: Itaalias, Taanis, Ungaris, Soomes, Tšehhoslovakkias ja Saksas, kus elanike loomulik juurdekasv sama viie aasta jooksul keskmiselt on olnud viis kuni kümme 1000 elaniku kohta, on väljaspool abielu sündinud 8,2% kuid sündinute üldarv 19,9 1000 elaniku kohta. Kolmandas grupis, kuhu kuuluvad Norra, Šveits, Läti, Eesti, Rootsi, Prantsusmaa ja nüüd Saksamaaga liidetud Austria, sama viie aasta jooksul keskmiselt on elanikkude keskmine loomulik juurdekasv olnud

2,8 1000 elaniku kohta, väljaspool abielu sündinuid 19,9% ja sündinute üldarv 15,9 1000 elaniku kohta. Parema ülevaate saamiseks arvudest ühendan need järgnevasse väikesse tabelisse.

Elanikkude liikumine 1935/1935. aasta vahemikul keskmiselt.

Riikide rühmad.	Elanikkude loomulik juurdekasv 1000 elaniku kohta.	Sündivus 1000 elaniku kohta.	Väljaspool abielu sündinute % sündinute üldarvust.
I	12,8	27,6	4,2%
II	6,8	19,9	8,2%
III	2,8	15,9	10,9%

Käesoleva tabeli arvud näitavad selgesti, et sündivuse tihedus ning elanike arvu loomulik juurdekasv on tihedas seoses väljaspool abielu sündinute arvuga, niisiis rahva seksuaalse moraaliga, niivõrd kuipalju viimase kohta võib otsustada väljaspool abielu sündinud laste arvust. Tabeli andmed näitavad, et ühes väljaspool abielu sündinud laste protsendi kasvuga langeb hoogsasti sündivus ning veelgi hoogsamalt elanikkude loomulik juurdekasv.

Sellest 19 Euroopa riigi andmetele põhjendatud otsusest võime teha järelduse, et rahva elava jõu juurdekasvu edustamiseks esijoones peab hoolt kandma rahva seksuaalelu olude tervendamisest. Nagu ülalvaadeldud andmed näitavad, allakäik armastuse elus viib sündivuse vähenemisele, rahva loomuliku juurdekasvu langusele ning kaugemas perspektiivis rahva väljasuremisele. Lätis on seda seisukorda arvestatud ning astunud ka juba mõningaid samme tähelepanud kurja kõrvaldamiseks, Esijoones siin võiks vihjata hiljuti elluviidud korrale, et isad, kes heatahtlikult ei maksa alimente perekondadele, paigutatakse töömajja. Selle võttega on võimalik sundida väljaspool abielu sündinud laste isasid maksma alimente oma järeltulijatele. Tundub, et see võte osutub hääks abinõuks vabaarmastuse piiramises.

Nagu juba ülalmainitud andmed näitavad, on elanikkude loomulik juurdekasv võrdlemisi häa küll Leedus, kuid Lätis ja Eestis on see hoopis rahuldamatu. Salniti arvestusel elanikkude arvu hoidmiseks praeguses seisukorras peaks Eestis sündima umbes 6000 last, Lätis 6300 last aasta

kohta rohkem kui senini. Need viimased arvud näitavad, et asustuspoliitika küsimustele Lätis ja Eestis tuleb pöörata eriti tõsist tähelepanu. Juba nüüd Balti riigid kuuluvad nõrgemini asustatud maade hulka Euroopas. Kui meie elanikkude arv ei kasva kiiremini kui senini, siis meie seisukord ses suhtes muutub üha halvemaks, võrreldes teiste Euroopa rahvastega, meie maade elanikkude tihedus jääb üha vähemaks.

Et Balti rahvad võiks olla täiesti julged omal sünnimaal, et nad edukalt võiks täita oma missiooni teiste rahvaste peres, on väga soovitatav, et edaspidi nende rah-

vaste loomulik juurdekasv suureneks. Sellepärast on meie mõõdapäasematuks ülesandeks, kanda hoolt selle eest, et saaks kõrvaldatud need tõkkes, mis takistavad meie rahvaid selles neile nii soovitavas arengu suunas.

Nagu juba ülal selgunud, on tähtis osa selles küsimuses kõlblaiseloomulistel oludel. Seepärast tuleb meil püüda võimalikult rutemini parandada seda hävitustööd kõlbluses, mida meie riikides on teinud sõda ja revolutsioon. Seda tööd tuleb teha perekonna, kooli, kiriku ja riigi ühisel ja kooskõlastatud jõul.

Dr. O Alks.

Konferants V. Salniša referātam

«Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Baltijas valstīs».

(Konspekts)

«Bez dzimstības pacelšanas nav iespējams novērst paredzamo dabīgā pieauguma izbeigšanos», — sacīja godājamais referents V. Salniša kgs, operējot ar statistisko materiālu. To pašu saka visi tie mūsu zemes ārsti, kas ar īstu bioloģisku izpratni vēro mūsu tautas dzīvā spēka celšanos. Zināmi vērojumi un zināmi norādījumi šajā virzienā ir bijuši jau arī agrākajos gados. Tomēr trūka plānveidīgas domāšanas un lietu risināšanas, lai novērstu tos cēloņus, kas traucē mūsu tautas pilnīgu attīstību un tālākizveidošanos. Dažviet uzliesmoja jūtas, bet trūka neatlaidīgas gribas jautājuma risināšanai. Kad 15. maija idejas izgaistināja tautas nesaskaņu mākoņus, tad arī tautas dzīvā spēka jautājumam mūsu vienotā griba atrada pienācīgu vietu. Tautas Vienotājs un Vadonis Dr. K. U l m a n i s rādīja mums pareizo ceļu lietu risināšanai. Nav nejaušība, ka tikai valsts 20-tā pastāvēšanas gadā mūsu tauta dabūja ārstniecības likumu, tāpat kā nav nejaušība, ka šis likums runā arī par lietām, kuŗas pie-skaitāmas 20. gadusimta zinātniskajām prasībām. Ar šo likumu valsts iestādei, kāda ir Tautas labklājības ministrija, nu reizi ir uzlikts par pienākumu sekmēt mūsu tautas dabīgo pieaugumu un arī izlasi. Šis pienākums piekrīt visām Ve-

selības departamenta iestādēm, bet tieši un tikai ar šiem jautājumiem nodarbojas pavisam jaunradītā Eigeniskā komisija (pagaidām viena). Taisnība, šī darbība vēl pašā sākumā, bet tagad ir iestāde, kam uzlikts par pienākumu meklēt ceļus lietu laimīgai risināšanai. Taisnība arī tas, ka apdzīvotības politikas pētišana un jautājumu risināšana nav vienīgi ārstniecības lieta, bet tā skar vai visas mūsu dzīves nozares, tomēr mūsu veselības sargi — ārsti ir vispirms jāsauc sargu vietās, lai mūsu ģimenes būtu bioloģiski nozīmīgas un mūsu tautai lai būtu pilnvērtīga nākotne. Mēs apzinamies, ka laimīgam risinājumam jāaicina darbā visu mūsu dzīves nozaŗu darbinieki. Apzinamies arī, ka nepietiek tikai ar materiēlu lietu sakārtošanu un zinātnisku atziņu došanu, bet tikpat nepieciešami ir panākt tautas psiholoģisko lūzumu, lai beidzot tautas dzīvotgriba būtu izveidota un stipra. Pēdējos gados bez ārstniecības likuma valdība ir izdevusi arī citus likumus, kas noteikti veicina ģimenes dzīves veidošanu. Minēsim pagājušajā gadā izdoto likumu par gada laukstrādnieku ģimeņu pabalstīšanu, bet šogad izdoto likumu par šo ģimeņu nodrošināšanu slimo kasē. Tāpat likums par laukstrādnieku dzīvokļiem. Valdības gribu redzam arī no tā, ka ģimeņu pabal-

sti trüçigâm ġimenēm ar katru budžeta gadu ir palielināti. Ar budžeta kārtībā izsniedzamiem jaunpiedzimušo pūriņiem ir uzlaboti nedēļnieču un jaunpiedzimušo higiēniskie apstākļi. Līdzīgi saimnieciskajam lietu kārtojumam pēdējos gados vērojam arī psiholoģisko. Sākot ar šo gadu mēs svinam ġimenes dienu (8. V. 38.) agrākās mātes dienas vietā. Kā katrs jauns pasākums ir grūts, jo trūkst pierādītu atziņu, šīs atziņas mums pašiem jārada. Svarīgā jautājumu tālāk risināšanai ir nodibināts pie Veselības veicināšanas biedrības Tautas dzīvā spēka pētišanas institūts.

Dr. O. Alks.

Koreferaat V. Salniti referaadile

«Balti rahvaste loomuliku juurdekasvu probleem».

(Konspekt)

«Sündivuse tõstmiseta pole võimalik ärahoida ettenähtavat loomuliku juurdekasvu lõppemist», ütles lugupeetud referent härra V. Salniti opereerides statistilise materjaliga. Seda sama ütlevad kõik need meie maa arstid, kes tõsise bioloogilise arusaamisega vaatlevad meie rahva elava jõu tõusu. Teatud vaatlusi ja teatud näpunäiteid ses suunas on olnud juba ka varem aastail. Siiski puudus plaanikindel mõtlemine ja asjade lahendamine, et kõrvaldada neid põhjusi, mis takistavad meie rahva täielikku arengut ja väljakujunemist. Kohati löid lõkkele tunded, kuid polnud püsivat tahet küsimuste lahendamiseks. Kui 15. mai ideed ajasid laiali rahva arusaamatuste pilved, siis ka rahva elava jõu küsimusele meie ühendatud tahe leidis vastava koha. Rahva Ühendaja ja Juht **Dr. K. Ulmanis** näitas meile õiget teed asjade lahendamises. Ei ole juhus, et ainult riigi 20. iseseisvuse aastal meie rahvas sai Tervishoiu seaduse. Samuti nagu pole juhus see, et see seadus räägib ka asjadest, mis kuuluvad 20. sajandi teaduslikkude nõuete hulka. Selle seadusega riiklikule asutusele, milline on Rahva hoolekande ministerium, on nüüd seatud ülesandeks edustada meie rahva loomuliku juurdekasvu ja ka valikut. Selline ülesanne on kõigil tervishoiu departemangu asutustel,

Šis institūts, kas ir privātpasākums un pulcina sevī sabiedriskus darbiniekus no dažādām nozarēm, darbojas ciešā kontaktā ar Veselības departamentu. Vissacītais liecina, ka valdība un arī sabiedrība apzinājas lietas svarīgumu. Tas liecina arī to, ka jautājums tiek pētīts un risināts sistematiski. Pašaizsargāšanās nolūkā tauta vērsusi skatu nākotnē un mobilizējusi savus spēkus. Šī mobilizācija vēl nav galā, nākošo gadu darbam pieder arī problēmu atrisināšana, bet sasniegums jau ir tas, ka mēs apzināmies savas tautas mazā pieauguma nelaimi un esam apņēmušies to novērst.

kuid otseselt ja ainult nende küsimustega tegeleb hoopis vastloodud Eugeeniline komisjon (ajutiselt üks). Tõsi, see töö on veel algastmel, kuid nüüd on asutus, millele on seatud ülesandeks otsida teid asjade õnnelikuks lahenduseks. On tõsi ka see, et asustuspoliitika uurimine ja lahendamine pole üksnes tervishoidluse asi, vaid see puudutab peaaegu kõiki meie elualasid, siiski meie tervise valvajak — arstid tuleks kõigepealt kutsuda oma valvepostidele et meie perekonnad oleks bioloogiliselt tähtsad ja et meie rahval oleks täisväärtuslik tulevik. Meie oleme teadlikud selles, et õnnelikuks lahenduseks peab kutsuma tõhe kõikide meie elualade tegelased. Oleme teadlikud ka selles, et ei aita üksnes materjaalsete asjade kordaseadmisega ning teaduslikkude tõekspidamiste ülesseadmisega, vaid et niisama hädavajalik on tekitada rahva psühholoogilist murrangut, et lõpuks saaks väljakujundatud ja tugevaks muudetud rahva eladatahe. Viimastel aastatel peale tervishoiu seaduse on valitsus annud välja ka teisi seadusi, mis kindlasti arendavad perekonnaelu kujundamist. Mainime möödunud aastal jõustunud seadust aastapõllutööliste perekondade toetamisest, ja sel aastal väljaantud seadust nende perekondade kindlustamisest haigekassas. Samuti ka seadus

põllutöölise elukorteritest. Valitsuse taht näeme ka selles, et perekonnatoetused puudustkannatajatele perekondadele iga eelarve aastaga on suurendatud. Eelarve korras väljajagatavate imikute riidevarustusvakakestega on parandatud emade ja vastsündinute hügieenilisi olusid. Sama pilti nagu majandusasjade korralduses näeme viimaseil aastail ka psühholoogiliselt. Alates käesoleva aastaga meie pühitseme perekonnapäeva (8. V. 1938.) endise emade päeva asemel. Iga uus üritus on raske, kuna puuduvad kogetud tõekspidamised. Neid tõekspidamisi tuleb meil endil leida. Tähtsate küsimuste edasiarendamiseks on loodud tervishoiu hoolekande seltsi juurde rahva elava jõu uurimise ins-

Redakcijas piezīme: Nav laikā saņemti un tamdēļ kongresa materiālos izdrukst: **Dr. H. Madissona** (Tartu) un **V. Vīleiša** (Kauna) koreferāti **V. Salniša** referātam «Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Baltijas valstīs».

tituut. See instituut, mis on eraalgatus ja kogub enda ümber seltskondlikke tege-lasi mitmesugustelt elualadelt, tegeleb ti-hedaskontaktistervishoiu departemanguga. Kõik öeldu tunnistab, et valitsus ning ka ühiskond on teadlikud asja tähtsuses. See tunnistab ka seda, et küsimust uuritakse ning korraldatakse süstemaatiliselt. Enda-kaitse eesmärgiga rahvas on pööranud pil-gu tulevikku ning mobiliseerinud oma jõu. See mobilisatsioon pole veel lõpul, eelole-vate aastate tööle kuulub ka probleemi la-hendus, kuid saavutus on juba see, et meie oleme teadlikud oma rahva väikse juurde-kasvu õnnetuses ning oleme kindlal taht-misel seda kõrvaldada.

Toimetuse märkus: Pole õigeaks ajaks kohale jõudnud ja seepärast punduvad kongressi ma-terjalidest: **Dr. H. Madissoni** (Tartu) ning **V. Vīleiši** (Kaunas) koreferaadid **V. Salniti** refe-raadile «Rahvastiku loomulik juurdekasv Balti riigis».

Patreizējais sastāvs.

Igaunu, latvju un lietuvju sadarbības birojs sastāv no 6 tuvināšanās biedrību delegējamiem pārstāvjiem, pa diviem no katras, kādi patlaban ir: profesors **A. Pīps**, direktors **V. Ojansoo**, inženieris **A. Uessons** un direktors **V. Smetanins** (Igaunija); zv. adv. **M. Antons**, redaktors **O. Nonācs**, inženieris **J. Rīteris** un inženieris **P. Bērziņš** (Latvija); burgomistrs **A. Merķis**, provizors **P. Makauskas**, valsts padomnieks **J. Vīlešis** un notārs **P. Brazaitis** (Lietuva).

Prezidējošā katru gadu ir tā valsts, kurā jānotiek tautu sadarbības kongresam un tās galvas pilsētā ir biroja sēdekļis. Pēc Latvijas tagad nāks Lietuvas rinda. Biroja plenārsēdē pag. gadā Tallinnas kongresa laikā ievēlētais patreizējais biroja prezidijs ir šāds: priekšsēdētājs zv. adv. **M. Antons**, vicepriekšsēdētājs inženieris **A. Uessons**, burgomistrs **A. Merķis** un inženieris **J. Rīteris**. Biroja ģenerālsekrētārs **O. Nonācs**.

Referāti,

kas nolasīti līdzšinējo triju Baltijas tautu sadarbības kongresos.

I kongresā 1935. gada 29. un 30. jūnijā Rīgā:

- 1) Vitauta Dižā universitātes rektors prof. **M. Rēmeris** (Kauna): «Baltijas tautu nākotnes izredzes».
- 2) Latvijas universitātes rektors prof. **J. Auškāps** (Rīga): Baltijas valstu sadarbība zinātnes laukā».
- 3) Prof. **A. Piips** (Tartu): «Baltijas valstu tuvākā sadarbība».
- 4) Direktors **G. Neijs** (Tallinna): «Triju Baltijas valstu līdzšinējā un turpmākā sadarbība kultūras laukā».
- 5) Dr. oec. **E. Galvanauskas** (Kauna): «Baltijas valstu saimnieciskā sadarbība».
- 6) Prof. **A. Tentelis** (Rīga): «Igaunu, latvju un lietuvju attiecības XIII gadu simtenī».
- 7) Rakstnieks prof. **V. Putinas-Nikolaitis** (Kauna): «Tautiskā ideja lietuvju literatūrā».
- 8) Cand. jur. **A. Dzirkalis** (Rīga): «Igaunijas, Latvijas un Lietuvas sadarbība tiesību laukā».
- 9) Direktors **A. Merits** (Tallinna): «Baltijas tautu saimnieciskās attiecības».

*

II kongresā 1936. gada 20. un 21. septembrī Kauņā:

- 1) Pilsētas galva **A. Merķis** (Kauna): «Sadarbības biroja darbība».
- 2) Prof. **J. Joninas** (Kauna): «Kauja pie Saules».
- 3) Docents **J. Bērziņš** (Rīga): «Lietuvas ietekme Livonijā Lietuvas-Polijas valdīšanas laikmetā».

Praegune koošeis.

Eesti, läti ja leedu koostöö büroo koosneb kuue sõprusühingu valitavaist esindajaist, kahekaupa igast. Praegused esindajad on: professor **A. Piip**, direktor **V. Ojansoo**, insener **A. Uesson**, direktor **V. Smetanin** (Eesti); vann. adv. **M. Anton**, toimetaja **O. Nonats**, insener **J. Rīteris** ja insener **P. Bērzin** (Läti); linnapea **A. Merkis**, proviisor **P. Makauskas**, Riiginõunik **J. Vilešis** ja notar **P. Brasaitis** (Leedu).

Presideeriv igal aastal on see riik, kus peab aset leidma rahvaste koostöö kongress ja selle riigi pealinnas asub ka büroo. Pärast Lätit tuleb nüüd Leedu järg. Möödunud aasta büroo täiskogu istungil kongressi ajal Tallinnas valitud büroo praegune presiidium on järgmine: esimees vann. adv. **M. Anton**, abiesimehed: insener **A. Uesson**, linnapea **A. Merkis** ja ins. **J. Rīteris**. Büroo peasekretär **O. Nonats**.

Referaadid,

mis senini ettekantud kolme Balti riigi koostöö kongressidel.

I kongressil 1935. a. 29. ja 30. juunil Riias:

- 1) Vitauti Suure ülikooli rektor, prof. **M. Rēmeris** (Kaunas): «Balti riikide tuleviku väljavaated».
- 2) Läti ülikooli rektor prof. **J. Auškāps** (Riia): «Balti riikide koostöö teaduse väljal».
- 3) Prof. **A. Piip** (Tartu): «Balti riikide lähem koostöö».
- 4) Dir. **K. Ney** (Tallinn): «Kolme Balti riigi senine ja edaspidine koostöö kultuuri väljal».
- 5) Dr. oec. **E. Galvanauskas** (Kaunas): «Balti riikide majanduslik koostöö».
- 6) Prof. **A. Tentelis** (Riia): «Eestlaste, lätlaste ja leedulaste vahekorrad XIII sajandil».
- 7) Kirjanik prof. **V. Putinas-Nikolaitis** (Kaunas): «Rahvuslik idee leedu kirjanuses».
- 8) Cand. iur. **A. Dzirkalis** (Riia): «Eesti, Läti ja Leedu koostöö õiguslisel alal».
- 9) Dir. **A. Meerits** (Tallinn): «Balti rahvaste majanduslikud vahekorrad».

II kongressil 1936. aasta 20. ja 21. septembril Kaunases:

- 1) Linnapea **A. Merkis** (Kaunas): «Koostööbüroo tegevus».
- 2) Prof. **J. Joninas** (Kaunas): «Saule lahing».
- 3) Dotsent **J. Bērziņš** (Riia): «Leedu mõju Livoonias Leedu-Poola valitsemise ajal».
- 4) Prof. **P. Tarvel** (Tartu): «Balti riikide kultuuriline välisorientatsioon».

- 4) Prof. P. Tarvels (Tartu): «Baltijas valstu ārējā kultūrālā orientācija».
- 5) Redaktors O. Nonācs (Rīga): «Jaunatnes apmaiņa».

*

III kongresā 1937. gadā no 12. līdz 14. jūnijam Tallinnā:

- 1) Dr. D. Zaunius (Lietuva): «Baltijas tautu sadarbības attīstība».
- 2) Ģenerālsekretārs A. Zalts (Latvija): «Baltijas valstu uzdevumi vispasaules saimniecībā».
- 3) Direktors A. Danta (Lietuva): «Baltijas valstu saimnieciskā sadarbība».
- 4) Inž. J. Rīteris (Latvija): «Kategoriskais imperatīvs».
- 5) Dr. V. Soblis (Lietuva): «Mācības grāmatu nozīme Baltijas tautu sadarbībā».
- 6) Dr. J. Vasar (Igaunija): «Igaunu, latvju un lietuvju kultūrālā sadarbība».

- 5) Redaktor O. Nonats (Riia): «Noorsoo vahetus».

III kongressil 1937. aastal 12. kuni 14. juunini Tallinnas:

- 1) Dr. D. Zaunius (Leedu): «Balti rahvaste koostöö areng».
- 2) Peasekretär A. Zalts (Läti): «Balti riikide ülesanded maailma majanduses».
- 3) Direktor A. Danta (Leedu): «Balti riikide majanduslik koostöö».
- 4) Ins. J. Rīteris (Läti): «Kategoriline imperatiiv».
- 5) Dr. V. Soblis (Leedu): «Õpperaamatute tähtsus Balti rahvaste koostöös».
- 6) Dr. J. Vasar (Eesti): «Eestlaste, lätlaste ja leedulaste kultuuriline koostöö».

Triju Baltijas tautu tuvināšanās, resp. sadarbības biedrības.

Nosaukums	Dibināšanas laiks	Biedru skaits	
		Sākumā	Tagad
1. Latvju - Lietuvju Vienība Rīgā	1921. g. 1. februārī	126	452
2. Lietuvju - Latvju Vienība Kauņā	1922. g. 6. jūnijā	50	100
3. Lietuvju - Igaunu biedrība Kauņā	1927. g.	31	167
4. Igaunijas - Latvijas biedrība Tallinnā	1928. g.	30	200
5. Latvijas - Igaunijas biedrība Rīgā	1928. g. 19. decembrī	57	248
6. Igaunu - Lietuvju biedrība Tallinnā	1931. g. 13. februārī	10	65

Bez tam vairākām biedrībām ir nodaļas. Tā Latvju-Lietuvju vienībai ir nodaļas **Daugavpilī** un **Jelgavā**; Latvijas-Igaunijas biedrībai —

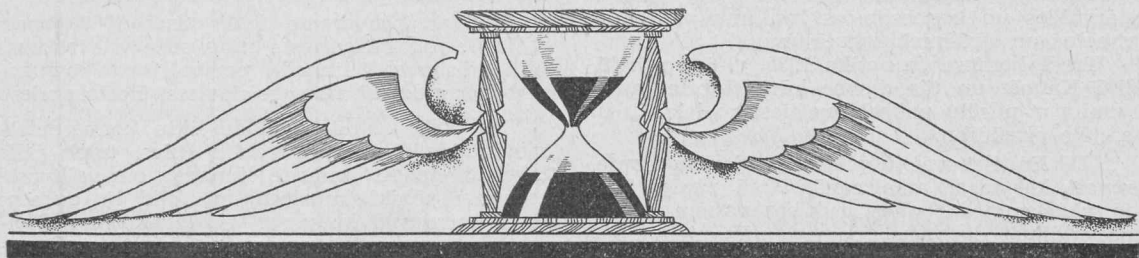
Valkā; Lietuvju-Latvju vienībai — **Klaipēdā**, **Šauļos** un **Biržos** un Igaunijas-Latvijas biedrībai — **Tērbatā** un **Valkā**.

Kolme Balti riigi sõpruse, resp. koostöö ühingud.

Nimetus	Asutamise aeg	Liikmete arv	
		alguses	nūtid
1) Läti-Leedu Ühing Riias	1921. a. 1. veebruaril	126	452
2) Leedu-Läti Ühing Kaunases	1922. a. 6. jūnijā	50	100
3) Leedu-Eesti Ühing Kaunases	1927. aastal	31	167
4) Eesti-Läti Ühing Tallinnas	1928. aastal	30	200
5) Läti-Eesti Ühing Riias	1928. aasta 19. detsembril	57	248
6) Eesti-Leedu Ühing Tallinnas	1931. aasta 13. veebruaril	10	65

Peale selle mitmel neist ühinguist on haruseltsid. Nii Läti-leedu ühingul on haruseltsid **Daugavpilī** ja **Jelgavī**; Läti-Eesti ühingul —

Valgas; Leedu-läti ühingul — **Klaipēdas**, **Šauļis** ja **Biržis** ning Eesti-Läti ühingul — **Tartus** ja **Valgas**.

CHRONIKA • KROONIKA

Informācija par Baltijas nedēļu.

«Balti nādala» informātsioon.

IV Baltijas valstu pilsētu savienību konference.

Š. g. 16., 17. un 18. jūnijā, Rīgā notiks IV Baltijas valstu pilsētu savienību konference, kurā ar saviem pārstāvjiem piedalīsies Igaunijas, Latvijas un Lietuvas pilsētu pašvaldības.

Baltijas valstu pilsētu pašvaldību, resp. to savienību ciešāka sadarbība sākas ar 1927. gadu, kad uz Latvijas pilsētu savienības ierosinājumu Rīgā sanāca I Baltijas valstu pilsētu savienību konference. Latvijas pilsētu savienības aicinājums uzturēt darbībā visciešākos savstarpējos sakarus rada kaimiņvalstu — sabiedrotās Igaunijas un brāļu tautas Lietuvas pilsētu pašvaldību darbiniekos visdziļāko atsaucību, kas izauga no kopējās pārliecības, ka vienādie apstākļi pagātnē, vienā laikā un vienādos apstākļos izcīnītā brīvība un visu triju valstu nākotnes intereses prasa jo ciešu sadarbību un kopīgu ceļu meklēšanu arī komunālo problēmu risināšanā.

Pirmā konferencē, kas notika 1927. g. 25. un 26. maijā Rīgā, kā svarīgākie jautājumi dienas kārtībā bija pilsētu pašvaldību tiesiskais stāvoklis, pilsētu pašvaldību finansiāli saimnieciskais stāvoklis, pilsētu izbūve un visu triju valstu pilsētu savienību organizācija un darbība.

Šinī konferencē Baltijas valstu pilsētu savienības nodibināja arī savu pastāvīgo orgānu — Baltijas valstu pilsētu savienību starpkomiteju, kurā ieiet divi pārstāvji no katras valsts pilsētu savienības. Starpkomiteja, kuŗas priekšsēdētājs pašlaik ir Latvijas pilsētu savienības priekšsēdētājs, Rīgas pilsētas galva R. Liepiņš, bet vicepriekšsēdētāji — Lietuvas pilsētu savienības priekšsēdētājs, Kauņas pilsētas galva A. Merkis un Igaunijas pilsētu savienības priekšsēdētājs, Tallinnas pilsētas galvas biedrs A. Uessons, uztur pastāvīgu kontaktu Baltijas valstu pilsētu savienību starpā konferenču starplaikā un veic priekšdarbus kārtējo konferenču sagatavošanai.

Otrā Baltijas valstu pilsētu savienību konference, kas notika 1931. g. 5. un 6. septembrī

IV. Balti riikide linnadelitūde konverents.

Kāesoleva aasta 16., 17. ja 18. juunil leiab Riias aset IV. Balti riikide linnade liitūde konverents, millest oma esindajatega vōtavad osa Eesti, Lāti ja Leedu linnade omavalitsused.

Balti riikide linnade omavalitsuste resp. nende liitūde tiheadam koostōo algas 1927. aastaga, mīl Lāti linnade liidu algatusel tuli Riias kokku esimene Balti riikide linnade konverents. Lāti linnade liidu ūleskutse ūlalhoida oma tegevuses kōigetihedemaid omavahelisi sidemeid, leidis naaberriikide — liitlase Eesti ja venmarahva Leedu linnade omavalitsuste tegelaste seas kōige elavamam vastukaja, mis kasvas vālja ūhisest veendest, et ūhesugused olukorrad minevikus, ūhel ajal ning ūhesugustes oludes kāttevōideldud vabadus ning kōigi kolme riigi tuleviku huvid nōuavad vōimalikult tiheadam koostōod ning ūhise tee leidmist ka komunaalsete probleemide lahendamisel.

Esimesel konverentsil, mis leidis aset 1927. aasta 25. ja 26. mīil Riias, tāhtsamate pāevakorra kūsimustena esimesid linnade omavalitsuste ōigusline seisukord, linnade omavalitsuste rahanduslik olukord, linnade ehitustegevus ning kōigi kolme riigi linnadelidū organizātsioon ja tegevus.

Sellel konverentsil asutasid ka Balti riikide linnadeliidud oma alalise organi — Balti riikide linnade liidu omavahelise komitee, kuhu kuuluvad kaks esindajat iga riigi linnade liidust. Omavaheline komitee, kelle esimeheks parajasti on Lāti linnade liidu esimees, Riia linnapea R. Liepiņš, aga esimehe abid — Leedu linnadelidū esimees, Kaunase linnapea A. Merkis ning Eesti linnadelidū esimees, Tallinna linnapea abi A. Uesson, peab ūlal kontakti Balti riikide linnade liidu vahel konverentside vaheāegadel ja teeb eeltōid korraliste konverentside ettevalmistamiseks.

Teisel Balti riikide linnade liidu konverentsil, mis leidis aset 1931. aasta 5. ja 6. septembril Tallinnas arutati linnade omavalitsuste ettevōtete kūsimusi: ettevōtete rahanduslist kūlge

Tallinnā, apsprieda pilsētu pašvaldību uzņēmumu jautājumus: uzņēmumu finanses un tarifus, pārvaldes un koncesiju veidus, municipalizācijas robežas un strādnieku jautājumu.

Trešā konference notika 1935. g. 6. un 7. jūlijā Kauņā, un tās dienas kārtībā bija jautājumi par pilsētu pašvaldību tiesisko iekārtu un sociālo aizgādību.

IV Baltijas valstu pilsētu savienību konferencei, kas tagad atkal sanāk Rīgā, zīmīgā kārtā nāksies nodarboties ar tiem pašiem pilsētu pašvaldību darbības pamatjautājumiem, kas bija arī pirmās Rīgā notikušās konferences dienas kārtībā. Ceturtā konference apspriedīs jautājumus par pilsētu izbūvi, pilsētu pašvaldību finansēm un Baltijas valstu Pilsētu pašvaldību tiesību saskaņošanas iespēju meklēšanu.

Baltijas valstu pilsētu savienību kopējās konferences bez viņu praktiskās nozīmes sekmējušas arī visu triju Baltijas valstu tuvināšanos un ciešāku sadarbību, kas savukārt stiprina viņu starptautisko stāvokli un svaru.

Tāpēc novēlam Baltijas valstu pilsētu pašvaldību kopdarbībai un viņu ceturtai konferencē Rīgā vislabākās sekmes.

Igaunu-latvju-lietuvju Preses antantes statūti.

Sakarā ar Baltijas preses antantes prezidija sanākumi «Baltijas nedēļā» š. g. 16., 17. un 18. jūnijā Rīgā.

Igaunu-latvju-lietuvju prese atrodas antantes attiecībās uz Latvijas-Igaunijas un Latvijas-Lietuvas preses antantes komisiju konferences, Rīgā, 18. novembrī 1932. g. lēmuma pamata. Preses antante savā darbībā vadās no sekošiem principiem un nosacījumiem:

1. Preses antantes galvenais uzdevums — dibināt ciešāku sadarbību abu zemju žurnālistu starpā uz arodnieciskiem pamatiem.

2. Ņemot vērā, ka prese ir viens no svarīgākajiem faktoriem labo attiecību uzturēšanai un saprašanās veicināšanai tautu starpā, vēlams izvairīties no nepareizu un tendenciozu ziņu izplatīšanas; vēlams uzņemt presē informāciju, kas var atstāt pozitīvu iespaidu tautu tuvināšanās ziņā.

3. Žurnālistiem jācenšas pēc iespējas plašos apmēros gūt tiešus iespaidus par kaimiņtautu dzīvi, kādēļ jāveicina kārtēji žurnālistu apciemojumi uz iespējami labākiem noteikumiem. Jāveicina atsevišķu personu ceļojumi un grupu ceļojumi studiju nolūkos.

4. Būtu vēlams, ka atsevišķie preses organi nodibina savā starpā korespondences sakarus ziņu izmaiņai; vēlams, lai visu triju valstu informācijas iestādes stājas ciešā kontaktā, veicinot preses antantes mērķus.

5. Preses antanti katrā valstī reprezentē nacionālā komiteja; šīs komitejas kopā sastāda «Preses antantes komiteju». Nacionālās komitejās ieiet katrā vismaz trīs delegāti.

ja tariife, haldamis ja kontsessiooni viise, linnakogukonna piire ning tööliste küsimust.

Kolmas konverents leidis aset 1935. aasta 6. ja 7. juulil Kaunases ning selle päevakorras olid küsimused linnade omavalitsuste õiguslistest korraldusest ning sotsiaalsest hoolekandest.

IV. Balti riikide linnade liidu konverentsil, mis nüüd jälle astub kokku Riias, tuleb jälle tegeleda nende samade linnade omavalitsuste tegevuse põhiküsimustega, mis olid ka esimese Riias toimunud konverentsi päevakorras. Neljandal konverentsil arutatakse küsimusi linnade ehitustegevusest, linnade omavalitsuste rahandusajadest ning Balti riikide linnade omavalitsuste õiguste kooskõlastamisvõimaluste otsimisest.

Balti riikide linnade liitude ühised konverentsid peale nende praktilise tähtsuse on soodustanud ka kõigi kolme Balti riigi lähenemist ning tihedamat koostööd, mis omakorda kõvendab nende rahvusvahelist seisukorda ja kaalu.

Sellepärast soovime Balti riikide linnade omavalitsuste koostööle ja nende neljandale konverentsile Riias parimat edu.

Eesti-Läti-Leedu pressiliidu põhikiri.

Balti pressiliidu presiidiumi nõupidamise puhul «Balti nädalal» k. a. 10., 17. ja 18. juunil Riias.

Eesti-Läti-Leedu ajakirjandus on liidu vahekorras Läti-Eesti ja Läti-Leedu ajakirjanduse liitude komisjonide Riia konverentsi otsuse põhjal 1932. aasta 18. novembrist. Pressiliit töötab järgmiste printsiipide ja määruste järele:

1. Pressiliidu pea ülesanne — luua tihedamat koostööd mõlema maade ajakirjanike vahel kutsealalistel alustel.

2. Arvestades seda, et ajakirjandus on tähtsamaid tegureid häade vahekorra alahoidmise ja sõpruse edustamise rahvaste vahel, on soovitatav hoiduda ebaõigete ja tendentslikkude teadete levitamisest; on soovitatav võtta ajakirjandusse informatsiooni, milline võib jätta positiivset mõju rahvaste lähendamise suhtes.

3. Ajakirjanikkudel tuleb püüda omada võimalikult laialdasi ning otseseid mõjusid naaberahvaste elust, milleks tuleb soodustada korralisi ajakirjanike külaskäike võimalikult häade tingimustega. Tuleb soodustada üksikute isikute sõite ja rühmade õppereise.

4. Oleks soovitatav, et üksikud ajakirjanduse organid looks omavahel korrespondentissidemeid teadete vahetuseks; oleks soovitatav, et kõigi kolme riigi informatsiooni asutused astuks tihedasse kontakti, arendades pressiliidu sihte.

5. Pressiliitu representeerib igas riigis rahvuskomitee; need komiteed koos moodusta-

6. «Preses antantes komiteja» sanāk uz sēdēm vismaz reizi gadā, pārmaiņus Latvijā, Igaunijā un Lietuvā; šinīs konferencēs prezidē tās nacionālās komitejas priekšsēdis, kurās zemē konference notiek.

7. Katrai nacionālai komitejai ir tiesības dibināt reģionālas subkomitejas.

Vidzemes patronāta biedrība

dibināta 1923. g. noziedzību apkarošanas nolūkos. Biedrības mērķis ir palīdzēt no ieslodzījuma atsvabinātiem uzsākt godīgu dzīvi, lai atturētu viņus no jauniem noziedzīgiem nodarījumiem, pabalstīt pirmstermiņa atsvabinātos un nosacīti notiesātos to nosacījumu izpildīšanā, ar kādiem viņi pirms termiņa atsvabināti no ieslodzījuma, vai arī tiesas piesprieštais sods nosacīti atlaists, un palīdzēt ieslodzīto trūcīgām ģimenēm.

Latvijā darbojas 4 atsevišķas patronāta biedrības, katrā apgabaltiesas rajonā: Vidzemē, Kurzemē, Zemgalē un Latgalē. Lielākās pilsētās pastāv biedrību nodaļas, skaitā 23. Biedrības atrodas Tieslietu ministrijas pārziņā.

«Baltijas nedēļas» konferencē Cietumu departamenta direktors K. Veitmanis, kā biedrības pārstāvis, nolasījis referātu par sodu izcietušo aizgādību, kam sekos kopējas pārrunas un savstarpējā informācija ar ārzemju organizāciju pārstāvjiem.

Tāpat Vidzemes patronāta biedrības pārstāvji apspriedīsies ar lietuvju kolēģiem par nepilngadīgo noziedznieku aizgādību.

Veselības veicināšanas biedrības darbība.

Visās valstīs tautas veselības sargāšana ir viens no vissvarīgākiem valsts un pašvaldības uzdevumiem. Arī sabiedriskas organizācijas palīdz valstij sargāt tautas dzīvo spēku. Latvijā jau no pašiem pirmajiem pastāvēšanas gadiem nodibinātas daudzas organizācijas, kas velta izcilu uzmanību tautas veselības aizsardzībai. Tomēr šo daudzo organizāciju darbam bija arī savas ēnas puses, jo darbs nebija saskaņots. Tādēļ valdība, gribējama organizāciju spēkus koncentrēt, lai panākumi būtu daudz plašāki, ieteica trim organizācijām — Latvijas tuberkulozes apkarošanas biedrībai, Latvijas vēža apkarošanas biedrībai un Latvijas baltā krusta biedrībai apvienoties vienā kopējā Veselības veicināšanas biedrībā. Šī apvienošanās formēli notika 1937. g. 11. maijā.

Veselības veicināšanas biedrībai uzsākot savu darbību trīs apvienotās biedrības tajā iegāja kā atsevišķas tuberkulozes apkarošanas, vēža apkarošanas un baltā krusta organizācijas, kuŗu mērķis — cīņa ar mūsu tautas lielākiem ienaidniekiem tuberkulozi, vēzi un veneriskām slimībām. Veselības veicināšanas biedrība savā pirmā darbī-

vad «Pressiliidu komitee». Īgasse rahvuskomiteesse kuulub vähemasti kolm esindajat.

6. «Pressiliidu komitee» tuleb kokku istungeiks vähemasti kord aastas, vaheldumisi Lätis, Eesti ja Leedus; neil konverentsidel pre-sideerib selle rahvuskomitee esimees, millisel maal leiab aset konverents.

7. Igal rahvuskomiteel on õigus asutada re-gionaalseid allkomiteesid.

Vidsemi patronaadi ühing

on asutatud 1923. aastal kuritööde vastu võitlemise otstarbel. Seltsi sihiks on juhtida ja aidata vanglast vabanuneile ausa elu alustamist, et neid ärahoida uutest kuritegudest, toetada enne tähtaega vabastatuid ja tingimisi karistatuid nende tingimuste täide viimise, milliste põhjal nad on vabastatud vanglast enne tähtaega, või ka juhul kui kohtu poolt mõistetud karistus on tingimisi ärajäetud, ja vangistatute puudustkannatajate perekondade abistamine.

Lätis tegelevad 4 üksikut patronaadi seltsi, igas ringkonnakohtu rajoonis üks: Vidsemis, Kursemis, Zemgalis ja Latgalis. Suuremates linnades on haruseltsid, arvult 23. Seltsid alluvad kohtuministeeriumile.

«Balti nädala» konverentsil vanglate departemangu direktor K. Veitmanis ühingu esindajana kannab ette referaadi vanglast vabanenute hoolekandest, millele järgnevad ühised läbi-rääkimised ning vastastikune informatsioon välismaa organisatsioonide esindajate osavõtul.

Samuti Vidsemi patronaadi seltsi esindajad peavad nõu Leedu kolleegidega alaealiste kur-jategijate hoolekandest.

Tervishoiu hoolekande seltsi tegevus.

Kõigis riikides rahva tervishoidlust on üks tähtsamaid riigi ja omavalitsuste ülesandeid. Ka seltskondlikud organisatsioonid aitavad riigil kaitsa rahva elavat jõudu. Lätis on juba alates esimeste iseseisvusaastatega asutatud palju organisatsioone, mis erilist tähelepanu pühendavad rahva tervishoidlusele. Siiski nende paljude organisatsioonide tegevusel olid ka oma varjuküljed, kuma tegevus ei olnud kooskõlastatud. Seepärast riik, tahtes kontsentreerida organisatsioonide jõude, et laiendada kohustuste ala, soovitas kolmele organisatsioonile — Läti tiisikuse vastu võitlemise seltsil, Läti vähja vastu võitlemise seltsil ning Läti Valge Risti seltsil ühineda üheks ühiseks organisatsiooniks — Tervishoiu hoolekande seltsiks. See ühine-mine toimus vormiliselt 1937. aasta 11. mail. Tervishoiu hoolekande seltsi tegevuse alustades kolm liidetud seltsi kuulusid sellesse üksikute tiisikute vastu võitlemise, vähja vastu võitlemise ja valge risti sektsioonidena, millede eesmärk — võitlus meie rahva suurimate vaenlaste — tiisikuse, vähja ning suguhaiguste vastu. Tervishoiu hoolekande selts oma esimesel tege-

bas gadā centās bijušo biedrību darbu paplašināt un tālāk izveidot. Biedrība ne tikai uzturēja apvienoto organizāciju iestādes un pasākumus, bet dibināja arī jaunus darbības nozares, iestādes un pasākumus. Biedrība piedalījās ar saviem eksponātiem Zemgales izstādē «Pļaujas svētku» laikā, par ko saņēma goda diplomu. Gada beigās biedrība uzsāka priekšdarbus lielas Veselības aizsardzības izstādes sarīkošanai, kas notika 1938. g. martā un izpelnījās visas sabiedrības atzinību.

Lai labāk iekārtotu tuberkulozes un vēža slimu aizgādības darbu, biedrība ieguva savā īpašumā namu Martas ielā 5, kur pēc remonta novietos aizgādpunktu.

Lai padarītu Veselības veicināšanas biedrības darbu vispusīgāku, tad nodibināja akluma, kropluma, reimatisma apkaņošanas un darba higiēnas sekcijas. Noslēdzot savu pirmo darba posmu, biedrības galvenā valde stājās pie jauna pasākuma organizēšanas, kam turpmākā darba plānā ierādīs visai svarīgu vietu. Šī pasākuma pamatā ir ideja par tautas dzīvā spēka saglabāšanu, kuņas realizēšanai nodibināja «Tautas dzīvā spēka pētišanas institūtu».

Veselības veicināšanas biedrība grib sadarboties ar sev radniecīgām organizācijām arī kaimiņvalstīs Igaunijā un Lietuvā, un iepazīties ar kaimiņvalstu organizāciju sasniegumiem tautas veselības aizsardzības laukā. Savstarpēja iepazīšanās dos jaunus ierosinājumus turpmākam darbam.

Veselības veicināšanas biedrības iestādes.

- 1) Gaujas sanatorija bērniem (pie Ropāžiem) — 100 gultas, tālr. Gaŗkalne 14.
- 2) Īles sanatorija pieauguŗiem (stac. Bēne) — 60 gultas, tālr. Īle 30.
- 3) Ogres sanatorija bērniem (Ogres grŗvas muiŗā) — 60 gultas, tālr. Ogre 283.
- 4) Ulbrokas sanatorija bērniem vasarā — 100 gultas. Tālr. Ulbroka 15.
- 5) Papildu sanatorija pieauguŗiem, Rŗgā, Narvas ielā 1, — 60 gultas, tālr. 97250.
- 6) Mazsalacā, kolonijas ģimnazijas audzēkņiem.
- 7) Ropāŗos, kolonijas ģimnazijas audzēkņiem.
- 9) Krāslavā, kolonijas ģimnaz. audzēkņiem.
- 9) Brŗvdabas Meŗa skola, kuŗu uztur kopā ar Rŗgas pilsētu, vārgas veselības no tuberkulozes apdraudētiem bērniem, Rŗgā, Brŗvŗbas gatvē, 203, tālr. 51112.
- 10) Tuberkulozes aizgādpunkts Rŗgā, Tērbatas ielā 58.
- 11) Ambulance vēŗa slimŗbās, Tērbatas ielā 58.
- 12) Ambulance veneriskās slimŗbās Rŗgā I pilsētas slimnŗcā.
- 13) Baltā krusta sekcijas patversme-darb-nŗca, Rŗgā, Sŗmaŗa ielā 14/16, tālr. 91090.

Rotary klubs.

Rotary kluba mēŗķis ir tuvināt savā starpā daŗādu arodu vadoŗas personas un veicināt

vuse aastal pūidis laiendada ning edasi arendada seniste seltside tegevust. Selts, mitte ainult hoidis alal ūhendatud organisatsioonide asutisi ning ūritusi, vaid asutas ka uusi tegevusharusid, asutusi ja ūritusi. Selts vōttis osa oma eksponaatidega ka Semgale nāitusest «Lōikusepūha ajal», kus sai audiplomi. Aasta lōpul selts hakkas tegema ettevalmistustōid suure Tervishoŗu nāituse korraldamiseks, mis leidis aset 1938. a. mārtsi kuul ja sai kogu seltskonna tunnustuse osaliseks.

Et paremini sisseseada tiisikuse - ja vāhjahaigete hoolekande tōōd omandas selts maja Marta tānavas, kuhu pārast remonti paŗgūtatakse hoolekande punkt.

Et muuta tervishoŗu hoolekande seltsi tegevust mitmekūlgsemaks, siis loodi pimeduse, vŗgasuse, reumatismi vastu vōitlemise ja tōōd hūgieeni sekcioonid. Lōpetades oma tōōd esimest jārku seltsi peajuhatus asus uue ūrituse organiseerimisele, millele edaspidises tōōkavas omistatakse suurt tāhtsust. Selle ūrituse pōhialuseks on idee rahva elavu jōu sāilitamisest, mille elluviimiseks loodi «Rahva elava jōu uurimise institūtu».

Tervishoŗu hoolekande selts tahab arendada koostōōd sugulasorganisationsioonidega ka naaberriikides Eestis ja Lātis, ning tutvuda naaberriikide organisationsioonide saavutustega rahva tervishoŗu hoolekande alal. Vastastikune tutvumine annab uusi algatusi edaspidiseks tōōks.

Tervishoŗu hoolekade seltsi asutused.

- 1) Gauja sanatorium lastele (Ropāŗi juures) — 100 voodit, tel. Garkalne 14.
- 2) Īile sanatorium tāiskasvanuile (Beene raudtj.) — 60 voodit, tel. Īile 30.
- 3) Ogre sanatorium lastele (Ogre jōesu mōisas) — 60 voodit, tel. Ogre 283.
- 4) Ulbroki suvesanatorium lastele — 100 voodit, tel. Ulbroka 15.
- 5) Lisasanatorium tāiskasvanuile, Riia, Narva tān. 1, — 60 voodit, tel. 97250.
- 6) Massalatsis } kolooniad ģimnaasiumi
- 7) Ropāŗis } ōpilastele.
- 8) Kraaslavas }
- 9) Vabaōhu metsakool, mida Tervishoŗu hoolekande selts peab ūleval koos Riia linnaga, kidura tervisega tiisikuse ohus olevatele lastele, Riias, Brŗvŗbas gatve 203, tel. 51112.
- 10) Tiisikuse hoolekande punkt, Riias, Tērbatas tān. 58.
- 11) Vāhjahaiguste ambulants, Tērbatas tān. 58.
- 12) Suguhaiguste ambulants Riia I, haiglas.
- 13) Valge risti sekciooni kodu - tōōkoda, Riias, Sŗmaŗa tān. 14/16, tel. 91090.

Rotary klubi.

Rotary klubi eesmārk on lāhendada vastastikku mitmesuguste kutsealade juhtivad te-

savu pienākumu augstu izpratni. Katram klubā biedrim jācenšas būt derīgam savā darbā un dzīvē un jāuzskata kalpošana valsts un tautas labā par pirmo pienākumu. Uzturot sakarus ar līdzīgi domājošām personām visā pasaulē, rotārieši caur personīgu paziņanos un kontaktu cenšas veicināt starptautisko saprašanos un pasaules mieru. Rotary klubu skaits visā pasaulē sasniedz 4500, kuŗi apvienoti vispasaules savienībā, paliekot katrs savā darbā neatkarīgs un padots vienīgi savas valsts likumiem.

Rotary idejas Baltijas valstīs radušās jau sen. Tagad Latvijā pastāv klubs Rīgā, dibināts 1932. g., un Jelgavā (organizācijas stadijā). Eestis on klubi Tallinnā, asutatud 1930. a., Tartus, asutatud 1932. a. ja Nõmmes, asutatud 1937. a. Leedus on klubid, Kaunasē, asutatud 1934. a. Šaulis, asutatud 1937. a. ja Klaipēdas (organizācijas stadijā).

Rotary klubi Baltijas valstīs saslējušies kopējā grupā un ikgadus notur klubu priekšnieku un sekretāru apspriedes (pēdējā notika Tallinnā aprīlī 1938. g.) un plašākus kongresus, kuŗi tagad pieskaņoti «Baltijas nedēļai». Šīgada kongress, 16. un 17. jūnijā Rīgā, ir jau pēc skaita 5-tais. Baltijas klubiem kopīgi pieder viena vieta Eiropas Rotary komitejā, pie kam ikgadus Komitejā ieiet pārstāvis no vienas valsts pēc kārtas. Patlaban Komitejas loceklis ir Igaunijas pārstāvis direktors Juhan Kukk; no 1. jūlija 1938. g. pārstāvja pienākumus izpildīs Latvijas delegāts zv. adv. V. Voits, jaunievēlētais Rīgas Rotary Kluba priekšnieks. Šī sadarbība uzskatāma par sevišķi augsti vērtējamu panākumu Baltijas valstu un tautu tuvināšanā, starptautiskā formā.

Savā 5-tā Baltijas Rotary Kluba kongresā 16. un 17. jūnijā 1938. gadā Rīgā Baltijas Kluba pārstāvji apspriedis jautājumus par kopējā biedru saraksta izdošanu visām trim valstīm, par kopēja žurnāla iespējamību, par piedalīšanos Eiropas rotāriešu kongresā Stokholmā š. g. no 2. līdz 5. septembrim, par Baltijas valstu propagandas literatūras sagatavošanu izdalīšanai Stokholmas kongresa dalībniekiem (kur paredzēti apm. 3000 dalībnieki), par drukas izdevumu savstarpējo apmaiņu, par klubu vadošo darbinieku savstarpējiem apciemojumiem un referātiem par arodu un citiem tematiem, par Baltijas valstu propagandas paplašināšanu ārzemēs, un par citiem jautājumiem.

No Igaunijas un Lietuvas paredzēti apmēram 100 kongresa dalībnieki, Rīgas Rotary Kluba biedru skaits acumirkli ir 79. Tas savas sanāksmes notur ik trešdienās, plkst. 14,15, Romas viesnīcas restorāna telpās, kopēja brokasta veidā, ar sekojošu referātu.

Baltijas valstu kopdarbības sanāksme.

Līdz ar neatkarības atgūšanu Igaunijā, Latvijā un Lietuvā šīs zemēs iesākās rosīga kopdarbības jaunorganizēšana. Arī līdz pasaules kaŗam šīs zemēs pastāvēja dažādas kopdar-

gelasi ja edustada nende töö kõrget kohusetunnet. Igal klubi liikmel tuleb pūida olla kasulik oma tões ja elus ning seada oma esimeseks kohuseks rahva ja riigi hāaks tōttamine. Pidades ūhendust samalaadilisel mōtlevate isikutega kogu maailmas, rotarlasēd isiklike tutvuste ja kontaktiga pūuavad edustada rahvusvahelist arusaamist ja maailma rahu. Rotary klubide arv kogu maailmas on 4500, mis on ūhendatud ūlemaailmseks liiduks, jāades igāuks omas tões rippumatuks ja alludes ūksnes oma riigi seadustele.

Rotary idee Balti riikides on tekkinud juba ammu. Praegu Lātis on klubi Riias, asutatud 1932. a. ja Jelgavis (organizācijas stadijā).

Rotary klubid Balti riikides on liitunud ūhiseks rūhmaks ning igal aastal peetakse klubi esimeeste ja sekretaride nōupidamisi (viimane leidis aŗet Tallinnas 1938. aasta aprillis), ning laiemaid kongresse, millised on nūud kooskōlastatud «Balti nādalaga». Tānavune kongress 16. ja 17. juunil Riias, on juba arvult viies. Balti klubidele ūhiselt kuulub ūks koŗt Euroopa Rotary Komitees, mille juures igal aastal lāheb komiteesse esindaja ūhest Balti riigist jārgimōoda. Praegune komitee liige on Eesti esindaja direktor Juhan Kukk; 1938. a. 1. juulist esindaja kohuseid tāidab Lāti delegaat vann. adv. V. Voits, āsja valitud Riia Rotary klubi esimees. Sēda koostōd tuleb pidada eriti kōrgehinnaliseks saavutuseks Balti riikide ja rahvaste lāhendāmisēd rahvusvahelist foorumil.

Oma viiendal Balti Rotary Klubide kongressil 16. ja 17. juunil 1938. aastal Riias Balti klubide esindajad arutavad kūsimusi ūhise liikmete nimestiku vāljaandmisēd kōigis kolmes riigis, ūhise ajakirja vōimalustēd, osavōtust Euroopa rotarlasēd kongressist Stokholmis k. a. 2.—5. septembrini, Balti riikide propaganda kirjanduse ettevalmistamisēd vāljajagamisēd Stokholmi kongressist osavōtjaile (kus on ettenāhtud umbes 3000 osavōtjat), trūkitōode vastastikusēd vahetusest, klubide juhtivate tegelaste omavahelistest kūlaskāikudest ning referaatidēd kutsealalistel ning teistel teemadel, Balti riikide propaganda laiendamisēd vālismail, ja teistēd kūsimustēd.

Eestist ja Leedust on nāhtud ette umbes 100 kongressi osavōtjat. Riia Rotary klubi liikmete arv on praegu 79. Selle koosolekud toimuvad igal keskņadalal, kell 14,15, Rooma vōorastemaja restorani ruumes, ūhise eine kujul, millele jārgneb referaat.

Balti riikide ūhistegevustegelaste koosolek.

Iseseisvuse saavutamisēga algas Eestis, Lātis ja Leedus hoogne ūhistegevuse uuestiorganiseerumine. Ka enne maailmasōda tegutsēs neis mais mitmesuguseid ūhistegevuse organisat-

bības organizācijas, kā krājaizdevu sabiedrības, patērētāju biedrības, savstarpējās apdrošināšanas biedrības un vēlākā laikā arī piensaimnieku sabiedrības.

Krievu valdība neatļāva dibināt kopdarbības sabiedrības un savienības, tamdēļ arī nevarēja izveidoties priekš kara tuvāka sadarbība starp kopdarbības organizācijām Baltijas valstīs. Apstākļi krasi mainījās, kad minētā zemes atguva savu neatkarību: līdz ar strauju kopdarbības sabiedrību dibināšanos organizējās arī kopdarbības savienības.

Pirmā šo triju Baltijas valstu kopdarbības organizāciju pārstāvju konference notika Rīgā, 1924. gadā no 28. līdz 30. martam. No tā laika sadarbība starp šo zemju kopdarbības organizācijām ir gājusi arvien plašumā: notikušas apspriedes gan Rīgā, gan Tallinnā un Kauņā, tāpat arī savstarpēji apciemojumi.

Pēc partiju laika izbeigšanās visās zemēs ir notikušas pārmaiņas arī kopdarbības pārkārtošanā. Šogad Baltijas nedēļā būs atkal izdevība kopdarbības darbiniekiem satikties konferencē un savstarpēji informēties par kopdarbības sasniegumiem Baltijas valstīs.

*

Latvijas kopdarbības pārstāvēšanai satiksmē ar ārzemju kopdarbības organizācijām š. g. 12. maijā ir izvēlēta Latvijas nacionālā kopdarbības komiteja sekošā sastāvā:

Komitejas priekšsēdētājs Rūdolfs Dzērve, Latvijas lauksaimniecības kameras un kopdarbības revīziju un organizācijas padomes priekšsēdētājs, Jelgavā, Viestura Piemiņas Pili;

priekšsēdētāja biedrs Aleksandrs Sieceniņš, savstarpējās apdrošināšanas centrālās savienības valdes priekšsēdētājs, Rīgā, Tērbatas ielā 15-17;

komitejas locekļi: Jānis Blumbergs, centrālās savienības «Turība» valdes priekšsēdētājs, Rīgā, Dzirnau ielā 68; Aleksandrs Kānbergs, Latvijas piensaimnieku centrālās savienības valdes priekšsēdētājs, Rīgā, Dzirnau ielā 91; Leonhards Hasmanis, centrālās savienības «Zvejnieks» valdes priekšsēdētājs, Rīgā, Pasta ielā 6; Adolfs Groskaufmanis, izpilda komitejas sekretāra pienākumus, kopdarbības revīziju un organizācijas biroja vadītājs, Jelgavā, Viestura Piemiņas Pili.

Baltijas valstu aptiekaru konference.

Igaunijas un Lietuvas aptiekāru biedrības un Latvijas farmaceitu biedrības aptiekaru sekcija sanāk šogad «Baltijas nedēļas» rāmjos savā kārtējā konferencē, Igaunijas un Lietuvas aptiekaru biedrības par biedriem ietilpst vienīgi aptieku īpašnieki-farmaceiti. Latvijas farmaceitu biedrībā pagājušā 1937. gadā saplūda gandrīz visas Latvijas farmaceitu organizācijas un bijusē Latvijas aptiekaru biedrība tagad ir Latvijas farmaceitu biedrības aptiekaru sekcija.

sioone, nagu laenuhoiu ūhisusi, tarvitajate ūhisusi, omavahelisi kindlustusseltse ja hiljem ka piimamajanduslikke ūhinguid.

Vene valitsus ei lubanud asutada ūhistegevuslikke seltse ja ūhisusi, sellepärast ei saanud ka enne sõda arenda lähem koostöö ūhistegevuslikke organisatsioonide vahel Balti riikides. Olukord muutus tunduvalt, kui mainitud maad saavutasid iseseisvuse: koos hoogsa ūhistegevuseltside asutamisega organiseerusid ka ūhistegevuslikud keskuhisused.

Esimene nende kolme Balti riigi ūhistegevuslike organisatsioonide esindajate konverents leidis aset Riias 1924. aastal 28. märtsist kuni 30. märtsini. Sellest ajast peale on alafasa kasvanud mainitud riikide ūhistegevusorganisatsioonide koostöö: läbirääkimised on toimunud küll Riias, küll Kaunases, samuti ka vastastikused külaskäigud.

Pärast partei ajastu lõppemist on kõigis maades toimunud muutusi ka ūhistegevuse ümberkorraldamises. Käesoleval aastal on ūhistegevustegelastel jälle võimalus «Balti nädalal» kokku tulla konverentsile ja anda vastastikust informatsiooni ūhistegevuse saavutustest Balti riiges.

*

Lāti ūhistegevuse esindamiseks sidemete loomisel välismaa ūhistegevusorganisatsioonidega k. a. 12. mail on valitud välja Lāti rahvuslik ūhistegevuse komitee järgmises koosseisus:

Komitee esimees Rudolf Dzērve, Lāti põllutöökoja ja ūhistegevuse revisjoni ja organisatsiooni nõukogu esimees, Jelgavas, Viesturi «Piemiņas pils» (Mālestuslossis);

Esimehe abi Aleksander Sieceniņš omavahelise kindlustuskeskuhisuse juhatuse esimees, Riias, Tērbatas ielā 15-17;

Komitee liikmed: Jānis Blumbergs, keskuhisuse «Turība» juhatuse esimees, Riia, Dzirnau ielā Nr. 68; Aleksanders Kānbergs, Lāti piimamajanduskeskuhisuse juhatuse esimees, Riia, Dzirnau ielā 91; Leonhard Hasmanis, keskuhisuse «Zvejnieks» juhatuse esimees, Riia, Pasta ielā 6; Adolfs Groskaufmanis, täidab komitee sekretäri kohuseid, ūhistegevuse revisjoni ja organisatsiooni büroo juhataja Jelgavas Viesturi «Piemiņas pils» (Mālestuslossis).

Balti riikide apteekrite konverents.

Eesti ja Leedu apteekrite ühingu ja Lāti rohuteadlaste seltsi apteekrite sektsioon astub oma korraliseks konverentsiks käesoleval aastal kokku «Balti nädala» raames. Eesti ja Leedu apteekrite ühingu liikmeskonda kuuluvad ainult apteekide omanikud - rohuteadlased. Lāti rohuteadlaste seltsi moodunud, 1937. aastal valguisid kokku peaaegu kõik Lāti rohuteadlaste organisatsioonid ja endine Lāti apteekrite selts on nüüd Lāti rohuteadlaste seltsi apteekrite sektsioon.

Silmaspidades apteekrite ülesannet kanda hoolt rahva tervishoiu eest ning varustada rah-

Ievērojot aptiekaru uzdevumu, kalpot tautas veselības aizsardzībai un apgādāt tautu ar pareizām un labām zālēm, Baltijas valstu aptiekaru organizācijas spraudušas sev par mērķi attīstīt farmāciju savās zemēs kā brīvu profesiju, veicināt farmaceitiskās zinātnes un viņu izplatīšanos, un par visām lietām attīstīt savos biedros pienākuma apziņu un cenšanos būt par priekšzīmi šinī ziņā.

Darbi, kurus veikuši savās zemēs visu triju valstu aptiekaru organizācijas, ietilpst augšā izteikto ideju un principu robežās. Farmaceutiskām organizācijām katrā zemē ir savi zinātniski-profesionāli mēnešraksti; tiek sarīkoti dažāda veida priekšlekcijas un kursi profesionāli-zinātniskai biedru sagatavošanai un visas viņas aktīvas arī sabiedriski. Šo organizāciju biedri tiešā darbā izaudzina ļoti daudz jauniešus par krietniem farmaceitiem — aroda pratējiem un līdz ar to par krietniem pilsoņiem. Viņi sniež, vajadzības gadījumā, palīdzību un padomu kolēģiem un vērīgi sekoja tam, lai netiktu skārtis aroda gods. Valstu nomaļākās vietās aptiekas ir kultūras centri un aptiekari tur neliedz savas zināšanas tiem, kam viņu padoms vajadzīgs.

Savās kārtējās konferencēs visu triju valstu aptiekari apmainās ziņām par farmācijas stāvokli katrā valstī. Iztīrta aktuālos farmaceitiskos jautājumus un auglīgu domu apmaiņas ceļā dod viens otram daudzus lietderīgus ierosinājumus.

Farmaceutiskā likumdošana visās trijās valstīs, pieskaņojoties zemju un tautu īpašībām un savdabīgiem apstākļiem, nav gājuši gluži vienādu ceļus un pa daļai tamdēļ aptiekaru organizācijas tikai 1937. gadā, savā kārtējā konferencē Igaunijā, pieņēma priekšlikumu dibināt Baltijas valstu aptiekaru savienību.

Šī gada Baltijas aptiekaru konferences uzdevumos ietilpst tradicionālā savstarpēju pārskatu sniegšana par farmācijas stāvokli katrā zemē, farmaceitiski zinātnisku jautājumu noskaidrošana un visciešākās sadarbības izveidošana.

Šogad latvji, saimnieki būdami, rādīs ciemiņiem kaut mazu daļu no tā milzu darba, kas veikts Latvijā pēdējos 4 gados: arī farmaceitiskā laukā darīts daudz.

Igaunijas, Latvijas un Lietuvas aptiekaru konferenci atklās š. g. 16. jūnijā plkst. 17 Latvijā farmaceitu biedrības telpās Jaunielā 28. Tanī pat un nākošā dienā turpat Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Zviedrijas pārstāvji un viesi nolasīs 6 referātus. Igaunijas, Latvijas un Lietuvas aptiekaru organizāciju priekšnieki ietilpst Baltijas kongresa prezīdijā un stingri ievēro savu organizāciju principus, veicināt sadarbību ar citām «Baltijas nedēļas» organizācijām un panākt jo cieši visu triju valstu sadarbību. Baltijas valstu aptiekaru konferenču vēsture rāda, ka sākumā minētās idejas pārvēršas īstenībā. Baltijas valstu aptiekaru organizācijas arvien ir sadarbojušās visspožākā saskaņā un nodibinājušas arī jo labas attiecības ar tālākām

vast retseptikohaste ning hääde rohtudega, Balti riikide apteekrite organisatsioonid on seadnud oma eesmärgiks arendada oma maade rohuteadust vabakutseliseks, arendada rohuteadust ning selle levingut, ning üle kõige arendada oma liikmete keskel kohusetunnet ning püüdmist olla ses suhtes eeskujuks.

Töö, mida on teinud oma maal kõigi kolme riigi apteekrite organisatsioonid, kuulub ülalmainitud ideede ja printsiipide raamesse. Rohuteadlaste organisatsioonidel igal maal on oma teaduslikultkutselised kuukirjad; korraldatakse mitmesuguseid koosviibimisi ja kursusi kutseliselt — teaduslikuks liikmete ettevalmistamiseks ning kõik organisatsioonid on aktiivsed ka seltskondlikus elus. Nende organisatsioonide liikmed tegelikult töös or väljakoolitanud vägagi palju noori tublideks rohuteadlasteks ning ühes sellega tublideks kodanikeks. Vajaduse korral nad andsid abi ja nõu kolleegidele ning tähelepanelikult vaatasid selle järele, et ei saaks puudutatud kutseala au. Riigi kaugemates kohtades on apteegid kultuuri keskusteks ning apteekrid ei keeldu sääal aitamast oma teadmis-tega neid, kellele nende abi vaja.

Oma korralistel konverentsidel kõigi kolme riigi apteekrid informeerivad vastastikku üksteist rohuteaduse olukorrrast igas riigis. Arutatakse aktuaalsemaid rohuteaduslikke küsimusi ja viljaka mõttevahetuse teel algatatakse kasulikke üritusi.

Rohuteaduslik seadusandlus kõigis kolmes riigis, kooskõlas maa ning rahva omadustega ning omapäraga, pole läinud mitte ühist teed ning osalt sellepärast apteekrite organisatsioonid alles 1937. aastal oma korralises konverentsil Eestis võtsid vastu ettepaneku luua Balti riikide apteekrite liit, Käesoleva aasta Balti apteekrite konverentsi ülesannete hulka kuulub traditsionaalne omavaheliste ülevaadete ettekandmine rohuteaduse olukorrrast igal maal, rohuteaduslikkude küsimuste selgitamine ning kõige tihedama koostöö väljaarendamine.

Tänavu lätlased, peremeestena, tutvustavad külalisi, kas või väikse osaga sellest tööst, mis tehtud Lätis viimase nelja aasta jooksul: ka rohuteaduslikul alal on palju tehtud.

Eesti, Läti ja Leedu apteekrite konverents avatakse k. a. 16. juunil kell 17 Läti rohuteadlaste seltsi ruumes Jauniela 28. Sel samal ja järgneval päeval säälsamas Eesti, Läti, Leedu ja Rootsi esindajad ning külalised kannavad ette 6 referaati. Eesti, Läti ja Leedu apteekrite organisatsioonide esimehed kuuluvad Balti kongressi presiidiumi ja täpselt peavad silmas oma organisatsiooni printsiipe, arendada koostööd teiste «Balti nädala» organisatsioonidega ning saavutada võimalikult tihedat kõigi kolme riigi koostööd. Balti riikide apteekrite konverentsi ajalugu näitab, et alulmainitud ideed muutuvad tõelisuseks. Balti riikide apteekrite organisatsioonid alatasa on arendanud koostööd hiilgavas

valstīm, ar kuņām notiek dzīva domu izmaiņa un savstarpēji apmeklējumi. Atliek vēlēties, lai šāda labu attiecību un sakaru izveidošanās nekad neapstātos.

Baltijas valstu esperanto organizāciju apspriedē

nolasis 3 referātus esperanto valodā. No Igaunijas inž. R. Kappers par Igaunijas degakmeni, no Latvijas tirdzniecības zinātnu kandidāts T. Indra par Ķeguma spēkstaciju, apvienoto Latvijas celtniecības dizāko pasākumu, no Lietuvas Esperanto Savienības priekšsēdis A. Poška par lietuvju izcelšanās pēc indiešu tradīcijām. No šiem referātiem pirmo lasīs 16. VI. plkst. 17, otro 17. VI. plkst. 11.30, trešo 17. VI. plkst. 16.30, visus Latviešu b-bas telpās, Merķeļa 13. Bez tam apspriedīs jautājumus par tūrisma veicināšanu Baltijas valstīs, par savstarpēju informāciju preseī, priekšlikumu sarīkot priekšlasījumus ar attiecīgiem materiāliem (literāturu, filmām, filmu diapozitīviem, mūziku) lai katras valsts iedzīvotājus tuvāk informētu par kaimiņu valsts dzīvi un sasniegumiem.

Visas 3 Baltijas valstu Esperanto organizācijas ir sarīkojušas vairākas sanāksmes, lai tuvinātu savus locekļus kultūrālā laukā. Pēdējā tāda apspriede notika Rīgā, pagājušā gada augustā. Pa Liel dienām Latvijas Esperanto b-bas pārstāvji piedalījās Igaunijas Esperanto savienības gada sapulcē Veru pilsētīnā.

Literatūras laukā jau izdots Lietuvā Almanachs, Igauniju literatūras antoloģijas un latviešu daiļdarbu, sevišķi noveļu krājums «Norda Literaturo», visī Esperanto valodā, lai kaimiņiem būtu iespējams iepazīties ar literatūras rāžojumiem un tautas dzīvi.

Baltijas valstu ugunsdzēsēju apvienība,

kuņā ietilpst Igaunijas, Latvijas un Lietuvas ugunsdzēsēju savienības, nodibināta 1926. gadā, lai kopīgi kārtotu jautājumus, kas saistīti ar ugunsgrēku novēršanu un apkaņošanu un rastu līdzekļus ugunsdzēsības tehniskās iekārtas izveidošanai.

Apvienība katru gadu 1 reizi sasauc sanāksmes, kas notiek pēc kārtas šo triju valstu galvas pilsētās.

Šā gada sanāksmē Rīgā Baltijas valstu ugunsdzēsēju pārstāvji ziņos par apvienības locekļu darbību pagājušā gadā, apskatīs finansīālās dabas jautājumus, paredzēti daži referāti par jauninājumiem ugunsgrēku apkaņošanas tehnikā un pārrunas par Baltijas valstu ugunsdzēsēju apvienības paplašināšanu uz dažu kaimiņu valstu rēķina.

Sanāksmes notiks Latvijas ugunsdzēsēju savienības telpās, Rīgā, Raina bulv. 15 dz. 2.

kooskōlas ning loonud ka haid suhteid kauge-mate riikidega, mullistega toimub elav mōtte-vahetus ja korraldatkse omavahelisi kūlas-kāike. Jāab ūle soovida, et kunagi ei lōpeks selliste hāade vahekordade ja suhete areng.

Balti riikide esperanto organisatsioonide nōupidamisel

kantakse ette kolm referaati esperanto keeles. Eestist ins. I. Kapper Eesti pōlevkivist, Lātitst kaubandusteaduse kandidaat T. Indra Ķegumi jōujaamast, ūhendatud Lāti ehitustegevuse vōimsaimast ūritustest, Leedust Esperanto Liidu esimees A. Poška Leedulaste pāritolust indlaste traditsioonide jārgi. Nendest referaatidest esimene kantakse ette 16. VI. kell 17, teine 17. VI. kell 11.30 kolmas 17. VI. kell 16.30, kōik Lāti seltsi ruumes Merķeļa 13. Peale selle arutatakse kūsimusi tūrismi arendamisest Balti riikides, omavahelisest ajakirjanduse informatsioonist ja ettepanekut korralda-da loenguid vastava materjaliga (kirjandus, filmid, filmidiapozitīvid, muusika), et iga riigi elanikke informeerida lähemalt naaberriigi elust ning saavutustest.

Kōik kolm Balti riikide esperanto organisat-siooni on korraldanud mitu koosviibimist, et lähendada oma liikmeid kultuuraalsel vāļjal. Vīimane sedalaadi nōupidamine leidis aset Riias mōōdunud aasta augusti kuul. Kevadpūhade ajal Lāti esperanto seltsi esindajad vōtsid osa Eesti esperanto liidu aastakoosolekust Vōru linnas.

Kirjanduse alal Leedus on juba antud vāļja almanak, Eesti kirjanduse antoloogia ning Lāti ilukirjanduse, eriti novellide valimik «Norda Literaturo», kōik esperanto keeles, et naabritel oleks vōimalik tutvuda teise maa kirjandus-toodetega ning rahvaeluga.

Balti riikide tuletōrje liit

kuhu kuuluvad Eesti, Lāti ja Leedu tuletōrju-jate liidud, on asutatud 1926. aastal, et ūhiselt korraldada kūsimusi, mis on seoses tulekahjude ārahoidmisega ja nende vastu vōitlemisega ning et leida abinōusid tuletōrje tehnilise sisseseade vāļjaarendamiseks.

Liit kutsub igal aastal ūks kord kokku nōupidamisi, mis leiavad aset vaheldumisi nen-de kolme riigi pealinnades.

Kāesoleva aasta nōupidamisel Riias «Balti nādalal» tuletōrjajate esindajad annavad ūle-vaateid liidu liikmete tegevusest mōōdunud aastal, arutlevad rahanduslise iseloomuga kūsi-musi. On ettenāhtud ka mōned referaadid ūuendustest tulikahjude vastu vōitlemise teh-nikas ning peetakse lābirāākimisi Balti riikide tuletōrje liidu laiendamisest mōnede naaberrii-ke arvel.

Nōupidamine leiab aset Lāti tuletōrje liidu ruumides, Riias, Raina bulv. 15 k. 2.

«Latvju-somu aizgādības darbinieku nedēļa»,

no 11. līdz 18. jūnijam š. g. Rīgā, arī pieslēdzas «Baltijas nedēļai» ne tikai idejiskā ziņā vien, bet arī formēli, ņemot dalību kopējā atklāšanas un slēgšanas aktā. Latvju-somu aizgādības darbinieku nedēļu Latvijā rīko sevišķa organizācijas komiteja, sastāvoša no valdības, Rīgas pilsētas, Sarkanā krusta, Bērnu palīdzības savienības un Bērnu draugu biedrības pārstāvjiem. Somu aizgādniecības darbinieku ciemošanās Latvijā šovasar ir uzskatāma kā atbildes vizīte Latvijas aizgādniecības darbinieku Somijas apciemojumam pagājušo vasaru, kad Somijas sociālo darbinieku organizācija svinēja 20 gadu darbības atceri. Visos šajos gados Latvijas aizgādniecības darbinieki ar saviem somu kolēģiem ir uzturējuši dzīvus sakarus, pie tam daudz ko mācīdamies no Somijas taisni aizgādniecības laukā. «Latvju-somu nedēļā» Latvijas un Somijas pārstāvji nolasīs 8 referātus, starp citu, «Pašvaldību un privātu organizāciju bērnu aizsardzība Somijā» (Dr. B. Nyberg), «Darba nami pieaugušiem Somijā» (V. A. Eloniemi), «Aizgādība un audzināšanas iestādes priekš kriminālās un pretsabiedriskās jaunatnes Somijā» (I. Tunkelo), «Somijas jaunais valsts apdrošināšanas likums (pret vecumu un invaliditāti)» (Br. Sarlins — bij. aizgādniecības ministrs).

«Lāti-Soome hoolekande tegelaste nädal»,

k. a. 11. kuni 18. juunini Riias, lisandub ka «Balti nädalale» mitte ainult ideelises mõttes, vaid ka formaalselt, võttes osa ühisest avastamis- ning lõppaktusest. Lāti-Soome hoolekande tegelaste nädala korraldaja Lātis on eriline organisatsiooni komitee, mis koosneb valitsuse, Riia linna, Punase risti, Lastekaitse liidu ja laste sõprade liidu esindajaist. Soome hoolekande tegelaste kääsoleva suve külaskäik Lātis on vastuvisiit Lāti hoolekande tegelaste moodunud suve Soome külaskäigule, mil Soome sotsiaaltegelaste organisatsioon pühitses 20 aasta tegevuse juubelit. Kõigi nende aastate jooksul Lāti hoolekande tegelased on olnud elavas kontaktis oma Soome kolleegidega, seejuures palju õppides Soomelt just hoolekande alal. «Lāti-Soome nädalal» Lāti ja Soome esindajad kannavad ette 7 referaati, muuseas «Omavalitus- ja eraorganisatsioonide lastekaitse Soomes» (Dr. B. Nyberg), «Töömajad täiskasvanuile Soomes» (V. A. Eloniemi). «Hoolekande ja kasvatuasutused kriminaal- ja ühiskonnavastasele noorsoole Soomes» (I. Tunkelo), «Soome uus riiklik kindlustusseadus» (vanaduse ja invaliidisuse vastu) (Br. Sarlin — end. hoolekandeminister).

IV igauņu, latvju un lietuvju sadarbības kongresa un «Baltijas nedēļas»

Norises gaita

16. jūnijā.

- Plkst. 9,30-os: Sadarbības biroja sēde Rīgas Latviešu Biedrībā.
„ 10-os: Sadarbības biroja un «Baltijas Nedēļas» konferenču pārstāvju apspriede Rīgas Latviešu Biedrībā.
„ 11-os: Sadarbības kongresa un «Baltijas Nedēļas» atklāšana Rīgas Latviešu Biedrībā, Merķeļa ielā 13.
„ 12,45-os: Gājiens uz Brīvības pieminekli.
„ 13,15—15-iem: Brokastu laiks.
„ 15-os: Sadarbības kongress, Merķeļa ielā 13.
„ 17-os: «Baltijas Nedēļas» konferences:
1) IV Baltijas valstu pilsētu savienību konference,
2) Baltijas preses antantes prezidija sanāksme,
3) Baltijas Patronāta biedrību sanāksme,
4) Baltijas valstu veselības veicināšanas organizāciju konference,
5) Baltijas valstu Rotary klubu konference,
6) Baltijas valstu kopdarbības centrālo organizāciju pārstāvju apspriede,
7) Baltijas valstu aptiekaru konference,
8) Baltijas valstu Esperanto savienību pārstāvju sanāksme,
9) Baltijas valstu ugunsdzēsēju apvienības sanāksme. Bez šē minētām konferencēm resp. sanāksmēm Sadarbības kongresam un «Baltijas nedēļai» pieslēdzās jau agrāk sākusēs «Latviešu-Somu aizgādniecības darbinieku nedēļa».
„ 21-os: Sadarbības kongresa rauts Rīgas Latviešu Biedrības namā, Merķeļa ielā 13.
Galda kārtes à Ls 5.— saņemamas sadarbības birojā līdz 14. jūnijam; viesiem-iebraucējiem — līdz 16. jūnijam, plkst, 17.

17. jūnijā:

- „ 10-os: Sadarbības kongresa turpinājums, Merķeļa ielā 13.
„ 12-os: Sadarbības biroja sēde.
„ 13-os: Brokastu laiks.
„ 14-os: «Baltijas Nedēļas» konferenču turpinājums.
„ 16-os: Ekskursijas:
1) uz Ķemeriem. Piedalīšanās maksā: pa dzelzceļu III kl. Ls 1.90 ;autokarā Ls 3.40 no personas.
2) uz Ķegumu. Piedalīšanās maksā autobusā, ieskaitot tūristu pavadona atlīdzību, Ls 3.80.

18. jūnijā.

- „ 11-os: Sadarbības kongresa un «Baltijas Nedēļas» noslēguma sēde Rīgā Latviešu Biedrībā.
„ 13-os: Rīgas apskate. Atlīdzība gīdam pēc taksas.
„ 17-os: Dziesmu svētki Uzvaras laukumā.

19. jūnijā.

- „ 8,50-os: Ekskursija uz Siguldu.
Piedališanās maksa: dzelzceļa biļete III kl Ls 2,30.
„ 17-os: Dziesmu svētki Uzvaras laukumā.

20. jūnijā.

- „ 8-os: Ekskursija uz Igaunijas Dziesmu svētkiem.
Ilgums 6 dienas. Galvenie brauciena posmi:
20. jūnijā: Rīgā — Koknese — Aglona — Sauleskalns
Krāslava (apmēram 280 klm.)
21. jūnijā: Krāslava — Raznas ezers — Rēzekne — Ab-
rene (apmēram 215 klm.);
22. jūnijā: Abrene — Alūksne — Munamāgi — Võru—
— Tartu — Petseri (apmēram 295 klm.);
23. jūnijā: Petseri — Tallinna (apmēram 320 klm.);
24. jūnijā: Tallinnas apskate. Dziesmu svētki. Tallinna
Pärnu (apmēram 140 klm.);
25. jūnijā: Pärnu — Rūjiena — Valmiera — Cēsis —
— Rīga (apmēram 290 klm.).
Ekskursijas maršruta kopgarums apmēram 1400—1450
klm. Dalības maksa: Ls 45.— no personas, ieskaitot ve-
duma maksu autobusā, pārnākšņojumus, robežu pār-
braukšanas formalitātes un pavadoni.

Piezīme: Visas ekskursijas notiks, ja sanāks pietiekošs dalībnieku skaits, un sāksies precīzi noteiktā laikā no Rīgas Latviešu Biedrības telpām, Merkeļa ielā 13.

IV eesti, lāti ja leedu koostöö kongressi ja «Balti nädala»

Töökäik

16. juunil.

Kell	9,30	Koostöö büroo istung Riia Lāti Seltsis.
„	10,00	Koostöö büroo ja «Balti nädala» konverentside esinda- jate nõupidamine Riia Lāti Seltsis.
„	11,00	Koostöö kongressi ja «Balti nädala» avamine Riia Lāti Seltsis, Merkeļa ielā 13.
„	12,45	Ūhiskäik Vabadusmonumendi juurde.
„	13,15—15,00	Eine aeg.
„	15,00	Koostöö kongressi istung.
„	17,00	«Balti nädala» konverentside istungid.
- 1) IV Balti riikide linnade liitude konverents,
  - 2) Balti pressiliidu presiidiumi koosolek.
  - 3) Balti patronaadi seltside koosolek.
  - 4) Balti riikide tervishoidluse organisatsioonide konve-
rents.
  - 5) Balti riikide Rotary klubide konverents.
  - 6) Balti riikide ühistegevuslike keskorganisatsioonide
esindajate koosviibimine.
  - 7) Balti riikide apteekrite konverents.

8) Balti riikide Esperanto liitude esindajate koosolek.

9) Balti riikide tuletõrje liidu koosolek.

Peale ülalmainitute konverentside resp. koosolekute koostöö kongressile ja «Balti nädalale» lisandub juba enne alanud «Läti-Soome hoolekande tegelaste nädal».

„ 21,00 Koostöö kongressi pidusöök, Riia Läti Seltsi majas, Merķeļa ielā 13.

Lauakaardid à Ls 5.— on saadaval Koostöö büroos kuni 14. juunini; väliskülastajatele — kuni 16. juunini, kella 17.-ni.

17. juunil.

„ 10,00 Koostöö kongressi istung, Merķeļa ielā 13.

„ 12,00 Koostöö büroo istung.

„ 13,00 Eine aeg.

„ 14,00 «Balti nädala» konverentside istungid.

„ 16,00 Ekskursioonid:

1) K e m e r i s s e. Osavõtumaks: raudteel — III kl. pilet Ls 1,90; autokaaris — Ls 3,40 isikult.

2) K e g u m i s s e. Osavõtumaks autobussis kaasaarvatud turismijuhtide tasu Ls 3.80.

18. juunil.

„ 11,00 Koostöö kongressi ja «Balti nädala» lõpuistung Riia Läti Seltsis.

„ 13,00 Riia vaatlus. Tasu teejuhile taksi kohaselt.

„ 17,00 Laulupidu Võiduväljakul.

19. juunil.

„ 8,50 Ekskursioon Siguldasse.
Osavõtumaks: raudteepilet III kl. Ls 2.30.

„ 17,00 Laulupidu Võiduväljakul.

20. juunil.

„ 8,00 Ekskursioon Eesti Laulupeole.

Kestvus 6 päeva. Peamised sõidu etapid:

20. juunil: Riia — Koknese — Aglona — Sauleskalns — Krāslava (umbes 280 klm);

21. juunil: Krāslava — Rasna järv — Rēzekne — Abrene; (umbes 215 klm);

22. juunil; Abrene — Alūksne — Munamägi — Võru — Tartu — Petseri; (umbes 295 klm);

23. juunil: Petseri — Tallinn; (320 klm);

24. juunil: Tallinna vaatlus. Laulupidu.

Tallinn — Pärnu (umbes 140 klm);

25. juunil: Pärnu — Rūjiena — Valmiera — Cēsis — Riia; (umbes 290 klm).

Ekskursiooni maršrute kogupikkus umbes 1400—
— 1450 klm. Osavõtumaks: Ls 45,— isikult, kaasaarva-
tud sõidutasu autobussis, ööbimine, piiri ülemineku for-
maliteetid ning juhid.

Märkus: Kõik ekskursioonid teostuvad kui tuleb kokku küllaldane arv osa-
võtjaid, ja algavad täpselt kindlaks määratud ajal Riia Läti Seltsi juurest
Merķeļa ielā 13.

IV eestu, latviu ir lietuviu bendradarbiavimo kongresas ir «Pabaltijo savaite»

Darbu tvarka

Birželio mėn. 16. d.

- 9,30 val. Bendradarbiavimo Biuro posėdis Rygos Latviu Drau-
gijoje.
- 10,00 val. Bendradarbiavimo Biuro ir «Babaltijo Savaitės» konfe-
renciju atstovu pasitarimas Rygos Latviu Draugijoje.
- 11,00 val. Bendradarbiavimo Kongreso ir «Pabaltijo Savaitės» ati-
darymas Rygos Latviu Draugijoje, Merķeļa ielā 13.
- 12,45 val. Eisena pas Laisvės paminklā.
- 13,15—15 v. Pusryčiu laikas.
- 15,00 val. Bendradarbiavimo Kongreso posėdis.
- 17,00 val. «Pabaltijo Savaitės» konferenciju posėdziai:
- 1) IV Pabaltijo valstybiu miestu sąjungos konferencija.
  - 2) Pabaltijo spaudos antantės prezidiumo sueiga.
  - 3) Pabaltijo Patronatu draugiju sueiga.
  - 4) Pabaltijo valstybiu sveikatos globojimo organizaciju konferencija.
  - 5) Pabaltijo valstybiu Rotary klubų konferencija.
  - 6) Pabaltijo valstybiu centraliniu kooperacijos organi-
zaciju pasitarimas.
  - 7) Pabaltijo valstybiu vaistininku konferencija.
  - 8) Pabaltijo valstybiu esperanto sąjingu atsovu su-
eiga.
  - 9) Babaltijo valstybiu ugniagesiu sąjungos sueiga.

Be čia suminētu konferenciju, resp. sueigu, Bendrabar-
diavimo kongresui ir «Pabaltijo savaitei» prisijungia
jau anksčiau prasidėjusi Latviu-Suomiu globos organi-
zaciju veikiju savaitė.

- 21,00 val. Bendradarbiavimo Kongreso rautas Rygos Latviu Drau-
gijos rūmuose, Merķeļa iela 13.
Dalyviu korčiukės à Ls 5.— gaunamos Bendradarbia-
vimo biure iki birželio mėn. 14. d.; iš svetur atvykusieji
svečiai gali jas išsiimti iki birželio mėn. 16. d. 17.val.

Birželio mėn. 17. d.

- 10,00 val. Bendradarbiavimo kongreso posėdis, Merķeļa ielā 13.
- 12,00 val. Bendradarbiavimo Biuro posėdis.
- 13,00 val. Pusryčiu laikas.

- 14,00 val. «Pabaltijo savaitēs» konferenciju posēdžiai.
 16,00 val. Ekskursijas.
 1) i Kemeriuss. Dalyviu mokesnis: geležinkeliu III. kl. L1 1.90; autokaru Ls 3.40 nuo asmens.
 2) i Kegumā. Dalyviu mokesnis: autobusu, įskaitant atlyginimą turistų palydovui, Ls 3.80.

Birželio mėn. 18. d.

- 11,00 val. Bendradarbiavimo Kongreso ir «Pabaltijo Savaitės» užbaiginis posėdis Rygos Latvių Draugijoje.
 13,00 val. Rygos apžiūrėjimas. Atlyginimas gidui pagal taksą.
 17,00 val. Dainų šventė Pergalės aikštėje (Uzvaras laukumā).

Birželio mėn. 19. d.

- 8,50 val. Ekskursija i Siguldā. Dalyvavimas: geležinkelio bilietas III. kl. Ls 2,30.
 17,00 val. Dainų šventė Pergalės aikštėje (Uzvaras parkā).

Birželio mėn. 20. d.

- 8,00 val. Ekskursija i Estijos dainų šventę.
 Tęsiasi 6 dienas. Svarbiausieji vykimo posmai:
 Birželio mėn. 20. d.; Ryga — Koknese — Aglona — Sauleskalns — Krāslava (apie 280 klm.)
 Birželio mėn. 21. d.; Krāslava — Raznos ežeras — Rēzekne — Abrene (apie 215 klm.)
 Birželio mėn. 22. d.: Abrene — Alūksne — Munamāgi — Vōru — Tartu — Petseri (apie 295 klm.)
 Birželio mėn. 23. d.: Petseri — Tallinnas (apie 320 klm.)
 Birželio mėn. 24. d.: Tallino apžiūrėjimas. Dainų šventė. Tallinas — Pārnu (apie 140 klm.)
 Birželio mėn. 25. d.: Pārnu — Rūjiena — Valmiera — Cēsis — Ryga (apie 290 klm.)
 Ekskursijos maršruto bendras ilgis apie 1400—1450 klm.
 Dalyvavimo mokestis: Ls 45.— nuo asmens, įskaitant važiavimą autobusu, nakvynes, sienų pervažiavimo formalumus ir atlyginimą palydovui.

Pastaba. Visos ekskursijos įvyks, jei susidarys pakankamas dalyvių skaičius, ir prasidės punktualiai nustatytu laiku Rygos Latvių Draugijoje, Merķeļa ielā 13.

Latvijas-Igaunijas biedrības Mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā Ls 2,—, Igaunijā, Lietuvā un citās zemēs Ls 3,—. Atsevišķa burtnīca Latvijā Ls 0,50, Igaunijā Kr. 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Marijas ielā Nr. 35, dz. 6. Tālr. 28960. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas-Igaunijas biedrības mantzinim V. Ivaska kungam, Šķūņu ielā 16, «Petcholca» kantorī. Tālr. 23066. u. 23062. Latvijas-Igaunijas b-bas adrese: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 3.

Lāti-Eesti ūingu Kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Latvijas Ls 2,—, Eestis, Leedus ja teistes maades Ls 3,—. Ūksik vihk Latvijas 0,50, Eestis Kr. 0,50. Toimetuse adress — Rīgā, Marijas ielā 35, dz. 6. Tel. 28960. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adress: Lāti-Eesti ūingu laekahoidjale hārra V. Ivaskile, Šķūņu ielā 16, «Petcholc» kontoris. Telef. 23066 ja 23062. Lāti-Eesti ūingu adress: Rīgā, Skolas ielā 13, korter 3.

Įzdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība. Atbildīgais redaktors: Otto Nonācs

---

Latviešu

A/S „Latvijas Kokvilna“

ražotie linu, kokvilnas un puzīda audumi
vispiemērotāki laukos un pilsētās

Lieloliktava Rīgā, Jēkaba ielā 16. Tālr. 26393

LATVIJAS
TAUTAS
BANKA

Rīgā, Brīvības iela Nr. 24

Noguldījumi. Aizdevumi. Tekoši
rēķini. Vekseļu diskonts. Inkasso.
Valūta. Pārvedumi. Garantijas

Korespondenti 190 vietās Latvijā u. ārzemēs

**LATVIJAS-IGAUNIJAS
BIEDRĪBAS**

MĒNEŠRAKSTS

Pieprasāms Latvijā: «Letas» kioskos, stacijās: Rīga I, Rīga galvenā, Valkā, Valmierā, Cēsis, Liepājā, Jelgavā, Aucē, Alūksnē. Kioskos Rīgā: Brīvības bulvārī, pretim operas kafejnīcai, pretim galv. pastam, pretim Brīvības ielai u. c. lielākos kioskos, Valtera un Rapas grāmatnīcā, Teātra ielā 11, «Kara Invalids» grāmatveikalā, Brīvības ielā 2, Vidussk. Skolot. Kooperāt., Tērbatas ielā 15/17, J. Rozes grāmatu veik., Kr. Barona ielā 5. Bez tam Fr. Lasmaņa sēklu tirgotavā, Brīvības bulvārī 1, dabūjami mēnešraksta komplekti kā arī atsevišķas burtnīcas.

Igaunijā: kioskos, stacijās: Tallinnā, Tartū, Valgā, Narvā, Viljandē. Tallinnā: «Pressa», Rataskaevu 5. Tartū: «Pressa», Rūütli 11.

LÄTI-EESTI ÜHINGU K U U K I R I

Saadaval Lätis: «Leta» kioskites, jaamades — Rīga I, Rīga peajaam, Valka, Valmiera, Cesis, Liepaja, Jelgava, Aluksne. Kioskites Riias: Brivibas puiesteel, Ooperi kohviku vastu, peapost-kontori vastu ja teistes kioskites. Valters ja Rapa raamatukaupluses, Teatri t. 11, «Kara Invalids» raamatukaupluses, Brivibas tän. 2. Keskkooliõpetajate kooperatiivis, Terbatas tän. 15-17. J. Rose raamatukaupluses, Kr. Barona tän. 5. Pääle selle Fr. Lasmani seemnekaupluses, Brivibas puiesteel 1, on saadaval Kuuukirja komplektid ning üksikud numbrid.

Eestis: kioskites, jaamades — Tallinnas, Tartus, Valgas, Narvas, Viljandis. Tallinnas: «Pressa», Rataskaevu 5. Tartus: «Pressa», Rūütli 11.

Visāda veida

grāmatas igauņu valodā

dabūjamas

Epingera grāmatu tirgotavā

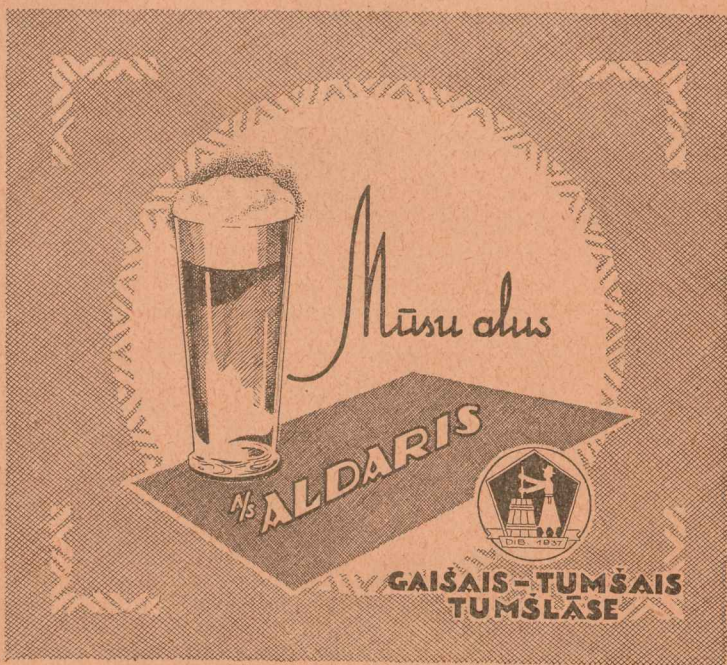
Brīvības ielā 3

Valsts cukura monopola pārvalde

JELGAVAS — KRUSTPILS — LIEPĀJAS

CUKURFABRIKAS

Valmieras dabiskais minerālūdens

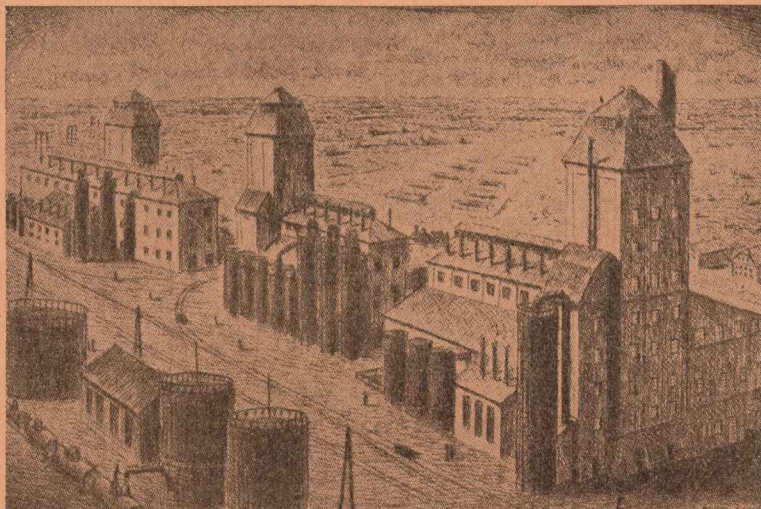
dabūjams noliktavā Rīgā, Blaumaņa ielā 20. Tālr. 34888

Maksā 18 sant. pud., pērkot kastēm

A/S. ESIMENE EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUS A/S. PIRMĀ IGAUNIJA DEGAKMENS RŪPNIECĪBA

bij. Valsts Degakmens rūpniecība

Eļļas fabrikas KOHTLA — JARVE

VALDE UN PĀRDOŠANAS BIROJS:

Tallin, Valli 4 — 3
Tel. adr. Peapõlevkivi

Pārstāvis Latvijā:

inž. J. Ronnimois,
Rīgā, Šķūņu ielā 13,
tālr. 22526

Degakmens, jēleļļa, kurinā-
mā eļļa, bencīns, motor-
petroleja, motornafta, dizēl-
nafta smagās eļļas, bitu-
mens, (Estobitumens),
asfalta emulsija,
šoseju eļļa, mērcēšanas eļļa
«Fenolaat», «Estokarboli-
neum», mērcēšanas viela,
augļu koku - karbolineums,
kukaiņu iznīcināšanas li-
dzeklis «P u t t o x», jumtu
laka (jumtu darva), dzelzs
laka (asfalta laka) un
asfalta mastika

Tekstilrūpniecības A/S.

**RĪGAS
MANUFĀKTŪRA**

Valde: Rīgā, M. Kalēju ielā 10/12
Tālrunis 3564

Vērptuves nodaļa: KOKVILNAS DZIJAŠ RŪPNIECĪBAS VAJADZĪBĀM
UN TVISTS JĒLI, BALINĀTI UN KRĀSOTI

Austuves nodaļa: KOKVILNAS AUDUMI, VISĀDA VEIDA JĒLI,
BALINĀTI, KRĀSOTI UN RAIBI AUSTI